

**НАУКОВА ФІЛОЛОГІЧНА
ОРГАНІЗАЦІЯ «ЛОГОС»**

**Міжнародна
науково-практична конференція**

**«МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА
У ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ»**

12-13 лютого 2016 р.

м. Львів

УДК 80(063)
ББК 80я43
М 74

М 74 Мова та література у полікультурному просторі: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції: м. Львів, 12-13 лютого 2016 р. – Львів: ГО «Наукова філологічна організація «ЛОГОС», 2016. – 188 с.

Видається в авторській редакції. Редакційна колегія Наукової філологічної організації «ЛОГОС» не завжди поділяє погляди, думки, ідеї авторів та не несе відповідальності за зміст матеріалів, наданих авторами для публікації.

У виданні зібрані тези, подані на міжнародну науково-практичну конференцію «Мова та література у полікультурному просторі».

УДК 80(063)
ББК 80я43

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ, ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Безруков А. В. МЕТАФІЗИЧНИЙ ДИСКУРС У КОНТЕКСТІ БАРОКОВОГО МОДУСУ ЕПОХИ.....	8
Ковалів С. В. ЛУКИ ЛУЦІВА ТА ІВАНА ДЕНИСЮКА: ПОЕТИКАЛЬНИЙ ТА ІДЕОЛОГІЧНИЙ ПРИНЦИПИ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ У ЛІТЕРАТУРНІЙ КРИТИЦІ.....	10
Мельнікова Т. В. ПРИРОДА ПАРОДІЇ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ СУМІЖНИМИ ЖАНРАМИ	12

СЕКЦІЯ 2. ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Костюк М. М. ТРАНСФОРМАЦІЇ СИМВОЛІКИ ЧИСЕЛ У ФРАНЦУЗЬКІЙ ПОЕЗІЇ.....	16
Метельська Ю. А. ОСОБЛИВОСТІ МЕТРИКО-РИТМІЧНОЇ СТРУКТУРИ СУЧАСНОЇ ІНДОНЕЗІЙСЬКОЇ ПОЕЗІЇ	18
Тарангул І. Л. АМБІВАЛЕНТНІСТЬ ЗМІСТОВИХ ХАРАКТЕРИСТИК ОБРАЗУ АНТИГОНІ В ТРАГЕДІЇ СОФОКЛА.....	20

СЕКЦІЯ 3. ЗАГАЛЬНЕ, ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ, ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

Басенко Г. Н. ПРОСТРАНСТВЕННЫЕ ПРИЛАГАТЕЛЬНЫЕ С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ КОНЦЕПТУАЛЬНО-ДИАХРОНИЧЕСКОГО ПОДХОДА	23
Березіна Ю. О. ПРОЯВ СЕРЕДНЬОВЕРХНЬОНІМЕЦЬКИХ ЗІМКНЕНИХ ПРИГОЛОСНИХ У ВІРШОВАНІЙ ПОВІСТІ ГАРТМАНА ФОН АУЕ «БІДНИЙ ГЕНРІХ»	25
Беспальчук Л. А. ЗНЯТТЯ ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНОЇ ОМОНІМІЇ ТИПУ ЗАЙМЕННИК-ПРИСЛІВНИК-ПРИКМЕТНИК-СПОЛУЧНИК	27
Данієлян А. Г. ЗНЯТТЯ ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНОЇ ОМОНІМІЇ ТИПУ ІМЕННИК МНОЖИНИ-ДІЄСЛОВО.....	29
Кисіль К. В. ЗНЯТТЯ ОМОНІМІЇ ПИТАЛЬНИХ ФОРМ АНГЛІЙСЬКИХ ДІЄСЛІВ НА МАТЕРІАЛІ БАГАТОМОВНОГО КОРПУСУ ТЕКСТІВ.....	31
Кійко Ю. Є. ТЕКСТ <i>VERSUS</i> ДИСКУРС	33
Деркач В. В., Кулікова Т. В. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРЕЦЕДЕНТНИХ ФЕНОМЕНІВ.....	36

Мельничук Р. І. ГЕНЕТИЧНИЙ І ДІАХРОНІЧНИЙ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОНОСЕМАНТИКИ.....	38
Микитюк С. С. ЕТНОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ФІТОНІМІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВНИХ КАРТИНАХ СВІТУ	41
Пономарьова О. А. АРГУМЕНТАЦІЯ ПРИНАЛЕЖНОСТІ НАЙМЕНУВАНЬ ОСІБ ЗА ПРОФЕСІЄЮ ДО ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ СИСТЕМИ	44
Сліпачук Л. О. ВИЗНАЧЕННЯ ОМОНІМІЧНИХ ЛАНЦЮГІВ АНГЛІЙСЬКИХ ПРИКМЕТНИКІВ	46
СЕКЦІЯ 4. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ	
Вознюк А. М. ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ ЗАСОБІВ НОМІНАЦІЇ ЕМОЦІЇ «РАДІСТЬ» (НА МАТЕРІАЛІ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ)	48
Давиденко А. О. МЕТОДИ ТА ПРИЙОМИ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОГО АСПЕКТУ ЛАЙЛИВОЇ ЛЕКСИКИ.....	50
Соловійов М. В. СПОСОБИ ТЕРМІНОТВОРЕННЯ В СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОМУ ТЕКСТІ В СФЕРІ НАНОТЕХНОЛОГІЙ.....	53
Шульженко Ю. М. ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ ПОСТМОДЕРНОГО ТЕКСТУ ЯК ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ.....	56
СЕКЦІЯ 5. МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ	
Варешкіна Н. В. НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК ПРОЦЕС ПРИЛУЧЕННЯ ДО КУЛЬТУРИ ІНШОГО НАРОДУ	59
Хребтова В. В. МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ АСПЕКТ ПРОЦЕСУ СТАНОВЛЕННЯ МОВЛЕННЄВОЇ ОСОБИСТОСТІ.....	61
СЕКЦІЯ 6. УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА	
Заїць В. Г. ЗАЙМЕННИКИ ВІН І ВОНА ЯК ЗМІСТО- Й КОЛОРИТОТВОРЧІ КОМПОНЕНТИ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ О. КОБИЛЯНСЬКОЇ).....	63
Зінченко Н. І. КОНЦЕПЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ У РОМАНТИЧНІЙ ПРОЗІ СИДОРА ВОРОБКЕВИЧА	66
Козак Л. В. ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ОВОЛОДІННЯ ПРОФЕСІЙНИМ МОВЛЕННЯМ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТАМИ ВИЩОЇ ШКОЛИ	69

Коржак З. З. БУТТЄВА СЕМАНТИКА ЯК ОЗНАКА НОМІНАТИВНИХ РЕЧЕНЬ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	71
Коробко Т. О. ДО ПИТАННЯ ПРИСТОСУВАННЯ НІМЕЦЬКИХ ТЕХНІЧНИХ ТЕРМІНІВ В УКРАЇНСЬКІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ	74
Мазепа М. Я. ВОЛОДИМИР ЛУЧУК: ВІРШІ ПОЗА ЗБІРКАМИ	77
Малова І. О. ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОГО СВІТУ СТУДЕНТА ЧЕРЕЗ ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ ПОЕТІВ-ШІСТДЕСЯТНИКІВ	80
Маркуляк Л. В. ПОРТРЕТ ПЕРСОНАЖА ЯК ВАЖЛИВИЙ СКЛАДНИК ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА	82
Наумова А. П., Шапран Д. П. ПРО ДЕЯКІ АСПЕКТИ АНГЛІЙСЬКИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ В УКРАЇНСЬКІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ.....	85
Нечаюк Л. Г. ЖАНРОВА ПАРАДИГМА ІСТОРИЧНОЇ РОМАНІСТИКИ В. МАЛИКА.....	87
Новікова О. О. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРИЄДНУВАЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ В ТЕКСТАХ ДІЛОВОГО МОВЛЕННЯ	90
Петришин М. Й. РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ МІФОЛОГІЧНИХ ОБРАЗІВ У МЕДИЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ.....	92
Пискач О. Д. ЛЕКСИКА РОЗМОВНОЇ МОВИ В ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ ГАЛИНИ ПАГУТЯК (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ «ПОТОНУЛІ В СНІГАХ»)	95
Попова О. В. ВІЗУАЛІЗАЦІЯ ТА ЕКФРАСТИЧНІ ЕЛЕМЕНТИ ЯК СПОСІБ ВИЯВУ МАСКУЛІННОЇ ФІЛОСОФІЇ ЖИТТЯ У РОМАНІ Ю. ЛОГВИНА «МОЇ ДІКАМЕРОНИ»	98
Слюніна О. В. ПРОБЛЕМАТИКА ТА ОСОБЛИВОСТІ ПОСТАНОВКИ П'ЄСИ М. Г. «МАКЛЕНА ГРАСА».....	101
Снігурова І. І. ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ФАХОВОЇ Й КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ	104
Соколова А. В. ПАРАДИГМА НАРОДНОГО БУТТЯ У РОМАНІ ВОЛОДИМИРА ЛИСА «СТОЛІТТЯ ЯКОВА».....	107
Субота Л. А. НАВЧАННЯ ТЕХНІКИ ЧИТАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ТЕКСТІВ ЗА ФАХОМ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ	110
Тендітна Н. М., Ткаченко І. О. ОБРАЗ СМЕРТІ В УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ КАЗКАХ.....	113

Цінько С. В. ЕЛЕКТРОННИЙ ПІДРУЧНИК ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-СЛОВЕСНИКІВ.....	116
--	-----

СЕКЦІЯ 7. РОСІЙСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Аргунова Г. В. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПОСЛОВИЦ И ПОГОВОРОВ ПРИ ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАНЦЕВ РУССКОМУ ЯЗЫКУ	119
--	-----

СЕКЦІЯ 8. РОМАНСЬКІ, GERMANСЬКІ ТА ІНШІ МОВИ І ЛІТЕРАТУРА

Ануріна І. С. КОНОТАТИВНІ ЗНАЧЕННЯ ЛЕКСЕМ <i>BEAUTY</i> , <i>SCHÖNHEIT</i> , <i>КРАСА</i> І <i>КРАСОТА</i> ЯК НОМІНАЦІЙ ОДНОЙМЕННИХ КОНЦЕПТІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ, НІМЕЦЬКІЙ, УКРАЇНСЬКІЙ І РОСІЙСЬКІЙ МОВАХ.....	122
---	-----

Артеменко І. О. ДО ПИТАННЯ ПРО СПОСОБИ КЛАСИФІКАЦІЇ ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЙ КУЛЬТУРНО-МАРКОВАНОЇ ЛЕКСИКИ	124
---	-----

Артеменко Ю. О. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ УСКЛАДНЕНИХ ІМПЛІКАТИВНИХ ПРИСУДКІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	126
---	-----

Білоніжка І. С. LINGUISTIC DEVICES OF PLOT AMBIGUITY IN HENRY JAMES'S «THE TURN OF THE SCREW»	128
--	-----

Братель О. М. ЛУНФАРДО ЯК АРГЕНТИНСЬКИЙ ФЕНОМЕН МЕЖІ ХІХ-ХХ СТ.....	131
---	-----

Гіков Л. В. ДІАЛОГІЧНЕ МОВЛЕННЯ У НАВЧАННІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ	133
---	-----

Глущенко О. В. ВАРІЮВАННЯ ДАВНЬОВЕРХНЬОНІМЕЦЬКИХ ДИФТОНГІВ НА ПРИКЛАДІ ТВОРУ «DER ALTHOCHDEUTSCHE TATIAN» («ДАВНЬОВЕРХНЬОНІМЕЦЬКИЙ ТАЦІАН»).....	136
--	-----

Гудзюк І. Г. МОДЕЛЮВАННЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНОГО КОРПУСУ ТЕКСТІВ КІНОІНДУСТРІЇ...	138
--	-----

Demianova Yu. O. ENGLISH FOR THE BLIND AND VISUALLY IMPAIRED.....	140
---	-----

Довга С. Ю. ОПОЗИЦІЯ ГРЕКИ-ВАРВАРИ: ВІДМІННЕ ТА СПІЛЬНЕ В КУЛЬТУРНОМУ КОНТЕКСТІ НА ОСНОВІ ТВОРУ «ІСТОРІЇ» ГЕРОДОТА.....	142
--	-----

Євдокимова І. О. ІНТОНАЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ РУХУ У ДИНАМІЧНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ.....	145
---	-----

Жигало Н. М. ОСОБЛИВОСТІ СЕМАНТИКИ ДЕМІНУТИВНИХ УТВОРЕНЬ У РАННЬОХРИСТИЯНСЬКІЙ ЛАТИНОМОВНІЙ ПРОЗІ (НА МАТЕРІАЛІ «СПОВІДІ» АВРЕЛІЯ АВГУСТИНА)	148
--	-----

Захарчук Л. Ю. ПАРАМЕТРИЗАЦІЯ КОРПУСУ ТЕКСТІВ МОРМОНСТВА	151
Каданер О. В. УРАХУВАННЯ ВІКОВИХ ТА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ ВУЗІВ ЯК ОСНОВА РЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТІСНО- ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ	153
Калинюк Т. В. КОНЦЕПТ FREUNDSCHAFT / ДРУЖБА У НІМЕЦЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ	157
Карнаух В. М. ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ КОНЦЕПТ MINNE/КОХАННЯ У ПІСНЯХ ВАЛЬТЕРА ФОН ДЕР ФОГЕЛЬВЕЙДЕ.....	159
Копитіна А. С. ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ «ПРОСТІР» НА ПРИКЛАДІ АНГЛОМОВНОГО ТА ФРАНКОМОВНОГО ГАЗЕТНОГО ДИСКУРСІВ	162
Кравченко О. О. КЛАСИФІКАЦІЯ МОЛОДІЖНОГО ІНТЕРНЕТ-СЛЕНГУ СУЧАСНОЇ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ	165
Ladtschenko M. M. EINIGE WORTBILDENDE BESONDERHEITEN DER DEUTSCHEN UMGANGSSPRACHLICHEN FORTBEWEGUNGSVERBEN	167
Lange A. DAS THEMA «GESCHENKE» ALS SPRACHANLASS	170
Лопатюк Н. І., Микитюк І. М. СТРУКТУРНА СПЕЦИФІКА МОВНОЇ КАТЕГОРІЇ ЯКОСТІ (СИНТАКСИЧНИЙ АСПЕКТ).....	171
Мозуль І. Р., Димитренко Л. В. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ В АНГЛІЙСЬКИХ РІЗДВЯНИХ ПІСНЯХ	175
Назарова Л. М. ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ СЕМАНТИКИ.....	178
Пентій К. О. З ІСТОРІЇ ВИНИКНЕННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ МЕТОДИКИ	181
Talanova L. H., Smyrnova N. M. MAKING THINKING VISIBLE IN THE ENGLISH CLASSROOM: NURTURING A CREATIVE MIND-SET	183
Терехова Л. В. ФОКУСНИЙ ПРОСТІР ТРИВАЛОЇ КРИЗОВОЇ СИТУАЦІЇ В ГАЗЕТНОМУ МАКРОТЕКСТІ.....	185

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ, ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Безруков А. В.
аспірант

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпропетровськ, Україна

МЕТАФІЗИЧНИЙ ДИСКУРС У КОНТЕКСТІ БАРОКОВОГО МОДУСУ ЕПОХИ

Колізії історичного процесу XVII ст. слугували джерелом геніальних художніх відкриттів. Нове тут полягало, насамперед, у «гостротрагічному й патетичному звучанні» [3, с. 83], якого набуває відображення цих колізій, і перш за все глибокого розчарування, викликаного кризою ренесансних ідеалів. Метафорична характеристика «століття-перевертня» (Н. Т. Пахсар'ян) розкриває закладену у цьому історико-літературному феномені амбівалентність його евентуальної рецепції. В очевидному, іманентно властивому всьому століттю, завжди приховано дещо таємниче, відмінне, те, що рано чи пізно викриє себе й проступить на поверхню. У даний контекст епохи експліцитно включається й сумнозвісна формула однієї зі стильових домінант доби – бароко, – ви-
найдена свого часу С. Д. Артамоновим, який необачно назвав цей стиль «хворобливим дитям, народженим від потвори батька й красуні матері» [1, с. 20].

Барокова естетика у її англійському варіанті втілювалася у метафізичній поезії, що в епоху культурної поляризації стала конче необхідним засобом вираження новими поетами власного світобачення. Така поезія, де художніх контурів набуває надматеріальна сутність буття, її сполучення з духовною самоідентифікацією індивіду, у повній мірі відбиває надії тогочасної людини проникнути у вищий сенс і знайти порятунок.

Початок XVII ст. у європейській літературі характеризувався надзвичайним інтересом до поезії і всього того, що пов'язане з її створенням. Як не дивно, саме релігійне XVII ст., всупереч атеїстичному XVIII ст., є століттям тріумфального царювання поезії. Художня творчість виходить на зовсім інший, ще недостатньо розвинений Ренесансом рівень пошуку і створення якісно нових засобів вираження поетами власного світовідчуття. Іспанський гонгоризм і концептизм, італійський маринізм, німецька сілезька школа, преціозна література Франції, англійський евуїзм – далеко не повний перелік заявок європейських поетів на створення по-філософськи вишуканої, лексично перенасиченої, складної літератури. Нерідко саме у подібному контексті вбачається виникнення барокової «метафізичної школи», формальна сутність якої надзвичайно близька до пишномовності попередніх її явищ, але її змістовний план багато у чому відрізняється від вимог її предтеч.

Припускається, що першим поняття «метафізична поезія» у 1585 р. вжив Дж. Бруно у роботі «Про героїчний ентузіазм» (італ. *De gli heroici furori*). А от історико-літературним терміном вираз «метафізичні поети» став після публікації С. Джонсоном «Життя Каулі» (*Life of Cowley*, 1779), де засуджувався відступ метафізиків від принципів наслідування природі, що проявлялося в ускладненій метафориці їхньої творчості. Цією назвою Джонсон висловлював своє негативне ставлення до поетів, а не підкреслював філософічність їхніх творів.

Сьогодні термін «метафізична поезія» функціонує амбівалентно: з одного боку, він традиційно вживається для виділення творчості англійських літераторів XVII ст., послідовників Джона Донна (1572–1631), а також споріднених поетичних явищ у тогочасних літературах інших країн; з іншого – вираз цей використовується як дефініція «особливого роду поетичної продукції» [5, с. 18], витoki якої знаходяться у бароковій поезії і яка продовжує своє існування у трансформованому вигляді у літературах більш пізнього періоду і аж дотепер.

Хоча серед дослідників є прихильники більш радикальної категоризації. Зокрема, сучасна російська дослідниця О. О. Іконнікова розрізняє метафізичну поезію і метафізичну традицію, вважаючи, що метафізична поезія XVII ст. має розглядатися виключно у межах епохи бароко, а метафізична традиція – у межах всієї світової літератури [4, с. 10]. На нашу думку, такий підхід не лише спрощує дослідження напрочуд гетерогенного явища метафізичної поезії, а й відкриває ширші можливості для більш прискіпливого вивчення барокових авторів-першовідкривачів, оскільки саме їм належать революційні творчі ідеї, саме їхня неперевершена дотепність була яскраво осяяна «метафізичними спалахами» свідомості.

Відзначимо, що час від часу і науковою, і мистецькою публікою приймаються спроби замінити слово «метафізичне». Найрозлогіший варіативний ряд запропонував британський дослідник Дж. Саммерс, який визначив цілу низку потенційних синонімів: «скептичне» (skeptical), «філософське» (philosophical), «теологічне» (theological), «чуттєве» (sensual), «неприборкане» (passionate), нарешті «те, що руйнує ілюзії» (disillusioned) [6, с. 14] тощо. Як у західній, так і у вітчизняній науці і дотепер спостерігається тенденція створення нових найменувань для авторів «метафізичної школи», яких продовжують називати то «поетами-містиками», то «духовними поетами», митцями «теологічної школи», то «творцями поезії «чарівного скла», «дотепниками». Але якщо і виникає необхідність у винайденні нової, точнішої назви «школи Донна» для усунення понятійної багатозначності, то її найвищою мірою відображає поняття «метафізичного», висловлене випадково, але і сьогодні як ніколи найбільш влучне внаслідок набутого ним значеннєвого наповнення.

Якщо спиратися на поширені у сучасному літературознавчому дискурсі уявлення, то до кола найрепрезентативніших майстрів цієї «школи», окрім її видатного засновника, можна віднести таких віртуозів поетичного слова, як Джордж Герберт (George Herbert, 1593–1633), Френсіс Кверлз (Francis Quarles, 1592–1644), Генрі Воен (Henry Vaughan, 1621–1695), Річард Крешоу (Richard Crashaw, 1613–1649), Ендрю Марвелл (Andrew Marvell, 1621–1678).

Майже всі вони довгий час перебували у серйозній духовній кризі, обумовленій історичною ситуацією в Англії того часу: Донн із дитинства був вихований у дусі католицизму, але пізніше перейшов у лоно протестантської віри; батько Крешоу був пуританським проповідником; родина Марвелла теж симпатизувала пуританам, проте у 1638 р. поет потрапляє під сильний вплив католиків і майже остаточно вирішує звернутися до їхнього віросповідання, але під тиском батька все ж відмовляється від цього кроку. З огляду на це, можна говорити про те, що конфесійна боротьба і державна політика Англії XVII ст. сприяли прояву власне метафізичного у поезії (спершу виключно в англійській): поети намагалися знайти опору у метафізичному як у певній перехідній ланці до релігійної віри і керувалися стремлінням до християнського ідеалу, а не сповіданням духовних принципів окремої конфесії. При цьому англійські пуритани відносилися до світської літератури з великою часткою недовіри, але саме метафізична поезія змогла довести, що складні релігійні знання, засновані на логічному, а не на інтуїтивному, можна зробити доступними через художнє слово.

Зрештою, саме прийоми англійської «метафізичної школи», що керується таким творчим завданням, як «переведення небесного у земне..., тобто переведення нескінченного у кінцеве...» [2, с. 156], визначили особливості тієї поезії, яку до сьогодні називають метафізичною, і яка, не обмежується виключно рамками бароко. Це, по-перше, та частина філософської поезії, яка виходить за межі фізичного пізнання світу і пов'язана з умоглядними пошуками істинного, відкриттям нематеріальних джерел буття, по-друге, поезія, що частково сповідує духовні принципи тієї чи іншої релігії і, по-третє, спираючись на те, що важливою рисою мови перших метафізиків виступав синтез, тобто прагнення до відновлення зв'язку між земним і небесним, матеріальним і ідеальним, описуване явище являє собою поезію, яка дозволяє поєднання і взаємне збагачення слова чутного і видимого, поетичного і наукового, буденного і високого.

Список літератури:

1. Артамонов С. Д. История зарубежной литературы XVII–XVIII вв. / С. Д. Артамонов. – М. : Просвещение, 1988. – 2-е изд., дораб. – 608 с.
2. Бродский И. Большая книга интервью / И. Бродский ; [сост. В. Полухина]. – М. : Изд-кий дом «Захаров», 2000. – 702 с.
3. Виппер Ю. Б. Творческие судьбы и история (О западноевропейских литературах XVI – первой половины XIX века) / Ю. Б. Виппер. – М. : Худ. лит., 1990. – 354 с.
4. Краткий словарь метафизической поэзии / [Е. А. Иконникова]. – Южно-Сахалинск : Изд-во Сахалинского гос. ун-та, 2000. – 96 с.
5. Navarro de Kelley E. La poesia metafisica de Quevedo / E. Navarro de Kelley. – Madrid : Guadarrama, 1973. – 226 p.
6. Summers J. H. The Heirs of Donne and Jonson / J. H. Summers. – L. : Chatto & Windus, 1970. – 198 p.

Ковалів С. В.

аспірант

Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

ЛУКИ ЛУЦІВА ТА ІВАНА ДЕНИСЮКА: ПОЕТИКАЛЬНИЙ ТА ІДЕОЛОГІЧНИЙ ПРИНЦИПИ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ У ЛІТЕРАТУРНІЙ КРИТИЦІ

Ці два видатні діячі національної культури належать до, безумовно, різних вагових категорій – Іван Денисюк знаний філолог, тоді як Лука Луців був людина різнобічних зацікавлень і залишив слід головно в історії визвольної суспільно-політичної думки.

Варто зазначити те, що належали діячі до різних поколінь: Лука Луців був на три десятка років старший від львівського професора. І саме жага до науки і пізнання відіграла ключову роль у становленні майбутніх науковців, оскільки бідність та суспільно-історичні обставини, в період яких автори жили, не сприяли їхньому розвитку. Лука Луців, описуючи цей етап життя, підкреслює, що «Я бадьоро зносив той свій знак низькості і старався всіма засобами якнайпильніше вчитися. І це мені вдалося» [3, с. 639]. Колезі по перу Іванові Денисюку, народженому у селянській сім'ї, також прийшлося «не солодко», доводилося самотужки прокладати собі шлях у високий науковий світ, вчитись на «відмінно», щоб одержати підвищену стипендію. Хоча, як зазначає Лариса Бондар, І.Денисюк «був відмінником через свої виняткові здібності і палку любов до самого процесу навчання» [1, с. 128], згодом будучи студентом Львівського національного університету імені Івана Франка, майбутній професор зазнає впливу академіка Михайла Возняка, котрий в свою чергу «вирізнивши здібного студента серед інших...добився для нього місця в аспірантурі, запропонував йому тему кандидатської дисертації. Михайло Возняк благословив неофіта в науці на далеку дослідницьку дорогу» [2, с. 3].

Автори хоча майже зо три десятка літ жили в одній і тій самій епосі, судилося їм працювати у паралельних, так би мовити, світах – у протилежних суспільно-політичних умовах вільного Заходу (США), куди Л.Луців емігрував у 1949 році і продовжив займатись науково-критичною діяльністю у газеті «Свобода», Альманасі Народного Союзу, газеті «Америка», також написав праці про Т.Шевченка, І.Франка, О.Кобилянську, В.Стефаника, монографію «Література і життя». В той час І.Денисюк продовжував гарувати у поневоленій радянським тоталітаризмом Україні. Це були часи холодної війни – ідеологічного протистояння двох суспільних систем.

Хочу відразу застерегти, що мене цікавить властиво не так саме зіставлення цих загалом різних постатей, як спроба зрозуміти з допомогою цього зіставлення провідні закономірності та особливості двоколійного розвитку українського літературознавства в діаспорі і в материковій Україні, де наукова думка була скута ідеологічними шорами.

Хоча спільна основа для такого зіставлення, безумовно, існує – обидва дослідники вивчали українську прозу XIX – XX століть, обох цікавили постаті Ольги Кобилянської і Василя Стефаника, хоча, звісно кожен виробив власний інтерпретаційний підхід.

Схожим для обох є й те, що не полюбили вони академічної критики, хоча, щоправда, уникаючи сухого академічного стилю, Л.Луців вдавався до войовничої публіцистичності, а І.Денисюк – до привабливої імпресіоністичної манери.

І.Денисюк, безумовно, пізнав деякі основні праці Л.Луціва ще за радянських часів, коли ці праці перебували під суворою забороною. Зокрема, довоєнні статті Л.Луціва про О.Кобилянську допитливий студент, а відтак молодий дослідник міг читати в «Літературно-науковому віснику». Як знаємо, вільний доступ до своєї бібліотеки надавав усім охочим академік Михайло Возняк, чийм аспірантом був Іван Овксентійович, а сама бібліотека зберігалася у 310-й аудиторії Львівського національного університету імені Івана Франка.

Отож у дослідницькій спадщині обох учених можемо знайти як схожі, так і відмінні риси.

Наприклад, споріднює обох увага до міжмистецьких зв'язків літератури і психологізму у прозі.

Серед основних відмінностей у підході обох дослідників до вивчення прозових текстів впадають в око ідейно-тематичні мірки Л.Луціва і жанрово-стильові принципи відбору авторів і текстів, характерні для І.Денисюка.

Повоєнний Л.Луців дедалі більше тяжів до соціо– та ідеологічної інтерпретації, зосереджуючись переважно на рівні тематики та ідейного змісту, оскільки це були часи «холодної війни» та запеклих ідеологічних зіткнень. Л.Луціву і його побратимам у вільному світі довелося розвінчувати безсоромні фальсифікації колоніальної підрадянської критики.

Для ідеологічної інтерпретації Луки Луціва характерні яскраво виражені полемічні елементи.

По-перше, Л.Луців творив альтернативу заідеологізованій радянській критиці, висвітлюючи заборонені в радянській Україні явища, такі, як проза Богдана Лепкого, Володимира Винниченка. Івана Багряного.

По-друге, альтернативна критика Л.Луціва озвучує соромливо замовчувані радянськими дослідниками ідейні та художні якості таких класиків нашої прози, як І.Франко, В.Стефаник.

Зате і в І.Денисюка, котрий працював у підневільних умовах, знаходимо альтернативну історію української прози XIX–XX століть. Не маючи змоги явно досліджувати заборонені постаті, Іван Овксентійович звернувся до аналізу жанрово-стильових якостей української белетристики. У царині поетики прози І.Денисюк найбільше перегукується з довоєнним Л.Луцівим. Та й, очевидно, не лише перегукується, а й чимало запозичив із довоєнних праць Л.Луціва.

Відмінними у пізніх Луціва та Денисюка були публіцистична (Л.Луців) та імпресіоністична (І.Денисюк) спрямованість критичного тексту на читача.

Й хоча обидва критики неспівмірні своїми обдаруваннями і літературними смаками, варто зауважити, що чимало характерних рис обох митців можна пояснити особистими естетичними смаками та обдаруваннями, а й тогочасними суспільно-історичними обставинами, у яких довелося працювати обоє ученим: обоє були великими патріотами, однак один перебував у вільному світі без права повернення на поневолену Батьківщину і тому змушений був переходити від аналізу тексту до дійових національно-визвольних ідеологем, а другий жив і працював у колонізованій Батьківщині і тому зосереджувався на ідеологічно нейтральних, хоча й центральних для філологічної науки питаннях майстерності, однак у період становлення новітньої української незалежності рішуче звернувся до ідеологічного обґрунтування засад національного літературознавства і виробив принципи етностетики, поборюючи національно індиферентні інтерпретації, властиві, наприклад, розвідці відомої дослідниці Тамари Гундорової «Франко – не каменя».

Таким чином, за колоніальних радянських часів два крила українського літературознавства – еміграційне (діаспорне) і материкове (вітчизняне) значною мірою доповнювали одне одного, як це можна зауважити на прикладі творчої спадщини Луки Луцїва та Івана Денисюка, допоки поступово не возз'єдналися після розпаду СРСР та постановлення суверенної України в сучасну нерозділену, однак методологічно різнобарвну національну філологію – невід'ємний складник загальноєвропейської гуманітаристики.

Список літератури:

1. Бондар Л. *Semper tiro – semper magister*, Івану Денисюкові – 80! / Лариса Бондар // Дзвін. – Львів. – листопад-грудень 2004. – №11-12.
2. Денисюк І. Літературознавчі та фольклористичні праці / Львівський національний університет імені Івана Франка. – Львів, 2005. – Т. 2: Франкознавчі дослідження. – С. 3.
3. Луцїв Л. Іван Франко – борець за національну і соціальну справедливість / Лука Луцїв. – Нью Йорк – Джерзі Сіті: – Видавництво «Свобода». – С. 639.

Мельнікова Т. В.

кандидат філологічних наук, доцент

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна

ПРИРОДА ПАРОДІЇ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ СУМІЖНИМИ ЖАНРАМИ

Будь-яка існуюча в світі пародія виникає внаслідок створення дисгармонії, дисонансу між тим, що взято за основу пародії (другий план) та тим, що виникло в результаті пародіювання (перший план), тобто, сама пародія. У цієї цікавої суміші, що називається «пародія» та розважає людство вже декілька століть, навіть тисячоліть, стародавнє грецьке коріння (пригадаємо «Батрахомиомάχию», написану гекзаметром давньогрецьку пародійну поему про війну мишей та жаб), оригінальна природа (двоплановість, надзвичайно широкий діапазон забарвлення – від «доброго» юмору до «злої» сатири, обов'язкова наявність різкого зіткнення двох планів на грані очевидної дисгармонії) та універсальний спектр застосування – від повсякденного спілкування звичайних людей до використання пародії як засобу суспільно-політичної боротьби.

Зі свого давньогрецького джерела слово «пародія» перекладається як комічний «переспів» і навіть «противопісня».

Пародія може виникнути раптово, а іноді і несвідомо, коли пародист невдало наслідує оригінал (другий план), надаючи йому такого вигляду (перший план), який викликає сміх. Але, звичайно, найбільш розповсюдженою є ситуація, коли термін «пародія» пов'язується з оригінальним жанром художньої творчості в сфері естради, музики, живопису і, що для нас є найцікавішим, літератури.

Одже, двопланова структура пародії не викликає сумніву – щоб створити пародію на певний об'єкт, потрібен саме об'єкт (другий план); сама ж пародія, як результат творчості і суб'єкт, є першим планом. Така двопланова природа є неодмінною умовою виникнення пародії і значною мірою пояснює сам «механізм» створення пародійного, комічного ефекту.

Вперше увагу на двоплановість пародії звернув Ю.М. Тинянов. Саме він запровадив в рамках вивчення пародії терміни «об'єкт», «перший план», «другий план», які міцно увійшли у термінологію цього жанру. Вчений стверджував, що пародія існує остільки, оскільки скрізь твір проступає другий план – той, що пародіюється [1, с. 212].

Цей «другий план», за Тиняновим, є мисленнєва, уявлена присутність оригіналу.

Інший відомий літературознавець О.А. Морозов розвивав цю ідею, відмічаючи, що пародія існує виключно «на пару» зі своїм оригіналом, і, якщо «другий план» відчувається смутно, або є вже забутим взагалі, то пародія іноді може сприйматися навіть у якості справжнього оригінального твору [2, с. 67].

Два плана і дві обов'язкові умови. По-перше, об'єкт і суб'єкт мають бути структурно «спорідненими», тобто, мати багато спільного – структурно, лексично, стилістично і так далі. При всьому цьому, їхні спорідненості мають знаходитися у розбалансованому стані, бути у дисонансі між собою, щоб можна було відчутти, що перед нами не просто наслідування або стилізація, що нев'язка двох планів має певну мету.

По-друге, у пародії має бути відповідна аудиторія, яка добре знає другий план, тобто об'єкт пародії. Яка зможе впізнати, що ж є взятим за джерело, в чому суть дисонансу, та оцінити майстерність або невдалість автора. Більш того, лише за умови легкого впізнання джерела аудиторією, пародія здатна досягнути своєї функціональної мети, яка може лежати в межах або за межами художньої літератури.

Таким чином, узагальнюючи все вищезазначене, підсумуємо, що пародія, за умов наявності двох планів – **об'єкту та суб'єкту** – представляє собою **іронічну** (позитивну або негативну) **модифікацію** образу, який легко **впізнається** аудиторією; засновується на відчутному **дисонансі** між об'єктом та суб'єктом при їх структурній **подібності**.

Тобто, в основі пародії – іронія, комізм, зіставлення того, що неможливо зіставити. Але в цьому аспекті, залежно від функціональної спрямованості на об'єкт пародіювання, пародія здатна набувати діаметрально протилежних пародійних форм – починаючи від легкої іронічної пародії позитивного характеру до їдкої сатиричної пародії, в якій негативне ставлення автора до об'єкту пародії не приховується, а стає метою її створення та чітко відчувається аудиторією.

Класифікуючи пародії за функціональним принципом, О.А. Морозов вказує три основні різновиди жанра літературної пародії, які теоретично можуть бути застосовані до жанра пародії у будь-якій сфері.

Перший різновид – гумористична пародія, яка характеризується дружнім ставленням по відношенню до оригіналу. Це «добра» пародія, яка не має на меті дискредитацію «другого плану», а більше нагадує комічну стилізацію.

Другий різновид – сатирична пародія, яка характеризується ясно відчутною спрямованістю проти об'єкту пародіювання, і, якщо йдеться про літературну пародію, сповнена різкої критики всього ідейно-естетичного комплексу твору, стилю, авторської манери, жанру або напрямку, що пародіюється.

Третій різновид – «пародійне використання», коли в якості другого плану використовується твір, стиль, авторська манера, жанр або напрямок без мети створення пародії прямого спрямування, а цілі пародії знаходяться поза об'єктом, що пародіюється.

Наголосимо ще раз, що запорукою досягнення саме функціональної мети пародії є той факт, що для аудиторії є очевидним і розпізнаним її другий план, та чітке відчуття дисонансу між першим та другим планами. Виконання цієї умови дає можливість сприйняти пародію саме як пародію, а не сліпе наслідування або стилізацію. Виникнення пародійного ефекту неможливо, якщо аудиторія не знає, з чим порівнювати, що мати на увазі – не знає об'єкт. У цьому випадку подібність двох планів і їх дисгармонія не кинуться в очі, не привернуть уваги, і ніяка функція пародії не буде реалізована.

Власне літературна пародія, тобто, та, що безпосередньо пов'язана з художньою літературою, має подібні характерні структурні риси з деякими іншими літературними жанрами, але не повинна з ними ототожнюватись.

Порівнюючи літературну пародію із стилізацією, можемо зазначити, що обидві мають перший і другий плани, і план і об'єкта пародії, і об'єкта стилізації повинен піддаватися швидкому розпізнаванню аудиторією. І пародія, і стилізація структурно, лексично, стилістично та в інших планах тісно пов'язані з об'єктом, але відмінність між пародією та стилізацією полягає в тому, що при стилізації відбувається пряме наслідування, «копіювання» об'єкту без мети створення комічного ефекту, а, так би мовити, з метою «повторювання» його основних рис. Пародія ж не просто «повторює» об'єкт. Вона іронічно його змінює (в діапазоні від «доброго» комічного до «злого» сатиричного варіанту). Головна відмінність пародії від стилізації – відчуття явної дисгармонії. Тобто, аудиторія розуміє, що є основою, об'єктом пародії, впізнає джерело, але одночасно присутнє відчуття якоїсь нелогічності, «переробки». І через це виникає комічний

ефект. Стилiзацiя не передбачає виникнення вiдчуття дисгармонiї та створення комiчного ефекту, вона просто «повторює». I навпаки, стилiзацiя, яка супроводжується дисгармонiєю, представляє собою пародiю.

Розглянемо вiдмiннiсть лiтературної пародiї вiд памфлету. Памфлет позицiонується як лiтературно-публiцистичний твiр, спрямований проти певного суспiльно-полiтичного явища (полiтичного устрою в цiлому або його окремого прояву, проти соцiальної групи, партiї та iнше; найчастiше це вiдбувається через викриття їх окремих представникiв). Цiль памфлету – прямий вплив на громадську думку, на суспiльство. Його притаманними рисами є афористичнiсть, ораторськi iнтонацiї, експресивнiсть, «зла» iронiя, що переходить у сарказм. Звичайно, цi риси та функцiональна спрямованiсть спорiднюють памфлет з гострою сатиричною полiтичною пародiєю. Але автор памфлету має на метi дискредитацiю iдейної сутi самого явища, фактичної реалiї життя, а автор лiтературної сатиричної пародiї спрямовує свою критику на вiдображення цих явищ у художнiх творах. Або, в iншому випадку, мiшенню автора сатиричної полiтичної пародiї знову таки є факти суспiльно-полiтичного життя, але вiн все-таки пов'язує свою пародiю з художньою лiтературою, використовуючи випадково обраний, але добре вiдомий на цей перiод, твiр, беручи його за основу та комiчно модифiкуючи, надаючи йому виключно службову функцiю «каркасу» для створення полiтичної пародiї. В лiтературознавствi такий рiзновид пародiї вiдомий пiд термiном «пародичне використання» (Ю.М. Тинянов), що чiтко вiдбiрає природу цього явища.

Багато спiльного мають пародiя та епiграма. Обидвi – i сатирична лiтературна пародiя, i сатирична епiграма – демонструють чiтку спрямованiсть проти об'єкту, i нерiдко цiллю критичного випадку епiграмiста, як i пародиста, стають явища художньої лiтератури. Але рiзниця мiж пародiєю та епiграмою полягає в тому ж, в чому вона є мiж пародiєю та памфлетом. Пародiя критично торкається i змiсту лiтературного джерела, i його форми, пiддаючи її певнiй трансформацiї. Епiграма ж має своїм об'єктом лише змiст.

Комiчний алогiзм, як лiтературний засiб, означає порушення логiчного зв'язку, беззмiстовнiсть, результатом чого є створення комiчного ефекту, ситуацiї абсурду. Пародiя має подiбну природу, але бiльш складну мету – довести до стану абсурду те, що «отнюдь не претендует на комическое осмеяние, а принимает себя всерьёз» [2, с. 63].

Деякi лiтературознавцi вважають бурлеск та травестiю рiзновидами пародiї. Проаналiзуємо цю думку. Перш за все зазначемо, як взагалi визначаються бурлеск та травестiя та в чому полягає рiзниця мiж ними. Комiзм бурлеску виникає, коли серйозний змiст висловлюється через невiдповiднi йому образи та стилiстичнi засоби. Комiзм травестiї народжується через те, що, навпаки, незначний змiст «вдягається» у «високий» стиль. Здається, багато спiльного мiж пародiєю та травестiєю та бурлеском. I перш за все, це дисонанс мiж тим, про що йдеться, i тим, як це висловлюється. Але розглянемо твердження О.А. Морозова та Г.А. Нудьги з цього приводу.

Вiдомий знавець теорiї лiтературознавства О.А. Морозов не вiдносив бурлеск та травестiю до пародiйного жанру через те, що вони не торкаються стилю «перелицовываемого произведения» [3, с. 54].

Українськiй письменник, фольклорист та лiтературознавець Г.А. Нудьга логiчно та обгрунтовано пояснював рiзницю мiж саме травестiєю та пародiєю. За його висновками, пародiя наслiдує зовнiшню форму художнього твору i при цьому вкладає в нього протилежний змiст, а травестiя просто «перевдягає» у комiчну форму той самий змiст [4, с. 285].

Травестiя та бурлеск можуть бути вдало використанi автором пародiї в якостi художнiх засобiв її створення, задля надання твору яскравостi та експресивностi. Наведемо декiлька прикладiв. У першому випадку – травестiя: «Я помню чудное мгновенье:/ Передо мной явилась ты,/ Как из почтамта объявление/ В минуту крайней нищеты» (Б. Алмазов, 1863). Другий випадок – бурлеск: «Ой ты гой еси, время тяжкое,/ Время тяжкое, переходное!/ Про тебя нынче сложим песню мы,/ Про твоего любимого сотовари-

ща,/ Губсоюз-добра молодца,/ Да про красного купца Калашникова» (з сатиричного фейлетона А.Флита 1922 року «Русский народный эпос»).

Але, звичайно, пародія, не змінюючи свою природу та характерні риси, може поєднуватися з різними жанрами, створюючи оригінальні синтетичні форми (наприклад, пародія-епіграма, пародія-памфлет), або ставати складовим елементом далеко не суміжних із нею жанрів, навіть таких, як роман.

Список літератури:

1. Тынянов Ю.Н. Поэтика. История литературы. Кино. / Ю.Н. Тынянов. – М.: Наука, 1977. – С. 198–226.
2. Морозов А.А. Пародия как литературный жанр (к теории пародии) // Русская литература. – 1960. – № 1. – С. 48–77.
3. Бегак Б., Кравцов Н., Морозов А. Русская литературная пародия. / Б. Бегак, Н. Кравцов, А. Морозов. – М.: Гос. изд-во, 1930. – 259 с.
4. Нудьга Г.А. Листування запорожців з турецьким султаном як літературна пародія // Г.А. Нудьга. На літературних шляхах. – К.: Вид-во АН УРСР, 1990. – С. 260–346.

СЕКЦІЯ 2. ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Костюк М. М.

кандидат філологічних наук, асистент

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

ТРАНСФОРМАЦІЇ СИМВОЛІКИ ЧИСЕЛ У ФРАНЦУЗЬКІЙ ПОЕЗІЇ

Існує думка про те, що та людина, яка знає таємницю чисел від одного до десяти, володіє таємничими знаннями про першопричину речей [3, с. 43]. На противагу хаосу, числа – символи порядку.

Згідно з дослідником символізму чисел В.Н. Топоровим, міфопоетична роль числа в явному або неявному вигляді найпоказовіше виступає в тих культурах, які знають тексти з сильним розвитком класифікаційного принципу. Згідно цього принципу, всі об'єкти пов'язані один з одним певною системою ієрархічних відношень, яка зазвичай легко переформулюється в плані творення [2, с. 629]. Так, наприклад, в Стародавньому Китаї класифікаційна функція числа була чітко визначена в міфопоетичній традиції. Розуміння чисел дає людині розуміння речей, які нерозривно пов'язані один з одним і створюють континуум, який не має початку і кінця [там само].

У французькій поезії багато чисел вживаються із символічним підтекстом, чим привертають увагу реципієнтів. Особливе місце символіка чисел займає у творчості французьких символістів, поезія яких сповнена неординарними і ємкими символами.

Символ *два* символізує різні поняття, це символ матері, води, мудрості, тощо. Крім того, число *два* символізує подвійність, чергування, відмінність, конфлікт, залежність, статичність, укоріненість, рівновагу, стабільність, відображення, протилежні полюси, дуальну природу людини [3, с. 44]. Існує багато подвійних сутностей, що утворюють пари протилежностей (полярностей), без яких життя не могло б існувати: світло – пітьма, вогонь – вода, народження – смерть, добро – зло тощо [там само, с. 45].

Особливістю реалізації символіки чисел у французьких символістів є те, що поети звужують значення цих символів, значно конкретизуючи їх. Символ *два* у поезії французьких символістів реалізується у наступних метаобразах: ДВА – КОХАННЯ, ДВА – ДУАЛЬНА ПРИРОДА ЛЮДИНИ, ДВА – ПРОТИЛЕЖНОСТІ.

Символ числа *два* в поезії реалізується, передусім, у метаобразі ДВА – ДУАЛЬНА ПРИРОДА ЛЮДИНИ через образи рослини, бутонів, повітря, соку та отрути:

*Dans la terre torride, une plante exotique,
Penchante, résignée : éclos hors de saison,
Deux boutons fléchissaient, l'air grave et mystique ;
La sève n'était plus pour elle qu'un poison* (R. de Gourmont. «Moritura»).

Метаобраз ДВА – КОХАННЯ є найбільш частотним у поезії Г. Кана. Зазвичай, поет звертається до образів музики, мрії, вечора, які роблять зображуване незвичайним та романтичним: *Tes fêtes dans la ville, à ces soirs illuminés de fêtes le thyrse des musiques à notre rêve à deux* (G. Kahn. «Tes fêtes dans la ville»).

Цікаві та неординарні образи, такий як наприклад образ квітів чи образ жіночих вуст, з'являються у поезії С. Малларме:

*Je crois bien que deux bouches n'ont
Bu, ni son amant ni ma mère,
Jamais à la même Chimère,
Moi, sylphe de ce froid plafond !* (S. Mallarmé. «Surgi de la croupe»).

Метаобраз ДВА – ПРОТИЛЕЖНОСТІ реалізується у французькій поезії через образ квітки, яка несе страждання, який контрастує з образом світанку, що несе полегшення. С. Гуайта вживає антонімічні вирази, метафоричні звороти, а на архітектонічному рівні – квадратні дужки:

*Je t'aime et je te hais, de vertige rempli,
[Destruction morale], inéluctable Oubli !
Car tous deux vous brisez en sa fleur la Souffrance,
Et par vous poind au ciel l'aube de Délivrance* (S. Guaita. «L'oubli»).

Число *три* є дуже символічним. Зазвичай світ ділять на три частини: небеса, земля, підземний світ. Існує три основних часи: минулий, теперішній і майбутній. Число три – перша досконалість, сильне число, оскільки при його розділенні зберігається центр, тобто центральна точка рівноваги [3, с. 47]. Крім того, число три – це творча сила, оновлення, рух уперед. У символістів символ три реалізується у наступних метаобразах: ТРИ – ДОСКОНАЛІСТЬ, ТРИ – ПОВНОТА, ТРИ – КОНФЛІКТ, та має різні значення: творча сила, оновлення, ріст, рух вперед, зовнішнє вираження, синтез тощо [там само].

Трійка також символізує конфлікт («*le troisième est de trop*»), а також любовний трикутник:

*Amants, il saute en croupe à trois, le partageur !
Puis le torrent franchi, vous plonge en une mare
Et laisse un bloc boueux du blanc couple nageur* (S. Mallarmé. «Le guignon»).

Крім того, символ числа три реалізує метаобраз ТРИ – ПОВНОТА:

*Pourquoi ce mauvais sort que vous ne fussiez là !
Vous eussiez vu, et sans que rien ne les déguise,
Les trois plus belles courtisanes de Venise
Telles que je les vis et que Dieu les créa... (F. Vielé-Griffin. «Quand j'use»);
Une ligne d'azur mince et pâle serait
Un lac, parmi le ciel de porcelaine nue,
Un clair croissant perdu par une blanche nue
Trempe sa corne calme en la glace des eaux,
Non loin de trois grands cils d'émeraude, roseaux* (S. Mallarmé. «Las de l'amer repos»).

Число *сім* – число Всесвіту, макрокосму, означає повноту і сукупність [4]. У поезії Е. де Реньє цифра сім виступає у метаобразі СІМ – ПОЧУТТЯ. Ця цифра зустрічається тільки у назві збірки семи поезій про кохання: «*Sept médailles amoureuses*». У вірші поет описує різноманітні вияви кохання, підкреслюючи влучними образами та різними стилістичними засобами, серед яких техніка нанизування епітетів, протиставлення, повторення, гіперболізація, порівняння, метафори тощо:

*Quand j'eus fermé la porte et lorsqu'elle fut nue
Comme il sied d'être pour aimer ou pour mourir,
Je sus qu'elle était belle et propice au plaisir
De tout son jeune corps agréable à la vue.
L'épaule était gracile et la gorge menue,
Mais douce pour la main qui la voudrait saisir.
Moi, j'étais dévoré du feu de mon désir,
Elle, sans pudeur feinte ou faux air d'ingénue.*

Цифра *чотирнадцять* не має особливого містичного символічного значення. Однак, цифра 14 асоціюється у французів з важливою датою – 14 липня, День взяття Бастилії, національне свято у Франції. Тому, у віршах ця цифра може уживатися і символізувати день національного свята. Так, у вірші Л. Тайада з яскравою назвою «*Fête nationale*» можна побачити не тільки дату «14 липня», але і низку алюзій на визначні місця Парижу та назви вуличок:

*Le quatorze Juillet et ses chevaux de bois,
Ses guinches, où les bons zigues, saouls de pivois,
Étreignent, pour l'en-avant-deux, leurs maritornes,
Tandis que les cocus vont aérant leurs cornes,
Me charment. J'ai revu, place du Panthéon,
Le doux vieillard qui jouait de l'accordéon
Dans la rue Oudinot, presque sous mes fenêtres,
À l'heure où la splendeur de Félicie, et ses guêtres*

Se dérobaient parmi les mégissiers obscurs.

Отже, більшість чисел, які вживають у своїх поезіях французькі письменники, мають символічний підтекст, а тому ведуть до множинності інтерпретацій.

Список літератури:

1. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
2. Топоров В.Н. Числа // Мифы народов мира. Энциклопедия: В 2 т. М., 2000. Т. 2. С. 629-631.
3. Энциклопедия символов / [сост. В.М. Рошаль]. – М. : АСТ; СПб. : Сова, 2008. – 1007, [1] с.: ил.
4. Cuddon J.A. The Penguin Dictionary of literary terms and literary theory / J.A. Cuddon. – L. : Penguin Group, 1998. – 991 p.
5. La poésie symboliste / [упор. J. Orizet]. – P. : France loisirs, 1992. – 288 p.

Метельська Ю. А.
студентка III курсу

Інститут філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ МЕТРИКО-РИТМІЧНОЇ СТРУКТУРИ СУЧАСНОЇ ІНДОНЕЗІЙСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

Індонезійська мова, як відомо, є продовженням літературної малайської мови, яка в різних варіантах була мовою-посередником на території багатомовної Індонезії. Малайська мова є рідною для невеликої кількості населення країни – її етнічна територія знаходиться на о. Суматра. Спорідненість між обома літературними мовами уможливорює порівняння загальних властивостей системи віршування, притаманної їм обом. До цих властивостей, перш за все, відноситься відсутність словесного наголосу. Таким чином, індонезійська рима не пов'язана з різницею наголошених і ненаголошених складів, а базується виключно на схожості фонемного складу закінчень рядка вірша різної протяжності. Найбільш істотний внесок у вивчення малайського та індонезійського віршування був зроблений В.І. Брагінським у його книзі про еволюцію оповідних форм малайської поезії [2, с. 96-97].

Оскільки Індонезія отримала свою незалежність у 1945 році, то становлення її літератури відбувається разом зі становленням індонезійської мови. Важливим є той факт, що на структуру складу, морфеми і слова в індонезійській мові накладено значно більші обмеження в порівнянні, наприклад, з українською мовою [1, с. 15]. У кінці складу і морфеми (тим самим і слова) допускається не більше одного приголосного. На початку складу і морфеми може бути або один приголосний, або один приголосний і один щілинний сонант. В інтервокальній позиції також допустимі сполучення приголосних згідно з фонетичними правилами індонезійської мови. Це, головним чином, певні групи звуків, які складаються з двох або трьох приголосних. Наслідком таких обмежень є відносно велика кількість подібних за звуковою формою слів і, відповідно до цього, широкий репертуар можливих рим. З іншого боку, голосним індонезійської мови не властива редукація (на відміну від української мови), приголосні також вимовляються чітко і майже не піддаються комбінаторній асиміляції. Зважаючи на велике функціональне навантаження на фонемний склад слова, для рими мають значення навіть невеликі відмінності цього складу між словами, які римуються [2, с. 99].

Класифікація рим повинна враховувати кількість складів, що римуються, і всі логічні можливості звукового (фонематичного) збігу або різниці в їх складі, хоча деякі з цих можливостей фактично не реалізуються. Індонезійська рима може обмежуватися одним останнім складом або захоплювати також передостанній. Збіг більшої кількості складів у кінці

вірша є, швидше за все, винятком. Таким чином, за кількістю складів в індонезійській поезії доцільно розрізняти всього два види рими: односкладові й двоскладові. За фонемним типом рима в індонезійській сучасній літературі поділяється на: дистикон, терцину, кватраїн, квінт, сектет, септіму, станцу, сонету [5, с. 1].

Дистикон (індонез. *distikon*) – це вид рими, який характеризується двома рядками у кожній строфі із римуванням типу А-А [4].

Терцина (індонез. *terzina*) або, як ще називають «рима трьох ниток», – це вид рими у сучасній індонезійській поезії, у якій кожна строфа складається з трьох рядків, які римуються за способом А-А-А; А-А-В; А-В-С або А-В-В [4].

Кватраїн (індонез. *quatrain*) – вид індонезійського римування, у якому кожна строфа складається з чотирьох рядків. Римування відбувається за технікою А-В-А-В, А-А-А-А чи А-А-В-В. Подібний метричний спосіб демонструє вірш А.М. Доенга М'яли «Все-таки прийшов» [4].

Квінт (індонез. *quint*) – особливий спосіб римування нової індонезійської поезії, що характеризується п'ятьма рядками у строфі, які римуються за схемою А-А-А-А-А [4].

Сектет (індонез. *sektet*) – вид римування, у якому кожна строфа складається з шести рядків. Особливістю цього типу римування є те, що автор не підпорядковується правилам метрики, а послуговує лише своїм почуттям [4].

Наступні види римування – септіма (індонез. *septima*) та станца /октава (індонез. *stanza /oktaf*) – як і попередній сектет, не мають особливих правил римування і характеризуються лише кількістю рядків у строфі, а саме: у септімі – сім, у станці – вісім. Цікавим для дослідження є останній спосіб римування у сучасній індонезійській поезії – сонета [6, с. 1].

Сонета – (від італійського слова *Sonetto*, що має значення «звук» або «голос») – вид римування індонезійської поезії, для якого характерні 14 рядків, де перші дві строфи – чотиривірш, а наступні дві – тривірш. У Індонезію сонета прийшов з Нідерландів Мухаммадом Яміном та Рустамом Еффенді, тому саме ці двоє поетів названі «батьками індонезійського сонета». Власне форма індонезійського сонета відрізняється від звичного нам європейського. Даний тип відповідає своєму попереднику лише кількістю рядків. Відомий вірш Мухаммада Яміна «Пастух» є найбільш яскравим прикладом індонезійського сонета, для якого характерне римування перших двох чотиривіршів А-В-В-А і наступних двох тривіршів А-А-А / С-С-С [4].

Отже, можемо зробити висновок, що форма сучасної індонезійської поезії базується на кількості рядків у строфі та закінченні останнього слова у рядку. На відміну від шаїру (способу римування індонезійської поезії 20-х років ХХ ст.), що характеризується чотирирядковими строфами та суцільний римуванням (тобто кожен з чотиривіршів був написаний на одну риму), у якому не допускалася розмовна мова, сучасні види римування внесли спрощення та розширили жорсткі рамки поезії [3, с. 60].

Дана наукова студія дозволяє краще вивчити сучасну індонезійську поезію, яка на даний час є малодослідженою, а також дає можливість прослідкувати розвиток та модернізацію індонезійського віршованого рядка.

Список літератури:

1. Романова Е.В. Индонезийская поэзия 1920-х годов: дис. канд. фил. наук : спец. 10.01.03 / Романова Евгения Викторовна. – Санкт-Петербург, 2009. – 200 с.
2. Романова Е.В. Рифма в индонезийской поэзии 20-х гг. XX в. / Е.В. Романова // Вестник Санкт-Петербургского университета. Филология, востоковедение, журналистика. – 2008. – Сер. 9. №1. – С. 96-101.
3. Сикорский В.В. Современная индонезийская поэзия / В.В. Сикорский // Современная художественная литература за рубежом. – 1977. – № 5. – С. 59-62.
4. Juni Hartono, Puisi Baru (Jenis-jenis Puisi Baru: Distikon, Tarzina, Quatrain, Quint, Sektet, Septima, Stanza) [Електронний ресурс] / Juni Hartono // Bahasa Indonesia. – 2013. – Режим доступу: <http://walpaperhd99.blogspot.com/2013/11/puisi-baru-jenis-jenis-puisi-baru.html>

5. Muh Ilmi Ikhsan Sabur. Perbedaan dan Persamaan Pantun, Puisi, Syair, dan Gurindam [Електронний ресурс] / Muh Ilmi Ikhsan Sabur // Smansa. – 2013. – Режим доступу: <http://www.smansax1-edu.com/2014/11/perbedaan-dan-persamaan-pantun-puisi.html>
6. Sarinah C. Pengertian puisi, Jenis-jenis puisi berdasarkan bentuk dan isinya, bentuk puisi baru berdasarkan jumlah barisnya serta contoh karya puisi saya [Електронний ресурс] / Sarinah Candy // Candy Blog. – 2013. – Режим доступу: <http://sarinahcandy.blogspot.com/2013/05/pengertian-puisi-jenis-jenis-puisi.html>

Тарангул І. Л.

кандидат філологічних наук, асистент

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

АМБІВАЛЕНТНІСТЬ ЗМІСТОВИХ ХАРАКТЕРИСТИК ОБРАЗУ АНТИГОНИ В ТРАГЕДІЇ СОФОКЛА

Сюжет, у якому зосереджено увагу на конфлікті двох ідей – Антигони та правителя Фів Креонта – історично складається в період розквіту афінської демократії, який, незважаючи на демократичну форму правління, демонструє абсолютне безправ'я жінки: проводячи більшу частину свого життя в гінекеї, жінка була позбавлена права голосу в державних справах чоловіків. До цього періоду й належить створення трагедії Софокла «Антигона» (442 р. до н.е.), у якій знайшли відображення основні суперечності епохи, у тому числі й проблема місця й ролі жінки в давньогрецькому соціумі. Пізніше варіанти п'єси Софокла розробляються у «Фінікіянках» та «Антигоні» Евріпіда, фрагментах «Фінікіянок» Сенеки, трагедії Астідаманта Молодшого та Акція «Антигона».

Особливий інтерес для нас являє сюжет про Антигону в інтерпретації Софокла, оскільки його основний конфлікт є предметом актуальної по сьогоднішній день дискусії, а сам твір став основою для подальших проблемно-тематичних та сюжетно-композиційних трансформацій.

Центральна для античної трагедії проблема морального самовизначення особистості, самостійності дій і відповідальності за них оформлюється у Софокла як співвідношення між свідомим вибором поведінки людини та її наслідками, в яких проявляється божественне провидіння. Світогляд автора визначив подальше створення суперечливих людських характерів, на протистоянні яких будуються ідейні конфлікти його трагедій.

По суті, в «Антигоні» порушується «вічна» проблема взаємодії особистості й авторитарної влади, що визначило позачасову спрямованість трагедії, її потенційну актуальність у літературах різних культурно-історичних епох.

Сутність ідейного конфлікту між Антигоною та Креонтом визначила формування традиційної точки зору на образ героїні, згідно з якою фіванська царівна наділена типовими рисами героїні-тираноборця, сильної, вольової, цілеспрямованої особистості. При цьому очевидні внутрішні суперечності, які простежуються в ході розвитку сюжету, розглядаються критиками як елемент задуму трагіка: читач повинен перейнятися співчуттям до молододі дівчини, яка свідомо йде на смерть, тому мотив внутрішньої боротьби та сумніву Антигони виключається з її загальної характеристики.

Традиційне трактування Антигони як особистості, що віддає своє життя у боротьбі за вищу справедливість, багато в чому спирається на твердження Софокла про те, що він прагне зображувати людей такими, якими вони повинні бути, а не якими вони є насправді.

Творча манера Софокла виключає елемент психологізації героя. Цей факт пояснюється тим, що давньогрецька трагедія періоду творчості Софокла не знала зображення героїв з точки зору їх внутрішнього відчуття того, що відбувається. Вперше ця новаторська риса проявиться у творчості Евріпіда. Проте з позицій сучасної оцінки традиційного сюжету ми можемо вести мову про потенціал психологічної амбівалентності античного образу

Антігони, передумови якої, безсумнівно, виявляються тоді, коли героїня потрапляє в критичну життєву ситуацію. Тому вважаємо, що для аналізу сучасних інтерпретацій образу Антігони необхідно приділити увагу внутрішній природі образу античної героїні, що дасть змогу продемонструвати багатогранність і неоднозначність його семантичних можливостей й, відповідно, простежити потенціал їх прояву в нових контекстах.

Антігона є уособленням ідеалу любові до батьків і готовності жертвувати собою заради виконання обов'язку перед братом. Тому прояв у ході ідейного конфлікту трагедії таких рис її характеру, як рішучість, цілеспрямованість, безкомпромісність, вимогливість до себе й оточуючих, цілком природний.

Рішення Антігони поховати брата продиктовано трьома мотивами. По-перше, родинний зв'язок із Полініком не залишає в героїні сумнівів щодо реалізації задуманого, адже він для неї «свій», «рідний» «любий». Саме з цієї причини Антігона заявляє, що не пожертвувала би своїм життям ані заради чоловіка, ані заради дитини, а тільки задля рідної по крові людини.

По-друге, дії Антігони зумовлені знанням прокляття, що тяжіє над родом Лабдакідів. У цьому сенсі образ Антігони обтяжений комплексом провини за гріхи свого роду, і героїня відчуває свій обов'язок не тільки у дотриманні та збереженні законів сім'ї, але й в очищенні роду від прокляття.

Відчуття провини за гріхи роду й водночас непричетність героїні до їх учинення призводять до сприйняття її вчинку як жертви заради повернення доброї слави роду. З цієї точки зору спостерігається певна схожість Антігони з Іфігенією, сумну долю якої визначила провина батька перед богами й місія самопожертви заради блага держави.

По-третє, за давньогрецькими уявленнями, залишити тіло без поховання вважалося безчестям не тільки для самого покійника, але й для його родичів, які також отримували тавро ганьби. В цьому випадку ганебне знеславлення Полініка переходило на Ісмену й Антігону, тому наказ Креонта ставить обох сестер перед важким моральним вибором: прийняти тягар ганьби за спалювання тіла брата або ж бути покараними за державний злочин. Проблема вибору надає ситуації характеру безвиході й водночас провокує появу в Антігони почуття глибокого відчаю й самотності, яке приховане за зовнішніми проявами рішучості й мужності.

Стає очевидним, що на фоні беззаперечної готовності Антігони виконати свій обов'язок вона все ж відчуває себе жертвою обставин, що склалися: «О мой брат, – и сам погиб ты / И меня, сестру, сгубил!...» [5, с. 174]. Виходячи з вищесказаного, характер наростання внутрішніх суперечностей Антігони в ході розвитку сюжету можна зобразити у вигляді такої схеми: обов'язок + безвихідь ситуації – жертвність – самотність – відчай та страх.

Необхідно зазначити, що мотив родового обов'язку, який стає визначальним у діях героїні, посприяв формуванню неоднозначних поглядів щодо характеристики Антігони. Окрім відомих, традиційних, існують й думки дослідників (Л. М. Баткін, Б. О. Костелянець), які стверджують, що вибір Антігони в бік виконання обов'язку перед сім'єю позбавляє її індивідуального первня, оскільки, здійснюючи свій вчинок, вона залишається вірною не собі, а тому, що від неї вимагає принцип дотримання вищих законів: «Вона могла міркувати, жалітися, упиратися, але вона не змінювалася, тому що вирішувала все ж не вона, а вирішувала «в ній» якась вища інстанція» [2, с. 361]. Подібну думку висловлює й Л. М. Баткін, зауважуючи, що «... Антігона... жодною мірою не була й не могла бути «індивідуальністю», «особистістю» [1, с. 10]. На наш погляд, подібні ствердження відображують лише формальний бік образу Антігони. Дійсно, Антігона керується сакральним знанням про етику ставлення до померлого, проте той факт, що героїня здійснює вчинок важкого свідомого вибору в бік смерті, є свідченням її яскравої індивідуальності. Народження Антігони як героїчної особистості відбувається через внутрішню боротьбу між дотриманням вищих законів буття та проявами природних людських слабкостей.

Внутрішні відчуття Антігони не проявлені в протосюжеті повною мірою, що пояснюється законами трагедії часів Софокла. Композиція трагедії будується в такий спосіб, що більша частина епісодіїв зображує зовнішні прояви характеру героїні, а її внутрішній стан характеризує лише останній, четвертий епісодій, а саме коммос, в якому Антігона оплакує

свою долю. Вольові риси характеру змінюються зображенням людських природних слабкостей. На таку еволюцію змістових характеристик Антігони вказує К. Г. Надареїшвілі: «По мірі розвитку етапів в індивідуальному плані образу Антігони спостерігається поступове зниження запальності, грубості й, навпаки, наростання її гуманності, м'якості характеру» [3, с. 9].

Так, на початку та всередині дії трагедії перспектива покрити себе ганьбою активізує категоричні висловлювання Антігони:

До срока умереть сочту я благом

Тому, чья жизнь проходит в вечном горе,

Не прибыльна ли смерть? Нет, эта участь

Печали мне, поверь, не принесет [5, с. 157].

Водночас проголошена героїнею готовність зректися земного життя змінюється в передсмертному монолозі на жаль через таку долю. Антігона зізнається, що більше за все любить життя, вона жалкує за тим, що їй ніколи вже не бути дружиною та матір'ю, її охоплюють смуток й страх на порозі смерті.

Амбівалентність змістових характеристик героїні проявляється й у ставленні Антігони до волі богів, до фатальної визначеності власної долі. Так, протягом усього конфлікту з Креонтом Антігона мотивує свій вчинок непорушністю божественних законів, які наказують обов'язкове поховання померлого. Проте вже у передсмертному слові, коли Антігоною оволодіває відчай і жах смерті, вона розчаровується в божественному волевиявленні, яке допускає чинення несправедливості. Епізод, у якому хор вказує на долі Данаї, Лікурга, Клеопатри, має в цьому сенсі чітке призначення – підтримати героїню, яка змушена прийняти волю фатуму.

Таким чином, непохитна істина, яку репрезентує Антігона, у сукупності з родовим прокляттям, що нависло над нею, породжують безвихідь її ситуації й, як наслідок, абсолютну самотність. У цій самотності боги для Антігони вже не є авторитетом, тому в ній назрівають розчарування у справедливості їхньої волі й, як наслідок, протистояння власній, наперед визначеній долі.

Отже, зауважимо, що при здійсненні аналізу образу античної Антігони необхідно враховувати наявність неоднозначних характеристик цього образу, які, з одного боку, продиктовані почуттям обов'язку героїні (відповідальність, рішучість, стійкість, нескореність), а з іншого – безвихідню ситуацію (страх, сумнів, відчай). Виявлення двоїстої природи диференційних характеристик образу Антігони дає змогу констатувати закладений високий потенціал його семантичної неоднозначності.

Отже, саме емоційна суперечливість Антігони робить її воістину трагічною героїнею. Відзначимо, що амбівалентність домінантних рис характеру Антігони стане основоположною для подальшого функціонування образу в нових версіях. Сучасна Антігона часто страждає від незахищеності, нестачі тепла й любові, вона потребує розуміння, людського співчуття й боїться незворотного майбутнього. Водночас Антігона сповнена почуття високого героїзму, рішучості у своїх діях і відповідальності за збереження моральних законів буття.

Список літератури:

1. Баткин Л. М. Итальянское Возрождение в поисках индивидуальности / Л. М. Баткин. – М. : Наука, 1989. – 272 с. – (Серия «Из истории мировой культуры»).
2. Костелянец Б. О. Драма и действие. Лекции по теории драмы / Б. О. Костелянец. – М. : Совпадение, 2007. – 503 с. – (Theatrum mundi).
3. Надареишвили К. Г. Проблема формирования художественного образа женщины в греческой трагедии (Антигона, Медея, Электра): автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук / К. Г. Надареишвили. – Тбилиси, Тбилиск. гос. ун-т, 1985. – 21 с.
4. Нямцу А. Е. Традиционные образы легендарно-мифологических женщин в литературе : [учебное пособие] / А. Е. Нямцу. – Черновцы : Рута, 2006. – 72 с.
5. Софокл. Трагедии / Софокл ; [пер. с древнегреч. С. Шервинского]. – М. : Искусство, 1979. – 456 с.

СЕКЦІЯ 3. ЗАГАЛЬНЕ, ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ, ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

Басенко Г. Н.

старший преподаватель

Мариупольский государственный университет
г. Мариуполь, Донецкая область, Украина

ПРОСТРАНСТВЕННЫЕ ПРИЛАГАТЕЛЬНЫЕ С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ КОНЦЕПТУАЛЬНО-ДИАХРОНИЧЕСКОГО ПОДХОДА

Основное направление современной лингвистики – исследование соотношения семантики языка с концептосферой народа, соотношения семантических процессов с когнитивными. В настоящее время лингвистика вышла на тот рубеж, на котором обозначилась необходимость видеть и изучать не только историческую изменчивость языка, его сложную системную организацию, но и «язык в человеке и человека в языке», «язык как дом сознания» [1. 34-47]. Безусловной стала актуальность прежде всего диахронической семантики. Е.С. Кубрякова среди недостатков раннего этапа лингвокогнитивистики отмечает то, что существенным ограничением являлось нежелание когнитологов рассматривать языковые явления в их широкой исторической перспективе [2. 5-12]. Между тем последующие исследования в данной области выявили явные преимущества синхронно-диахронного изучения фактов языка как позволяющего придать всему анализу очевидный объяснительный характер. Поэтому очевидно, что в современной когнитологии важно исследовать лексические пласты языка не только с точки зрения синхронического подхода, но и с точки зрения диахронической сопоставительной концептологии [3. 116-123].

Диахроническая сопоставительная концептология является новым развивающимся направлением когнитивных исследований. Предмет диахронической сопоставительной концептологии – установление структурных расхождений концептов в различных этнокультурах в определённый промежуток времени, выяснение закономерностей этих расхождений в концептуальном и языковом планах.

Практическая значимость диахронических сопоставительных исследований, на наш взгляд, состоит в том, что они позволяют установить взаимодействие национальных культур в определённый исторический период. Лингвистические концепты, так же как и другие культурные ценности, характеризуются определённой национальной спецификой и исторически изменчивы, поскольку существуют в коллективном и индивидуальном создании. На изменение концептов в индивидуальном сознании влияют так же и индивидуальное видение, восприятие мира, активная жизненная позиция, личный опыт. Таким образом, диахроническая концептология устанавливает когнитивные основания категоризаций и концептуализации действительности как представителями одного, так и разных национально-языковых сообществ в определённые исторические периоды [4].

Поскольку пространство является главным объектом окружающей нас действительности, то целесообразно изучить с точки зрения диахронической сопоставительной концептологии именно пространственную лексику. Для исследования были выбраны пары прилагательных описывающих пространственные и дистанционные характеристики объектов, как например: близкий-далёкий, большой-маленький, высокий-низкий и их эквиваленты в английском языке (*near, close, large, big, great, high, tall*). В ходе исследования были изучены данные этимологических и толковых словарей русского и английского языков, примеры содержавшие данную лексику из литературных произведений разных лет, а так же особенности употребления тех или иных прилагательных в различных контекстах.

Проведённая нами сопоставительно-диахроническое исследование показало, что сходство и различия в значении и употреблении английских и русских прилагательных во многих случаях могут быть объяснены с точки зрения этимологии. В результате исследования мы пришли к выводу о том, что пространственные концепты являются основополагающими в процессе познания человеком окружающего мира. На наш взгляд, интересен и важен так же тот факт, что в процессе расширения значения прилагательных более абстрактные характеристики объектов базируются на пространственном восприятии, то есть переход от пространственного к непространственному значению основан на первичном пространственном значении. Такой процесс в современной когнитологии получил название реконцептуализация пространственных сцен. Данные выводы можно проиллюстрировать на примерах английских и русских прилагательных.

Одному русскому пространственному прилагательному часто соответствуют несколько прилагательных в английском языке, которые различаются по сферам употребления. Например, прилагательное «высокий» имеет четыре варианта перевода в английском *tall, high, lofty, exalted*. Или, например, прилагательное *lofty*, изначально имевшее пространственное значение, из которого в последствии развились некоторые более абстрактные значения. Данное прилагательное произошло от скандинавского слова *lopt*, обозначающего *air, sky, an upper room*. В те времена считалось, что чем выше живёт человек, тем он находится ближе к Богу, и тем он соответственно, умнее благороднее, честнее. Исходя из этих традиций, вероятно, и развилось современное значение прилагательного *lofty: of unusually high quality (lofty ideas)*. Позднее жильё на верхних этажах стало привилегией состоятельных людей. А в сознании среднего класса появилась идея о том, что если человек богат, он обязательно эгоистичен и надменен. Это отразилось и в языке, у пространственного прилагательного *lofty* появилось ещё одно дополнительное значение: *showing that one is better than other people (a lofty smile)*.

Особый интерес представляет собой английский эквивалент сочетания «человек низкого происхождения». В начале XX века в английском языке существовало всего одно выражение таким значением «*man of mean birth*», а основное значение слова «*mean*» – *not generous, miserly, unkind, poor in quality or appearance*. Такое употребление данного выражения было во многом обусловлено отношением общества в целом к низшим слоям. В современном английском используется более нейтральное выражение «*man of low birth*», что отражает изменения, произошедшие в общественном сознании.

Таким образом, диахронические сопоставительно-концептологические исследования дают возможность лучше понять причины употребления тех или иных прилагательных, близких по своему значению, в различных контекстах и ситуациях. Диахроническая сопоставительная концептология будет особо интересна и полезна в сфере преподавания и изучения иностранных языков.

Список литературы:

1. Кубрякова Е.С. Начальные этапы становления когнитивизма: лингвистика психология – когнитивная наука. / Е.С. Кубрякова // Вопросы языкознания. – 1994. – № 4. – С. 34-47.
2. Кубрякова Е.С. В поисках сущности языка / Е.С. Кубрякова // Вопросы когнитивной лингвистики. – 2009. – № 1. – С. 5–12.
3. Дронова Л.П. Синхрония и диахрония: отложенная встреча? / Л.П. Дронова // Вестн. Том. гос. ун-та. Филология. – 2009. – № 3. – С. 116–123.
4. Jackendoff R. Patterns in the Mind. Language and Human nature. N.Y., 1994, 246 p.
5. Taylor J.R. Linguistic Categorization: Prototypes in Linguistic Theory. Oxford, Clarendon Press. 1989. 256 p.

ПРОЯВ СЕРЕДНЬОВЕРХНЬОНІМЕЦЬКИХ ЗІМКНЕНИХ ПРИГОЛОСНИХ У ВІРШОВАНІЙ ПОВІСТІ ГАРТМАНА ФОН АУЕ «БІДНИЙ ГЕНРІХ»

Письмові пам'ятки середньовісхньонімецького (свн.) періоду – це доволі складний об'єкт дослідження, бо тут, як і в давньовісхньонімецьких (двн.) пам'ятках, приймали участь не тільки автори, але й люди, які ці твори переписували, потім до цієї роботи долучалися видавці. Тому, як відмічає К. Лахманн, не завжди відступи від відносної норми класичної середньовісхньонімецької мови треба вважати помилками [4, 161].

Поети кінця XII ст. – початку XIII ст. почали вживати не так багато діалектизмів, а намагалися говорити й писати на так званому незмінному (unwandelbares) Hochdeutsch. А писці, які були не завжди добре освіченими, вживали інші форми, що були застарілими [2; 4]. Для повного аналізу та відносно вірної оцінки того чи іншого твору потрібно, якщо це можливо, розглянути декілька рукописів. Наприклад, оригінали поем Гартмана фон Ауе пов'язують з так званою «середньовісхньонімецькою літературною мовою» [1, 37]. Але відомо, що алеманський діалект доволі довго не знав повної редукції довгих голосних, яка характеризувала німецьку мову десь з другої половини XII ст. Враховуючи той факт, що Г. фон Ауе був вихідцем з північної Алеманії, то не зрозуміло, за рахунок чого в його творах відмічається редукція закінчень, напр.: *geborn, gesezn*. Крім того, в його творах можна зустріти дублетні форми, напр.: *gân – gên, begann – begunde*. Що стосується зімкнених приголосних, то тут також інколи зустрічаються коливання, напр.: *und – unt, wand – want*; але форми з глухими приголосними домінують.

Розглянемо ретельно один з найвідоміших творів Г. фон Ауе «Бідний Генріх» – «Der arme Heinrich». Це віршована повість на швабсько-алеманському діалекті від XII ст., що налічує 213 римованих віршів. Мова Г. фон Ауе вважалася прикладом класичної мови того часу та відмічалася особливим стилем свн. лицарської поезії:

*« got gebe, daz ez iuch gezeme,
sô wil ich sî ze wîbe hân.
zewâre, mac daz nicht ergân,
sô wil ich sterben âne wip,
wan ich êre unde lîp»
« dô besâzen sî gelîche
daz êwige rîche.
alsô müeze ez uns allen
ze jungest gevallen.
den lôn den sî dâ nâmen,
des helfe uns got âmen».*

Цей твір є дуже повчальним з виховної, морально-етичної та загальнолюдської позиції. Висвітлені в ньому теми доволі актуальні й сьогодні. Всяка хвороба є перш за все духовним недугом: якщо хворіє душа, починає хворіти й тіло. Коли хворий на проказу лицар Генріх це зрозумів і не дав загинути юній дівчинці, серце та кров якої могли його врятувати, коли він врешті решт отямився, то Господь врятував його та дарував йому зцілення.

Треба також відмітити наявність в творі запозичень з давньофранцузької (дфр.) мови, що було характерним для літератури цього періоду, напр.: дфр. *banier* – свн. *baner*, дфр. *kroijieren* – свн. *schreien*, дфр. *creatiure* – свн. *creatiur*.

Дослідження зімкнених приголосних на початку та в кінці слів (усього 700 л. о.) показало, що в анлауті (382 л. о.-55%) домінують дзвінки *b, d, g* – 292 л.о. (76%). Їхня частота зменшується в наступному порядку: *g* – 119 л. о. (41%), *d* – 102 л. о. (35%), *b* – 71 л. о. (24%): *geburt, gnuoc, dientsman, derst, betwunge, bote*. Слова з початковими глухи-

ми зімкненими *p, t, k* становили 90 л. о.(24%), де домінує глухий *t* – 40 л. о.(44,5%), далі йдуть *k* – 30 л. о. (33,5%), *p* – 20 л. о.(22%): *tugent, tot, Krist, kerzen, pris, pflegen*.

Аналіз зімкнених приголосних в кінці слова – 318 л. о. (45%) показав, що тут домінують глухі *p, t, k* – 267 л. о. (84%), напр.: *jugent, burc, wip*. При цьому найчастіше зустрічається кінцевий *t* – 205 л. о.(77%), далі йдуть *k* – 37 л. о.(14%), *p* – 25 л. о.(9%). Кінцеві дзвінки приголосні зустрічалися дуже рідко – 51 л. о.(16%); це були *d* – 38 л. о., *b* – 13 л. о., дзвінкий *g* в кінці слів не зустрівся.

Таким чином, можна зробити висновок, що для цього твору характерні дзвінкий початок та глухий кінець слова.

Аналіз складових структур показав, що тут домінують слова з односкладовими структурами – 336 л. о.(48%), напр.: *got, doch, blut, pris, tot, kan*; далі йдуть двоскладові – 224 л. о.(32%), напр.: *bluome, diutet, geburt, pflagen, tugent, krone*; трьохскладові – 130 л. о.(18,5%), напр.: *bitterer, dörperheit, genæme, werdekeit, ritterschaft*; чотирьох та п'ятискладові – 10 л. о.(1,5%), напр.: *gearbeiten, küniginne, trutgemachel, triuwelosen, bescheidenlichen*.

Серед розглянутих 382 словоформ з початковими зімкненими приголосними зустрілися наступні структури:

- CV – 304 л. о. (80%): *beide, diu, geret, pis, touc, kunde*;
- CC (r) V – 35 л. о. (9%): *Krist, brüke, drin, gruoze, pris, truoc*;
- CC (l) V – 20 л. о. (5%): *bluot, glichin, klagen*;
- CC (n) V – 10 л. о. (2,6%): *gnade, gnuoc*;
- CC (f)C(l) V – 10 л. о. (2,6%): *pflegen, pflac*;
- CC (w) V – 3 л. о. (0,8%): *twerhes*.

Дослідження 318 л. о. з кінцевими зімкненими приголосними показали, що там налічується наступна кількість структур:

- VC – 121 л.о.(38%): *lop, gap, wip, hat, mac, sehet*;
- VC(n)C – 81 л.о.(26%): *vant, hant, jugent, tugent, danc, munt*;
- VC(r)C – 35 л.о.(11%): *geburt, wart, burc, birt*;
- VC(s)C – 23 л.о.(7%): *ist, bist, grüenest, muost, geist*;
- VC(h)C – 20 л.о.(6,5%): *vluht, lieht, iht, niht, naht*;
- VC(l)C – 13 л.о.(4%): *schilt, velt, schult, gezelt*;
- VC(f)C – 11 л.о.(3,5%): *schrift, kraft, meisterschaft, magenkraft*;
- VC(r)C(s)C – 5 л.о.(1,5%): *durst, derst*;
- VC(n)C(f)C – 5 л.о.(1,5%): *kunft*;
- VC(z)C – 4 л.о.(1%): *gehiezt*.

В результаті дослідження свн. зімкнених приголосних на прикладі твору Г. фон Ауе «Бідний Генріх» можна зробити висновок про те, що найбільш функціонально вагоми у свн. анлауті є дзвінки зімкнені *b, d, g*, а у свн. ауслауті – глухі *p, t, k*, тобто зімкнені приголосні в кінці свн. слова майже в усіх випадках залишалися глухими (Auslautverhärtung). Все вищезазначене пов'язане з загальними мовними процесами, які відбувалися в двн. та свн. періодах і призвели до значної зміни фонетичного виду слова, початок якого став енергетично посиленням, а кінець – енергетично послабленням. Це означає нові тенденції в розвитку німецьких слів, які продовжуються і в сучасній німецькій мові, де постійно спостерігається дія фонетичного стягнення.

Список літератури:

1. Гухман М.М. От языка немецкой народности к немецкому национальному языку. – М.: Изд. Ак. Наук, 1955. – 163 с.
2. Левицький В.В. Історія німецької мови. – Вінниця. Нова Книга, 2007. – 214с.
3. Н. von Aue: «Der arme Heinrich». Hg. von H. Paul, 16. Aufl. besorgt von K. Gärtner. Tübingen 1996. – 225 S.
4. Lachmann K. Auswahl aus den hochdeutschen Dichtern des 13. Jahrhunderts. – Berlin, 1820. – 275 S.

ЗНЯТТЯ ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНОЇ ОМОНІМІЇ ТИПУ ЗАЙМЕННИК-ПРИСЛІВНИК-ПРИКМЕТНИК-СПОЛУЧНИК

Практичний інтерес до вивчення омонімії зумовлюється не лише перешкодами в процесі комунікації, а й труднощами в розробці прикладних лексикографічних систем, програм автоматичного аналізу природно-мовного тексту.

У лінгвістичній літературі можна зустріти лише загальні зауваження про те, що контекст ліквідує омонімію, що омонімія не така вже й небезпечна, оскільки слова живуть в зв'язному мовленні, у реченні. З контексту, як правило, зрозуміло яке саме значення у того чи іншого омоніма; випадки, які дійсно перешкоджали правильному розумінню, в мовній практиці зустрічаються порівняно рідко [4, с. 60]. Однак, висловлювалася і протилежна думка щодо ролі омонімів у мовній комунікації. Так, А.А. Реформаторський вважає, що «омоніми у всіх випадках – не розрізнення того, що повинно відрізнятися. Тому позитивну роль омоніми грають тільки в каламбурах і анекдотах, де якраз необхідна гра слів, а в інших випадках омонім – тільки перешкода взаєморозуміння» [4, с. 60].

Однак, значення омоніма, яке існує як потенціал у системі мови, актуалізується в контексті. Неправильним було б стверджувати, що контекст або ситуація промови не грають ролі для правильного розуміння фонетичного комплексу. При перекладі або тлумаченні не можна говорити про незалежність слів-омонімів від контексту. На думку багатьох лінгвістів без контексту встановити значення омоніма неможливо [3, с. 62-63].

Сучасна англійська мова винятково багата омонімічними словами та формами слів. Відомо, що мови у яких переважають короткі слова мають більше омонімів, ніж мови, у яких переважають слова більшої довжини. Отже, ймовірно припустити, що велика кількість омонімів у сучасній англійській мові зумовлена односкладовою структурою загальноновживаних англійських слів [5, с. 113].

Саме тому для даного дослідження було обрано частотні англійські займенники. Визначення омонімічних ланцюгів здійснено на матеріалі оберненого словника Reverse Dictionary of Present-Day English, автором якого є Мартін Ленерт [6]. В ході дослідження займенника *that* було визначено, що порівняно з іншими займенниками, він має найдовший омонімічний ланцюг: *that – pronoun, adjective, adverb, conjunction*. Було встановлено, що для зняття лексико-граматичної омонімії займенника *that* доцільно використовувати контекстний аналіз для цього проаналізовано досліджувану одиницю на матеріалі Багатомовного корпусу англійської мови [1]. Цей корпус загальним обсягом біля 8 млн., створений на базі субтитрів до сучасних художніх фільмів комедійного, драматичного та науково-популярного жанру, може надати відомості щодо розмовної англійської мови [2, с. 12-13].

На основі корпусу була створена база даних контекстів слова *that*, де зібрано 600 прикладів вживання цієї одиниці в корпусі. Аналіз контекстів дозволив встановити диференційні ознаки, за якими можна сформулювати правила зняття лексико-граматичної омонімії для займенника *that*. Зокрема, розпізнавання здійснюється на підставі правил, базованих на приналежності слів до закритих класів – прийменниках, модальних дієсловах, займенниках:

1) Якщо перед словом у позиції абсолютного кінця стоїть прийменник, то воно є займенником: *I don't know anything about that.*

2) Якщо після аналізованого слова стоїть дієслово, то воно є займенником: *That might not be such a good idea.*

3) Якщо перед досліджуваним словом стоїть дієслово, то воно є займенником: *You have never been able to do that.*

4) Якщо перед словом стоїть дієслово з займенником, то воно є займенником: *Actually, I didn't tell you that before.*

5) Якщо перед аналізованим словом стоїть прислівник *like*, то воно є займенником: *You can't just hide things like that.*

6) Якщо після слова стоїть прислівник або прикметник, то воно є прислівником: *I don't think that these women have changed their ideas that much.*

7) Якщо перед словом стоїть прийменник, а після іменник, то воно є прикметником: *I don't know how she holds everything in that head of hers.*

8) Якщо після аналізованого слова стоїть іменник, то воно є прикметником: *I have already seen that girl.*

9) Якщо перед досліджуваним словом стоїть дієслово, а після нього стоїть іменник (займенник, артикль+прикметник+іменник, артикль+іменник, прикметник+іменник) з дієсловом, то воно є сполучником: *I know that we are in trouble.*

10) Якщо перед досліджуваним словом стоїть дієслово, а після прислівник + дієслово, то воно є сполучником: *I want you to understand that there are no guarantees.*

11) Якщо перед аналізованим словом стоїть прикметник, а після нього іменник (займенник, артикль+прикметник+іменник, артикль+іменник, іменник+прикметник)+дієслово, то воно є сполучником: *I mean, I was so beautiful that he felt in love with me.*

12) Якщо перед словом стоїть займенник, а після нього стоїть іменник (займенник, артикль+прикметник+іменник, артикль+іменник, іменник+прикметник)+дієслово, то воно є сполучником: *We told them that I was your aunt.*

Отже, контекстний аналіз є найпоширенішим формалізованим методом розв'язання лексико-граматичної омонімії у довільному тексті, який широко використовується в автоматичному опрацюванні текстової інформації і полягає у визначенні мовленнєвих умов, в яких реалізується актуальне значення мовної одиниці. Здійснене дослідження доводить, що оточення слова уможливорює встановлення диференційних ознак, на підставі яких можна укласти алгоритм зняття омонімії однозначно визначити воно є тією чи іншою частиною мови.

Список літератури:

1. Багатомовний паралельний корпус усного мовлення / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://complinguide.com.ua/Corpus.aspx>
2. Lebedev K. Parallel Multi-Lingual Corpus of Spoken Language// Book of Abstracts. The six International Conference «Cultural research : Challenges for the 3rd Millennium». Kyiv National Linguistic University. – Kyiv, 2010. – P. 12-13.
3. Фалькович М.М. До питання про омонімії та полісемії / / Питання мовознавства.– 1960. – № 5. – С.85-88.
4. Філін Ф.П. Питання омонімії. – М.: Наука, 1960.– 60с.
5. Arnold I.V. The English Word, учеб. пособие для ин-тов и фак. иностр. яз. – М.: «Высшая Школа». – 1986-288с.
6. Lehnert M. Reverse dictionary of present-day English. // MartinLehnert – Leipzig : VEB Verlag Enzyklopädie, 1971. – 597 s.

ЗНЯТТЯ ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНОЇ ОМОНІМІЇ ТИПУ ІМЕННИК МНОЖИНИ-ДІЄСЛОВО

У наш час проблема автоматичного зняття лексико-граматичної омонімії є як ніколи актуальною. Кожен день у світі з'являються нові, досконаліші за своїх попередників, системи автоматичної обробки тексту. Кожна якісно розроблена система автоматичного аналізу тексту повинна враховувати існування відношень між формою і значенням, у тому числі й знімати омонімію.

Розрізняють декілька видів омонімії: *лексична, граматична, лексико-граматична*. Лексичні омоніми – різні слова з відмінними значеннями, що виражаються тотожними звуковими омофонічними формами у межах одного лексико-граматичного класу [5, с. 83]. Граматична омонімія – вид омонімії, коли збігаються лише окремі парадигматичні форми в межах одного слова однієї частини мови [3, с. 348]. Лексико-граматична – вид омонімії, коли збігаються окремі форми різних частин мови [3, с. 349].

Актуальність даної проблеми полягає у використанні її як частини для автоматичного опрацювання тексту з метою його розпізнавання. Практичне застосування полягає у можливості використання як окремого модуля для систем автоматичного морфологічного, синтаксичного аналізу тексту.

Зокрема, форма множини англійського іменника омонімічна з формою третьої особи дієслова однини. Прикладом є словоформа «hands», яка може виступати у реченні іменником множини – «*His hands were covered in mud*» або дієсловом третьої особи однини – «*He hands me a gun*».

Для зняття омонімії такого виду автоматично можуть бути використані декілька підходів. У ході даного дослідження було використано контекстний підхід. Тобто, усі правила базовані на властивостях безпосереднього оточення аналізованої форми.

Першим кроком було визначено список найчастотніших форм іменника множини. З цією метою було використано дані корпусу COCA [6]. З отриманого списку словоформ були виокремлені іменники множини, які, за даними словників Macmillan Dictionary [8] та Longman Dictionary of Contemporary English [7], мають омонімічний ланцюг у дві частини мови – іменник і дієслово.

Наступним етапом було виділення контекстів вживання для вибраних одиниць з Багатомовного паралельного корпусу [1] (див. Рис 1) та аналіз колокацій під якою вважається словосполучення, яке зустрілось у тексті два або більше разів [2].

compling@knu.kiev.ua

ЛІНГВІСТИЧНИЙ ПОРТАЛ

КОМП'ЮТЕРНА ЛІНГВІСТИКА

Головна

Електронні словники

Корпуси текстів

Студентам

Контакти

Багатомовний паралельний корпус

Введіть слово або словосполучення: results

Оберіть мову пошуку: English

Оберіть мови перекладів, які вас цікавлять:

☐ English

☐ Russian

☐ German

☐ Spanish

☐ French

☐ Greek

☐ Ukranian

Показувати контексти:

☐ Тільки з перекладами

Пошук

Результати Пошуку:

English

We are still waiting on the results from the tests.

And the results have been beyond my wildest dreams.

I have to verify and duplicate these results.

I'm awaiting results of a DNA sample I sent earlier today.

they're posting the test results

Sometimes results in a fracture of sorts.

I was just waiting for test results, I was...

Bittersweet thing about being head of the oncology department, I get CCed in all the biopsy results.

Рис. 1. Пошук контекстів для форми «results»

Відібрані зі словника Online Oxford Collocation Dictionary of English [9] колокації та пізніше доповнені колокаціями контекстів, вилучених із корпусу. При цьому розпізнавання форм базується на морфологічних і формальних ознаках контексту вживання іменників.

До морфологічних ознак іменника множини англійської мови належать [4]:

- Внутрішня флексія (foot – feet)
- Флексія множини «-s»,»-es»
- Чергування (wife – wives)
- Чергування голосної кореня (man – men)
- Окремі форми множини (ox – oxen)
- Незмінні форми множини та однини (swine – swine)
- PluraliaTantum(trousers)
- Складені іменники(brother-in-law—brothers-in-law)
- Іменники, похідні з латини(datum – data)

До формальних відносяться пунктуаційні знаки та позиційні властивості:

- « ‘ « – possessive case іменника множини
- Іменник у позиції після прийменника після прислівника (adverb – preposition – noun)
- Іменник у позиції після артикля після прийменника після прислівника(adverb – preposition – article – noun)
- Іменник у позиції після частки (particle – noun).

Таким чином, були сформовані контекстні правила, які можуть бути використані у якості основи при укладанні алгоритму автоматичного зняття омонімії англійських форм іменника множини для систем автоматичного аналізу тексту.

Список літератури:

1. Багатомовний паралельний корпус [Електроний ресурс]. – Режим доступу <http://complinguide.com.ua/Corpus.aspx>
2. Бобкова Т. В. Концепція колокації: корпусний підхід / Т.В. Бобкова // Науковий вісник Міжнар. гуманітарного ун-ту. Серія «Філологія» : [зб. наук. праць]. – Одеса, 2014. – Вип. 10. – Т. 2 – С. 42–45.
3. Дарчук, Н.П. Комп'ютерна лінгвістика (автоматичне опрацювання тексту) : Н.П. Дарчук. – К.:Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 351 с.
4. Каушанкая, В.Л. Грамматика английского языка. Пособие для студентов педагогических институтов / В.Л. Каушанская, Р.Л. Ковнер. О.Н. Кожевникова, Е.В. Прокофьева и др. – 5-е изд., испр. и доп. – М.: Айрис-пресс, 2008. – 384 с.: ил – (Высшее образование).
5. Частотні словники та їх використання / Валентина Ісидорівна Перебийніс, М.П. Муравицька, Н.П. Дарчук. – Київ : Наукова думка, 1985. – 204 с.
6. Corpus of Contemporary American English [Електроний ресурс]. – Режим доступу <http://corpus.byu.edu/coca/>
7. Longman Dictionary of Contemporary English [Електроний ресурс]. – Режим доступу <http://www.ldoceonline.com/>
8. Macmillan Dictionary [Електроний ресурс]. – Режим доступу <http://www.macmillandictionary.com/>
9. Online Oxford Collocation Dictionary of English [Електроний ресурс]. – Режим доступу <http://oxforddictionary.so8848.com/>

Кисіль К. В.
студентка

Київський національний лінгвістичний університет
м. Київ, Україна

ЗНЯТТЯ ОМОНІМІЇ ПИТАЛЬНИХ ФОРМ АНГЛІЙСЬКИХ ДІЄСЛІВ НА МАТЕРІАЛІ БАГАТОМОВНОГО КОРПУСУ ТЕКСТІВ

З давніх часів люди шукають нові засоби збереження та передачі інформації наступним поколінням. Однак ніколи раніше людство не накопичувало інформацію й знання настільки стрімкими темпами, тому закономірним є те, що жодна галузь людської діяльності не зазнала такого розвитку як інформаційні технології, покликані збільшити ефективність та зручність використання різноманітних видів інформації. За останні десятиріччя інформаційні технології зазнали такого глобального поширення, що зараз уже важко уявити життя сучасної людини без них. Те ж саме стосується і сфери мовознавства, у межах якого інтенсивно розвивається така наука як прикладна лінгвістика, яка має на меті забезпечити теоретичні основи і практичні методи реалізації автоматичної обробки текстів природної мови.

Об'єкт даної роботи становлять питальні форми англійських дієслів, а предмет – лексико-граматична та граматична омонімія даних форм з англійськими іменниками, прикметниками, прислівниками та прийменниками.

Залежно від розуміння поняття форми існують різні визначення омонімії. У відповідності з формою омоніми поділяються на:

- омофони (*mail – male*);
- омографи (*bay (ім.) – bay (дієсл.)*);
- абсолютні омоніми (*lighter (освітлювальний прилад) – lighter(човен)*) [2].

За ступенем збігу формального плану омоніми поділяються на:

- повні – збігаються за всіма формами в парадигмі (*lighter (освітлювальний прилад) – lighter (човен), мн. lighters*);
- часткові – збігаються тільки в деяких словоформах (*rose (квітка) – rose (мин. час від «rise»)*) [2].

Залежно від приналежності омонімів до частини мови розрізняють:

- лексичні омоніми – це омоніми однакові за граматичною характеристикою, але різні лексично (*match* (сірник) – *match* (півня));
- граматичні омоніми – це омоніми, в яких можна виявити смислову спільність, але вони належать до різних частин мови (*match* (ім.) – *match* (дієсл.));
- лексико-граматичні омоніми – це омоніми, збіг яких обмежується формальною стороною, а відмінності стосуються і граматичної, і лексичної характеристик (*match* (пара) – *match* (змагатися на рівних)) [2].

У ході даної роботи було укладено список найчастотніших питальних форм дієслів англійської мови за довідником «English Conjugation: System and Functioning» [3, с.76–391]. Було відібрано дев'ятнадцять дієслів з першого та другого рівня граматичного мінімуму англійської як іноземної. Список найчастотніших питальних форм дієслів англійської мови включає такі лексичні дієслова як *mean* (з відносною частотою 14.36 від загальної кількості вживань досліджуваних дієслів), *expect* (9.81), *think* (9.24), *suppose* (6.60), *talk* (4.92), *understand* (4.56), *write* (4.37), *buy* (3.62), *finish* (3.39), *find out* (9.46), *want* (8.28), *hear* (6.78), *remember* (5.81), *see* (4.58), *like* (4.32), *say* (4.27), *live* (3.72), *feel* (3.56), *get* (3.54).

Наступним кроком було визначення омонімічних ланцюгів за допомогою Оберненого словника сучасної англійської мови Reverse Dictionary of Present-Day English Мартіна Ленерта [4]. Було визначено, що дієслова *talk*, *buy*, *finish*, *see*, *say*, *live*, *feel*, *get* є омонімічними з відповідними іменниками, дієслова *mean*, *want* та *live* – з іменниками та прикметниками, дієслово *like* – з іменником, прикметником, прислівником та прийменником.

Далі за Багатомовним паралельним корпусом [1] та за допомогою конкордансера було укладено конкорданси для п'яти найчастотніших питальних форм дієслів англійської мови з найбільшою кількістю омонімічних ланцюгів. (див. табл. 1)

Таблиця

Приклад омонімії дієслова *lik*

You like that?
Like what?
You just move real slow-like, you hear me?

У результаті зіставлення даних корпусу й довідника було також виявлено різницю між частотою питальних форм деяких дієслів. Така різниця в отриманих статистичних даних пояснюється характеристиками текстів. До корпусу були включені тексти розмовного жанру, натомість матеріалом для довідника слугували тексти драматичного жанру.

Внаслідок цього дієслова *buy* та *finish* було виключено з переліку п'яти найчастотніших питальних форм англійських дієслів. Таким чином, п'ять найчастотніших питальних форм англійських дієслів складають *mean*, *want*, *like*, *live*, *get*.

Отже, отримані дані конкордансу можуть слугувати основою для встановлення диференційних ознак питальних форм англійських дієслів і укладання алгоритму зняття омонімії даних форм з іншими частинами мови.

Список літератури:

1. Багатомовний паралельний корпус усного мовлення / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://complinguide.com.ua/Corpus.aspx>
2. Підходи до класифікації омонімів [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ukrefs.com.ua/29066-Razlichnye-podhody-k-klassifikacii-omonimov-v-sovremennom-angliyskom-yazyke.html>
3. English Conjugation: System And Functioning (reference-book) // Под ред. В.И.Перебейнос. – К.: КНЛУ, 2003. – 3,3 МВ.
4. Lehnert M. Reverse dictionary of present-day English. // Martin Lehnert – Leipzig : VEB Verlag Enzyklopädie, 1971. – 597 s.

ТЕКСТ VERSUS ДИСКУРС

Не встиг «текст» утвердитися як найбільша комунікативна одиниця в мові, як наприкінці ХХ ст. у лінгвістиці з'явилося нове поняття – «дискурс». Цей термін досить часто використовують у різних дисциплінах, через що його тлумачення різняться, перетинаючись при цьому із поняттям *текст* (пор. [6; 13; 16; 25]). Слово *дискурс* стало настільки поширеним, що, як слушно зауважує В. Гайнеман, його можна назвати «модним» [22, с. 22]. Або, як влучно підмітив Ю.Є. Прохоров: «якщо уважно розглянути хоча б основні визначення і тексту, і дискурсу, а до них ще додати опис поглядів на їх взаємозв'язок, то на власну точку зору не залишиться ні сил, ні поліграфічних потужностей» [9, с. 6]. Спробуємо коротко визначитися з цими двома поняттями.

Термін *дискурс* (фр. *discours*, англ. *discourse*, нім. *Diskurs* походять від лат. *discurrere* «бігати взад вперед») уже давно утвердився в науці, але використовується в окремих дисциплінах і країнах по-різному (пор. [4, с. 486; 7, с. 51; 10, с. 14; 16; 21, с. 72; 25]). У філософії під дискурсом розуміють аргументований виклад думок. Згідно з англо-американськими традиціями, дискурс є усним мовленням, розмовою (англ. *connected speech*). Тому поступово це позначення стали використовувати як синонім до «бесіда, розмова», включаючи сюди й текст (пор. [11, с. 20; 12; 19; 24; 28, с. 129; 29, с. 265]). У французькій школі дискурсивного аналізу дискурсом іменують суспільно-історичну систему людського знання (пор. [14 та інші]).

У німецькомовних країнах термін дискурс теж набув останнім часом значного поширення слідом за англо-, франко-, російсько- і україномовними просторами (пор. [1; 5; 11; 18; 25; 26; 28]). Принагідно зазначимо, що в німецькомовному лінгвістичному просторі послідовно розмежовують писемні тексти й усне мовлення, які є об'єктами дослідження двох дисциплін: лінгвістики тексту (нім. *Textlinguistik*) і лінгвістики усного мовлення (нім. *Gesprächslinguistik*). Тому дискурсом німецькі науковці називають не лише діалогічне мовлення, а й тематично об'єднані тексти / висловлювання (пор. [17; 18; 20; 22; 23; 25; 28 та інші]). Текст як комунікативна одиниця, на відміну від дискурсу, матеріальний. Тому, як слушно зауважує О. Стеншке [27, с. 118], критерій матеріального сприйняття (нім. *vollständige Erfassbarkeit*) можна використовувати при розмежуванні цих двох понять.

В українському науковому просторі термін «дискурс» тлумачать переважно відомою метафорою Н.Д. Арутюнової як рос. «речь, погруженную в жизнь» (пор. [2; 3; 8; 15]). Можна констатувати, що більшість вітчизняних дослідників використовує термін «дискурс» для позначення мовленнєвих висловлювань у сукупності з екстралінгвістичними умовами їх реалізації, тобто як мовлення в соціальному контексті. Результатом дискурсивної діяльності є породження тексту, який створюється за конвенціональними правилами, прийнятими в певній комунікативній сфері. Саме за протиставленням «процес–результат» і відбувається розмежування обидвох взаємопов'язаних термінів у слов'янському лінгвістичному просторі.

Оригінальне бачення терміна «дискурс» пропонує А.Н. Науменко [7, с. 52]. Досліджуючи це термінологічне питання з погляду лінгвістики художнього тексту, він розуміє під дискурсом здатність будь-якого тексту бути побудованим так, щоб провокувати в адресата запитання до адресанта і власні відповіді на них.

Л.І. Сахарчук розуміє дискурс як «одиницю виміру комунікації, яка полягає у соціальній мовленнєво-мисленнєвій діяльності мовців, що забезпечується системою рівневих механізмів – антропоцентричного, функціонального, текстового, соціокультурного, регулятивного» [11, с. 209]. Авторка пропонує поділяти комунікативний простір на дискурсивні континууми, які складаються з окремих дискурсів. Кожен дискурс розк-

ладається, залежно від тематики, на дискурсивні ряди. Замикає цей класифікаційний ланцюжок дискурсів комунікативна подія або ж комунікативний акт.

Зауважимо, що подібні типології ґрунтуються здебільшого на дедуктивному підході й не перевірені на достатній кількості емпіричного матеріалу. Остаточна типологія повинна враховувати всі види дискурсів, а це досить проблематично з огляду на кількість текстів, матеріальні і часові затрати (пор. [25]).

На думку В.Є. Чернявської, існуючі лінгвістичні підходи до розуміння дискурсу можна звести до двох основних. Згідно з першим, дискурс – це конкретна комунікативна подія, яку фіксують у письмовій чи усній формах, і яка відбувається в певному когнітивно і типологічно обумовленому комунікативному просторі. У другому підході дискурс розуміють як сукупність тематично співвіднесених текстів. Авторка слушно зазначає, що обидва підходи не є принципово різними, вони лише підкреслюють різні сторони одного явища, при цьому взаємодоповнюючись [16, с. 111–114].

Приєднуємося до думки тих науковців (В.Є. Чернявська, К. Adamzik, W. Heinemann, U. Fix, I. Warnke та інші), які розглядають дискурс як відкриту сукупність тематично і (або) прагматично пов'язаних один з одним текстів у сукупності з соціальними, культурно-історичними, психологічними та іншими факторами. Іншими словами, це можна назвати «віртуальним текстовим корпусом». Кожен окремих текст унаслідок своєї тематичної спрямованості належить до якогось дискурсу, а отже, має ознаку дискурсивності. Кількість текстів певного дискурсу неможливо встановити, оскільки вони можуть бути різноматичними. Вирішальне в цьому випадку ядро дискурсу, де зібрані тексти до певної теми (подібно до теорії прототипів). Метафорично ці два явища можна представити так: текст – це тематичне сплетіння речень, а дискурс – тематичне сплетіння текстів (висловлювань).

Список літератури:

1. Бехта І.А. Дискурс наратора в англomовній прозі : [монографія] / Іван Антонович Бехта. – К. : Грамота, 2004. – 304 с.
2. Белова А.Д. Поняття «стиль», «жанр», «дискурс», «текст» у сучасній лінгвістиці / А.Д. Белова // Іноземна філологія. – К. : КНУ імені Тараса Шевченка, 2002. – Вип. 32. – С. 11–14.
3. Коваль Т.Л. Співвідношення понять «текст» і «дискурс» у сучасній лінгвістичній науці / Т.Л. Коваль // Філологічні трактати. – 2009. – № 1. – С. 54–58.
4. Комарова З.И. Методология, метод, методика и технология научных исследований в лингвистике / Зоя Ивановна Комарова. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Флинта, Наука, 2013. – 820 с.
5. Красных В.В. Структура коммуникации в свете лингво-когнитивного подхода (коммуникативный акт, дискурс, текст) : дис. ... докт. филол. наук : 10.02.19 / Красных Валентина Владимировна. – М., 1999. – 188 с.
6. Мартынюк А.П. Разграничение дискурса и текста с позиций интеграционного подхода / А.П. Мартынюк // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. – 2009. – № 866. – С. 49–54.
7. Науменко А.М. Філологічний аналіз тексту (основи лінгвопоетики) / Анатолій Максимович Науменко. – Вінниця : Нова Книга, 2005. – 416 с.
8. Приходько А.М. Дискурс і текст : загальне і часткове / А.М. Приходько // Наукові записки. – Кіровоград : РВВ КДПУ імені В. Винниченка, 2011. – Вип. 96 (1). – С. 263–268. – (Серія : Філологічні науки).
9. Прохоров Ю.Е. Действительность. Текст. Дискурс / Юрий Евгеньевич Прохоров. – М. : Флинта, Наука, 2004. – 224 с.
10. Репина Е.А. Политический текст : психолингвистический анализ воздействия на электорат : [монография] / Екатерина Анатольевна Репина. – М. : ИНФА-М, 2012. – 91 с.

11. Сахарчук Л.І. Методологія комунікативних досліджень : [монографія] / Людмила Іллівна Сахарчук. – Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, 2006. – 214 с.
12. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2010. – 844 с.
13. Серажим К.С. Дискурс як соціолінгвальний феномен сучасного комунікативного простору (методологічний, прагматико-семантичний і жанрово-лінгвістичний аспекти) : дис. ... доктора філол. наук : 10.01.08 / Серажим Катерина Степанівна. – К., 2003. – 443 с.
14. Фуко М. Слово и вещи. Археология гуманитарных наук / Мишель Фуко [Пер. с фр. В.П. Визгина, Н.С. Автономовой]. – М. : Прогресс, 1994. – 487 с.
15. Шевченко І.С. Дискурс и его категории / І.С. Шевченко // Вісник Харківського нац. ун-ту ім. В.Н. Каразіна. – 2011. – № 973. – Вип. 68. – С. 6–12.
16. Чернявская В.Е. Лингвистика текста. Лингвистика дискурса / Валерия Евгеньевна Чернявская. – М. : ЛЕНАНД, 2014. – 200 с.
17. Adamzik K. Textlinguistik / Kirsten Adamzik. – Tübingen : Niemeyer, 2004. – 176 S.
18. Bilut-Homplewicz Z. Gedanken und Thesen zur textlinguistisch geprägten germanistischen Diskurslinguistik / Z. Bilut-Homplewicz // Textlinguistik als Querschnittsdisziplin / Hrsg. von Z. Berdychowska u.a. – Frankfurt a.M. [u.a.] : Lang, 2013. – S. 129–148.
19. Bußmann H. Lexikon der Sprachwissenschaft / Hadumod Bußmann. – 4. Aufl. – Stuttgart : Kröner, 2008. – 860 S.
20. Ernst P. Germanische Sprachwissenschaft / Peter Ernst. – Wien : Facultas, 2004. – 302 S.
21. Habscheid St. Text und Diskurs / Stephan Habscheid. – Paderborn : Wilhelm Fink, 2009. – 122 S.
22. Heinemann W. Textlinguistik versus Diskurslinguistik / W. Heinemann // Moderne deutsche Texte. Beiträge der internationalen Germanistikkonferenz Rzeszow 2004 / Hrsg. von M. Wierzbicka, M. Sieradzka u.a. – Frankfurt a.M. : Lang, 2005. – S. 17–30.
23. Heinemann W. Diskursanalyse in der Kontroverse / W. Heinemann // tekst i dyskurs. – 2011. – Nr. 4. – S. 31–67.
24. Lexikon Sprache Metzler / Hrsg. von H. Glück. – 4. Auflage. – Stuttgart : Metzler, 2010. – 848 S.
25. Niehr T. Einführung in die linguistische Diskursanalyse / Thomas Niehr. – Darmstadt : WBG, 2014. – 140 S.
26. Spitzmüller J. Diskurs-Linguistik / J. Spitzmüller, I. H. Warnke. – Berlin, Boston : de Gruyter, 2011. – 236 S.
27. Stenschke O. «Einmal Text – Diskurs und zurück!» Welches Interesse hat die diskursanalytische Forschung daran, Ordnung ins Dickicht der Textdefinition(en) zu bringen? / O. Stenschke // Brauchen wir einen neuen Textbegriff? / Hrsg. von K. Adamzik, G. Antos, M. Klemm. – Frankfurt a.M. [u.a.] : Lang, 2002. – S. 113–124.
28. Warnke I.H. Adieu Text – bienvenue Diskurs? Über Sinn und Zweck einer poststrukturalistischen Entgrenzung des Textbegriffs / I.H. Warnke // Brauchen wir einen neuen Textbegriff? / Hrsg. von U. Fix u.a. – Frankfurt a.M. [u.a.] : Lang, 2002. – S. 125–141.
29. Wichter S. Gespräch, Diskurs und Stereotypie / S. Wichter // Zeitschrift für Germanistische Linguistik. – 1999. – 27. – S. 215–284.

Деркач В. В.

кандидат філологічних наук, доцент

Таврійська академія Кримського федерального університету імені В. І. Вернадського
м. Сімферополь

Кулікова Т. В.

кандидат філологічних наук, доцент

Кременчуцький педагогічний коледж імені А. С. Макаренка
м. Кременчук, Полтавська область, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРЕЦЕДЕНТНИХ ФЕНОМЕНІВ

Розвиток комунікативної лінгвістики виявляє необхідність вивчення закономірностей функціонування одиниць різних рівнів у процесі комунікації, встановлення особливостей змісту та форми мовних знаків у системі мовлення, у тексті [1, с. 181]. Стає все більш очевидним той факт, що фокус уваги найрізноманітніших лінгвістичних досліджень переноситься з літератури на газети, журнали, телебачення, рекламу та Інтернет, що, очевидно, відображає об'єктивні тенденції в суспільстві, коли найважливіші процеси творення нових значень і мовностилістичних засобів «перекочують» у медіа. Література, на думку М. Зубрицької, нині перестає бути тим джерелом «експансії ідей, засобів і методів», що охоплювали б усі сфери суспільно-культурного життя, тобто вона тепер «не забезпечує живого потоку інтелектуального діалогу» [3, с. 23].

Одним із найважливіших методів культурологічного аналізу лінгвістичних одиниць є звернення до прецедентних текстів культури, способів їх функціонування в мові. На думку сучасних лінгвістів, між мовною особистістю й національним характером існує глибинний зв'язок. Зумовлений він наявністю в структурі національного характеру й носія певної мови спільної якості. Саме тому представники різних наук, досліджуючи національні особливості етносу й окремих його репрезентаторів, часто вдаються до аналізу мовних феноменів. В. Д. Ужченко зазначає, що етнічний потенціал найбільше «вияскравлений» у таких одиницях як власне ідіоматичні звороти й приказки, а також у крилатих висловах письменників [7, с. 42].

Дослідження прецедентних висловлювань є важливим напрямком сучасної лінгвістики. Проблемам теоретичного визначення і функціонування прецедентних висловлювань присвячені роботи Д. Б. Гудкова, А. Вежбицької, Л. П. Дядечко, В. В. Зірки, В. В. Красних, Ю. М. Караулова, В. Г. Костомарова, О. А. Селіванової, Л. Н. Синельникової, Г. Г. Слишкіна та ін. Питанням функціонування прецедентних текстів пісенного походження приділено увагу в роботах Л. П. Іванової, О. Г. Сальникової, С. Г. Шулежкової. Особливості публіцистичного дискурсу, у рамках якого функціонують прецедентні висловлювання, розкриті в працях В. Г. Костомарова, Л. О. Кудрявцевої, Г. Г. Почепцова, Г. Я. Солганика, Г. М. Яворської та ін.

Національні особливості людини, які проявляються в комунікації, дають знати про себе в національних феноменах, національних стереотипах, фразеологізмах, а також в асоціаціях, що виникають у представників етнокультурних спільнот під час комунікації. Для того, щоб комунікація відбулася, комуніканти мають бути озброєні спеціальними знаннями, які називають стереотипними. Це знання про навколишній світ у різноманітті його виявлення, про різні предмети і їх взаємозв'язок, що притаманні носіям певної національної спільноти і пов'язані з базовими елементами рідної культури. Такі знання й уявлення мають загалом індивідуальний характер і можуть значно відрізнятися. Проте ядро таких знань і уявлень завжди носить надіндивідуальний характер [2, с. 6].

Феномени (лінгвістичні та екстралінгвістичні), які добре відомі членам того чи того соціуму (від родини до національно-культурного співтовариства), входять у спадковий когнітивний простір комунікантів і є прецедентними. **Прецедент** (від лат. *praecedens* (*praecedentis*)) – випадок, що стався в минулому і є прикладом або виправданням для наступних подібних випадків [6, с. 460]. Так, прецедентний текст – явище багатоаспектне й

багатофункціональне. Дослідники вважають, що прецедентні тексти – це тексти, важливі для конкретної особистості в пізнавальному й емоційному планах, добре відомі її широкому оточенню, зокрема її попередникам і сучасникам, і, нарешті, такі, які часто ця особистість використовує в мовленні. Прецедентні тексти є механізмами породження та сприйняття повідомлюваного й використовуються комунікантами в різних сферах спілкування. Проте для кожного з них визначальними стають певні функції і характеристики, а саме ті, які максимально відповідатимуть комунікативним потребам носіїв мови в конкретних умовах. Прецедентний текст не тільки формує додаткове значення, уводячи більш широкий культурний контекст, а й створює особливий емоційно-оцінний колорит самої оповіді. Ці тексти зафіксовані у свідомості носіїв мови і є «готовими інтелектуально-емоційними блоками», стереотипами, зразками, мірками порівняння, що допомагають людині орієнтуватися в ментальному й вербальному просторах.

Мовознавці вважають, що прецедентні тексти мають особливу цінність для мовної особистості в історичному, культурному, країнознавчому ракурсах. У суспільстві такі тексти функціонують трьома способами: як оригінальний текст, як вторинні розмірковування з приводу тексту-оригіналу, як натяки і посилання. Прецедентні тексти, на думку Ю. Караулова, подібні до фразеологізмів, уживаються як прислів'я та приказки. Їх статус до цього часу не повністю визначений науковцями [2, с. 8].

У сучасній лінгвістиці розглядають три типи прецедентних феноменів:

а) соціумно-прецедентні – феномени, відомі будь-якому середньому представникові того чи іншого соціуму (соціального, конфесійного, професійного), тобто феномени, які можуть не залежати від національної культури;

б) національно-прецедентні – феномени, відомі будь-якому середньому представникові того чи іншого національно-культурного співтовариства;

в) універсально-прецедентні – феномени, відомі будь-якому середньому представникові виду *homo sapiens*.

Прецедентними символами є в основному цитати з художніх творів. Сюди ж включаємо тексти пісень, рекламні тексти, тексти політичного характеру, анекдоти тощо.

Використання прецедентних феноменів у публіцистичних текстах спрямоване на посилення враження, яке повинен справляти оточуючий контекст. Така образність у сполученні з контекстом комплексно впливає на читача, формуючи його думку щодо окресленої ситуації чи конкретної особистості.

Здатність до реінтерпретування, як зазначає Ю. М. Караулов, є неодмінною властивістю прецедентних текстів, зумовлених їхньою хрестоматійністю та загальновідомістю. Прецедентні тексти «переходять межі мистецтва, де спочатку виникли, втілюються в інших видах мистецтва (драмі, поезії, опері, балеті, живописі, скульптурі, стаючи тим самим фактором культури у широкому сенсі слова й отримуючи інтерпретацію в нових і нових поколіннях» [4, с. 106]. Часто при знайомстві з реінтерпретацією носій мови не сприймає її як таку, оскільки не знає про наявність тексту-джерела чи не надає цьому фактові значення. У подібних випадках реінтерпретація сприймається як оригінальний текст, що може породжувати власний концепт [5, с. 90].

Апеляції у мовленні до концептів прецедентних текстів більш характерні для осіб з високою комунікативною компетентністю, яких важко запідозрити в невмінні самостійно формувати свою думку. Зазвичай використання ремінісценцій у номінативній функції пов'язано з економією мовних засобів, що дають можливість мовцеві лаконічно передати значний обсяг інформації.

Використання прецедентних текстів дає носієві мови можливість стисло викласти своє бачення певної ситуації, виділити в ній суттєві моменти, показати своє ставлення. Найбільш розповсюдженим видом прецедентних текстів, що використовуються з цією метою, традиційно є прислів'я та близькі до них авторські крилаті фрази. Однак часто вживання текстової ремінісценції пов'язано не з економією використаних мовних засобів, а з їх надлишковістю.

Отже, символ прецедентного феномену – певним чином оформлена, вербально чи невербально виражена вказівка на прецедентний феномен (прецедентний текст або

прецедентну ситуацію). Символ прецедентного феномену може бути як предикативною, так і непередикативною одиницею; він наявний у когнітивній базі, багаторазово відтворюється в мові з метою актуалізації його змісту і пов'язаних із ним конотацій.

Список літератури:

1. Алефиренко Н. Ф. Проблемы фразеологического значения и смысла (в аспекте ме-
журовневого взаимодействия): Монография / Н.Ф.Алефиренко, Л. Г. Золотых. –
Астрахань : Изд-во Астраханского гос. пед. университета, 2000. – 220 с.
2. Дороз В. Ф. Українська мова в діалозі культур. Факультативний курс: навч. посіб. /
В. Ф. Дороз. – К.: Ленвіт, 2010. – 319 с.
3. Зубрицька М. О. Ното legends: читання як соціокультурний феномен / М. О. Зубри-
цька. – Львів: Літопис, 2004. – 352 с.
4. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность /Ю. Н. Караулов – М: КомКни-
га, 2006. – 261 с.
5. Слышкин Г. Г. От текста к символу. Лингвокультурные концепты прецедентных
текстов в сознании и дискурсе / Г. Г. Слышкин. – М.: Academia, 2000. – 128 с.
6. Словник іншомовних слів / Уклад.: С. М. Морозов, Л. М.Шкарапута. – К.: Наук.
думка, 2000. – 680 с.
7. Ужченко В. Д. Фразеологія сучасної української мови. / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужче-
нко. – Луганськ: Альма-матер, 2005. – 348 с.

Мельничук Р. І.
аспірант

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ГЕНЕТИЧНИЙ І ДІАХРОНІЧНИЙ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОНОСЕМАНТИКИ

Дана робота присвячена одній із проблем мовознавства третього тисячоліття – *проблемі фоносемантизму*, яка залишається актуальною впродовж тривалого часу.

Фоносемантизм, як складне, багатопланове та комплексне явище, розглядається сьогодні сучасними лінгвістами у найрізноманітніших аспектах. Фоносемантика, що тісно переплітається з фонетикою, семантикою і лексикологією, є, відповідно, інтегративною дисципліною та складовою частиною лінгвістики, а також однією із найактуальніших проблем сучасної психолінгвістики. Це складний звукозображальний комплекс знань, в основі якого лежить фонетична вмотивованість структурної подібності між звучанням і значенням.

Теоретико-експериментальні пошуки мовознавців у цій галузі спрямовані на встановлення спільних рис у функціонуванні фонологічних одиниць споріднених та неспоріднених мов (В.В. Левицький, В.І. Кушнерик), на з'ясування фонаційних ознак, які формують асоціативно-символічні значення (змістовність мовної форми на фонетичному рівні) у фонамах і фонестемах лексичних одиниць (Л.А. Комарницька, Н.Л. Львова, О.В. Найдеш) [4, с. 77].

Виникнення фоносемантики як нової інтегративної лінгвістичної науки – явище закономірне, оскільки постулат принципової довільності мовного знаку і теорія фюсей (які покладені в основу практично всієї синхронічної лінгвістики і глотогонії) стали частіше приходити у протиріччя із фактами мови. Надзвичайно велику кількість фактів мови (незвукозображувальних, на перший погляд, за своєю природою) виявилось неможливим пояснити ні в рамках існуючих традиційних наук, як фонетика та семантика, ні з позиції постулату довільності та теорії фюсей [4, с. 122].

Предметом вивчення фоносемантики є звуконаслідувальна і фоносимволічна системи мови, які вивчають у пантопохронії, тобто з позицій просторових і часових норм та

відповідно до генетичного та діяхронічного аспектів. Так, фоносемантичні явища, які поєднуються із синестезією, досліджуються у процесах звуконаслідування та звуко-символізму. Фоносемантизм тісно пов'язаний із відомою «звуконаслідуювальною» теорією походження людської мови (Wauwau-Theorie або Kling-klang-Theorie). Звуконаслідування у так званій «дитячій мові» доводить релевантність цієї теорії, адже на прикладі оволодіння мовою однією людиною робиться висновок щодо опанування мовою людством [5, с. 234]. Тому при розгляді проблеми походження (генезису) мови людини необхідно насамперед чітко розмежувати два типи питань:

- А. Умови генезису: 1. біологічні умови;
- 2. соціальні умови.
- Б. Власне генезис: 3. генезис змісту;
- 4. генезис форми;
- 5. біологічний аспект.
- 2. Соціальний (комунікативний, знаковий) аспект:
 - а) жестова (кінетична) форма;
 - б) звукова (фонетична, фонічна) форма;
 - в) письмова (графічна) форма [4, с. 99].

Генезис зв'язку «зміст і форма».

Аргументи проти теорії фюсей. «Множинність номінацій».

Так можна назвати аргумент, згідно якого неоднозначність зв'язку між змістом і значенням (як наслідок – це явища синонімії, омонімії, різниця звукозображувальних слів у мовах, саме існування мов) ніби заперечує теорію фюсей і принципову недовільність, мотивованість мови. Множинність же номінацій ще нічого не доводить: адже множинна як секундарна так і примарна номінації.

Обмеженість можливостей. Мається на увазі нібито нездатність звукозображувальних у своїй основі слів виражати абстрактні поняття. Аналіз семантичної еволюції звукозображувальної лексики (особливо із врахуванням явища синестезії) показує, що звукозображувальні слова у своєму розвитку здатні підніматися до найбільших висот абстракції [2, с. 4].

Обмеженість сфери застосування. Цей аргумент правильний лише по відношенню до обмеженого числа найбільш очевидних (явних) для даного стану мови звукозображувальних утворень. Але для більшості звукозображувальних слів він не вірний, саме для тих, звукозображувальність яких у сучасній мові стерта і може бути відновлена в ході детального етимологічного аналізу.

Малочисельність. Аргумент малочисельності звукозображувальних слів у різних мовах заснований на непорозумінні. З джерел такого непорозуміння – їх незадовільна реєстрація у словниках тієї мови, а також етимологічними студіями.

Аргументи за теорію фюсей.

Грунтуючись на широкому спектрі найновіших даних сучасної філософії, системології та інших наук, С.В. Воронін робить спробу дати позитивну відповідь про виникнення матеріалу мови і механізму утворення зв'язку звука зі змістом. І висновок з цього наступний: мова має зображувальне походження. Які ж загальні методологічні та наукові аргументи свідчать про це?

– Аргумент загальнометодологічний. Це принцип відображення; принцип взаємозв'язку; принцип детермінізму; тенденція взаємовідповідності змісту та форми; системологічний підхід ієрархізації та екологізації, варто тут відзначити

принцип розвитку від нижчого до вищого.

До найбільш загальних категорій фоносемантики належать категорії «звукотвірча система» і «пантопохронія» [3, с. 13].

С.В. Воронін, розглядаючи 38 ознак звукозображувальної системи, дає феноменологічне визначення категорії звукозображувальної системи – звукозображувальна система є унікальна, природна, гіперваріативна, периферійно-центральна, стохастична, фонетично мотивована мовна система.

Концептом є звукозображувальність або фонетична (примарна) мотивація. Звукозображувальність – це властивість слова, яка відтворює необхідний, істотний, повторювальний у відносній стійкості зв'язок між фонемами слова і признаком об'єкта-денотата (мотивом).

Для звукозображувального слова специфічним є те, що в широкому плані звук пов'язаний зі значенням (лінгвістичний ярус) настільки, наскільки він пов'язаний з мотивом (екстралінгвістичний ярус). Нарешті, (і це важливо), непродуктивне слово може із самого початку мати значення, яке виходить за межі звичайної звукозображувальної сфери. І все одно це слово є звукозображувальним – в силу того, що його звуковий склад – не випадковий і визначений тим мотивом, що покладений в основу номінації (пор. англ. Miff «легка сварка, спалах, роздратування» – по кінемі, супроводжується емоцією незадоволення, відрази) [1, с. 120].

Звукозображувальна система – це чисельність елементів різних рівнів архісистеми мови:

а) яка має системоутворюючу властивість (наявність закономірного не– довільного фонетично (примарно) мотивованого зв'язку між фонемами та мотивом номінації);

б) впорядкованих по сукупності відношень будові (синтагматичних, парадигматичних, ієрархічних), функціонування, походження, розвитку і перетворення. Звукозображувальна система включає дві підсистеми: звукосимволічну і звуконаслідувальну [1, с. 123].

Фоносемантичні регулярності

Кожна наукова теорія повинна відтворювати закономірні зв'язки між об'єктами дійсності:

1. Закон гоморфності – мовний знак знаходиться в гоморфній відповідності з позначеним об'єктом. Тут важливо відмітити, що мова йде не лише про значення, зміст слова, але і про форму (про матеріальний, звуковий бік) слова і, разом з тим, про слово (знаковий комплекс) в цілому.

2. Закон множинності номінації – один і той самий об'єкт (денотат) може бути позначений більше ніж одним знаком, але один може позначати і той самий знак.

3. Репрезентувати більше ніж один об'єкт (денотат). Або по-іншому: між об'єктом-денотатом і знаковим комплексом (словом) у номінації існує багатозначний зв'язок, так як в основу назви одного і того ж самого об'єкта– денотата можуть бути покладені різні признаки, а один і той самий признак може бути в основі назви різних об'єктів-денотатів.

Сила та динамічність фоносемантики як одного із розділів мовознавства полягає в тому, що вона дозволяє при передачі однієї і тієї ж думки різними словами формувати неусвідомлюваний емоційний фон сприйняття, який у майбутньому можна використовувати як додатковий засіб оптимізації запам'ятовування іноземної лексики.

Список літератури:

1. Белянин В.П. Психолінгвістика: Учебник. – М.: Флинта: Московский психолого-социальный институт, 2003. – 356 с.
2. Бондарко Л.В., Вербицкая Л.А., Гордина М.В. Основы общей фонетики. – СПб.: Изд-во Петербург. ун-та, 2000. – 156 с.
3. Воронин С.В. Основы фоносемантики: Автореф. дис. д-ра филол. наук: 10.02.04 / Ленингр. гос. пед. ин-т. – Ленинград, 1980. – 47 с.
4. Кушнерик В.І. Фоносемантизм: гіпотези і факти. – Чернівці: Книги – XXI, 2008. – 420 с.
5. Пинкер Стивен. Язык как инстинкт: Пер. с англ. / Общ. ред. В.Д. Мазо. – М.: Едиториал УРСП, 2004. – 456 с.

ЕТНОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ФІТОНІМІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВНИХ КАРТИНАХ СВІТУ

Пріоритетним напрямком сучасної лінгвістики є вивчення мови в тісному зв'язку з людиною, її свідомістю, мисленням і духовно-практичною діяльністю, що отримав назву – антропологічна лінгвістика. Фундаментальна задача антропологічної лінгвістики – виявлення взаємозв'язку між мовою і ментальністю індивіда та етносу. У цьому контексті дослідження фітонімічної лексики, що характеризується високим етнокультурним потенціалом, оскільки виражає своєрідність світовідчуття та світорозуміння народу, є надзвичайно важливими.

Порівняння англійських фітолексем із відповідними українськими назвами рослин свідчить, що їм властиві як універсальні, так і ідіоевнічні риси. Тотожність, схожість, часткова або повна розбіжність семантичних значень фітолексем обумовлені цілим рядом чинників. Розглянемо деякі з них.

Троянда (rose). Троянда є дуже складним символом. Вона амбівалентна, оскільки символізує й небесну досконалість, й земну пристрасть, час та вічність, життя та смерть, родючість та цнотливість. Троянда – це довершеність, таїнство життя, його осереддя, невідоме, краса, благодать, щастя, але також і чуттєва втіха та пристрастність. Як квітка жіночих божеств, троянда означає любов, життя, творчість, родючість, красу, а також цнотливість. В'янення троянди символізує смерть, смертність й журбу; її шпильки – біль, мучеництво та кров. У поховальній обрядовості вона уособлює вічне життя, вічну весну, воскресіння. Троянда символізує також мовчання та тайну – деколи говорять «sub rosa» – під трояндою, тобто наодинці, тому не повинно набути розголосу. Троянду вішають або малюють у залах для нарад, що символізує секретність та обережність [3].

У християнстві троянда – квітка раю, завдяки своїй красі, досконалості та пахощам. Біла троянда – невинність, чистота, цнотливість, Діва Марія; червона – милосердя й мучеництво, вона виросла з крапель крові Христа на Голгофі. Шпильки троянди – це гріхи, що почалися з Гріхопадіння, а троянда без шпильок – це Богородиця, звільнена непорочним зачаттям від наслідків первородного гріха [3].

В Англії троянда стала відомою лише у XIV столітті, незадовго до початку кровавої ворожнечі між домами йоркським та ланкастерським, та так зачарувала їх своєю красою, що вони обидва розмістили її на своєму гербі, причому перший вибрав білу, а другий – червону. Внаслідок чого ворожнеча за престол отримала назву війни Білої та Червоної троянд [1].

Спочатку троянда слугувала знаком відзнаки акторів, які за наказом королеви Єлизавети носили бутони троянд на черевиках, згодом вона стала невід'ємною прикрасою усіх англійських чепурунів, які носили троянду за вухом, причому, чим більшою була квітка, тим це вважалося краще. Навіть на монетах Єлизавети зображена з трояндою за вухом [1].

Троянда зіграла цікаву роль у житті королеви Вікторії. На балу на честь прибуття до Англії принца Альберта, який приїхав просити руки королеви, Вікторія подарувала йому троянду, яку носила на своєму корсеті в знак її доброго ставлення. Зачарований таким подарунком, принц Альберт, не знайшовши петлиці на своєму фрак, виїняв складаний ніжик та зробив дірочку якраз навпроти свого серця й увіткнув подаровану троянду. Королева Вікторія була настільки зворушена таким вчинком, що відразу погодилася стати його дружиною [1]. Можливо, цей випадок став причиною того, що у вікторіанській мові квітів троянда уособлює освідчення у коханні. Також троянда символізує пристрасть та досконалість, особливо червоні квітки. Білі троянди означають чистоту та цнотливість, жовті – ревності та подружню зраду.

В Україні троянда символізує здоров'я. Біла троянда уособлює мовчання; троянда у бутоні – серце, що не пізнало кохання; жовта троянда – зраду, сумнів у щирості кохання.

Серед спільних символічних конотацій троянди в двох мовах слід зазчити: недоліки та стан здоров'я людини; краса взагалі (*no rose without a thorn* – немає троянди без колючок; *as red as a rose* – червона, як троянда; *milk and roses* – кров з молоком; *have roses in one's cheeks* – рум'янець на всі щоки, кров з молоком; *one's blood rose in a jet* – кров кинулася в голову / червона, як рожа; рожа і в терні гожа; нема бджоли без жала, а троянди без колючок; на кожній троянді є колючки; любиш троянду – терпи колючки), а також індивідуальні, притаманні лише одній із досліджуваних мов. Так, для української мови: краса й праця (*троянди й виноград*); англійської мови: призначення чого-небудь (*lie upon roses when young, if you'll lie upon thorns when old*), сором'язливість (*blush like a rose*), «геральдично-символічне» (троянда є національною емблемою Англії).

Терен (blackthorn). Фітонім терен асоціюється носіями двох мов за символічною ознакою страждань та мучеництва, яка має релігійне походження: біль, випробування, Ісус, труднощі, розп'яття, біль тощо. Національно-специфічний характер українського фітоніма терен має символічне значення нещасливого кохання та жіночої самотності (*Цвіте терен, цвіте терен / Листя опадає, Хто в любові не знається, / Той горя не знає*).

Мак (poppy). У британській мовній картині світу мак є символом скорботи за численними жертвами світових війн та військових конфліктів. Яскравим прикладом служить масштабна інсталяція художника-кераміста Пола Каммінз і сценографа Тома Пайпера з 888000 керамічних маків, що нещодавно з'явилися біля стін лондонського Тауера, присвячена сторіччю з початку Першої світової війни, на згадку про її жертви.

Символ магічного маку для українців такий же давній, як і калина. В усній народній творчості мак ще й символ красивої дівчини (*гарна дівка, як маківка; дівчина, як маків цвіт; як маківочка; як мак процвітає*). Водночас мак пов'язується із смертю (*маку наївся; на мак розбити*). Окрім того, мак є надійним оберегом від лиходійства нечистої сили. Мак також символізує навколишній світ, оселю; світанкову зорю; швидкоплинність людського життя; козака, що героїчно загинув, захищаючи Україну (*Ординці воїна скрипили, / На землю впало тіло біле / І, наче зерно, проросло, / А влітку маком зацвіло (М. Стельмах)*).

Дуб (oak). Зіставлення символічних конотацій фітонімів дозволяє також з'ясувати деякі особливості національних уявлень про одне й те саме поняття. Наприклад, символом патріотизму, перемоги, тріумфу для англійців є дуб: така символіка пов'язана з фізичними властивостями дуба (фортеця, міць) і обумовлена античною традицією надягати на голови полководців-переможців вінки з гілок дуба (*the leaves of the oak, esp. as worn in a chaplet or garland*). Не випадково назва офіційного маршу військово-морських сил Великобританії – «Heart Of Oak». Дуб є символом Англії. Проте для українців символом патріотизму є інші рослини – верба, барвінок, тополя, вишня. Хоча деякі інші конотації цього фітоніма є спільними: сила й мужність. Передумовами уявлень англійців та українців про символіку назв дуба є фразеологізми й усталені порівняння (*as strong as an oak; mighty oaks from little acorns grow / сильний як дуб*).

Орхідея (orchid). Природа щедро нагородила родину цієї рослини надзвичайною красою та різноманітністю квітів, які дивують людей з прадавніх часів й до сьогодення. Поети присвячували орхідеям вірші, художники змальовували їх на своїх полотнах, ботаніки давали їм імена богинь та красунь.

У вікторіанській мові квітів саме той факт, що для ботаніків орхідеї асоціювалися з захопленням, вишуканістю та капризністю, зумовив їх значення у англійській мовній картині світу. Вони символізували красу, жіночі чари та диво. Орхідеї вважалися самою досконалістю та «аристократами» поміж квітів, по аналогії з тими, хто міг собі дозволити захоплюватися ними. Іноді орхідеї мали релігійне забарвлення, так як цяточки на їхніх пелюстках нагадували кров Спасителя Ісуса Христа [4].

Носії англійської мови характеризують ці квіти як важливі, аристократичні, дорогі, витончені, милі, красиві, романтичні, також вони пов'язуються зі знаменною нагодою, з особливими твердженнями. Іноді орхідеї мають сексуальну конотацію, так як їх нагороджують такими епітетами: чуттєві, показний, еротичний, ті, що несуть сексуальне послання.

Українці більш зосереджуються на аспектах виразності та емоційного впливу коли описують орхідеї як вишукані, особливі, ніжні, теплі, окрилені квіти. Вони вважають, що таку

красу дарують з наміром здивувати, справити враження, завоювати, приголомшити. На відміну від англійців, в українській мовній картині світу орхідеї не мають сексуального забарвлення. Основне послання, яке несуть орхідеї, – це любов та краса.

Гвоздика (carnation). Гвоздика – багатство кольорів, розмаїтість простих і махрових квіток. Недаремно наукова назва роду «*dianthus*» походить від грецьких слів «*dios*», що означав «божественний», та «*anthos*» – «квітка», тобто «божественна квітка» [2].

Християни вважають, що перші на землі червоні гвоздики з'явилися в той час, коли Христос ніс хрест. Діва Марія оплакувала його тяжке становище, і там, де впали її сльози, вирости квіти – гвоздики. Таким чином, червоні гвоздики стали уособлювати материнську безсмертну любов.

В Англії гвоздика з'являється у 1597 році, коли придворний садівник Гепард отримує її з Польщі. Квітка стає популярною серед аристократів та коштує досить дорого: гінея за бутон. Королева Єлизавета не полишає квітку ніде й використовує її як прикрасу. Звісно, що її приклад наслідує весь її двір [2].

Лише в одній Англії налічується до 50 сортів гвоздик, а один з них навіть отримав назву «Sweet William» на честь В. Шекспіра, який у своїй «Зимовій казці» примушує говорити про гвоздики Перліту. Про гвоздику згадують й інші відомі англійські поети: Д. Чосер, Д. Мільтон, Г. Спенсер, які завжди оспівували її божественний аромат [2].

Взагалі, гвоздики в Британії виражають любов, чарівність та особливість. Іноді вони повідомляють про заручини [4]. Як і у інших квітів, квіти різного кольору несуть різне смислове навантаження. Так світло-червоні гвоздики уособлюють захоплення, в той час як темно-червоні означають глибоке кохання та прихильність. Білі квіти вказують на чисту любов та вдачу, а рожеві часто дарують в знак вдячності. Строкаті гвоздики символізують сум через нерозділене кохання, зелені – символ дня Святого Патріка, а пурпурові вказують на капризність.

Українці, як народ, який пережив радянські часи, перш за все сприймає гвоздику, особливо червону, як квітку, основне призначення якої – це демонстрації, революції та поховання. Тим не менш, в Україні червона гвоздика означає мужність, стійкість, палке кохання, а біла – смуток, довіру та чистоту.

Джерелом семантично близьких конотативних значень англійських та українських фітонімів є індоєвропейські, слов'яно-германські та сучасні інтернаціональні традиції, фольклор, язичницько-християнські вірування й ритуали, твори всесвітньої літератури й мистецтва. Різноманітні національно-специфічні культурологічні компоненти обумовлені культурними та історичними традиціями народів і мовно-культурними чинниками (етимологія фітонімів, переносні значення, фразеологічні оточення, усталені цитати, народні традиції, обряди, фольклор тощо).

Список літератури:

1. Золотницький Н. Ф. Роза в Западній Європі. Цариця из цариц – роза / Н. Ф. Золотницький. Цветы в легендах и преданиях. – М., 1913. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://granina.narod.ru/library/zolotn/rosa2.htm>.
2. Золотницький Н. Ф. Цветок крови – гвоздика / Н. Ф. Золотницький. Цветы в легендах и преданиях. – М., 1913. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://granina.narod.ru/library/zolotn/gvozdika.htm>.
3. Роза // Словарь символов. Образовательный ресурс «Толковые Словари». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.edudic.ru/sim/733/>
4. Art Symbols Dictionary: Flowers and Plants Symbols. The meanings associated with various flowers and plants. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://painting.about.com/cs/inspiration/a/symbolsflowers.htm>.

АРГУМЕНТАЦІЯ ПРИНАЛЕЖНОСТІ НАЙМЕНУВАНЬ ОСІБ ЗА ПРОФЕСІЄЮ ДО ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ СИСТЕМИ

Неоднорідність лексико-тематичної групи найменувань осіб за професією, яка об'єднує як спеціальні, термінологічні номінації, так і найменування, що входять до сфери загально-вживаної лексики, становить специфічну особливість існуючої системи цих назв у лінгвістичному плані.

Л. О. Шкатова вважає найменування осіб за професією термінами, обґрунтовуючи це тим, що їм притаманна основна властивість термінів – функція логічного визначення. Вони мають конкретний означений зміст, який у низці випадків не співпадає зі значенням слова у неспеціальному вживанні. Терміни ці закріплюються в спеціальній літературі, їх свідомо будують і прагнуть об'єднати у систему. Іншу важливу особливість термінів складає систематичність, приналежність до єдиного термінологічного поля. Найменування професії, що функціонує в якості терміну, займає певну ділянку цього поля. Для терміна, що позначає найменування особи за професією, характерна істотна особливість: він парадигматичний семантично і моносемічний у межах термінологічного поля. Це означає, що в кожній термінології він співвіднесений з тими або іншими поняттями, що утворюють його поле в будь-якій термінології [4, с. 41].

Стосовно сучасного стану мови у численній лексико-тематичній групі найменувань осіб за професією можна вказати на слова, що мають основні ознаки термінів. Вони зазвичай закріплюються офіційними документами (класифікаторами, переліками, тарифно-кваліфікаційними довідниками, офіційними списками), до них пред'являють вимоги, як до термінів, їх свідомо будують, уніфікують і намагаються погоджувати у міжнародному масштабі при розробці міжнародних класифікацій.

Слово повсякденного мовлення може вживатися у ситуації спілкування для вирішення комунікативних завдань, безвідносно до приналежності певній галузі знань. Однак термін (лат. *terminus* «межа, кінець») – це слово або словосполучення, що означає чітко окреслене спеціальне поняття якої-небудь галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя тощо [3, с. 88]. Кожна галузь знань оперує своїми термінами, які є сутністю термінологічної системи певної науки. Термінологія, як сукупність термінів, складає автономний сектор будь-якої національної мови, тісно пов'язаний з професійною діяльністю. На думку О. О. Реформатського, у термінах відображається соціально організована дійсність, тому вони мають соціально обов'язковий характер [2]. Більшість дослідників (напр., О. І. Мойсєєв, В. П. Даниленко, В. М. Лейчик, О. В. Суперанська, О. М. Квашніна, О. Й. Голованова) у своїх працях також вважають найменування осіб за професією термінами, наводячи докази їх специфічності.

До найменувань осіб за професією можуть бути застосовані загальні закономірності формування і розвитку терміносистем.

Терміносистема – це впорядкована сукупність термінів, які адекватно виражають систему понять теорії, що описує деяку спеціальну сферу людських знань або діяльності [1, с. 22]. Терміносистему найменувань осіб за професією характеризують наступні семантичні ознаки: 1) системність як результат штучного впорядкування термінів, що відображають поняття професійної комунікації; 2) цілісність, яка забезпечується внутрішніми концептуальними понятійними зв'язками та відношеннями у терміносистемі; 3) стабільність (стійкість), що зберігається в цілому при появі нових або зникненні старих понять; 4) однозначність або прагнення до однозначності у межах свого термінологічного поля; 5) багатослівність елементів терміносистеми, де словосполучення мають кількісну перевагу над однослівними термінами; 6) наявність у терміносистемі запозичень, обумовлена чинником

екстралінгвістичного характеру; 7) наявність синонімів; 8) наявність значної частини мотивованих термінів; 9) стилістична нейтральність.

До термінологічної системи в першу чергу мають відношення найменування осіб за професією, посадою, спеціальністю. Специфіка цих найменувань полягає в тому, що вони належать до професійної діяльності, використовуються в спеціальній сфері спілкування. В той же час певна частина цих найменувань активно функціонує і в загальнолітературній мові, що підтверджується включенням їх до загальнолітературних словників.

Термінологізація як лінгвістичний процес характеризується звуженням лексичного значення, вираженням понять офіційно-ділової сфери за допомогою мовних засобів. Під термінологізацією найменувань осіб Л. О. Шкатова розуміє «процес закріплення за ними спеціального, чітко визначеного змісту, що здійснюється у сфері функціонування природної термінології і закінчується у сфері фіксації закріпленням у спеціальних словниках, довідниках, класифікаторах» [4, с. 52]. Спеціалізація лексичного значення дає можливість зберегти в нових термінах вказівку на зв'язок спеціального і загальноновживаного понять, а також передати характер їх відношень. У зв'язку з цим постає питання про ступінь термінологізації вказаних найменувань.

Л. О. Шкатова вказує на три ступені термінологізації позначень осіб: нульовий, що властивий загальноновживаним, неспеціальним словам; середній, який мають «побутові» терміни без чітко визначеного змісту; високий, характерний для офіційно прийнятих кодифікованих знаків чітко визначеного змісту.

О. Й. Голованова замість «нульового» вводить поняття низького ступеня термінологізації, що властивий найменуванням, які представлені як в терміносистемах, так і в загальнолітературній мові (напр., *інженер, менеджер, механік, продавець*). Термінологічний зміст зазначених найменувань визначається в межах відповідної термінології, де за ними закріплений конкретний зміст діяльності (види робіт, коло обов'язків та ін.).

Середній ступінь термінологізації мають найменування, що вказують на видове поняття (окрім родового): напр., *інженер телекомунікаційних установок, учитель інформатики, адміністратор бази даних, оператор відеозапису та ін.*

Високим ступенем термінологізації відзначаються поняття, які носять вузькоспеціальний характер: напр., *авіаційний технік з парашутних та аварійно-рятувальних засобів, оператор електронних автоматів гравіювань з виготовлення форм глибокого друку*. Вони містять вказівку на родову та видову ознаки особи, а також уточнення-конкретизатор. Такі найменування не мають широкого поширення і, зазвичай, маловідомі.

Процеси термінологізації завжди супроводжуються зміною значення. Висування у термінологічному вживанні слова на перший план додаткового значення, яке зберігалось в конотаті, диктується не лише пошуками точної внутрішньої форми, але й міркуваннями дезінформації.

Процеси термінологізації назв осіб за професією перебувають у певній залежності від сфери професійної діяльності. У зв'язку з цим виникає потреба у диференціації соціально-професійного простору.

Як висновок можна стверджувати, що основна маса професійних позначень вузькоспеціальна і співвідносна з термінами різних галузей науки, техніки, мистецтва, управління, і лише незначна частина з десятків тисяч найменувань професій входить до загальноновживаної лексики. Хоча, саме ці останні назви, які є загальногалузовими і слугують позначеннями професійних «категорій» (напр., *лікар, учитель, продавець, слюсар, механік*) є найбільш вживаними. У більшості випадків це однослівні назви «масових» професій, які і зустрічаються у фразеологізмах досліджуваних нами мов.

Список літератури:

1. Лейчик В. М. Применение системного подхода для анализа терминосистем / В. М. Лейчик // Терминоведение и профессиональная лингводидактика. – М., 1993. – С. 19-30.
2. Реформатский А. А. Мысли о терминологии / А. А. Реформатский // Современные проблемы русской терминологии. – М.: Наука, 1986. – С. 163-198.

3. Словник української мови: в 11 томах / за ред. І. К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1970 – 1980. – Т. 10. – 1979. – 659с.
4. Шкатова Л. А. Ономаσιологические проблемы русской терминологии / Л. А. Шкатова. – Челябинск: Уфа, 1982. – 85 с.

Сліпачук Л. О.
студент

Київський національний лінгвістичний університет
м. Київ, Україна

ВИЗНАЧЕННЯ ОМОНІМІЧНИХ ЛАНЦЮГІВ АНГЛІЙСЬКИХ ПРИКМЕТНИКІВ

Явище омонімії становить суттєві проблеми для автоматичного аналізу тексту. В англійській мові омонімія проявляється в графічному або фонетичному співпадінні слів, знаків, і словосполучень, що трактується неоднозначно. Саме тому, основним завданням прикладних лінгвістів і розробників програмного забезпечення є визначення, диференціація та розв'язання омонімії [1, с. 72-79]. Цілий ряд іноземних та вітчизняних мовознавців зверталися до цієї проблеми: Д. Хейс, І. С. Тишлер, Ф. І. Маулер, Є. В. Мороховська, Г. Ю. Князева, Ю. П. Костюченко, К. Н. Качалова, Л. В. Малаховський, М. П. Малаховський та ін. Зокрема, питання встановлення й розпізнавання в тексті парадигматичних класів англійських прикметників і прислівників з метою автоматичної обробки тексту висвітлено в роботі В. Дембіцького [2]. Теоретичні питання класифікації граматичних і лексико-граматичних омонімів проаналізовано в ряді робіт українських мовознавців [1; 6]. В практичному плані розроблено алгоритми зняття омонімії прикметник-прислівник [2].

Основними ознаками омонімії англійських прикметників є: а) в плані вираження – тотожність форми (звукової або графічної) і б) в плані змісту – відмінність значень (лексико-граматичних і граматичних) [3].

Визначення омонімічних ланцюгів англійських прикметників та встановлення типу омонімії. Створення системи автоматичного опрацювання тексту стає можливим тільки після визначення усіх типів омонімії, притаманних англійським прикметникам [7]. У нашому дослідженні ми виокремили спірні омонімічні групи у яких англійський прикметник вступає в лексико-граматичну омонімію.

Омонімічний ланцюжок «прикметник – прислівник» (Adjective – Adverb). Наявність такої омонімічної групи пояснюється проблемою паралельного співіснування в англійській мові різних форм прислівників:

1-ша форма: прислівники повністю збігаються за формою з прикметниками. Омонімія утворюється кількома шляхами: 1) В процесі розвитку морфологічної системи прислівників, шляхом згладжування морфологічних відмінностей між англійським прикметником і прислівником, що знаходяться на стику змінюваних і незмінних класів: *loud* – голосний, голосно; *wide* – широкий, широко; *early* – ранній, рано; *deadly* – смертельний; смертельно. 2) Співіснуванням в англійській мові успадкованих давньо-англійських прислівників, утворених від прикметників за допомогою ненаголошеного суфікса -e, який з часом відпав, і відбувся збіг прислівника з прикметником за формою. 3) Вживанням деяких нерегулярних/суплетивних форм у значенні як прикметника, так і прислівника без змін: *healthy, fast, hard, little, loud, hourly, enough, long*. 4) Прикметники можуть співпадати з прислівниками, що мають ступені порівняння: *very, quite, so, too, rather, fairly* та ін.: *very big, quite red, too difficult, rather heavy*.

2-га форма: прислівники утворюються від прикметників за допомогою додавання до їх основи суфікса -ly (Adj. + ly). Наприклад: *high* – високий; *highly* – високо. У англійській граматиці це пояснюється тим, що морфологія прислівників ново-англійського періоду на відміну від середньо-англійського полягає у появі суфікса -ly, який став єдиним універсальним засобом творення прислівників від прикметників. Цей суфікс можна приєднати до ос-

нови будь-якого прикметника, значення якого допускає утворення прислівника (від *special* – *specially*; від *thrifty* – *thriftily*) [2].

3-тя форма: прислівники, що зберігають обставинні відношення з прикметниками. Такі прислівники (*more, most*) звичайно зберігають своє лексичне значення, і, що важливо, ці сполучення лексично протиставляються сполученням (*less, least*), що передають зменшення ступеню якості. Саме тому (*more, most*) зберігають обставинні відношення з прикметниками в тій же мірі, як і інші прислівники ступеню порівняння: *more attractive, less attractive, very attractive, rather attractive* [4, с. 43].

Омонімічний ланцюжок «прикметник – іменник» (Adjective – Noun). Наявність такої змішаної омонімічної групи пояснюється таким чином: 1) В англійській мові, так звані визначники-іменники, часто виступають у ролі відносних прикметників, уживаних як препозитивні означення до інших іменників. У багатьох випадках українському відносному прикметнику відповідає в англійській мові не прикметник, а визначник-іменник, наприклад: *baseball match* – бейсбольний матч; *summer sports* – літні види спорту; *school library* – шкільна бібліотека; *football match* – футбольний матч; *London streets* – лондонські вулиці; *gold watch* – золотий годинник; *winter sports* – зимові види спорту. 2) Прикметники, що означають збільшення чи зменшення можуть перекладатися іменниками: *high* – максимум, високий; *wide* – широчінь, широкий; *long* – довгий період, довгий. 3) Деякі прикметники просто перекладаються відповідними іменниками: *continent* – континент, стриманий; *eldest* – старший, (най)старший; *dainty* – делікатес, вишуканий.

Омонімічний ланцюжок «прикметник – дієслово» (Adjective – Verb). Дана спірна омонімічна група утворюється в результаті вживання прикметників в якості іменної частини складеного іменного присудка: *high* – високий, є високий; *short* – короткий, є короткий; *busy* – зайнятий, займатися; *free* – вільний, звільняти; *fry* – смажений, смажити; *dry* – сухий, сохнути; *own* – власний, володіти [6].

Омонімічний ланцюжок «прикметник – дієслово – прислівник» (Adjective – Verb – Adverb). Цей вид омонімії утворюється із запозичених слів у різні періоди поповнення англійської лексики: *clear* – ясний, ясно, освітляти; *direct* – прямий, прямо, направляти, *fine* – штраф, штрафувати, добре, добрий [5].

Отже, оскільки основними причинами формування спірних груп англійських прикметників є структурні ознаки творення форм і функціональні ознаки контексту, то ці властивості можуть стати основою алгоритму знання лексико-граматичної омонімії у довільному тексті.

Список літератури:

1. Дарчук Н. П. Комп'ютерна лінгвістика: (автоматичне опрацювання тексту) : підручник / Н. П. Дарчук // – К.: ВПЦ «Київський університет», 2008. – 351 с.
2. Ступені порівняння прикметників і прислівників. Синтез і розпізнавання в тексті парадигматичних класів англійських прикметників та прислівників / В. Дембіцький // Лексикографічний бюлетень: Зб. наук. пр. – К.: Ін-т української мови НАН України, 2006. – Вип. 13. – С. 85-91. Режим доступу: URI: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/72864>
3. Князева Г. Ю. Джерела омонімії в англійській мові. / Князева Г. Ю. // Вчені записки, т. XXIII, Загальне мовознавство, граматики, лексикологія і стилістика. М., 1959. – С-76.
4. Костюченко Ю. П. Кількість і місце омонімів у сучасній англійській мові / Костюченко Ю. П. // – К.: Рад. школа, 1993. – 427 с.
5. Малаховський Л. В. Структурные и квантитативные характеристики омонимических рядов в современном английском языке / Малаховський Л. В. // Статистика речи и автоматический анализ текста. – Л., Наука. – 1968., С-84.
6. Малаховський М. П. Теорія лексичної і граматичної омонімії англійської мови. М., 1989. – С. 62.
7. Маулер Ф. І. Граматична омонімія в англійській мові: Автореферат дис. док. філол.наук М., 1985. – С. 104.

СЕКЦІЯ 4. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ

Вознюк А. М.
студентка

Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна

ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ ЗАСОБІВ НОМІНАЦІЇ ЕМОЦІЇ «РАДІСТЬ» (НА МАТЕРІАЛІ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ)

В останні десятиріччя спостерігається значна увага представників різних наук до емоційної сфери людини. Емоційна сторона пізнання об'єктивного світу повинна обов'язково відображатися в мові, оскільки мова, реалізуючи свою основну функцію – комунікативну – є засобом вираження не лише думок, а й почуттів. Сферою активного вживання емотивних одиниць постає художня література, у якій авторське мовлення, мовлення героїв і персонажів, орієнтоване на розмовне. У художньому тексті репрезентація емоцій здійснюється трьома способами 1) лексика, що називає емоції; 2) лексика, що описує емоції; 3) лексика, що виражає емоції.

Словниковий склад емоцій містить слова з усіх відкрито-класових категорій: іменники, дієслова, прикметники та прислівники. Багато кореневих морфем приєднують відповідні суфікси для того, аби функціонувати в усіх чотирьох категоріях. Наприклад, слово «fear» («страх») в англійській мові є водночас і іменником, і перехідним дієсловом, однак воно є також коренем деяких прикметників («fearful» – «страхотливий», «fearless» – «безстрашний» і «fearsome» – «боязкий») і відповідних їм прислівників («fearfully» – «страхотливо», «fearlessly» – «безстрашно» та «fearsomely» – «боязко»). Ці прислівники також було перетворено на іменники: «fearfulness» – «страхотливість», «fearlessness» – «безстрашність», «fearsomeness» – «боязкість». Корінь усіх цих слів містить одну й ту ж саму морфему, що виражає одну й ту ж саму базову емоцію [8, с. 9].

Схожа ситуація спостерігається в обох мовах стосовно емоційного концепту «радість»: слово «joy» («радість», згідно з тлумачним словником англійської мови Р. Аллена – «велике щастя або задоволення» [1, с. 267]) в англійській мові є водночас і іменником (зі значеннями «радість, веселощі», «захват, задоволення», «успіх, удача»), і перехідним дієсловом (зі значеннями «радувати», «веселити»), а також є коренем деяких прикметників («joyful» – «радісний», «щасливий», «задоволений»; «joyous» – «радісний», «веселий»; «joyless» – «безрадісний» [5, С. 122–123]) і відповідних прислівників («joyfully» – «радісно», «щасливо», «задоволено»; «joyously» – «радісно», «весело»; «joylessly» – «безрадісно»), які також можна перетворити на іменники: «joyfulness» – «радість», «joyousness» – «веселість», «joylessness» – «безрадісність». Довільний переклад англійського слова «joy» і його похідних (не лише «радість», «радісний», а й «задоволення», «успіх», «щасливий», «радісний») є цілком виправданим, оскільки, згідно зі словником синонімів української мови, слово «радісний», наприклад, є синонімом таким словам, як «веселий» і «життєрадісний», а дієслово «радіти» – «веселитися» та «втішатися» [6, с. 53].

За номінації емоцій використовуються лексеми, які власне не є емотивними. До цієї групи відносяться слова типу «joy» («радість») і їхні похідні, зазначені вище; такі слова містять у собі лише поняття про певну емоцію – вони лише називають емоцію, не виражаючи при цьому внутрішній стан мовця, який переживає цю емоцію.

Порівняно з іншими двома мовними способами вираження емоційного концепту «радість», номінація є найбільш простим, хоча зустрічається з відносно однаковою частотою поряд з описом і вираженням. Розглянемо цей спосіб на прикладах, відібраних з англійської дитячої літератури ХХ ст., а також проаналізуємо українські еквіваленти вираження емоції «радість», що застосовуються перекладачами. Зазначимо, що особли-

вих труднощів це не становить, оскільки в обох мовах існують практично ідентичні за значенням словникові відповідники.

Charlie grabbed it [the chocolate bar] and quickly tore off the wrapper and took an enormous bite. Then he took another... and another... and oh, the joy of being able to cram large pieces of something sweet and solid into one's mouth! The sheer blissful joy of being able to feel one's mouth with rich solid food! [7, p. 43] – Чарлі схопив шоколадку, миттю зірвав обгортку і вп'явся в неї зубами. Відкусив великий шматок... тоді другий... о, яка ж то **радість** запихати в рот величезні кусні чогось солодкого й твердого! Яке неймовірне **блаженство** відчувати в роті тверду й поживну їжу! [2, с. 68].

У даному прикладі спостерігаємо поширені повтори «the joy of», «the sheer blissful joy of» у складі окличних речень, що надає висловлюванню більшої експресивності: хлопчик Чарлі неймовірно радий тримати в руках чудовий шоколад і смакувати його. Його емоції досягають дуже високого рівня, оскільки шоколад він куштує лише раз на рік – сім'я Чарлі бідна та не може дозволити собі розкіш гарно харчуватися, обмежуючись водянистим капустиним супом. Саме тому рішення перекладача використати в другому випадку повторення англійського слова «joy» українське «**блаженство**», яке не є прямим словниковим відповідником і містить у своїй семантичній структурі більше емоційне забарвлення, ніж слово «радість», цілком виправданим, особливо зважаючи на наявний в оригіналі прикметник «blissful» («блаженний»), який у ході перекладу перетворився на іменник, злившись зі словом «joy».

Наведемо ще один приклад з цього ж твору:

The little man gave a great whoop of joy and threw his bowl of mashed caterpillars right out of the tree-house window. «It's a deal!» he cried. «Come on! Let's go!» [7, p. 71] – Чоловічок **заволав з радості** й метнув миску з товченою гусінню у вікно хатинки. – «Домовилися! – вигукнув він. – Перебираймося!» [2, с. 107].

Тут ми спостерігаємо вживання номінанта емоції «joy» у складі словосполучення «to give a great whoop of joy», яке було перекладено як «**заволати з радості**». Для відтворення слова «joy» українською мовою було використано його прямий словниковий відповідник «радість». Припускаємо, що короткі окличні речення в другій частині відібраного прикладу, а також експресивний вчинок чоловічка («метнув миску з товченою гусінню») свідчать про радісне піднесення персонажа, але вони не є прямим описом емоції – способу мовного вираження емоційного концепту.

Також варто пам'ятати, що в англійській мові існує багато слів на позначення емоції радості. До них належать, крім «joy», такі слова, як, наприклад, «gladness» (від прикметника «glad», який часто зустрічається), «glee» і «cheer»; інколи семантичне значення емоції радість може містити в собі й слово «excitement» (у такому випадку значення цього слова «хвилювання» отримує більш піднесене забарвлення, яке можна відтворити українською мовою як «радісне хвилювання»). В українській мові такі слова та їхні похідні перекладаються шляхом застосування прямого словникового відповідника – «радість», «радіти», «радий», «радісний» і т.д., як, наприклад, у цьому уривку:

She watched people crowding past the window in all kinds of bright clothes, people selling souvenirs, people walking on stilts, and felt really excited [9, p. 17]. – Вона дивилася у вікно – і бачила юрми людей у яскравому одязі. Вони торгували сувенірами, ходили на дибах, і її саму невдовзі охопив **радісний настрій** [3, С. 19–20].

Інколи мовні засоби вираження емоції піддаються різним трансформаціям у ході перекладу. Як, наприклад, в останньому з попереднього набору прикладів (оригінальна дієслівна конструкція «felt really excited» – «охопив радісний настрій» у перекладі), а також у даному уривку:

He mounted the broom and kicked hard against the ground and up, up he soared, air rushed through his hair and his robes whipped out behind him – and in a rush of fierce joy he realized he'd found something he could do without being taught – this was easy, this was wonderful! [10, P. 110–111]. – Він скочив на мітлу, щосили підстрибнув – і зринув у повітря. Вітер куйовдив йому волосся і розвівав його мантію. Гаррі нестямно **зрадів**, усвідомивши, що може робити те, чого навіть не вчився, – це було легко, це було чудово! [4, с. 152].

Англійський іменник «joy» в перекладі перетворився на українське дієслово «зрадів». Така трансформація викликана різницею конструкцій двох мов; якщо перекладач не бажає виконувати буквальний переклад, він має право вдаватися до певних граматичних, лексичних, синтаксичних та інших трансформацій задля якомога точнішої передачі змісту висловлювання.

Номінація як спосіб мовного вираження емоційного концепту «радість» в художній літературі зустрічається доволі часто та не становить особливих труднощів для перекладача. В українській мові існують прямі словникові відповідники англійським словам, що позначають дану емоцію.

Список літератури:

1. Аллен Р. Толковый словарь английского языка=Oxford Primary Dictionary : более 30 000 слов / Р. Аллен. – М.: Астрель: АСТ, 2007. – VI, 568, [2] с.
2. Дал Р. Чарлі і шоколадна фабрика / Роальд Дал. – К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2009. – 239 с.
3. Джонс, Діана В. Мандрівний замок Хаула / Діана В. Джонс. – Львів: Видавництво Старого Лева, 2015. – 352 с. – (Дивовижні світи).
4. Ролінг, Джоан К. Гаррі Поттер і філософський камінь / Джоан К. Ролінг. – К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2002. – 320 с.
5. Сучасний англо-український, українсько-англійський словник з граматиною / Упоряд. Ю. М. Набока. – Сімферополь : Таврида, 2006. – 543 с.
6. Шкільний мегасловник з української мови / уклад. : Т. М. Вакуленко, Н. Я. Косенко. – Х. : ВД «ШКОЛА», 2012. – 560 с.
7. Dahl Roald. Charlie and the Chocolate Factory. – Penguin Group USA. – 2001. – 334 p.
8. Johnson-Laird P.N., Oatley K. The language of emotions: An analysis of a semantic field – Cognition and emotion. – V.3 (2). – 1989. – P. 81–123.
9. Jones, Diana Wynne. Howl's Moving Castle. – N-Y.: HarperCollins, 2012. – 448 p.
10. Rowling, J. K. Harry Potter and the Philosopher's Stone. – London: Bloomsbury Publishing Plc. – 231 p.

Давиденко А. О.

викладач

Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна

МЕТОДИ ТА ПРИЙОМИ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОГО АСПЕКТУ ЛАЙЛИВОЇ ЛЕКСИКИ

Оскільки обрана тема досить специфічна і тому не зовсім вдається знайти наукові дослідження, присвячені суто перекладу ненормативної лексики, тоді слід звернутися до загальних теорій перекладознавства. Існують декілька підходів до методики перекладу. Так, А.В. Федоров у своєму лінгвістичному нарисі «Основы общей теории перевода» (1968) розглядає два основні напрямки у вирішенні проблем перекладознавства. Такі як загально-лексикологічні та граматичні питання перекладу. Також він розглядає особливості перекладу різних стилів мови, де досить детально подає лінгвістичні питання, пов'язані з інтерпретацією текстів художньої літератури. Цікавою для нас виявилася та думка, що при перекладі арготизмів та просторіччя (а ненормативну лексику можна умовно віднести до цієї категорії) перекладач повинен відтворити їх на такому ж стилістичному рівні, не вдаючись до заміни на більш літературні, книжкові слова та вирази. Автор зазначає: «...» если в переводе, воссоздающем диалектизмы, арготизмы или общепросторечные элементы оригинала. В нарушение авторского замысла допускаются сугубо литературные слова или словосочетания, то последнее сводит на нет все усилия по воспроизведению стилистической окраски подлинника, разруша-

ют впечатление о целостности.» А.В.Федоров, [5, с. 318]. Також Федоров вважає, що хоча як на практиці, так і в теорії при перекладі особливої уваги надається лексиці, не меншого значення можуть набувати граматичні засоби, що здатні відтворити стилістичне забарвлення просторіччя, зокрема суфікси суб'єктивної оцінки, синтаксичні зсуви тощо.

В.Н. Комісаров у праці « Слово о переводе» (1973) пропонує інший підхід до проблем перекладу і наводить декілька теорій, які більш повно охоплюють ряд проблем, що виникають при перекладі. Перевагою є те, що автор розглядає питання перекладознавства не лише у мовному аспекті, а й висуває теорії, пов'язані з комунікативною функцією. Корисним є те, що останній підхід можна застосовувати і по відношенню до ненормативної лексики, оскільки вона часто з'являється у прямій мові і виконує безпосередньо комунікативну функцію.

Прагматичні аспекти перекладу також висвітлює О.Д. Швейцер у книзі «Теория перевода статус, проблемы, аспекты» (1988). Цікаві його дослідження щодо еквівалентності та адекватності

перекладу, що пояснюють сам процес перекладу та можливі критерії його оцінки, як результату. Досить вдалий підхід до класифікації моделей перекладу, пропонує З.Д. Львовська у праці «Теоретические проблемы перевода» (1985). Керуючись принципом зв'язку між мовними значеннями та змістом мовленнєвої діяльності, всі існуючі теорії перекладу автор поділяє на два основні типи: мовні та комунікативні, припускаючи при цьому належність деяких теорій до так званих перехідних випадків З.Д. Львовська, [4, с. 43].

Оскільки лайка являє собою той прошарок лексики, що безпосередньо пов'язаний з людським спілкуванням, слід детальніше зупинитись в першу чергу на комунікативних моделях перекладу. До цієї категорії Львовська відносить теорію динамічної еквівалентності та теорію рівнів еквівалентності.

Основним принципом теорії еквівалентності автор вважає ідею функціонального змісту вихідного повідомлення, що визначається комунікативною установкою автора оригіналу. На основі цієї ідеї автор робить ряд висновків, а саме, необхідність зважати на «особистість» автора оригіналу, оскільки його комунікативна установка є категорією суб'єктивною. Отже, завдання перекладача полягає в тому, щоб зрозуміти та зберегти у тексті перекладу цю комунікативну установку, а це можливо лише за умови співвідношення значення тексту чи висловлювання з мовленнєвою ситуацією. Також ця ідея передбачає функціональну еквівалентність тексту перекладу до тексту оригіналу, що визначається не на основі формальної відповідності текстів, а на основі реакції іншомовного адресата. Тобто, в тексті перекладу реакція адресата має так само відповідати комунікативній установці відправника, як і в тексті оригіналу.

Зважаючи на те, що ненормативна лексика несе на собі чітку експресивно-емотивну позначку, теорія динамічної еквівалентності видається нам досить вдалою для застосування її при перекладі текстів, які містять лайливі слова та вирази. Адже, як зазначає Львовська, динамічна модель перекладу включає ряд структурних, семантичних і функціонально-стилістичних обмежень, що звужують вибір і визначають напрямок перекладацьких перетворень. І серед цих обмежень в першу чергу слід зазначити експресивні та мета лінгвістичні характеристики тексту оригіналу, його жанрово-стилістичні особливості, частотність вживання тої чи іншої лексичної одиниці в мові перекладу у межах відповідного стилю тощо.

Іншою теорією комунікативних моделей перекладу є теорія рівнів еквівалентності, вперше запропонована В.Н. Комісаровим. З.Д. Львовська, опрацювавши цю теорію на матеріалі іспанської мови, дає більш стислий її опис. Наведемо основні положення та спробуємо визначити доцільність застосування вказаної теорії для перекладу текстів англійською мовою, де вживається ненормативна лексика. Теорія рівнів еквівалентності ґрунтується на ідеї про те, що план змісту мовленнєвого твору має свою багатоваріантну структуру. У ньому можна виділити певні рівні та встановити між ними ієрархічні зв'язки. Верхній рівень— мета комунікації, тобто інтенція, яка вкладається автором в

мовленнєвий твір. Слідом йдуть чотири рівні, що підпорядковуються один одному та меті комунікації. Рівень опису ситуації (інформація про матеріальні та ідеальні об'єкти дійсності та зв'язки між ними. Рівень (структури) повідомлення (тобто вибір одного з можливих синонімічних способів опису ситуації дійсності). Рівень висловлювання (лінійна низка в особливий спосіб відібраних знаків, що об'єднуються за будь-якими правилами та розташовуються в певному порядку) та рівень мовних знаків.

Процес перекладацької діяльності у відповідності до даної теорії відбувається наступним чином. На етапі аналізу висловлювання оригіналу перекладач проходить шлях знизу вгору (від знаків до мети комунікації, послідовно з'ясовуючи всі рівні змісту). На етапі синтезу висловлювання на мові перекладу «перекладач проходить всю ієрархію рівнів у зворотному порядку, послідовно перевіряючи, чи не визначає однозначно кожний рівень змісту остаточний варіант перекладу». Якщо виявляється, що якийсь рівень вимагає обов'язкового вжитку певних форм, перекладач обирає варіант на мові перекладу, так би мовити незалежно від оригіналу.

Проте ми вважаємо, що у деяких випадках ця теорія може бути не зовсім доцільною. Метою вживання лайки, зазвичай, є висловлення негативного ставлення відправника до адресата або спонукання його до якихось дій, що само по собі не становить проблеми для осмислення. Треба лише максимально адекватно вибрати лексичну форму передання цієї мети в тексті перекладу. Зважаючи на те, що у такому випадку ця проблема скоріше носить семантичний характер, ми вважаємо, що досягти цього можна, виконавши не такі складні перекладацькі перетворення. Наприклад, застосування перекладацьких лексичних змін загального типу може бути достатньо ефективним у такому випадку.

Отже, як бачимо, при перекладі ненормативної лексики можна застосовувати як лінгвістичні, так і комунікативні методи перекладу, але слід користуватися найбільш раціональними методами. Якщо на рівні осмислення мети висловлювання не виникає проблем, ми вважаємо не обов'язковим застосування таких складних методів, як метод рівнів еквівалентності. Достатньо застосовувати прості перекладацькі прийоми, наприклад, такі, як заміна

Список літератури:

1. Комисаров В.Н. Слово о переводе./ В.Н. Комисаров. – М., «Международные отношения», 1973. – 69 с.
2. Крупнов В.Н. Лексикографические аспекты перевода./ В.Н. Крупнов. М., Высшая школа», 1987. – 114 с.
3. Пентилук М.І. Культура мови і стилістика./М.І. Пентилук. К., «Весна», 1994. – 182 с.
4. Львовская З.Д. Теоретические проблемы перевода. /З.Д. Львовская. – М., «Высшая школа», 1985. – 280 с.
5. Федоров А.В. Основы общей теории перевода./ А.В.Федоров. М., «Высшая школа», 1968. – 318 с.

СПОСОБИ ТЕРМІНОТВОРЕННЯ В СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОМУ ТЕКСТІ В СФЕРІ НАНОТЕХНОЛОГІЙ

Розвиток науки й техніки, що продовжується в наш час, супроводжується виникненням нових сфер, галузей знання та наукових дисциплін. Цілком природно, що таке розширення людського пізнання приводить до появи лексики, що описує нові явища та реалії. З'являються нові термінологічні системи, що постійно розширюються шляхом утворення нових термінів для опису реалій, що утворюються внаслідок невичинності процесу наукового пізнання.

Однією із досить нових сфер наукового пізнання є сфера нанотехнологій – галузь науки й техніки, що займається контрольованим маніпулюванням атомами, молекулами та їхніми структурами. Нанотехнології знаходяться на межі декількох наукових дисциплін: у сфері нанотехнологій застосовуються одночасно досягнення фізики, хімії, біології та мікроелектроніки. Незважаючи на те, що нанотехнології є порівняно молодю галуззю наукового знання, вона зазнає стрімкого розвитку і становить одну з найбільш перспективних галузей прикладної науки й техніки.

Наслідком стрімкого розвитку сфери нанотехнологій стає такий самий стрімкий розвиток термінології, притаманній цій сфері. Водночас, перспективність нанотехнологій як напряму науково-технічного прогресу вимагає все більш детального дослідження структурно-семантичної специфіки окремих термінів та шляхів їх утворення.

Стрімкий розвиток нанотехнологій, який супроводжується утворенням нових термінів та поширенням специфічної термінології в повсякденне мовлення, потребує спеціальних досліджень у лінгвістиці взагалі та перекладознавстві зокрема. Крім того, сфера нанотехнологій як надзвичайно перспективний напрям науково-технічного прогресу та її специфічна термінологія є порівняно мало дослідженими з погляду її лінгвістичних особливостей.

За традиційним визначенням [9] **термін** трактується як одиниця мови (слово, словосполучення, абревіатура, символ, поєднання слова і букв-символів, сполучення слова і цифр-символів), що, внаслідок стихійно сформованої або особливої колективної домовленості, володіє певним спеціальним термінологічним значенням, яке може бути виражене або в словесній формі, або в тому чи іншому формалізованому вигляді, і яке досить точно і повно відображає основні, суттєві на даному рівні розвитку науки і техніки ознаки відповідного поняття. Термін – слово, обов'язково співвідносне з певною одиницею відповідної логіко-понятійної системи в плані змісту.

Під терміном звичайно розуміється слово (або група слів), що мають в межах даної галузі або спеціалізації конкретний і єдиний сенс, що виключає будь-яку можливість іншого, що відрізняється від передбаченого автором розуміння або тлумачення [3, 257]. За визначенням А. А. Реформатського терміни визначаються «як однозначні слова, позбавлені експресивності» [8, 20]. М. М. Глушко констатує, що «термін – це слово або словосполучення для вираження понять і позначення предметів, володіє, завдяки наявності у нього суворої і точної дефініції, чіткими семантичними кордонами і тому однозначне в межах відповідної класифікаційної системи» [2, 33]. Існують дві категорії термінів [4, 75-86]: 1) загальнонаукові і загальнотехнічні терміни та 2) спеціальні (номенклатурні) терміни. Розрізняють вісім основних типів: кореневе слово, термін-трансформ, афіксальний термін, складне слово, словосполучення, синтаксичне складне слово, комплексне словосполучення, абревіатура.

Під **дискурсом** розуміється *письмовий або усний продукт комунікативної дії* [5, 5-20; 7, 130-133]. Таким чином, *дискурс сфери нанотехнологій* представляє собою *усний або письмовий вербальний продукт комунікативної дії у рамках сфери нанотех-*

нологій. З огляду на це визначення очевидно, що дискурс нанотехнологій слід відносити до категорії професіональних дискурсів.

З точки зору соціолінгвістики розрізняють персональний (індивідуальний) та інституціональний види дискурсу. Для опису конкретного типу інституціонального дискурсу (ІД), а саме – дискурсу сфери нанотехнологій, доцільно розглянути наступні компоненти ІД, виділені В.І. Карасиком: 1) учасники; 2) хронотоп; 3) мета; 4) стратегії; 5) матеріал (тематика); 6) різновиди та жанри [6, 37-64].

Як для наукового дискурсу взагалі [4; 5], так само й для дискурсу сфери нанотехнологій характерна рівність усіх учасників науково-професіонального спілкування; тобто, жоден із дослідників у сфері нанотехнологій не має монополії на істину, усі результати наукових пошуків піддаються критичному аналізу. Серед учасників дискурсу сфери нанотехнологій можливо виділити, з одного боку, вчених, експертів в даній вузькоспеціалізованій сфері, а з іншого боку – широку публіку, що читає науково-популярні журнали по тематиці нанотехнологій, дивиться відповідного характеру телепередачі, відвідує спеціалізовані сайти, що присвячені нанотехнологіям; а також дослідників-початківців, що отримують освіту на кафедрах та в лабораторіях. Хронотопом дискурсу сфери нанотехнологій є обставини, типові для наукового діалогу на дану тематику. Форма вираження діалогу може бути як усною – такою, що має місце в лабораторії, в кабінеті вченого, на кафедрі, так і письмовою – наприклад, в бібліотеці. Метою комунікації в сфері нанотехнологій є процес формування, репрезентування, акумулювання та передавання нового знання про предмети, процеси або явища, їх властивості та якості, який представлено в вербальній формі та обумовлено комунікативними правилами наукового мовлення – точністю, логічністю викладення, рівною presupпозицією учасників, що доводять істинність/помилковість тих чи інших положень, граничною абстрактивізацією предмету мовлення [1, 60-68].

Стратегії дискурсу сфери нанотехнологій реалізуються, в першу чергу, в таких жанрах, як наукова стаття, монографія, дисертація, наукова доповідь, виступ на конференції, науково-технічний звіт, реферат, анотація, тези і т.ін., що вкотре доводить приналежність даного виду та формату комунікації саме до наукового дискурсу. Прототипним (найбільш частотно реалізованим) жанром дискурсу сфери нанотехнології ми вважаємо наукову статтю.

Дискурс присвячується питанням розвитку нанотехнологій, становленню даної науково-технічної сфери, відкриттям та досягненням, що були зроблені, наномасштабним процесам та явищам, приладам та пристроям і т.ін. Він характеризується високим ступенем інтертекстуальності, що також свідчить про його приналежність до наукового дискурсу. Правомірно виділити дискурс сфери нанотехнологій, що належить вченим, спеціалістам в галузі нанотехнологій, та дискурс о нанотехнологіях, що належить неспеціалістам.

Терміносистема сфери нанотехнологій виникла внаслідок взаємодії таких галузей людського знання, як фізика, хімія, біологія, мікроелектроніка.

Так, наприклад, із галузі хімії були запозичені такі терміни, як *tunneling*, *capillary force*, *catalysis*, *adhesion*, *clathrate*, *biosensor*, *carbon fibres*, *active catalytic phase* та інші; з біології та мікробіології: *biomimetics*, *bilayer*, *biological membrane*, *biopolymer*, *chlorophyll*; із фізики: *waveguide*, *dielectric*; з електроніки та мікроелектроніки: *bipolar junction transistor*, *anodizing*, *actuator* та інші.

З точки зору утворення та розвитку термінології, в терміносистемі нанотехнологій можна відокремити базові терміни, похідні та складні терміни (словосполучення), та терміни, запозичені з інших терміносистем, які зазнали часткових змін до своєї семантики.

До найбільш продуктивних префіксів, за допомогою яких утворюються терміни сфери нанотехнологій, можна віднести наступні: *ad-* (adsorption, adhesion); *ambi-* (ambigel); *de-* (delamination, desorption, devitrification); *di-* (dialysis, dielectric, diffraction, diffusion); *il-*, *im-*, *in-* (immobilization, inorganic nanotube); *inter-* (intercalation, intermolecular interaction); *co-* (coherent, coagulation, cohesion, copolymer); *re-* (recombination, reflection electron microscopy); *sub-* (sub-roughness, substrate); *super-*

(supercapacitor, supernate, superstructure); *trans*– (transmission electron microscopy); *ultra*– (ultradisperse); *ex*– (exfoliation, excitation).

До найбільш продуктивних суфіксів, за допомогою яких утворюються терміни сфери нанотехнологій, відносяться наступні: *-er*: (cantilever, carrier, indenter); *-ing*: (anodizing, scattering, imprinting, tunneling, targeting); *-ion*: (ablation, absorption, adhesion, diffusion, disintegration, exfoliation); *-ness*: (microhardness); *-or*: (acceptor, biosensor, transistor); *-ity*: (biocompatibility, dispersity); *-y*: (anisotropy, chromatography, microscopy, micromorphology); *-sis*: (catalysis, pyrolysis, synthesis, dialysis, endocytosis).

Аналіз терміносистеми сфери нанотехнологій свідчить, що термінологія сфери нанотехнологій має комплексний характер. Базова лексика сфери нанотехнологій являє собою суміш термінів із таких суміжних наук, як хімія, біологія, фізика та мікроелектроніка. На сучасному етапі термінологія сфери нанотехнологій має неоднорідний склад. Вона зрозуміла та доступна лише тим, хто професійно займається нанотехнологіями, і малодоступна для більш широкої аудиторії. У досліджуваній терміносистемі переважну більшість термінів утворено афіксальним методом за допомогою великої кількості латинських та грецьких елементів. Домінують субстантивні термінологічні одиниці.

Варто зазначити, що терміносистема сфери нанотехнологій на цей час недостатньо досліджена і потребує більш детального вивчення.

Список літератури:

1. Аликаев, Р. С. Язык науки в парадигме современной лингвистики. Нальчик. – 1999. – 317 с.
2. Бейлинсон, Л. С. Профессиональный дискурс: признаки, функции, нормы: на материале коммуникативной практики логопедов : автореф. дис. ... д-ра филол. наук. – Волгоград, 2009. – 39 с.
3. Дерді Е.Т. Словотвірні та структурно-семантичні характеристики англійських юридичних термінів // Е.Т. Дерді. – К.: КДУ ім. Т.Шевченка, 2003. – 21 с.
4. Капанадзе Л.А. Про поняття «термін» і «термінологія» // Розвиток лексики сучасної російської мови. – М., 1965. – 75 – 86 с.
5. Карасик, В.И. О типах дискурса // Языковая личность: институциональный и персональный дискурс: сб. науч. тр. – Волгоград, 2000. 5–20 с.
6. Карасик, В. И. Этнокультурные типы институционального дискурса // Этнокультурная специфика речевой деятельности: сб. обзоров // ИНИОН РАН. – М., 2000. – 37–64 с.
7. Менджерицкая Е. О. Термин «дискурс» в современной зарубежной лингвистике // Лингвокогнитивные проблемы межкультурной коммуникации. М., 1997. 130–133 с.
8. Реформатський А. А. Що таке термін і термінологія. М., 1959.
9. Як працювати над термінологією: Основи та методи. – М., 1968.

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ ПОСТМОДЕРНОГО ТЕКСТУ ЯК ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ

Інтертекстуальність є одним з основних принципів постмодерністської системи, для якої текст є феномен, що саморозвивається і в цьому розвитку реалізується принципова множинність його смислів. Існує багато дефініцій, які відображають складний і багатоаспектний характер цього явища. Класичним вже стало твердження про те, що світ є текст, всякий текст є інтертекст, що має своїм претекстом сукупність не- і вербальних знаків попередніх текстів, жоден текст не є унікальним, а радше становить сплетіння неминучих посилань та цитат з інших текстів [5]. Інтертекстуальність як текстова категорія відображає діалогічну взаємодію текстів, причому в контексті постмодернізму слід говорити про особливу «постмодерну інтертекстуальність», яка є особливою канвою, сплетеною з фрагментів різних творів, на тлі якої різні ситуації дійсності, факти, історії, предмети, особи постають не як цілісне, закінчене, не як єдина система, а обособлено, фрагментарно.

Філологія звертається до вивчення проблеми інтертекстуальності у кількох ракурсах, згідно до існування двох філологічних наук: літературознавства та лінгвістики. Перша з них розглядає літературні впливи, запозичення, пародіювання; лінгвістика ж звертається до вивчення структурно-семантичної організації художнього тексту із включенням у нього ремінісценцій, цитат, алюзій, перифраз та посилань. Останнім часом намітився і третій ракурс: теорія художнього перекладу, що знаходиться у тісному зв'язку з розвитком новітніх напрямів, методів і підходів у літературознавстві і лінгвістиці.

У перекладознавстві аналіз інтертекстуальності висвітлено як в дослідженнях загальнотеоретичного плану (праці П.Торопа [7], Г.Денисової [3]), так і в останніх дослідженнях вітчизняних і зарубіжних науковців, які розглядають інтертекстуальність передовсім як перекладознавчу проблему (Л.Грек [1], А.Гусева [2] та ін.), хоча перекладацький аспект теорії інтертекстуальності лишається ще недостатньо вивченим. Саме це, а також відсутність моделі чи алгоритму перекладу інтертекстуальних елементів, котрі могли б наочно показати, які фактори слід враховувати при перекладі, що необхідно зберегти в тексті перекладу, а що слід змінити, і зумовлює **актуальність** дослідження.

Розгляд елементів інтертексту в перекладознавчому ракурсі, їх системний аналіз на всіх рівнях втілення та визначення можливих стратегій їх відтворення є **метою** дослідження.

Отже, інтертекстуальність є центральною категорією, з якою стикається перекладач, вступаючи в прямий діалог з художнім текстом постмодерного твору та його творцем. Для теорії художнього перекладу доцільним є спиратися на твердження М. Малаховської і розуміти інтертекстуальність як наявність у тексті елементів, котрі, внаслідок цілеспрямованої авторської стратегії чи безвідносно до його інтенції активують у свідомості читачів інші, прочитані ними тексти [5]. Постає проблема класифікації цих елементів, такі спроби здійснювалися неодноразово (див. праці Г.Денисової [3], П.Торопа [7], М. Малаховської [5], Н. Фатєєвої [8]) і внесли вагомий внесок в розвиток теорії інтертекстуальності, але на основі лише класифікаційного підходу неможливо виявити закономірності перекладу інтертекстуалізмів, систематизувати перекладацькі прийоми, що використовуються при цьому, а також розробити алгоритм перекладацьких дій. Довгий час серед дослідників домінувала думка про те, що інтертекст є майже неподоланною проблемою для перекладача, тому не варто наполягати на принципі тотальної перекладності [7]. У працях, що з'являються останнім часом, пропонується застосовувати категоріальний підхід [2], який дозволяє охопити всі рівні тексту.

На основі зазначеного вище підходу можна виділити наступні категорії інтертекстуальних елементів, що є релевантними для перекладу: 1) категорію відомості прототексту, 2) категорію домінантної функції інтертекстуального елементу, 3) категорію рівня функціонування інтертекстуального елементу та 4) категорію формату інтертекстуального елементу.

Розглянемо кожну категорію окремо. Категорія відомості прототексту має два основних аспекти: синхронічний і діахронічний, перший розглядає відмінності в корпусі прецедентних текстів у різних культурах в той самий історичний період, другий – зміни об'єму цього корпусу в межах однієї чи кількох культур з плином часу. Цілком очевидно, що існує корпус широко відомих текстів (універсальних, ядерних для багатьох культур, як, наприклад, Біблія чи твори Шекспіра), і є корпус текстів менш відомих (такі тексти є ядерними для однієї культури, наприклад, актуальні алюзії та цитати з авторів, невідомих на міжнародному рівні). Ця категорія є надзвичайно важливою і водночас надзвичайно важкою для перекладу, оскільки перекладач має вирішити, чи буде розпізнаний той чи інший інтертекстуальний елемент читачем перекладу. Якщо прототекст є прикладом універсального фонового знання, перекладач повинен прагнути зберегти і його домінантну функцію, і його формат. Вузько відомі інтертекстуалізми також слід по можливості зберігати, щоб не втратити алюзивність тексту оригіналу. Якщо, на думку перекладача, читач перекладу не зможе самостійно їх розгадати, доцільно використовувати перекладацький коментар, оскільки неправильна чи недостатньо повна інтерпретація інтертекстуальних елементів може привести до суттєвих смислових втрат.

Розглядаючи категорію домінантної функції інтертекстуалізму, слід пам'ятати про його подвійну природу: з одного боку, він є елементом тексту, а з іншого – є достатньо самостійним і здатним виконувати одну чи кілька з шести функцій мовної комунікації (за класифікацією Р.Якобсона [9]): експресивну, комунікативну, поетичну, фатичну, метамовну чи апелятивну. Для досягнення репрезентативності перекладу необхідно зберегти задум автора, тобто, передати домінантну функцію в тексті перекладу. Іноді для цього доводиться відмовлятися від формальної відповідності перекладу текстові оригіналу і вносити в текст перекладу зміни чи доповнення.

Наступна категорія – категорія рівня функціонування інтертекстуального елементу. Інтертекстуалізм у складі художнього твору може функціонувати на будь-якому з трьох рівнів лінгвостилістичної організації тексту: семантичному, метасеміотичному чи метаметасеміотичному. Категорія рівня функціонування інтертекстуального елементу проявляє інтенції автора при виборі даної одиниці і показує, яку мету має ставити перед собою перекладач. З огляду на це першим кроком у дослідженні є розгляд слів і словосполучень на семантичному рівні, тобто, аналіз одиниць мови в їх прямому (денотативному) значенні. Наступний крок – розгляд інтертекстуалізмів на метасеміотичному рівні, і тут перекладач має бути особливо ретельним, оскільки часто інтертекстуалізми на цьому рівні (конотативні значення елементів у контексті художнього тексту, символічний зміст слів, ритмічний фон, звукова організація тексту, стилістичні засоби тощо) розглядаються як прийом прикрашання тексту, який не несе великого смислового навантаження. Але у більшості творів художньої літератури ці елементи є основним стильотворчим фактором. Оскільки збереження авторського стилю є одним з критеріїв репрезентативності художнього перекладу, тому для створення тексту перекладу, який комунікативно рівноцінним оригіналу, необхідно вийти на той же лінгвостилістичний (метаметасеміотичний) рівень, оскільки втрата чи опущення їх у тексті перекладу призводить до непоправних втрат смислу. На цьому рівні дослідник переходить від аналізу образних значень до розгляду ідейно-образного наповнення тексту. За неможливості передати такі смислотворчі елементи в рамках тексту перекладу, їх необхідно супроводжувати перекладацьким коментарем.

Нарешті, остання з виділених категорій – категорія формату інтертекстуального елементу. На основі класифікацій Н.Фатєєвої [8] та М.Малаховської [5], з точки зору значимих для перекладу опозицій, в категорії формату інтертекстуалізму виділяються наступні категоріальні форми: цитата, алюзія, пародія, стилізація. Говорячи про цю

категорію, необхідно відзначити, що ця категорія в першу чергу важлива на етапі аналізу, на етапі синтезу, коли спроба зберегти складову оригіналу призводить до буквального перекладу і не забезпечує передачу смислу, від передачі форми можна відмовитися. Формат інтертекстуалізму повинен зберігатися не за рахунок передачі його доміантної функції та рівня функціонування.

Загалом, категорії доміантної функції та категорії формату розглядають властивості інтертекстуальних одиниць, які необхідно передати у перекладі, тоді як категорія відомості прототексту та категорія рівня функціонування інтертекстуалізму містять можливі варіанти перекладу, такі як адаптація чи перекладацький коментар [2].

Говорячи про алгоритм роботи перекладача під час відтворення інтертекстуальних одиниць, варто виділити наступні стадії: 1) стадія аналізу твору; 2) стадія прийняття рішення; 3) стадія втілення рішення. На стадії аналізу твору застосування категоріального підходу є найбільш доцільним, оскільки дозволяє врахувати усі складові значення та функціональності між текстових зв'язків. На стадії прийняття та втілення рішення категоріальний підхід може застосовуватися за умови, що цілісність тексту не порушується коментарями та експлікаціями.

Таким чином, не дивлячись на те, що художній перекладний текст проходить більше стадій тлумачення та виявлення, ніж тексти інших стилів, минаючи довгий і звивистий шлях від автора до перекладача і від перекладача до читача, на основі категоризації інтертекстуальних елементів вважається можливим досягти репрезентативного перекладу інтертекстуалізмів у художньому тексті.

Список літератури:

1. Грек Л.В. Інтертекстуальність як проблема перекладу (на матеріалі англomовних перекладів української постмодерністської прози): автореф. дис.... канд. філолог. наук: спец. 10.02.16 «Перекладознавство» / Л.В. Грек. – К., 2006. – 18 с.
2. Гусева А.А. Інтертекстуальность как переводческая проблема (на материале романа Дж. Джойса «Улисс» и его перевода на русский язык): автореф. дис.... канд. филолог. наук: спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / А.А. Гусева. – М., 2009. – 20 с.
3. Денисова Г.В. В мире интертекста: язык, память, перевод / Г.В. Денисова. – М.: Азбуковник, 2003. – 298 с.
4. Кристева Ю. Бахтин, слово, диалог, роман / Ю. Кристева // Французская семиотика: от структурализма к постструктурализму. – М.: Прогресс, 2000. – С. 427-457.
5. Малаховская М.Л. Интертекстуальные связи в художественном тексте в сопоставительно-переводоведческом аспекте (на материале произведений К.С. Льюиса): автореф. дис.... канд. филолог. наук: спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / М.Л. Малаховская. – СПб., 2007. – 20 с.
6. Мармазова Л.Л. Поетика постмодерністської інтелектуальної драми Т.Стоппарда: автореф. дис.... канд. філолог. наук: спец. 10.01.04 «Література зарубіжних країн» / Л.Л. Мармазова. – Дніпропетровськ, 2006. – 21 с.
7. Тороп П. Тотальный перевод / П. Тороп. – Тарту: Изд-во Тартуского ун-та, 1995. – 220 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.philosophy.ucu.edu.ua/content.php?d=691>
8. Фатеева Н.А. Интертекст в мире текстов: контрапункт интертекстуальности. – М.: Азбуковник, 2007. – 282 с.
9. Якобсон Р.О. Лингвистика и поэтика / Р.О. Якобсон [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://philologos.narod.ru/classics/jakobson-lp.html>

СЕКЦІЯ 5. МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

Варешкіна Н. В.

кандидат педагогічних наук, доцент

Національний університет «Одеська юридична академія»

м. Одеса, Україна

НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК ПРОЦЕС ПРИЛУЧЕННЯ ДО КУЛЬТУРИ ІНШОГО НАРОДУ

Оновлення нашого суспільства, прилучення його до загальнолюдських духовних цінностей і морально-етичних норм не може не позначитися на змісті освіти у вищій школі. Базовим компонентом, ядром такого змісту повинен бути фундамент загальної культури.

Гуманізація змісту освіти і особливо розширення культурних зв'язків також вимагають перегляду цілей, змісту і технології навчання іноземної мови як нового засобу навчання – нового засобу міжкультурної комунікації та міжкультурного взаєморозуміння, істотного поліпшення його викладання на всіх рівнях, в тому числі у вищій школі.

Ідеї про необхідність паралельного вивчення мови та культури народу налічують не одне десятиліття. Ще в 1957 році Роберт Ладо вказував на важливість порівняння як мовних, так і культурних систем при вивченні іноземної мови [5].

Розуміння культури народу, знання його системи понять має не тільки освітнє, а й комунікативно-практичне значення, оскільки повноцінне спілкування між представниками двох різних культур може мати місце тільки «при наявності некоторого общего, так называемого фонового знания, присущего как адресанту, так и адресату» [3, с. 25]. Це ставить учасників комунікації в рівноправне становище в інтелектуальній сфері по відношенню один до одного, тому що сприйняття іншої культури дозволяє зблизити когнітивні рівні комунікантів.

Відповідно до когнітивного підходу до навчання іноземної мови, домінуючим повинна бути орієнтація на створення у свідомості студента, по-перше, такої моделі мови, яка може забезпечити породження автентичного, тобто повноцінного мовлення цією мовою, а по-друге, образу світу, специфічного для даної іншомовної культури та мови яка її обслуговує [4].

Прилучення до загальнолюдських цінностей і загальнолюдської культури має гуманістичне значення, стимулює мотивацію оволодіння чужою мовою, розширює можливості комунікації.

У цьому випадку має місце діалог культур, наявність реалій двох країн – країни, що вивчається, а також реалій нашої країни і елементи рідної культури студентів. Студенти, отримуючи знання про культуру (життя, побут, тощо) носіїв мови, мають можливість передати аналогічні відомості про культуру (життя, побут, тощо) свого народу, на мові що вивчається, представникам іншої цивілізації.

Вивчення іноземної мови має забезпечити доступ до культури інших народів, стати важливим чинником всебічного розвитку особистості, джерелом знань про сучасне життя країни мови якої вивчається, забезпечити вже в процесі навчання «діалог культур» (термін В.С. Біблера). Будь-яка сучасна культура може розвиватися лише на межі культур, в одночасності і діалозі з іншими культурами. У цій ситуації кожна культура виявляється «дволиким Янусом», що звертає своє обличчя одночасно до інших культур і вглиб себе в прагненні змінити і доповнити власне буття [1].

Діалог культур припускає найбільш повне пізнання один одного, пошук спільного, що зближує представників різних національних культур, дає основу для встановлення взаєморозуміння.

Серед безлічі шляхів, які забезпечують ці внутрішні зв'язки і гуманістичні відносини між людьми, безперечно, одним з найважливіших, є вивчення мови і культури іншого народу.

Більшість студентів зацікавлена в тому, щоб розширити свій світогляд в галузі гуманітарних дисциплін і значно поліпшити знання іноземної мови не тільки у вузькому, прагматичному плані – вміти говорити мовою і читати спеціальну літературу.

Процес навчання доцільно будувати так, щоб на кожному занятті студенти відкривали для себе ту специфіку лексики, граматичного складу і стилю іншої мови, які неможливо перекласти буквально, за якою стоїть спосіб мислення і психологія іншого народу.

Тому, при побудові методики навчання особливу увагу необхідно звертати на те, щоб з самого початку зняти настанову на «переклад-кальку» і сформуванню нову настанову – на спробу проникнення в зміст, втілений у різних мовних структурах і зближуючий розуміння студента з розумінням тих самих значень носіями мови.

У процесі навчання студентів велику роль відіграють екскурси в історію мови, в порівняльне мовознавство, а також спеціальний відбір завдань на пошук смислових еквівалентів в різних мовах, на осмислення різних ідіоматичних виразів в аспекті мовних традицій і психології носіїв мови.

Важливим є шлях внутрішнього прилучення студентів до психології та специфічної мовної культури носіїв мови, що відкривається через читання художньої літератури іноземною мовою вже на початковому етапі занять. Мова стає постійним об'єктом розумової діяльності людини, емоційного сприйняття ситуацій, що зображуються в тексті.

Читання художньої літератури іноземною мовою розширює тематику обговорюваних на заняттях питань за межі ситуацій повсякденного життя. У результаті, як показує досвід, підвищується готовність студентів до виконання різних творчих завдань, з'являється свобода у використанні мови. Так, знайомство з новими граматичними і лексичними явищами в художньому тексті полегшує їх розуміння і засвоєння, оскільки видно їх функціональну значимість; в процесі підготовки переказу невеликих частин тексту студенти долучаються до свого активного словника ті нові для них способи передачі думки англійською мовою, які вони щойно сприйняли, читаючи текст.

Природно, що знайомство з художніми творами саме по собі вже розширює уявлення студента про культуру, традиції і життя іншого народу через зміст самого тексту. Однак у поєднанні з оволодінням специфікою мовленнєвих форм, використовуваних його носіями, такий ефект виявляється набагато глибшим.

Для студентів, які вивчають іноземну мову, в художньому тексті, навіть адаптованому, мова постає в єдності всіх своїх елементів, нерозчленованих на граматичні форми і структури. При читанні тексту його осмислення відбувається засобами рідної мови, тому йде постійне порівняння двох мов, аналіз того, якими мовними засобами висловлена та чи інша думка і що стоїть за окремим поняттям.

За словами Ганни Вежбицької, «в словах языка закодированы определенные способы концептуализации мира» [2, с. 47]. Необхідно проникнути в сутність ключових слів культури оригіналу і зуміти зрозуміти їх зміст.

Коли мова що вивчається розглядається не тільки як засіб комунікації, але як інструмент прилучення до світової культури, сам процес стає для студентів більш значущим і цікавим; вони долучаються до нього емоційно і пізнавально. На базі інтересу до мови досить продуктивно здійснюється і процес накопичення елементарних мовленнєвих умінь (тобто здійснюються і прагматичні цілі).

Студенти повинні придбавати вміння проникати в культуру і психологію іншого народу через порівняння з культурою і психологією свого народу, що сприяє покращенню взаєморозуміння, зближенню двох народів, збагаченню особистості студентів. З окремих фактів і відомостей про країни, що спілкуються мовою яка вивчається, виробляється цілісне і глибоке уявлення про них, формується позитивне ставлення до їхньої культури. Відбувається одночасне усвідомлення національної гордості і своєї приналежності до великої європейської культури.

Список літератури:

1. Библер В.С. Культура. Диалог культур (опыт определения) // Вопросы философии. – 1989. – № 6. – С. 31 – 42.
2. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание. – М.: Русские словари, 1997. – 416с.
3. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Язык и культура. – М.: Русский язык, 1990. – 247 с.

4. Леонтьев А.А. Язык не должен быть чужим // Этнопсихологические аспекты преподавания иностранных языков. – М.: Диалог, 1996. – 56с.
5. Lado, R. Linguistics across cultures: Applied linguistics for language teachers. University of Michigan Press: Ann Arbor, 1957. – 110p.
6. Longman Dictionary of English Language and Culture. – Edinburgh Gate, Harlow: Longman, 2002. – 1658p.
7. Oxford Guide to British and American Culture. – Oxford University Press, 2000. – 599 p.

Хребтова В. В.

кандидат педагогічних наук, доцент

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ АСПЕКТ ПРОЦЕСУ СТАНОВЛЕННЯ МОВЛЕННЄВОЇ ОСОБИСТОСТІ

У сучасному глобалізованому світі міжкультурна комунікація стала звичним явищем майже в усіх сферах життя. Про це свідчать численні міжнародні заходи (політичні, культурні, наукові, спортивні), а також трудова міграція, туризм, освіта за кордоном тощо. Усе більше людей виявляють інтерес до інших народів і культур, прагнуть пізнати їх особливості, встановити контакти з їх представниками, вирішити спільні проблеми та порозумітися.

Проблема міжкультурної комунікації в Україні сьогодні особливо актуальна, оскільки Україна є багатонаціональною державою, що розташована на межі європейської й азійської цивілізацій, а її регіони мають унікальні соціально-економічні й етнокультурні особливості.

Сучасні науковці (Т.Грушевицька, Г.Дмитрієв, В.Ковтун, Т.Колбіна, А.Садохін та інші) розробляють різні аспекти означеної проблеми. Очевидно, датою народження міжкультурної комунікації як академічної дисципліни слід вважати 1954 рік, коли була опублікована книга Е.Холла та Д.Трагера «Культура як комунікація» («Culture as Communication»), в якій автори вперше запропонували для широкого використання термін «міжкультурна комунікація», що висвітлював особливу галузь людських відношень [1]. Пізніше основні положення та ідеї міжкультурної комунікації були більш суттєво досліджені у видатній праці Е.Холла «Німа мова» («The Silent Language»), де автор продемонстрував тісний зв'язок між культурою та комунікацією [2]. Розвиваючи свої ідеї про взаємозв'язок культури та комунікації, вчений прийшов до висновку про необхідність навчання культурі («якщо культура вивчається, то це означає, що її можна викладати»). Тим самим Холл першим запропонував зробити проблему міжкультурної комунікації не тільки предметом наукових досліджень, але й самостійною навчальною дисципліною.

Життя в суспільстві потребує від людини набуття вміння орієнтуватися в культурному просторі. Для орієнтації в культурному просторі людина має засвоїти «систему відносин», вироблену своєю національною спільнотою. Це дозволяє їй встановлювати і підтримувати контакти з іншими людьми незалежно від віку, статі, позицій у суспільстві.

Але для життя і професійної діяльності в сучасному полікультурному світі людині недостатньо навчитися орієнтуватися у своєму культурному просторі. Об'єктивні причини розвитку людської цивілізації (поширення міжнародних зв'язків і розширення міжнародного співробітництва) викликають потребу людей в орієнтації в культурному просторі інших національних спільнот. У процесі міжкультурної комунікації здійснюється оцінювання «системи відносин» людей в іншій культурі, а також переоцінка цінностей рідної культури.

Міжкультурна комунікація як взаємодія представників різних культур може відбуватися в таких формах: 1) як безпосередній контакт представників різних культур; 2) як опосередкована їх комунікація, наприклад, через перекладача або за допомогою проміжного технічного засобу комунікації (телефон, комп'ютер тощо); 3) через тексти на різних носіях (паперових, електронних, аудіо– та відеопристроях), завдяки яким люди вивчають особливості іншої культури [3, с. 112].

Спілкуванню в міжкультурних ситуаціях, навіть у випадку якщо його учасники володіють спільним мовним кодом, завжди притаманні конфлікти між знанням та незнанням, між чужим та своїм, між готовністю зрозуміти та упередженням. Отже, формула міжкультурної комунікації може бути представлена наступним чином: три «т» – *терпіння, терпимість, толерантність*.

Інтерес до проблем міжкультурної комунікації та міжкультурної компетенції визначає методичний підхід до викладання іноземних мов. Міжкультурна компетенція охоплює загалом онтологічний аспект становлення особистості, у той час як комунікативна – її мовні та мовленнєві здібності.

Перш за все йдеться про переосмислення суті та змісту цілей сучасного навчання іноземних мов. Вимоги міжкультурного спілкування ставлять перед необхідністю навчити тих, хто навчається (на різному рівні володіння) вмінням:

- 1) використовувати іноземну мову (у всіх її проявах) в аутентичних ситуаціях міжкультурного спілкування (процес формування навичок та вмінь);
- 2) пояснити та засвоїти (на певному рівні) чужий спосіб життя/поведінки (процес пізнання);
- 3) розширити індивідуальну картину світу за рахунок прилучення до мовної картини світу носіїв мови, що вивчається (процес розвитку).

Сам процес навчання іноземної мови повинен перетворюватися у міжкультурне навчання, в «навчання розуміння чужого», таке навчання, яке спрямовується на подолання ксенофобії та існуючих стереотипів, на виховання толерантності по відношенню до інших культур. Міжкультурне навчання включає різні компоненти:

- мовний: лексика, граматики, мовленнєві зразки та ін.;
- історичний: різниця в оцінюванні минулого обох країн;
- практичний: правила необхідні, щоб орієнтуватися у країні;
- естетичний: різниці у стилі життя, одягу та ін.;
- етичний: різниці в нормах поведінки;
- стереотипний: створені стереотипи по відношенню до власної культури та культури іншої країни;
- рефлексивний: особисті зміни в результаті міжкультурного навчання.

Міжкультурне навчання має яскраво виражений діалогічний характер. Тому сучасна форма навчання іноземної мови в Європі – «вчитися, навчаючись» – є ідеальною формою міжкультурного навчання. Одна з таких форм – навчання за принципом тандема: об'єднання в пари або групи представників різних культур, які й навчають один одного своїм культурам. У сучасний час у Європі існує мережа центрів навчання іноземним мовам за принципом «тандема» [4, с. 48].

Отже, міжкультурна комунікація в найзагальнішому формулюванні означає безпосередній або опосередкований обмін інформацією між представниками різних культур. Даний обмін відбувається в особливих умовах, а саме таких: її учасники, по-перше, усвідомлюють культурні відмінності один одного; по-друге, спілкуються спільною мовою, яка для деяких з них є, найчастіше, іноземною. Важливо виховати мовленнєву особистість, яка визнає рівність культур і народів, свідомо оволодіває етикою міжкультурної комунікації й готова до спільної діяльності та співпраці.

Список літератури:

1. Hall E., Trager D. Culture as Communication / E. Hall, D. Trager. – New York: Doubleday, 1954. – 451 p.
2. Hall E. The Silent Language / E. Hall. – New York: Doubleday, 1959. – 340 p.
3. Грушевицкая Т.Г. Основы межкультурной коммуникации / Т.Г. Грушевицкая. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 352 с.
4. Бердичевский А.Л. Межкультурное обучение как модель современного урока иностранного языка в Европе / А.Л.Бердичевский // ИЯШ. – 2001. – № 3. – С. 48–49.

СЕКЦІЯ 6. УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Заїць В. Г.

кандидат філологічних наук

Буковинський державний фінансово-економічний університет
м. Чернівці, Україна

ЗАЙМЕННИКИ ВІН І ВОНА ЯК ЗМІСТО- Й КОЛОРИТОТВОРЧІ КОМПОНЕНТИ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ О. КОБИЛЯНСЬКОЇ)

Інтерес мовознавців до стилістичних досліджень художніх текстів ніколи не зникав, а останніми роками, на наш погляд, значно збільшився. Об'єктами вивчення художнього твору є, як правило, такі особливості тексту: пряме і переносне слововживання, фразеологізми, експресеми, епітети, ономастика, словотворчі засоби, стилістичні фігури синтаксису, порядок слів тощо. Проте поза увагою мовознавців залишився такий важливий аспект дослідження, як вивчення функцій особово-вказівних займенників у художньому тексті.

Чому саме займенник? – Бо цей «замкнутий» граматичний клас слів, який не поповнюється новими одиницями, мусів би навантажувати свої елементи особливими стилістичними функціями. Чому саме Він і Вона? – Бо це: чоловік і дружина, юнак і дівчина, коханий і кохана, «мій» і «моя», я – про нього (неї) і т.ін. І, нарешті, новела «Він і вона» Ольги Кобилянської – найбільш обдарованого психолога жіночої душі. Спробуймо з'ясувати, яка стилістична роль відводиться, точніше, дається цим займенникам у художньому тексті.

Марія Крупа, посилаючись на В. Мельничайко, зазначає: «Чим більший запас виражальних засобів мови, якими володіє мовець, тим легше йому знайти ті, що зможуть забезпечити адекватне відтворення змісту думки й ефективну реалізацію задуму. При цьому суттєву роль відіграє не тільки кількість доступних мовцеві лексем чи синтаксичних конструкцій, але й бездоганне володіння ними, що знаходить вияв у розумінні всіх граней кожної мовної одиниці, розмаїття її лексичних і граматичних значень, семантичних і стилістичних відтінків і в цілеспрямованому використанні діапазону її виражальних можливостей» [5, с. 27]. Загальновідомо, що діапазон виражальних можливостей займенників (попри те, що вони можуть вживатися замість іменників, прикметників, числівників) не дуже широкий. Але, читаючи твори Ольги Кобилянської, ми помітили високу частотність вживання займенників він і вона, що підказало функціонально-стилістичний аспект її вивчення в межах уже дослідженого (М. Крупа) мовного образу автора.

Ольга Кобилянська не раз зізнавалась, що її твори писані «кров'ю власного серця». Та попри це її героїні дуже рідко користувалися займенником «я» – часті внутрішні монологи звернені до другої особи не прямо, а через вказівність, тобто у формі «він», «вона». Таке враження у нас склалось після прочитання таких творів, як: «За ситуаціями», «Царівна», «Він і вона» та «Valse melancolique». У внутрішньо-психологічному аналізі важливих для героїв твору ситуацій або інших осіб О. Кобилянська не часто «нагадує» імена учасників події або предмета думки, тобто особи, яка спонукає до роздумів. Це не дивина для глибокопсихологічних текстів, але у письменниці функція особово-вказівних займенників він і вона особлива.

В. Ващенко стверджує: «За задумом майстрів художнього слова займенники можуть у певному напрямі стилістично впливати на мовні контексти. Чергуючись за чистотою вживання, вони напружують увагу читача, посилюють експресію висловлювання» [1, с. 258]. У новелі «Він і вона» О.Кобилянської займенники він і вона до самого кінця твору замінюють імена головних персонажів (а їх усього два), набуваючи з кожною реплікою все більше оцінних функцій. Схематично він і вона могли б бути поставлені

у центр кола, а навколо них відцентрично йтимуть все більші кільця, які ілюструватимуть наповнення змістом (пізнанням одне одного) на початку абстрагованих Він і Вона. Це буде об'єктивно, бо, пізнавши одне одного, герої з'ясовують, що мають багато спільного у поглядах на взаємини чоловіка і жінки, на їх суспільну і морально-етичну роль. Ці особово-вказівні займенники, що за своєю природою є одиницями абстрагованими і загальними, у тексті твору абсолютно точно вказують на двох осіб зі спеціальною стилістичною настановою – заінтригувати читача.

Про таку стилістичну роль займенників пише В. Кононенко: «Перевага віддається розміщенню займенників за іменами. Лише інколи зі спеціальною стилістичною настановою – заінтригувати читача, тимчасово дезорієнтувати його – автори починають художній твір не назвою особи або явища, а займенником» [3, с. 129]. Поступово в заінтригованому стані письменника залишає своїх героїв, а читача все більше посвячує в їх внутрішній і зовнішній світ і пропонує дивитися на них з позицій: «Я – це вона?» або «Я – це він?». Таким чином, слова він і вона компонують підтекст, у якому майже фізично вчувається іронічний голос автора, але цілком поважно звучить внутрішній монологічний голос, аранжований морально-етичним інструментом того середовища, в якому формувався внутрішній світ персонажів.

У сучасному мово- і літературознавстві слова у текстотворчій (сюжето- й експресивнотворчій) функції називають ключовими або концептуальними (концептами). «Ключове слово є своєрідним кодом дешифрування тексту, перебуває з ним у відношенні взаємозалежності... Воно працює на розкриття смислу тексту», – вважає Н. Нешпір [7, с. 145]. Незвично, але Він і Вона – хоч і не мають власного «значення», – теж працюють на розкриття... самих себе. Ольга Кобилянська свідомо відступає від загальноприйнятого розміщення займенників за іменами, завдяки чому досягає цікавого стилістичного ефекту: чим більше герої пізнають одне одного методом власної інтуїції та вимислу, тим більше вони прагнуть довідатися ім'я об'єкта своїх помислів.

Ми погоджуємось із думкою В. Ващенко, який стверджує, що «займенники, повторюючись, чергуючись за частотою вживання, напружують увагу читача, посилюють експресію висловлювання» [1, с. 258]. І не лише експресію – повторювані займенники творять ритміку цієї експресивності, видозмінюють мелодійний тон висловлювання, а отже, коригують поведінку мовця. Подив.: «(Він, по вечірku, дома, зворушений). Вона була, вона була, там була! Her Gott! (Боже) Ах, як вона подобалась мені, та й яка вона!.. Коли я її побачив, стояла (...), затиснена майже в кут, і мовчала. Виглядала так гарно і велично (...) А її очі, милий Боже, що в неї за очі!» [2, I, с. 416].

Інтимізуюча функція притаманна, як відомо, займенникам присвійності *мій – моя – мої, наш – наша – наші*. Якщо такої функції *він – вона* не можуть мати (вони радше бувають засобом фамільяризації) формально за своєю вказівною спрямованістю, то таку роль їм може надати текст, його тон, колорит. Письменниця «не відбирає» у займенників Він і Вона їх функцію – виражати основну думку – тому-то герої у внутрішніх монологіях не звертаються безпосередньо до співрозмовника, а наче говорять про нього відсторонено. Діалог у третій особі: не «я – ти», а «я – він (вона)». Це нетипово, а отже – оригінально.

Винесені в заголовок новели О. Кобилянської і використані як сюжетний стрижень, займенники він і вона дають підстави засумніватися, що «для займенників більше, ніж для будь-якої частини мови, важливим є контекст, той комплекс словесно-художніх засобів, використаних автором для вираження ідейного й естетичного задуму, в якому займенники як складова частина цього комплексу в оточенні інших мовних одиниць розкриваються своїми новими відтінками, реалізують свої стилістичні можливості» [6, с. 213].

У науково-критичній літературі про творчість Ольги Кобилянської часто підкреслюють, що письменниця тонко відчувала кожну ситуацію, кожного свого героя, якому не раз переадресовувала свою оцінку подій чи роздуми про долю й долю.

За нашими спостереженнями, частотність вживань імен героїв творів невисока, зате їх функціонально-семантичні відповідники – займенники він і вона мають значну частоту вживань. Можемо твердити, що основне їх призначення – вказувати на особу – у

творах О. Кобилянської «обростає» численними функціями: інтимізації, зближення/віддалення, стилізації під народну мову, творення внутрішнього монологу-роздуму, переадресування героїв авторського мовлення.

Наш матеріал дав підстави для спростування тези граматистів про те, що займенники він і вона у тексті виступають після власного імені – у Ольги Кобилянської займенники можуть передувати імені, що інтригує читача, активізує його увагу до ходу оповіді. До речі, обсяг тексту, в якому відсутнє ім'я, а фігурують займенники він і вона, іноді занадто великий, що утруднює ідентифікацію займенника і відповідного імені, а це змушує до уважного і повного (не вибіркового) читання художнього тексту, тобто можемо твердити про змістову цілісність творів буковинської письменниці.

Проведений аналіз доводить, що він – вона мають змістотворчу й колоритотворчу функції, що з їх допомогою реалізується задум характеристики ситуації або персонажа. Щодо останнього, то герої О. Кобилянської у своїх монологах-сповідах, монологах-розповідях, монологічно-діалогічних мовленнєвих «сутичках» з самим собою дають самохарактеристику і характеристику зримо уявленому персонажеві.

Текстуальні функції займенників визначаються у текстових відрізках різної довжини і структури. У тексті займенники можуть повторюватися; нанизуються висловлювання, в яких засоби мають стилістичну заангажованість; обрамлення займенником як змісто– й колоритотворчим засобом – теж художній прийом у текстах Ольги Кобилянської.

Особливого експресивного відтінку набувають займенники він і вона на тлі іменників або займенників, вжитих паралельно. Конкретизуючись, доповнюючи семантику вживаних паралельно з ними імен, займенники уточнюють свій значеннєвий діапазон.

Обсяг займенникового значення часто буває достатнім для розкриття експресивно-стилістичного вживання. Особово-вказівні займенники він і вона служать для емоційно-експресивного та інтелектуального змісту, пов'язаного із створенням ефекту спілкування, особистого контакту персонажа (а в Ольги Кобилянської – і автора) з читачем, із відтворенням невимушеної розмови, бесіди між ними.

Прийом інтимізації сприяє широким соціально-психологічним узагальненням, і свідомо стилістично зорієнтоване використання займенників він і вона допомагає вирішенню цього завдання, як і завдання психологізації та естетизації тексту.

Художній текст як предмет лінгвістичного аналізу повинен довести, що всі мовні засоби, залучені до його структури, підпорядковані задумові автора, його емоційним настановам. Ми прагнули «почути» як контекстну тональність, так і підтекст, який у проаналізованих творах відкритий, психологічно напружений.

Як рекомендують дослідники, в лінгвостилістичному аналізі художнього тексту треба враховувати і читацьке сприйняття і задум автора – необхідно, щоб вони співпадали. Погляди героїв Ольги Кобилянської – це її погляди, її твори – це краплі її душі. І кожен він, і кожна вона – це не лише плід художньої фантазії, а й елемент реального світу, який О. Кобилянська бачила по-своєму.

Список літератури:

1. Ващенко В. С. Стилістичні засоби морфології / В. С. Ващенко // Сучасна українська літературна мова / за ред. І. К. Білодіда. – Київ : Наук. думка, 1973. – С. 244–284.
2. Кобилянська О. Ю. Твори : у 3-х томах / Ольга Кобилянська. – Т. 1. – К. : ДВХЛ, 1956. – 590 с.
3. Кононенко В. І. Мова. Культура. Стиль : зб. статей / В. І. Кононенко / М-во освіти і науки України, Академія пед. наук. України, Прикарпат. ун-т ім. В. Стефаника. – Київ – Івано-Франківськ : Плай, 2002. – 460 с.
4. Крилова Н. І. Своєрідність стилю новелістики О. Кобилянської / Н. І. Крилова, Г. Ю. Шелест // Українська мова на Буковині: минуле і сучасне : матеріали Всеукр. наук. конф. – Чернівці : Місто, 1998. – 273 с.
5. Крупа М. Теорія і практика лінгвістичного аналізу художнього тексту / М. Крупа. – Тернопіль : Лілея, 1997. – 172 с.

6. Недбайло Л. Стилистичні функції займенників у поетичних творах Лесі Українки / Л. Недбайло // *Леся Українка. Публікації, статті, дослідження : матеріали ювілейної наук. конф.* – Київ : Наук. думка, 1973. – С. 212–218.
7. Нешпир Н. Внутрішня форма ключового слова як репрезентатор тексту / Н. Нешпир // *Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць / наук. ред. Б. І. Бунчук.* – Чернівці : Рута, 2001. – Вип. 117–118. *Слов'янська філологія.* – С. 144–148.

Зінченко Н. І.

кандидат філологічних наук, доцент

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

м. Полтава, Україна

КОНЦЕПЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ У РОМАНТИЧНІЙ ПРОЗІ СИДОРА ВОРОБКЕВИЧА

Романтична творчість Сидора Воробкевича формувалася у час національно-визвольної боротьби українського народу, позбавленого права на свою мову, літературу, культуру, перебуваючи під владою Австро-Угорської імперії. Діячі національного руху як у Східній, так і в Західній Україні прагнули поставити літературу на захист інтересів народу, утвердженню його національної самосвідомості.

Сидір Воробкевич під час напруженої роботи над самоосвітою у листах до своїх львівських друзів постійно просив надсилати йому твори українських письменників, зокрема Т. Шевченка, Марка Вовчка, Г. Квітки-Основ'яненка. Серед означуваних ним книг власної бібліотеки Воробкевич називає збірники народних пісень М. Максимовича (1827, 1834), «Досвідки» і «Записки о Южной Руси» П. Куліша, «Марусю» та деякі інші. Під впливом народних пісень – «талісману, що відкриває таємниці минулого» – С. Воробкевич старанно вивчає народні пісні, пише наукову розвідку «Наша народна пісня» (1865), яка стала вагомим внеском у розвиток української фольклористики, і, безперечно, спирається на фольклор у своїй літературній творчості. Народна творчість для письменника була не тільки джерелом формування естетичних смаків, а й допомагала правдиво відображати життя народу.

Фольклористичні та історіографічні дослідження, що відкидали думку про зображення українця в бурлескному стилі, привели до романтичного тлумачення національного характеру як героїчного, мрійливого та чутливого. Прозова спадщина романтиків особливо показова в цьому аспекті.

Сидір Воробкевич неодноразово наголошував на важких часах українського народу під румунськими колонізаторами. «Ви мислите, – писав він у листі до редакції «Ниви», – що в наших Карпатах, де гуцули живуть, поезія-доля розвивається і процвітає. Хорони боже! Все ся минуло, і Довбуша часи буйні, гуцульський раз свободний народ тепер оре в тяжкім панськім плузі-ярмі...» [1, с. 541]. Та все ж, незважаючи на складні умови письменницької діяльності (переслідування цензури, неохайність начальства до літературної творчості тощо), Воробкевич осмислює історичну тему спочатку в поезії, а потім і у прозі. В історичних поемах «Нечай», «Богдан Хмельницький», «Тиміш Хмельницький», «Іван Підкова» та ін. він відобразив жорстоку боротьбу українського народу за своє визволення з-під гніту польської шляхти, а в поемах «Сагайдачний», «Мурашка», «Черниця» показав, як наш народ боронив свою волю від турецько-татарських загарбників. Дослідники відзначали недосконалість поем, зокрема, недостатність розроблених сюжетів, відсутність динаміки [2, с. 17]. Та все ж сміливим і прогресивним було саме звернення письменника до історичної тематики. М. Івасюк зазначав: «... Якщо взяти до уваги те, що габсбурзькі колонізатори пнулися з усіх сил, щоб духовно ізолювати буковинців від Східної України, то твори на історичну тематику були доречні, мали прогресивне значення, вони пробуджували в трудівників Буковини, Галичини і Закарпаття любов до всієї України...» [2, с. 17].

Перший прозовий твір С. Воробкевича – «Турецькі бранці» (1865) розкриває одну із найтрагічніших сторінок історії нашого народу – період турецько-татарської навали. В основу оповідання покладено народну легенду про дівчину-українку, що стала дружиною турецького султана. Мотив турецької неволі неодноразово порушувався як у фольклорі (невольницькі пісні, думи, легенди, перекази), так і в попередній романтичній літературі (М. Костомаров, А. Метлинський). С. Воробкевич, як і інші романтики, не акцентує в оповіданні увагу читача на картинах конкретної боротьби українського народу проти турецько-татарських набігів. Однак, розкриваючи трагедію двох героїв – сестри і брата, автор намагається передати весь трагізм певної епохи.

Нелегким було життя бідної вдови: zostавшись після смерті чоловіка з двома дітьми, тільки й втішалася, що донькою та сином. Та не судилася Ївзі щаслива доля: на козацький хутір напали турецькі орди: *«Позліталися невірні, як хижі орли, до Бахчисараю, а звідти мов саранча чорною хмарою пустилися на нашу Україну. Куди поганці йшли, там вже і трава не росла, скрізь плюндрували, палили та мордували, та забирали у полон бідних християн»* [1, с. 172].

Картину спустошених українських земель С. Воробкевич відтворює у дусі народного фольклору. Тут можна провести аналогію із однією з найдавніших пісень періоду боротьби українського народу з турецько-татарськими загарбниками «За річкою вогні горять»:

*За річкою вогні горять, А миленьку в полон взяли.
Там татари полон ділять. А в долині бубни гудуть,
Село наше запалили, Бо на заріз людей ведуть:
І багатство розграбили... Коло шиї аркан в'ється,
Стару неньку зарубали, І по ногах ланцюг б'ється.*

Та й сам письменник уводить у твір як народні невольницькі пісні («Що ся в полі забіліло...»), так і власні літературні («Косо моя жовтенькая...», «До розпуки мені тяжко...»).

Забрали Ївгу та її брата Петра у полон і розлучили: Ївгу «замкнули сердешну в гарем, на плач та на тугу за своєю рідною Україною, за ненькою, за братом Петрусем» [1, с. 174], а Петро став рабом царгородського турка.

Мотив туги за Батьківщиною пронизує увесь твір. Ні шовкові сукні, золотом вишивані, ні заморські пахощі не замінили бранцям рідної домівки: *«Нудить пташка за світом у тісній клітині, побивається за волею, за рідним, вольним гніздом»* [1, с. 175]. Одного разу Ївга почула тужливу українську пісню, що здригнула її серце. *«Хто її співав? Може, нещасний невольник не має правди у свого пана, може, бідує у чорній неволі? Треба його відшукати, визволити із лютої неволі...»* [1, с. 177]. Вона зустрілася з малим невольником і впізнала у ньому свого брата Петра. Щасливий випадок допоміг Ївзі втекти від султана, та не від своєї недолі: втікачів наздоганяють яничари і вбивають.

Оповідання «Турецькі бранці» загалом сприймається як невольницький плач. Цьому сприяють не тільки уже згадувані пісні невольників, а й глибокий ліризм описуваних подій. Так, приміром, посилюють емоційний вплив на читачів ліричні відступи – звернення до України, опис битви утікачів із яничарами. Як і у фольклорі, в оповіданні «Турецькі бранці» природа одухотворена: *«Тільки вітер заграв сумно, загудів заплакав над трупами, а море запінилося, погналося з шумом до Царгорода, ніби сварило на турків та віщувало, що принесе колись чубатих запорожців помстити невинну смерть безталанних сиріт...»* [1, с. 184].

С. Воробкевич вдало добирав різноманітні художні засоби, хоча вони, як правило, виразно фольклорного походження. Так, приміром, використовуються прийоми гіперболізації, символічні метафори, постійні епітети, порівняння тощо. Наявним у творі є прийом психологічного паралелізму: *«Ой то не орлиця за свої орлята б'ється, то стара Горпина на лютого бусурмана руки здіймає, свої діти заступає»* [1, с. 173].

Аналізуючи оповідання «Турецькі бранці» С. Воробкевича, помічаємо характерну для романтичної прози тенденцію: акцентування не на детальному відтворенні певних історичних подій, введення історичних осіб тощо. Головне для романтиків – художнє осмислення історії, заглиблення у внутрішній світ героїв. Сильова особливість

оповідання – творче використання фольклору, ліро-епічна розповідь, епічно-пісенний ритм викладу.

Значним здобутком Воробкевича-прозаїка є історична повість «Мість чорногорця» (1868). Деякі дослідники (П. Никоненко, М. Юрійчук) визначають жанр твору як героїко-романтичне оповідання. С. Воробкевич творчо використовує історико-етнографічні та фольклорні джерела для правдивого відтворення життя чорногорців, їх побуту і звичаїв. Дія у повісті розгортається навколо сім'ї старого рибалки Петра Радонича та народного співця Стояна і його дочки Миліци.

«Трудящий був собі Петро Радонич, тому ж і придбав собі гарненько майно, не знав ні голоду, ні холоду, жив собі, як тур у горах, все йому в нитку йшло...» [1, с. 200]. Двоє синів Петра Радонича – Марко і Іво – в усьому допомагали батькові, а для матері – втіха і гордість, що виховала красенів-легінів: *«... хлопці як смеріч високі, як дуби сильні»* [1, с. 205].

Образ співця Стояна Воробкевич передає з неприхованою повагою до сивочолого кобзаря: *«Кожне дитя знало сивого гусяра. Отеменів сіромаха під читинським монастирем, воюючи з лютим бісурманом. З того часу заміняв зброю на гуслі і чарує нарід чудовими піснями про минулі літа, давнє щастя і долю»* [1, с.205]. Підтримкою в житті була єдина донька Миліца. Про неї автор говорить у дусі народної творчості: *«Козир-дівка була ж бо та миліша, не пусто назвали її люди рожею Чорногори! Все перед її красою клонилося: дві мов гебан чорні коси звисали на дівочі груди; в то око як глянеш, то думаєш, що зоря сходить, а брови, а уста – і не споминай! Стан у неї такий гнучкий, – дівчина, як ясочка!.. ... Хто бачив дочку старого гусяра, то і присягнув би, що вона із княжого роду»* [1, с. 206].

Та коли *«...знов вражий поганець, споконвічний ворог хрещеного люду, нищить і грабить бідний край»* [1, с. 209], чорногорці всі як один стають на захист рідної землі. Сцени сутичок повстанців Воробкевич подає як фольклорну стилізацію, характерну для романтичної прози: *«То не туга, то не буря по Чорногорі лютує, то рідні сини шлють смерть і погибель на вражого турка. Кривавий танець всюди закипів, молоді і старі, навіть і жінки звиваються, мов вихором зняті...»* [1, с. 212].

Прикметною рисою романтичного твору є наявність символів. У повісті Воробкевича це – кривава сорочка убитого багатчем Іва: *«Кривава сорочка – то кривавий знак у Чорногорі. Висить вона біля святих ікон і неуханно припоминає родині пімсту за пролиту кров. Такий закон уже у Чорногорі! Зуб за зуб, око за око, кров за кров!»* [1, с. 219]. У дусі християнської моралі автор стверджує, що ніякий злочин не минає безкарно.

Проблема помсти висвітлена у творі крізь призму романтичного світовідчуження: Миліша ростить сина, названого Івом – *«святим ім'ям для нещасної Миліци»* [1, с. 230] і плекає надію помститися кривдникові: *«Цілісінькі ночі вона із сином на чатах стояла, Радової крові напитися бажала, Іва, любого Іво кров, пімстити хотіла»* [1, с. 230].

Має рацію Є. Нахлік, стверджуючи, що *«романтичні твори переповнені жахами, «жахними» сценами, яскравими контрастами...»* [3, с. 283].

Досить цікавим є образ старого рибалки Петра Радонича, який є втіленням кращих моральних чеснот, своєрідним родовим оберегом. Не дивлячись на свій похилий вік, іде боронити рідний край разом зі своїми синами, доводячи власним прикладом, що захист Батьківщини – святе для кожного. У змалюванні таких образів, як Петра Радонича і його синів, Миліци («Мість чорногорця»), турецьких бранців із однойменного оповідання, С. Воробкевич втілює романтичні тенденції – героїзація характеру, поведінки, уславлення волелюбності тощо.

Звичайно, С. Воробкевич ще не досяг у романі досконалості в поєднанні загальноісторичних подій із долями героїв, подекуди відчутний зайвий мелодраматизм, та все ж, безперечно, «Турецькі бранці», «Мість чорногорця» С. Воробкевича відіграли помітну роль у відтворенні національного характеру і створенні української історико-романтичної прози.

Список літератури:

1. Воробкевич С. Твори / Сидір Воробкевич – Ужгород: Карпати, 1986. – 553 с.
2. Івасюк М. Жайворонок рідного краю/ М. Івасюк // Воробкевич С. Твори. – Ужгород : Карпати, 1986. – с. 5-21.
3. Нахлік Є. К. Українська романтична проза 20-60-х років XIX ст. / Є.К. Нахлік – К.: Наук. думка, 1988. – 318 с.

Козак Л. В.

кандидат філологічних наук, доцент

ДВНЗ «Криворізький національний університет»
м. Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ОВОЛОДІННЯ ПРОФЕСІЙНИМ МОВЛЕННЯМ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТАМИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Вища школа сьогодні – це навчальний заклад, який формує науковий фундамент для майбутніх фахівців промисловості, учених, інтелектуально-культурне середовище для зростання наукової інтелігенції.

Підвищення значення української мови, її вихід на міжнародну арену залежать від багатьох чинників, зокрема й від функціонування літературної форми національної мови у професійній сфері.

Проблема оволодіння фаховою (професійною) термінологією в навчальному процесі, досвід упровадження інноваційних технологій навчання термінології розроблялися багатьма науковцями, зокрема В. Дубічинським, І. Кочан, О. Литвинюк, Г. Онуфрієнко, Л. Романовою та ін.

Метою нашої публікації є визначення пріоритетних напрямків ефективного навчання професійному мовленню у вищих навчальних закладах майбутніх інженерів.

Формування навиків вільного й правильного володіння технічною українською мовою на сучасному етапі є надзвичайно актуальним і потребує подальшого розроблення й удосконалення. Тому особлива увага на заняттях з курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» акцентується на ознайомленні з такими основними поняттями: «термін», «професіоналізм», «термінологія», «термінознавство».

Навчаючи студентів – нефілологів фахової мови, насамперед треба звернути увагу на місце і роль термінологічної лексики в процесі навчання.

Зважаючи на те, що інформатика є галуззю науки, яка вивчає структуру та загальні властивості інформації і питання, що пов'язані з її збиранням, зберіганням, пошуком, перетворенням, поширенням та використанням у різних сферах діяльності, зародилася в англомовній Америці, то українська термінологія разом з поняттями запозичила й низку англомовних термінів, наприклад: *комп'ютер* (англ. computer з лат. computo – рахую, обчислюю) – обчислювальна машина, яка призначена для оброблення інформації, у тому числі для обчислень, вирішення задач, керування виробничими процесами; *фортран* (англ. fortran – formula translator – перекладач формул) – мова програмування, що призначена для вирішення технічних задач; *бейсік* (англ. basic скорочення слів Beginner's All-purposed Symbolic Instruction Code – командна мова для початківців) – одна з основних мов програмування для навчальних цілей, яка відрізняється можливістю здійснення діалогового режиму роботи з комп'ютером; *біт* (англ. binary – двійковий і digit – знак, цифра) – одиниця вимірювання кількості інформації у двійковій системі та ін.

Термінологія інформаційних технологій послуговується також рядом термінів, запозичених з інших мов: з грецької (*диск, семафор*), латинської (*інформація, табулятор*), французької (*адреса, меню*) тощо.

У системній організації термінології важлива роль належить словотвору, за допомогою якого творяться терміни – виразники видових понять. Тому при вивченні лексики

обраного фаху доцільно використовувати можливості тезаурусу як ефективного методу описування лексико-семантичних груп термінологічної лексики.

Семантична структура спеціальної лексики моделюється на матеріалі текстів лекцій, методичних розробок, довідкової та навчальної літератури, наукових журналів. Зміст словникової статті містить такі семантичні зв'язки, як рід – вид, частина – ціле, об'єкт – призначення, об'єкт – характеристика. Визначаючи семантичне поле лексичної одиниці, тезаурус встановлює зв'язок між дефініцією та класифікацією. Набір семантичних відношень для тезаурусу за допомогою лінгвістичного моделювання типовий для кожного конкретного профілю лексики. Розуміння тексту починається з оволодіння мовним матеріалом і термінологічною лексикою, яка є своєрідним барометром, що визначає рівень професійної освіти.

Найважливішою умовою при вивченні термінографічного матеріалу є системність, яка дозволяє провести паралель між новою і вже відомою інформацією, а також створити умови для такої організації діяльності студентів, при якій певна частина інформації запам'ятовується підсвідомо.

Актуальною в наш час є й проблема становлення та нормалізації української термінології, яка в кінці ХХ століття вступила в новий етап свого розвитку. Це знайшло відображення і в професійній освіті. Перед науковцями та викладачами спеціальних дисциплін постала низка проблем щодо розроблення самої концепції термінотворення з використанням надбань учених різних поколінь. Темою обговорення стають проблеми вживання та унормування термінів, засмічення термінології численними мовними покручами, удосконалення й функціонування української національної технічної термінології, доцільності запозичень, вибір відповідних термінів і використання їх у конкретних мовленнєвих ситуаціях.

Зразком для наслідування для студентів стає мовлення викладача. Та, на жаль, більшість сучасних викладачів зростали й виховувалися в суржиковому середовищі, яке утворилося внаслідок взаємодії української та російської мов, а тому, спілкуючись зі студентами, послуговуються мовою, що рясніє помилками.

О. Сербенська пише, що сьогодні слово *суржик* в Україні є небезпечним і шкідливим, бо паразитує на мові, що сформувалась упродовж віків, загрожує змінити мову [3, с. 7]. Російські елементи входили в українське мовлення під впливом певних політичних, історичних і соціокультурних обставин. З плином часу сформувався різновид українського мовлення, що містить значну кількість російських форм, слів і словосполучень, які спотворюють і технічну мову.

Цих поглядів дотримувався і О. Пономарів, який у своїх працях зазначав, що ряд словосполучень, які є характерними для російської мови бездумно перекладаються на українську. Прикладом є словосполучення «*кидатись у вічі*», яке в українській мові не є фразеологічним зворотом, тобто не має цілісного значення, а сприймається буквально: хтось кинувся комусь у вічі і, можливо, видряпав їх. Поняття «привертати увагу» відтворюється фразеологізмом *впадати в око* (в очі, у вічі)» [2, с. 144]. Такої ж думки дотримувався Б. Антоненко-Давидович, який писав, що *кидатися в очі* «скальковано з російського *бросаться в глаза*..., але є природний український вислів *упадати в очі*» [1, с. 117]. Отже, варто використовувати сполучення *впадати у вічі*.

Викладачам технічних дисциплін варто звернути увагу на численні стилістичні помилки, наприклад, неправомірним є вживання таких конструкцій: *найбільш розповсюджені, уявляє собою, являє собою, представляє собою, знаходиться* тощо, бо нормативне *найбільш поширені, становить, перебуває*. Досить поширені й граматичні помилки: *регулюємий* нормативне *регульований* чи *регульовальний* (відповідно до тексту), *керуємого* нормативне *керівного, керованого* (відповідно до тексту), *по лініям, по рядках* нормативне *по лініях, по рядках*. Особливу увагу слід звернути на вживання дієприкметників типу *блокуюче реле, газогенеруючий вимикач, роз'єднуючих ліній, перетинаючись лінії, протидіявши сила*, нормативними еквівалентами яких є *блокувальне реле, газогенерувальний вимикач, роз'єднувальних ліній, перетинні лінії, протидійна сила*.

Досить часто вживаються так звані «гібриди» або «суржикові слова». Прикладами можуть слугувати такі штучні лексеми, які часто можна почути на лекціях: *способність, слідуєчий, улущення* та ін. Особливо прикрими є помилки, пов'язані з неправильною вимовою термінів, що зумовлено впливом російської мови.

Перераховані вище помилки потрапляють до навчальних посібників методичних вказівок, конспектів лекцій, якими користуються студенти – нефілологи на заняттях зі спеціальних дисциплін. Відбувається парадоксальна ситуація: викладачі української мови (переважно на 1 курсі) навчають студентів основам термінології, способам творення термінів, культурі професійної мови, а на старших курсах, вивчаючи фахову мову, вони користуються зросійщеними текстами, які містять чимало й стилістичних помилок, бо перекладаються на російський кшталт, без урахування національних особливостей мови. Прикладами можуть бути методичні посібники, що надруковані в навчальних закладах без рецензування філологами – термінологами.

Значному поліпшенню якості професійної підготовки майбутніх фахівців з будь-якої технічної галузі знання сприятиме введення в навчальні програми спеціальних мовних курсів, які б передбачали вивчення фахової наукової термінології (інформаційних технологій, електротехнічної, гірничої, економічної та ін.), що суттєво активізує фаховий словник викладачів, аспірантів, студентів, піднесе культуру усного й писемного професійного мовлення.

Список літератури:

1. Антоненко-Давидович Б.Д. Як ми говоримо. – К.: Либідь, 1991. – С. 117.
2. Пономарів О. Мовностилістичні поради: навч. посібник / О. Пономарів. – К. Либідь, 2001. – 240 с.
3. Сербенська О. Антисуржик / О.Сербенська. – Львів: Світ, 1994. – С. 7.

Коржак З. З.

кандидат філологічних наук, доцент

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
м. Івано-Франківськ, Україна

БУТТЄВА СЕМАНТИКА ЯК ОЗНАКА НОМІНАТИВНИХ РЕЧЕНЬ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У дослідженнях учених, які працювали і працюють над номінативними реченнями, виявляються значні розходження у поглядах на природу і статус таких синтаксичних одиниць, хоча здебільшого наголошується на їхній самостійності. Однак сутність номінативних речень, їх граматичні ознаки, відмежованість від схожих за формою, але функціонально інших синтаксичних явищ до цього часу вважаються проблемними.

Номінативні речення зазвичай віднесено до речень буттєвого (екзистенційного) типу, тобто таких, що повідомляють про буття, наявність, постання предмета [1, с. 50]. Тлумачення лінгвістичної категорії екзистенційності пов'язане з розумінням буття як «безкінечного у просторі та часі об'єктивного реального світу, природи, первинної та існуючої незалежно від нашої свідомості» [2, с. 77].

Такі речення кваліфікуються неоднозначно в різних екзистенційних концепціях існування. У непросторовій інтерпретації екзистенційних речень (концепції Г. Фреге, Б. Рассела та ін.) існувати – означає бути дійсним, належати світу дійсності. Екзистенційне речення у такому розумінні повідомляє не про індивіда, а про його якості. Власивість індивіда бути дійсним виявляється як безвідносна до певного конкретного простору, як притаманна індивіду в конкретний момент часу. У цьому разі увага акцентується на зміні стану буття об'єкта, тобто на переході його із одного стану існування до іншого потенційного стану.

Функції модальності і часу виявляються в іменних реченнях типу *Мороз!*; *Тиша!*, які містять лише одне уявлення чи поняття, співвіднесене з дійсністю. Г. О. Золотова вказує, що значення часу і модальності виявляються у таких реченнях не через морфологію дієслова, а конструктивно-синтаксичним способом [3, с. 152]. Вираження буттєвості невіддільне від предикативності. Предикативність, виступаючи реченнєвою категорією, що реалізується усім складом речення, може, однак, перерозподілятися між компонентами речення, концентруватися, локалізуватися, фокусуватися в одному з них. На думку П. О. Леканта, буттєвість не залежить ні від лексичних значень іменників, ні від належності їх до категорій власних чи загальних, істот чи неістот, конкретних чи абстрактних. Виходячи з цього, вчений відкидає «парадигматичний» прийом встановлення «нульового буттєвого дієслова» як у реченнях типу «*Північ!*», так і в реченнях типу «*На вулиці дощ*» [4, с. 93].

Доволі суперечливим є питання про вираження синтаксичного часу у номінативних реченнях. Якщо називний відмінок іменника формує основу односкладного іменного речення, він виступає не лише знаком предмета, виражаючи поняття про нього, але й комплексно позначає нерозчленовану мовленнєву ситуацію. У семантичну схему цієї ситуації, окрім об'єктивної інформації про певний фрагмент дійсності, входить і суб'єктивна інформація, яка супроводжує сам процес відображення як спосіб відображення, умовно названий логічною модальністю, часову віднесеність змісту повідомлення та особисту оцінку мовцем фрагмента, що позначається. Більшість мовознавців дотримуються думки, що номінативні синтаксичні конструкції здатні виражати лише теперішній час [5, с. 129]. На значення часу вказує сама відсутність дієслова, що в українській мові є показником теперішнього часу. У випадку предметно-ситуативної номінації, коли у висловленні реалізується іменна односкладна структура, яка немає репрезентації властивої ознаки, сама можливість та необхідність у висловленні присудкових часових значень виключається. Значення моменту мовлення, моменту спілкування починає виконувати самостійні граматичні функції, виступаючи як антропоцентричний (неспіввідносний) теперішній.

Антропоцентричний теперішній завжди збігається з моментом спілкування, є константним значенням, не має парадигматичних протиставлень *теперішній* – *минулий* – *майбутній* і не потребує формальних показників. Від теперішнього присудкового теперішній антропоцентричний відрізняється тим, що до позначення вияву ознаки у часі він не має відношення, а локалізує у часі нерозчленовану предметну ситуацію, вказуючи, що ця предметна ситуація безпосередньо відображається у свідомості мовця.

Іменні односкладні висловлення мають особливість вираження синтаксичного часового значення, яка полягає в тому, що антропоцентричному теперішньому притаманна властивість інтервальності, подвійності, пов'язаної з тривалістю в часі. Показники інтервальності виявляються у часовому значенні номінативних речень не тому, що сема «відрізок часу» входить до компонентного складу тих іменників або атрибутивних компонентів, які наповнюють ці конструкції, а тому, що висловлювання, побудовані на базі такої моделі, відображають процес сприйняття фрагмента дійсності у свідомості мовця. До лексичного значення іменників – головних членів номінативних речень сема часової тривалості не входить, але віднесеність змісту таких висловлень до моменту мовлення виражається.

Антропоцентричний теперішній (теперішній моменту мовлення, спілкування) – це не об'єктивний час існування предмета або явища (фрагмента дійсності), названого в номінативному реченні. Це суб'єктивний час сприйняття (або актуалізації у свідомості) образу цього предмета. Інтервал реальності предметної ситуації не дорівнює інтервалу її відображення. Саме тому буттєвими односкладні номінативні речення можна називати з певною умовністю, усвідомлюючи, що значення буттєвості в реченнях цього типу виникає як відокремлене граматичне значення. Воно стосується констатації реальності предметної ситуації в момент спілкування. Значення буттєвості інтегрується у процесі усвідомлення реальності означеного фрагмента дійсності.

В окремих контекстах навіть у власне інформативному плані (без урахування стилістичного об'єднання тексту) важко дібрати розчленовану паралель констатувальній предметно-ситуативній номінації: «*Весна. І сонце. І зело. Стоять сади, немов кульбаби*» (В. Стус); «*Пустеля. Спогади. І дух морських лагун і риболовлі*» (В. Стус). Стосовно таких номінативних речень О. С. Кубрякова зауважує, що нерозчленовані висловлення такого типу і задумані як глобальна вказівка на існування будь-чого [6, с. 130].

Значення буттєвості притаманне будь-якому реченню, бо кожне речення припускає розгортання своїх членів у предикативні одиниці з семантикою номінації або існування. Буттєва пропозиція, залежно від того, чи утворюють її елементи предикативне ядро речення, може бути домінувальною або другорядною у змісті певного речення. Значення буттєвості (екзистенції) є головною змістовною ознакою семантичної структури цих речень і розуміється як існування у просторі реальної дійсності або в іншому окремому просторі, а не як існування взагалі. Інформація про існування предмета може бути другорядною у змісті речення, у такому разі значення буттєвості утворює попереднє знання про існування взагалі, тобто складає пресупозицію інших пропозицій.

У сучасній лінгвістиці буттєвість тлумачиться як функціонально-семантична категорія, що об'єднує буттєві речення різної структури. До буттєвих речень зараховуються ті, що постають повідомленням про наявність-відсутність у світі або фрагменті світу певної субстанції чи явища [7, с. 104]. У бездієслівних іменних односкладних реченнях, у тому числі називних, буттєва семантика організовується мовними засобами, що дає змогу вважати їх самостійними типами простого речення. Буттєві речення поділяються на дві групи: 1) буттєві речення, що повідомляють про макросвіт та його частини; 2) речення, що повідомляють про мікросвіт людини, так звані речення особистої сфери [8, с. 14]. Ці речення відрізняються одне від одного семантикою та формою репрезентації локатива. У реченнях першої групи присутній просторовий локалізатор (прийменниково-іменникове сполучення: прийменники *в, на* + форма місцевого відмінка іменника); у реченнях другої групи – особистісний локалізатор (сполучення прийменника *у* із формою родового відмінку імені, що означає володаря, посесора): *Регім у хаті* (М. Старицький); *Дівчина на призьбі: – ціну, ціну, ціну... Собака на цєпу* (П. Тичина); *Яка у вас захоплена бесіда!* (Ю. Покальчук).

У структурі пропозиції існування можна виділити три елементи: об'єкт існування, предикат буття, локатив або (рідше) темпоратив, які відповідають складникам поширеної структурної схеми буттєвого речення. Пропозиція місцезнаходження як модифікація пропозиції існування містить складники: об'єкт і предикат місцезнаходження, локатив із значенням конкретного фізичного простору [9, с. 15]: *Велика на першій плані кімната, зовсім проста* (М. Старицький). Сучасній українській мові властиве використання форм буттєвих речень для висловлення не лише значення існування, але й предикатних відношень (дії, стану, ознаки). За спостереженням І.М.Сушинської, виявляється також суміщення стосунків предмета та ознаки в моделі посесивної наявності, де ознака виступає замість предмета приналежності: *У кількох співаків гарний голос* [10, с. 87].

Номінативні речення є граматичним типом абстрактного відчуження предиката, який має значення екзистенційності, буття, ствердження існування факту. Називний відмінок співвідносний не із звичайною назвою предмета чи поняття, а із судженням. Такі номінативи відображають якийсь елемент навикишньої дійсності, тобто виступають не як підпорядковані слова, а як основа синтаксичної будови односкладних речень цього типу. Значення буття тут є домінувальним, воно виникає в результаті вживання вказівних форм іменників у незалежній позиції.

Отже, своїм значенням буттєвості як предикативності, що передається предикативним інтонуванням головного компонента, номінативні речення протиставляються двоскладним, у яких дієсловом виражається певна дія чи стан, пор.: *Весна! – Весна на скрипці грає* (В. Каранський). Відмінність між односкладними і двоскладними реченнями полягає насамперед у їх семантико-структурній природі, у способі оформлення основних граматичних значень: в двоскладних реченнях – аналітично, через відношення між головними членами (позиційна структура речення); в односкладних реченнях –

синкретичним способом, через позицію одного головного компонента, тобто за допомогою предикативних відношень або ж без них.

Список літератури:

1. Шахматов А. А. Синтаксис русского языка / Шахматов Алексей Александрович. – Л., 1941. – 620с.
2. Кондаков Н. И. Логический словарь-справочник / Кондаков Николай Иванович. – М., 1976. – 720с.
3. Золотова Г. А. Очерк функционального синтаксиса русского языка / Золотова Галина Александровна. – М., 1973. – 350с.
4. Лекант П. А. Синтаксис простого предложения в современном русском языке / Лекант Павел Александрович. – М., 1986. – 172 с.
5. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови / Каленик Федорович Шульжук. – К., 2004. – 406 с.
6. Кубрякова Е. С. Номинативный аспект речевой деятельности / Кубрякова Елена Самойловна. – М., 1986. – 157 с.
7. Винокур Т. Г. Говорящий и слушающий. Варианты речевого поведения / Винокур Татьяна Григорьевна. – М., 1993. – 172 с.
8. Арутюнова Н. Д., Ширяев Е. Н. Русское предложение. Бытийный тип (структура и значение) / Арутюнова Нина Давидовна, Ширяев Евгений Николаевич. – М., 1983. – 198 с.
9. Шмелева Т. В. Семантический синтаксис / Шмелева Татьяна Викторовна. – Красноярск, 1988. – 362 с.
10. Сушинська І. М. Структурно-функціональні різновиди номінативних речень в сучасній українській мові: дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / Сушинська Ірина Михайлівна; Донецький державний університет. – Донецьк, 2000. – 211 с.

Коробко Т. О.

викладач

Одеський національний морський університет
м. Одеса, Україна

ДО ПИТАННЯ ПРИСТОСУВАННЯ НІМЕЦЬКИХ ТЕХНІЧНИХ ТЕРМІНІВ В УКРАЇНСЬКІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

У більшості сучасних мов, зокрема в українській, досить численною і рухомою частиною словникового складу є термінологічна лексика, постійний розвиток та збагачення якої є необхідною умовою і прямим наслідком прогресу в тих галузях діяльності людини, з якими ця термінологія пов'язана. Серед спеціальної термінології важливе місце посідає науково-технічна термінологія. Швидке збільшення обсягу спеціальної інформації в різних галузях науки й техніки неминуче пов'язане з кількісним зростанням і якісним удосконаленням термінології, що зумовлене бурхливим розвитком науки й техніки.

Склад української термінологічної лексики неоднорідний за походженням і запозиченням. Якщо кількість іншомовних слів у сучасній українській мові не така вже й значна (до 10%), то в науково-технічній термінології вони складають досить вагомий частину лексики (до 60%). Таким чином цілком зрозумілим є звернення до проблеми визначення місця й функції лексичних запозичень в українській науково-технічній термінології. На особливу увагу заслуговує питання про унормування іншомовних одиниць, у тому числі німецькомовних. Отже, вивчення проблеми пристосування науково-технічних термінів німецького походження на сучасному етапі є **актуальним і доцільним**.

Нажаль, у своїх роботах вітчизняні та зарубіжні науковці тільки частково торкалися проблеми освоєння німецькомовних запозичень [1; 2; 3; 5; 6; 7]. Аналізуючи терміни ні-

мецького походження, дослідниками було виділено 15 предметно-тематичних груп німецькомовних термінів, які функціонують в українській науково-технічній термінології. Найбільшою за кількістю є такі групи, як будівництво, поліграфія, гірнича справа та металургія. Це пояснюється екстралінгвістичними факторами, зокрема історико-культурними взаємозв'язками німецького та українського народів.

При семантичному освоєнні науково-технічні терміни німецького походження зазнають впливу лексико-семантичної системи української мови і самі впливають на неї. Аналіз результатів семантичного освоєння дає підстави зробити висновок, що ці процеси відбуваються у таких напрямках: 1) зміни у семантичній структурі, обсязі та характері значень запозичень під час входження в українську термінологічну систему; 2) перегруповування значень у семантичній структурі німецького терміна, частіше у зв'язку з розвитком нових значень; 3) пристосування термінів німецького походження до лексико-стилістичної системи української мови (синонімія).

Встановлено, що близько 63% німецькомовних термінів не змінили семантичної структури і в основному цю групу становлять моносемічні лексеми, а приблизно 37% науково-технічних термінів німецького походження змінили семантичну структуру (зменшили кількість значень близько 31% лексем, збільшили – 6,4% лексем). Результати семантичного освоєння німецькомовних науково-технічних термінів значно відрізняються від аналогічного освоєння німецьких запозичень у загальнолітературній мові. Наприклад, В.Скачкова наводить такі показники: 40% – адекватні запозичення, 60% – змінили семантичний обсяг, 18% – звузили кількість значень, понад 40% – розширили кількість значень в українській мові порівняно з кількістю значень у німецькій мові [8, с.8]. Це, очевидно, пояснюється прагненням термінів до однозначності та семантичної усталеності. До того ж терміни запозичуються для точного позначення науково-технічних понять, і позитивною рисою в них є саме відсутність образних асоціацій з питомими словами через затемнення семантики. Зауважимо, що у німецькомовних термінів на українському ґрунті може змінюватися не лише кількість значень, а й їх характер. Переважно зустрічаються такі семантичні зрушення у німецькомовних лексемах: 1) поступовий розвиток значення з подальшою його спеціалізацією; 2) надання слову технічної визначеності; 3) генералізація поняття; 4) метафоричний та метонімічний перенос. Наприклад, лексема *бюкси* має в німецькій мові 4 значення: 1) втулка, гільза; 2) жерстяна банка; 3) рушниця; 4) *гірн.* желонка. Українська мова запозичила цей термін у значенні «скляні тонкостінні стаканчики з притертою скляною кришкою. Застосовують для зважування та висушування». Відбулося метафоричне переосмислення поняття за зовнішньою схожістю форми. Термін *грабе* має в українській мові значення «ділянка земної кори, що опустилася по лініях скидів нижче від сусідніх ділянок», що розвинулося на основі метафоричного переносу за зовнішньою формою із значенням «траншея, канава, рів, яма, кювет». У німецькій мові цей термін має ще 2 термінологічних значення: «лісоспуск», «заліз. виїмка». Перенесення за зовнішньою та функціональною схожістю відбулося у лексемі *гурт*, яка в німецькій мові має 3 значення: 1) ремінь, стрічка; 2) пояс; 3) полка (балки), а в українську мову прийшла у значенні «пояс при упряжі», пізніше внаслідок метафоричного перенесення набула значень «арка з тесальних клинчастих каменів, що укріплює ребра хрестового склепіння» та «зріз, ребро карбованої монети» [9].

Виявлено також випадки семантичних зрушень у структурі моносемічних лексем, але вони зустрічаються рідко. Так, загальновживані в німецькій мові слова *blind*, *Bugel* на основі метафоричного переносу набули в українській мові термінологічних значень.

Також існують німецькі терміни, які зменшили кількість значень на українському ґрунті до одного, яке на сучасному етапі в німецькій мові застаріло і не фіксується в словниках. Наприклад, лексема *абцуг*, яка німецько-російському технічному словнику 1933 року зафіксована у 6 термінологічних значеннях, в українській мові має одне із значень «спечена речовина (шлак), що утворюється при виплавленні з веркблею домішок золота, срібла й олова». Зараз це значення в німецькій мові застаріло, а термін продовжує вживатися в п'яти інших значеннях. Друкарський термін *гобель* із значенням «інструмент для обрізу-

вання вручну книжкового блока» фіксується лише у німецько-російському словнику 1933 року разом із двома іншими термінологічними значеннями [4].

Омонімія в науково-технічній термінології представлена в основному одним своїм різновидом – так званою «між науковою термінологічною омонімією». Для такої омонімії характерними є дві ознаки: 1) за термінами закріплені різні дефініції; 2) функціонують ці терміни у різних терміносистемах. Наприклад, німецькомовний науково-технічний термін *візир* вживається у різних значеннях у військовій справі, фотографії, авіації, геодезії; термін *анкер* – у годинниковій та будівельній справі, термін *бленда* – у гірничій справі, фотографії та медицині. Коли щодо таких термінів можна говорити про «між наукову термінологічну омонімію», то у таких термінів, як, наприклад, *зумпф* існує лише небажана полісемія, бо цей термін має 3 значення у гірничій терміносистемі: 1) яма, куди по шахтному стовбуру стікає вода; 2) порожнина, у якій накопичується вода або гідросуміш; 3) ящик для збирання шлаку при промиванні руд.

До запозичених термінологічних одиниць мовознавці завжди намагаються знайти точні українські відповідники. Німецькомовні науково-технічні терміни частіше вступають у дублетні відношення з питомими лексемами української мови, наприклад: бугель – рихва, клапан – хлипак, бурштин – смола скам'яніла, гантель – викрутка, крейцкопф – повзун. Це відбувається тому, що будь яка термінологія, зокрема й українська, прагне до своєї національної основи. У період становлення термінологічної системи мовознавці намагалися підібрати власне українські терміни для позначення науково-технічних понять. Так, у 20-30-х роках спостерігалася тенденція до заміни запозичених термінів українськими відповідниками. Наприклад, у «Словнику технічної термінології» [10] 1928 року пропонуються такі українські відповідники до німецьких запозичених термінів: амбшура – ріжок, зумер – пищик, болт – прогонич, ронфлер – ревун, фидер – живильник, крейцкопф – ковзанець, штепсель – притичка і ін. Однак, жоден з таких відповідників не закріпився в українській науково-технічній термінології. Іншомовні лексеми здебільшого якнайточніше відповідають основним вимогам до терміна: точні, короткі за формою, позбавлені емоційного експресивного відтінків. Багато із запропонованих фахівцями й лексикографами українських термінів не відповідає цим вимогам, тому запозичені терміни міцно вкорінюються в українську науково-технічну термінологію і витісняють свої українські відповідники. Питання про пристосування іншомовних запозичень є вельми важливим для усталення науково-технічної термінології. Часто іншомовні терміни, що вводяться в українську мову, доволі незручні за формою; вони педантично зберігаються в технічній літературі, хоча в усному мовленні спостерігається спрощена форма таких запозичень. Це пояснюється тяжінням термінології до міжнародної єдності. Освоєння німецькомовних науково-технічних термінів звичайно супроводжується зміною їх матеріальної оболонки: графічного зображення, звукового складу, морфологічної й словотвірної форми. На рівні семантики нерідко відбуваються зміни обсягу значення, що є наслідком активного функціонування терміна в українській термінології. Те, що німецькомовні терміни підкоряються, як і всі іншомовні слова, фонетичній, граматичній та лексико-семантичній системі української мови, ще раз доводить справедливості тієї тези, що термін не протистоїть слову, а є словом в особливій функції, тією лексичною одиницею, яка в термінологічному полі має свої специфічні риси. Дослідники запозичень у загальномовному аспекті серед критеріїв повного освоєння іншомовного слова виділяють такий обов'язковий критерій, як широке вживання у літературній мові (у кількох стилях). Говорячи про запозичення в термінології, ми змушені відкинути цей критерій. Значна кількість німецькомовних запозичень є вузькофаховими термінами і через це вживається в одній сфері людської діяльності. Тому, якщо такий термін пристосований до фонетичної, граматичної, лексико-семантичної системи української мови, має активну словотвірну продуктивність, його слід вважати повністю засвоєним українською мовою.

Дослідженням окремих проблем термінознавства займаються як лінгвісти, так і представники інших наук, що свідчить про значимість термінології не тільки в мові, але й у суспільстві, економічній і виробничій діяльності людини. Значимість цих проблем

пов'язана із різким зростанням термінологічних найменувань, зокрема іншомовного походження, а також необхідністю унормування запозичених термінів.

Список літератури:

1. Акуленко В.В. Вопросы интернализаций словарного состава языка. – Харьков: ГХУ, 1972. – 215 с.
2. Крыжановская А.В., Симоненко Л.А. Актуальные проблемы упорядочения научной терминологий. – К., 1987. – 207 с.
3. Лотте Д.С. Вопросы взаимодействия и упорядочения иноязычных терминов и терминологических элементов. – М.: Наука, 1982. – 108 с.
4. Німецько-російський технічний словник. – М., 1933.
5. Овчаренко В.М. Структура і семантика науково-технічного терміна. – Х., 1968. – 71 с.
6. Панько І.І., Кочан І.М., Мацюк Г.П. Українське термінознавство. – Львів: Світ, 1994. – 213 с.
7. Реформатский А.А. Что такое термины и терминология // Вопросы терминологий. – М.: АН СССР, 1961. – 105 с.
8. Скачкова В.В. Немецкие лексические заимствования в современном украинском литературном языке: Автореферат диссертаций ... канд. филолог. наук. – Х., 1989. – 22 с.
9. Хильчевський В.В., Шашилов В.Г. Російсько-український словник з машинобудування. – К.: Техніка, 1991. – 240 с.
10. Шелудько І., Садовський Т. Словник технічної термінології. – К.: ДВУ, 1928. – 558 с.

Мазепа М. Я.

аспірант

Інститут Івана Франка Національної академії наук України
м. Львів, Україна

ВОЛОДИМИР ЛУЧУК: ВІРШІ ПОЗА ЗБІРКАМИ

Володимир Лучук – автор дванадцяти поетичних збірок, водночас, в оригінальній творчості Володимира Лучука є й поезії поза збірками. Декілька віршів було опубліковано у періодичних виданнях, а інші з певних причин залишилися «у шухляді». Причини статусу «поза збірками» були такі: 1) *поет сумнівався у їхній мистецькій вартості*; 2) *за часів тоталітарного режиму вони б не пройшли цензури*; 3) *деякі з них планувалися у збірку, але через смерть поета ці плани не реалізувалися*.

Встановити точну кількість віршів поза збірками практично неможливо, на теперішній час із сімейного архіву синів Володимира Лучука, Тараса та Івана Лучуків, нам доступні тридцять таких поезій. У статті розглянемо ці поезії вибірково, окреслюючи основні маркери віршів поза збірками у контексті опублікованої у дванадцяти збірках оригінальної поетичної творчості Володимира Лучука.

Як пише Микола Ільницький, «а дещо то й взагалі не могло тоді потрапити на сторінки книжок чи шпальти «цнотливих» газет. З таких творів у пам'яті з тих далеких часів засів уламочок вірша: *«А все ж, а все ж / Ти поцілунків дикі рожі / На білих грудях понесеш*. Не знаю, чи залишились десь у Лучукових архівах такі цнотливо-еротичні вірші, варто б тепер їх надрукувати» [2, с. 515]. Цей уривок із поезії, яку запам'ятав М. Ільницький – унікальний серед творів поза збірками. Інтимна лірика В. Лучука, що не ввійшла до збірок («Від'їду знов», «На серці важко-важко...», «Вишивала Валя мережку»), за мистецькою вартістю значно програє таким «збірковим» поезіям, як «В любові я не шукаю дна...», «Дощ», «Ніжність», «Ти скажеш: не цілуй у брамі...», «Вірність», «Чекання», «Зустріч»... Поезії «Для найменших» (Микола Петренко), «Всесвітній Дон-Жуан» (За мотивами поезій Миколи Ільницького) та «Михайло Яцків» (дружній шарж) написані не так для широкого загалу як для дружньої пошани. У них не знайдемо пафосних звеличань і високої патетики, а лише поетичні інтенції на поезію друзів.

Зовсім інше забарвлення мають поезії з так званою реабілітацією імен та переосмисленням певних постатей в історії: «Візія Валер'яна Поліщука», «Пророк», «До спецсеминару: Горький і Україна», «Допит Василя Бобинського», «Велик день Антонича» та «Думний Славосвят». Такі вірші – новаторські у творчості Володимира Лучука, адже попередні була завуальовані й не такі відверті (наприклад, «Легенда» (пам'яті Василя Симоненка) (1968), «Могила Олеса» (1968), «Яворницький» (1968), «Асоціації з-над Бугу» (М. Вінграновському) (1986), поезії, присвячені Тарасові Шевченкові, Лесі Українці, Іванові Франкові. До жанру візії Володимир Лучук звертався і раніше, зокрема у збірці «Дивовид» (1979) уміщено цикл «Візія Лесі Українки». У поезії «Візія Валер'яна Поліщука» В. Лучук повертає в українську літературу постать цього поета «розстріляного відродження», споріднюючи себе із ним: *«він / сказав ми з вами родичі далекі – / (батьки казали) – я кажу: лелеки – / з покинутих дулібських гнізд...», «поети – родичі без роду»*. Ще одній жертві сталінського терору, Василю Бобинському, Володимир Лучук присвятив вірш «Допит Василя Бобинського», у якому, завдяки першособовій формі нарації, переймає на себе усі думки і болі ліричного суб'єкта: *«... завіщо / Знущається НКВД / І звинувачує зловіщо?»* звучить на початку й у кінці поезії.

Епіграфом до поезії «Пророк» Володимир Лучук бере цитату із поезії Тараса Шевченка «І Архімед, і Галілей»: «І будуть люди на землі». Це не присвята Шевченкові, як було у попередніх шевченківських поезіях В. Лучука, а переосмислення ідей і постаті Шевченка і в народному, і в особистому контексті. Окрім власне інтертекстуальності (алюзії до поезій «І Архімед, і Галілей», «N.N.» («О думи мої! О славо злая!»)), відчитуються Шевченкові ідеї волі, держави, рабської свідомості, долі, що трапляються у багатьох його творах. Це одна з найпатріотичніших поезій В. Лучука, де ліричний суб'єкт говорить дуєтом із голосу автора і Пророка, тим самим перебираючи на себе роль нового пророка: *«я маю мову і державу!», «щоб Україну вже не крадькома / любити, наче матір, – до загину, / бо поза нею – тьма, зневіра, смерть, запроданці, / безбаченки, заблуди...», «якщо не ми... не нині... будьмо люди!», «гіркоти напивсь народ уволу, – / хіба не він – не ми усі хіба – / в своїх руках тримаєм власну долю?!»* [3]. Тільки, на відміну від Шевченка, який пророкував: *«І на оновленій землі / Врага не буде, супостата, / А буде син, і буде мати, / І будуть люди на землі»* [4, с. 289], у поезії В. Лучука пророкується, що *«і полетить все людство шкереберть»* [3], якщо українці не зрозуміють, що *«з серця треба вигнати раба»* [3].

«До спецсеминару : Горький і Україна» за будовою нагадує короткі тези у віршованій формі. «Спецсеминарську» мету поет досягає завдяки використанню інтертекстуальних зв'язків, таким чином, чи не кожна «теза» у цій поезії має реальне підґрунтя у питанні: Максим Горький і Україна. Наприклад: *«основоположник / соцреалізму»* (М. Горького, під керівництвом Й. Сталіна, вважають основоположником і теоретиком соцреалізму в радянській літературі), *«Хай / гряде сильніше буря!»* (це переклад цитати із твору М. Горького «Пісня про буревісника», яка в оригіналі звучить так: «Пусть сильне грянет буря!..» [1, С. 387]), *«про ту річ, сильнішу / від «Фауста» Гете (нон-сенс!) – / веле-Сталін не помилявся»* (Й. Сталін про казку М. Горького «Дівчина і смерть» написав, що «Эта штука сильне, чем Фауст Гете (любовь побеждает смерть»)), *«не треба нам мати / української «Матері»* (М. Горький не дозволив перекладати свою повість «Мати» українською мовою, бо українська – «наречие» російської), *«про діла Артамонових / (чудовий переклад Євгена Плужника...)»* (йдеться про переклад Євгена Плужника українською мовою роману М. Горького «Діло Артамонових»), *«Жовтого Д'явола»* (так М. Горький називає Нью-Йорк у памфлеті «Місто Жовтого Диявола» (1906)), *«Коцюбинський, Стефаник, Тичина», «Франко з Гнатюком»* (із кожним з перелічених персон у М. Горького були дружні стосунки: про В. Стефаника казав, що «коротко, сильно і страшно пише ця людина», П. Тичина переклав його «Баладу про графиню Елен де Курсі», І. Франко присвятив йому статтю «Максим Горький» (1905)), *«кісткою в горлі Сталіна»* (в останні роки життя М. Горького, його дружба з Й. Сталіним зійшла нанівець. Й. Сталін вважають причетним до смерті М. Горького), *«Сам-гін / незавершений / гін»* (тут у своєрідній авторській грі зашиф-

рований роман-епос М. Горького «Життя Кліма Самгіна (Сорок років)», четверту частину якого автор так і не встиг дописати).

За подібним принципом побудована і поезія **«Велик день Антонича»**, тільки у ній – своєрідні образи-інтертексти. Це найпоширеніші образи із поезій Богдана-Ігоря Антонича, які, наче маски, приміряє на себе оповідач, скомпоновані у поезію так, що із них можна скласти літературний портрет поета у всій полісемічності його постаті: «я знак зела», «питомий сонця знак», «живу хрущем у вишнях», «вітру родич», «йменований по-лемківськи – Антонич», «кіт-богодан», «зеленим лисом став», «поганин», «тесля слова», «міт». Поезія написана 6 жовтня 1988 р., на 79 річницю з дня народження Б.-І. Антонича, а ще колись, 1965 року у збірці «Обрій на крилах» В. Лучука знаходимо поезію «Вічність Антонича». «Велик день Антонича» інтратекстуально комунікує із поезією «Вічність Антонича», утворюючи своєрідний діалог поезій.

До віршових присвят позазбіркових поезій Володимира Лучука належить і поезія **«Думний Славосвят»**. Її особливість – у поєднанні гри звуків, анаграми із біографічними фактами про Святослава Гординського. Микола Ільницький зробив цікаве спостереження щодо поезії В. Лучука 70-80-х років, коли поет «не міг і не хотів писати «правильно»» [2, с. 518], тому писав поезію для дітей і працював над перекладами, бо «дитяча поезія якоюсь мірою давала можливість продовжувати й розвивати те, що в «дорослій» стало неможливим: гра слів, повтори-скоромовки, метафори-загадки» [2, с. 518]. У поезії «Думний Славосвят» (24 жовтня 1989 р.) В. Лучук уже вільно використовує ще недавно неприйнятні засоби.

До складу віршів поза збірками належать і дві віршові присвяти не українським постатям: «Відлуння погоні» і «Плач Міни Віткойц». Поезія **«Відлуння погоні»** панегірик Максиму Богдановичу. Поезію М. Богдановича «Погоня» В. Лучук переклав українською мовою 1991 року, проте не відомо, чи «Відлуння погоні» передувало перекладові, чи було написано опісля. В. Лучук перекладав й інші поезії М. Богдановича, проте вперше звучить ідея ваги мови для порятунку білоруського народу: «народ возрождается в Слові!» [3]. За жанром **«Плач Міни Віткойц»** – модифікація поменника, що поєднує основні риси поменника, але з елементами погребенного плачу, філософської лірики.

У «Вільній Україні» за 1979 рік були надруковані кілька творів із **«Байчення»** («Пила і Пень», «Лівак і лівиця»), а в «Ленінській молоді» того ж року ще одне байчення «Одомодо». Залишилися не оприлюднені «Флюгер і вітер», «Добродій злодій», «Дорога дорога» та «Тема: проблема». Питання, чому інші не потрапили на шпальта газетних видань залишається відкритим. Імовірно, деякі з них були дещо «неформатом» з погляду цензури. За жанровими особливостями «байчення» В. Лучука нічим не відрізняється від вживаної у літературознавстві назви «баєчка». Від 1979 року (часу публікації у періодиці кількох байчень) В. Лучук видав ще чотири збірки («Довіря : Вибране» (1979), «Дивовид» (1979), «Навстріч» (1984) та «Колобіг» (1986)). Чому ж у жодну не увійшли його «Байчення», припускаємо з двох причин. *Причина перша:* В. Лучук формував збірки як одне іманентне ціле, кожна поезія, цикл – на своєму місці, а якщо глянути на поезію збірок із 1979 року, то побачимо, що «Байчення» важко було б кудись умістити. *Причина друга:* Деякі байчення могли не пройти пильний огляд цензора, що поставило б під загрозу усю збірку.

Вірші Володимира Лучука поза збірками додають деякі штрихи до літературного портрета поета. Вони підтверджують його скрупульозність у відборі творів до збірки, самокритичність щодо мистецької вартості художнього тексту. Вірші, датовані останніми роками життя поета, виявляють новий творчий «нецензурний» період Володимира Лучука, який у попередніх творах з певних причин був часто завуальований езоповою мовою.

Список літератури:

1. Горький М. Рассказы. Сборник / Максим Горький. Москва : Правда, 1984.
2. Ільницький М. Клен на вітрі (Володимир Лучук) / Микола Ільницький // У фокусі віддзеркалень. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2005.

3. Сімейний архів Тараса та Івана Лучуків.
4. Шевченко Т. Повне зібр. творів: У 12т. / Тарас Шевченко. – Київ : Наукова думка, 1993. – Т. 2.

Малова І. О.
викладач української філології,
спеціаліст вищої категорії, старший викладач
КВНЗ «Бериславський педагогічний коледж імені В. Ф. Бенцького»
Херсонської обласної ради
м. Берислав, Херсонська область, Україна

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОГО СВІТУ СТУДЕНТА ЧЕРЕЗ ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ ПОЕТІВ-ШІСТДЕСЯТНИКІВ

Важливою складовою національного виховання є прищеплення підростаючому поколінню суспільних орієнтирів, які сприяли б тому, аби молодь готувалась виконувати активну роль у розбудові незалежної української держави, в утворенні її демократичних основ. Тому на сучасному етапі доцільно формувати суспільні орієнтири способом, коли студенти, осудивши колоніалізм, тоталітаризм, усвідомлять необхідність побудови і зміцнення самостійної і демократичної держави.

Таку виховну роботу важливо проводити передовсім на уроках літератури, адже могутній потенціал художніх творів має великий емоційний вплив. Під час аналізу творів створюються відповідні педагогічні ситуації, які спонукають студентів до дискусій, пошуків істини. Це допомагає формувати правильні суспільні ідеали.

Уваги вартий мистецький доробок поетів-шістдесятників, зокрема Ліни Костенко, Василя Стуса, Івана Світличного. Ними художньо відтворений великий часовий проміжок у житті України, дана точна оцінка колоніалізму і тоталітаризму з національно-гуманістичних позицій, показані негативні наслідки цих двох суспільно-політичних явищ.

Ліна Костенко не належить до того Парнасу, який славословлячи, йшов на угодовництво з тоталітарним режимом. Вона входила до невеликого кола тих митців, які завжди, попри всі перешкоди, несли слово правди своєму народові. І це дуже важливо. Адже національну самосвідомість не можна формувати без почуття національної гордості. Ким у сфері рідної літератури можуть пишатися юні українці? Передусім тими представниками творчої інтелігенції, яких не могли зламати ні вилучення з літературного процесу, ні тюрми, ні заслання. Одним з таких митців і є Ліна Костенко. Тому розповідь про її складну творчу долю нині повчальна. Цю розповідь доцільно поєднати з розглядом тих творів, у яких поетеса розмірковує над суспільною роллю художника, над проблемами «митець і мистецтво», «поет і національно-визвольна боротьба». Окреслена тематика посідає місце у творчому доробку поетеси й обминути її означало б не з'ясувати важливе питання: яке поетичне кредо Ліни Костенко? Розгляд такого питання значною мірою може прислужитися справі виховання патріотичних почуттів юного покоління, формуванню в них розуміння, що повноцінна життєва діяльність особи можлива тільки за умови невідривності її від свого народу і його долі, на основі традицій і духовних надбань нації. Тому логічним буде звернення до таких афористичних рядків:

Митцю не треба нагород, його судьба нагородила.

Коли в людині є народ, тоді вона уже людина.

(«Не треба думати мізерно»)

Історичні твори Ліни Костенко мають величезну цінність для української культури, тому що в них зображено українську історію саме з української позиції, а не з погляду російських чи русифікованих вчених, які намагаються нав'язати свою думку, свої погляди, своє бачення, привити українцям комплекс меншовартості. У Ліни Костенко зустрічаємо неймовірно енергійні життєстверджувальні строфи, в яких палає дух свобо-

ди, гордості за власну землю, за власну історію. Поразки тут є перемогами, а слабкість перетворюється на силу.

Так у романі «Маруся Чурай» Ліна Костенко глибоко розкриває трагічне життя українського народу в XVII ст.. Аналіз роману будується так, щоб студенти усвідомили характер впливу колоніалізму як на долю українського народу, так і на внутрішній світ представників нашої нації. Для цього обираються завдання і запитання, які змушують студентів замислитися не тільки над змальованими у творі картинами життя України в ситуаціях фізичних та духовних переслідувань, а й над зображенням викликаних цими переслідуваннями психологічних станів людей. Враховуючи особистісно орієнтований підхід, сильнішим студентам пропонується дослідити, як поетеса змалювала становище суспільства в першій половині XVII століття. Слабшим студентам ставиться завдання знайти в художньому тексті уривки і прочитати, де говориться про:

- утиски шляхтою українського населення;
- постійні війни козацтва та селянства проти польського поневолення;
- надзвичайну кривавість і жорстокість цих війн.

Така робота потрібна для того, щоб залучити до роботи всю аудиторію, а також для того, щоб студенти усвідомили логіку поведінки персонажів роману, зумовлену тогочасними суспільними обставинами. Але особливу увагу слід зосередити на частинах тексту, де оголошується, що за здобуття свободи український народ платив життям великої кількості своїх кращих синів і дочок.

Після розгляду разом зі студентами названих творів, присвячених темі колоніалізм та тоталітаризму, аналіз поезії «Заворожи мене, волхве!» буде мати узагальнюючий характер. На його основі підводимо до усвідомлення, колонізм в усі часи заважав національному розвитку України. Бесіда за змістом твору проводиться за такими питаннями:

- З якою метою Ліна Костенко «переносить» життя Шевченка в 30-ті роки XX століття?

- Якою їй бачиться доля поета в нових умовах?

- Чи відрізнялася б вона від його долі політичного засланця в часи царської Росії? Якщо так, то в кращий чи гірший бік?

Ставиться завдання – зробити висновок щодо ставлення двох різних політичних систем до свободи людини, її права висловлювати власні думки і захищати інтереси свого народу. Прочитайте рядки твору, що підтверджують ваші висновки.

Враховуючи зміст матеріалу та завдання, бажано провести урок-дослідження, що сприятиме підготовці студентів як у літературознавчому напрямку, так і у філософському, соціологічному, етичному.

Творчість Ліни Костенко впливає на читача, формує свідомість, потяг до прекрасного. В ній майстерно переплітається історизм та сучасність, любов та цивілізація. В її творах ми бачимо звертання безпосередньо до читача, яке іноді буває заклик до дій.

Отже, поети-шістдесятники (зокрема Ліна Костенко) зобразили суспільно-політичні умови трьох держав, до яких в різні часи входила Україна – Річ Посполиту, Російську імперію і СРСР. Вони показали: завжди український народ зазнавав жорстоких переслідувань. Студентів це підводить до цілісного осмислення суспільства, до думки про те, що повноцінне життя і розвиток українського народу можуть бути тільки в незалежній демократичній державі.

Список літератури:

1. Авраменко, О. Поезія другої половини XX століття: [поети-шістдесятники] // Українська мова й література в сучасній школі. – 2013. – № 5. – С. 12-15.
2. Богосвятська, А. І. Гуманно-особистісна технологія Ш. О. Амонашвілі у практиці вчителя літератури // Зарубіжна література в школах України. – 2015. – № 9. – С. 13-18.
3. Бондар, Є. С. Виховання добра й толерантності на уроках української літератури // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2015. – № 19-21. – С. 19-25.

4. Віват, Г. Роль духовного виміру лірики Василя Стуса для морально-етичного виховання школярів // Українська література в загальноосвітній школі. – 2006. – № 2. – С. 43-44.
5. Дроздовський, Д. До проекту історії української літератури новітнього періоду: вивчення творчості поетів-шістдесятників // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2011. – № 11-12. – С. 68-78.
6. Сергієнко, А. Організація групових форм роботи під час вивчення творчості письменників-шістдесятників // Українська література в загальноосвітній школі. – 2007. – № 5. – С. 37-38.
7. Стебленко, Н. В. Формування духовної культури особистості [Електронний ресурс] // Бібліотека наукових статей. – Режим доступу: <http://www.stattionline.org.ua>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 08. 02. 2016.
8. Формування духовного світу особистості на уроках української літератури [Електронний ресурс] : стаття. – Режим доступу: <https://docviewer.yandex.ua>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 08. 02. 2016.

Маркуляк Л. В.

кандидат філологічних наук, доцент

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ПОРТРЕТ ПЕРСОНАЖА ЯК ВАЖЛИВИЙ СКЛАДНИК ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

Українська література на межі епох кінця XIX – поч. XX ст. характеризується появою колоритних постатей, які намагалися дошукуватися нових форм художнього відображення дійсності, виявляючи самотність та оригінальність. Серед когорт письменників, твори яких відзначалися неповторним ароматом, виділяється Василь Стефаник, котрого І. Франко назвав «найбільшим артистом, який появився у нас від часу Шевченка» [4, с. 526]. (...) Стефаник... – се правдивий артист із божої ласки, яким уже нині можемо повеличатися перед світом» [там само]. Індивідуальна творча манера В. Стефаника викликала подив та захоплення у середовищі інших митців. На новаторство В. Стефаника вказувала Леся Українка, а М. Коцюбинський ділився своїми надзвичайними враженнями від «Синьої книжечки» із її автором.

Для літератури періоду модернізму властивим було звернення до побуту «екзотичних» народностей. В. Стефаник надавав перевагу змалюванню образів своїх земляків, які промовляли дивною мовою – покутським діалектом: чи не було це своєрідною екзотикою для читача?

Цікаво, на нашу думку, обирає підходи у використанні портретної характеристики персонажів у своїй творчості Василь Стефаник. Ми помітили, що письменник зводить таке застосування до мінімуму. Лапідарність індивідуальної творчої манери митця накладає відбиток і на портретування. Це пов'язано, певне, з умінням В. Стефаника в мінімум тексту вкладати глибокий психологічний зміст. Не випадково дослідники його творчості виокремлювали лаконізм як визначальну рису індивідуального стилю цього неповторного письменника. Дослідниця К. Сізова вважає, що відмова В. Стефаника від описовості у новелах наближає їх до драматичного твору [1, с. 25]. Тому, як нам видається, вмотивованим у цьому сенсі є використання портретів-штрихів. Один з таких запропонований письменником у новелі «Виводили з села». На самому початку твору В. Стефаник подає пейзажне тло, на якому відбуватимуться подальші події, що стає передвісником майбутньої драматичної ситуації: *«Над заходом червона хмара закам'яніла. Довкола неї зоря обкинула свої біляві пасма, і подобала та хмара на закервавлену голову якогось святого. Із-за тої голови проминалися проміні сонця»* [2, с. 21]. Напруження створюється порівнянням хмари з «закервавленою головою якогось святого»,

що ніби готує читача стати свідком драматичної події. Портретний опис у творах В. Стефаника відрізняється від портретування інших письменників-модерністів. Як представник експресіоністичної течії письменник вибудовує психологію образів через лаконічні портрети, в яких сконденсовані колористичні засоби в епітетах, метафорах, порівняннях. Зокрема, в аналізованому уривкові найголовніше змістове навантаження містить червоний колір, який асоціюється з кров'ю: «червона хмара», «закервавлена голова», «кєрваве світло» тощо.

Вже з перших рядків новели довідуємося про складну життєву колізію, в яку потрапляють персонажі: Микола йде до цісарського війська, його постригли в рекрути. Про це «сповіщає» саме портрет персонажа, адже В. Стефаник оминає детальне роз'яснення події, до якої причетні персонажі його новели. Саме такий тип портрета – портрет-штрих підсилює драматизм твору. В центрі портрета – голова молодого хлопця. Ця частина людського тіла набуває метафоричного значення: *«За людьми вийшов молоденький парубок із обстриженою головою. Всі на нього дивилися. Здавалося їм, що та голова, що тепер буяла у кервавім світлі, та має впасти з пліч – десть далеко на цісарську дорогу. В чужих краях, десть аж під сонцем, впаде на дорогу та буде валятися»* [2, с. 21]. Варто спостерегти, що цьому описові передують художня деталь, використана у портреті-штрихові. Власне, саме портрет виконує «зв'язкову» функцію підсилення показу трагічної долі українського народу, що змушений посилати своїх синів на загибель за чужі цісарські інтереси.

Надзвичайно експресивним виявився портрет Миколи із новели «Стратився». Батько головного персонажа їде до міста шукати свого сина, який воював у війську та десть пропав. Батько відчуває, що його сина вже немає серед живих. Дізнавшись, що син наклав на себе руки, йде у трупарню. Сцена впізнання сина у трупарні є кульмінаційною. Обізнаний з народними звичаями, письменник використовує елемент похоронного обряду – голосіння, що цілком узгоджується з етнографічним портретом, поданим в кінці твору: *«Плачучи, убирав сина на смерть. У біленьку мережану сорочечку, у пояс вишиваний та в капелюх із павами його убрав. Писану тайстру поклав під голови, в головах поклав свічку, аби горіла за страчену душу»* [2, с. 26]. Ця сцена є фінальною у творі – вона засвідчила вміння автора лапідарно, але надзвичайно експресивно використовувати моделі зображення людини. У цьому випадку за допомогою етнографічного портрета померлого підсилюється всеосяжна туга батька, який замість того, щоб готувати сина до весілля, змушений лагодити його в останню путь. Портрет персонажа виступає тут засобом драматизації, що зумовлює емоційну наснаженість цього твору. До того ж етнографічний портрет виступає національним ідентифікатором представленого образу.

В оповіданні «Басараби» письменник використовує портрет з метою підкреслити безвихідь персонажа, його бажання покінчити життя самогубством. В. Стефаник змальовує свого персонажа в стані афекту, коли той хоче здійснити акт самоповішання. Головний персонаж твору переживає глибоку душевну кризу, що призводить його до психічного виснаження, тривожних думок. Персонаж живе у світі «вже давно чорного кольору» [3, с. 11].

Розмова між членами родини на деякий час ніби допомагає персонажеві вийти зі стану відірваності від світу, ніби дає надію на відновлення стосунків із навколишніми людьми, з родиною, на вихід із межового стану. Як зазначає Е. Фромм, «людина одночасно самотня й знаходиться в тісному зв'язку з іншими представниками роду людського. Вона самотня тому, що унікальна, нема більше нічого й нікого тотожного їй, вона усвідомлює себе окремим індивідом. Людина самотня, коли їй необхідно давати особистісні оцінки, самотійно приймати рішення, спираючись лише на свій Розум. Однак самотність несприятлива для людини...її щастя можливе лише в разі існування почуття солідарності з ближніми, з минулими та майбутніми поколіннями» [5, с. 388] Сусіди, які прибігли на подвір'я Томи, мають своє пояснення його вчинку: *«Басараби не мають гаразду в голові»* [2, с. 158]. З їх розмови ми довідуємося про повішання кількох чоловіків з родини Басарабів. Селяни вважають, що це така кара Божа, адже *«лише треба подивитися на їх очі. То не очі, то така чорна рана в чолі, що живе і гние»*.

У одного таке око, як пропасть, погляне та й нічо не видить, бо то **око** не до видіння. А в другого воно одно лише жисє, а решта коло него камінь – чоло камінь, лице камінь, все. А цей Тома, ніби він дивився коли на чоловіка як варт? **Око** ніби на тебе справлене, а само дивиться десь у себе, десь у глибінь безмірну» [2, с.160]. Як бачимо, художня деталь – **очі** – увиразнює портретну характеристику персонажів. Портрет допомагає глибше пізнати сімейну трагедію. Ця художня деталь набуває найважливішого сенсу в інших портретних характеристиках персонажів. Так, коли всі Басараби зійшлися у старійшини їх роду – Семенихи Басарабихи, – спостерігаємо портрет цієї жінки, що **«очі мала великі, сиві і розумні»**. Вона наставляє Тому на праведний шлях: **«Коби ти очі не пускав удолину, але вгору, то легше би твоїй душі було»** [2, с.162]. Натомість вона має очі, **«аби сміялися, аби жартували. Я не маю їх..., аби плакали... У моїх очах є мої діти, є моє поле, і моя худоба, і мої стодоли, та чого їм застелюватися журую?»** [2, с.162]. Семениха Басарабиха оптимістично дивиться на життя, знаходячи в ньому сенс, вона намагається оживити зранену душу Томи, напоумити його на чисті помисли. Вона хоче розговорити Тому, психологічно розвантажити його смутні думки, бо його **«очі темно-карі блукали під чолом, як по безкраїх рівнинах, і дороги по них найти собі не годні»** [2, с.164]. Зазначимо, що для Стефаникових творів загалом притаманне «введення» персонажів у межові стани, тому моделям портретування цього автора притаманна лапідарність, ущільненість. До того ж портрет в цьому оповіданні є тією домінантою, яка допомагає увиразнити психологічну характеристику образів.

Отож бачимо намагання В. Стефаніка відійти від розлогої описовості персонажів, що сприяє «втягненню» читача в сюжет авторської оповіді. Таким чином автору вдається досягнути емоційного сприйняття твору з боку читачів.

Портретні описи в малій прозі В. Стефаніка виступають повноцінними компонентами композиції. Творча манера письменника зумовила використання лаконічних портретів, портретів-штрихів, в яких важливе місце відводиться художній деталі. Наявність художньої деталі допомагає створити яскраві психологічні образи, увиразнює психологізм як важливу рису поетики модернізму.

Список літератури:

1. Сізова Ксенія Леонідівна. Трансформація міметичних принципів портретування в українській прозі XIX – XX ст.: автореф. дис. ...докт. філ. наук / К.Л.Сізова. – К., 2011. – 40 с.
2. Стефанік В.С. Кленові листки: оповідання/ Передм. М. Нечитарюка. – К.: Дніпро, 1987. – 237 с.
3. Стретерн П. Сартр за 90 минут/ Пол Стретерн; пер. с англ. Л. Пирожкова. – М.: АСТ Астрель, 2005.
4. Франко І. З останніх десятиліть XIX в. / Іван Франко // Зібр. тв.: у 50 т. – К.: Наук. думка, 1984. – Т. 41.
5. Фромм Э. Бегство от свободы; Человек для себя / Э. Фромм: пер. с англ. Д. Н. Дундинский. – Мн.: ООО «Попурри», 2000. – 672 с.
6. Шумило Н. Під знаком національної самотності: Українська художня проза і літературна критика кінця XIX – поч. XX ст.: Монографія / Н.Шумило. – К.: За друга, 2003.

Наумова А. П.

студентка

Шапран Д. П.

кандидат філологічних наук, доцент

Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського
м. Донецьк, Україна

ПРО ДЕЯКІ АСПЕКТИ АНГЛІЙСЬКИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ В УКРАЇНСЬКІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

У наш час, в епоху становлення нової інформаційної парадигми і розвитку штучного інтелекту, інтеграції науки і техніки, роль термінологічної лексики в сучасних мовах неухильно зростає. Поява нових, зокрема запозичених, термінів відбувається зараз помітно швидше, ніж будь-коли в історії людства.

Значна питома вага термінів у лексичній системі мови пов'язана з потребами номінації найновіших речей та явищ, що викликане технічним прогресом, інтеграційними процесами в економіці, науці і техніці.

У зв'язку з цим не втрачає актуальності дослідження закономірностей запозичання термінів з англійської мови, оскільки нова термінологія як відображення розвитку новітніх технологій значною мірою виникає саме в США та Великобританії [2].

Мова безпосередньо пов'язана з усіма сферами людської діяльності. Радикальні перетворення в житті суспільства призводять до суттєвих змін в лексиці сучасної літературної мови. В умовах формування ринкових відносин у суспільстві однією з найбільш динамічних підсистем лексико-семантичної системи виступає економічна термінологія.

Основи англійської економічної термінології почали формуватися ще у XV ст. На початку становлення економічної термінології до її складу входила значна кількість кальок з німецької та французької мов, а також запозичення з класичних мов: латинської та грецької. Однак з другої половини XIX ст. англійська мова перетворилася з мови-реципієнта у мову-продуцента економічних термінів. Нині у самій англійській мові кількість запозичень становить лише 5% від загального числа новотворів, що свідчить про її самодостатність і про здатність цієї мови до самозбагачення. Водночас вона стає джерелом для багатьох інших мов, зокрема й для української.

Це стосується передусім економічної, фінансової та банківсько-кредитної термінології. У процесі засвоєння певною наукою термін набуває в ній нового значення, частково втрачаючи старе, притаманне йому в терміносистемі-джерелі, або зазнає повної десемантизації, позначаючи зовсім інше поняття. Однак більшість термінів повністю зберігає свою семантику і навіть має тотожні дефініції [1].

Перехід терміна з терміносистеми-джерела до терміносистеми-реципієнта, тобто міграція в інше термінологічне поле, зумовлює зміну його інтенції і екстензії, що часто призводить до втрати вихідної точності та однозначності терміна. Точне значення терміна може бути визначене лише у системі певного термінологічного поля через дефініцію слова-терміна, наприклад: термін *франишиза* має в економічній термінології п'ять значень, але лише одне з них представлене в терміносистемі права: (ек.) умова страхового договору, за якою страхувальник звільняється від відшкодування збитків, що не перевищують певного розміру», (юр.) передбачене умовами страхування звільнення страхувача від відшкодування збитків, які не перевищують певного розміру» [4].

Англомовні запозичені терміни в економічній терміносистемі української мови поділяються на декілька типів:

— запозичення досить давні й настільки пристосовані до мови, що вже не відчувається їхнє іноземне походження. Вони часто й широко застосовуються й мають велику кількість похідних (компанія, партнерство);

– суто англійські слова, які часто використовуються в мовленні, виходять за межі професійної сфери вживання й поступово стають загальномовними одиницями (дилер, спонсор, бренд);

– варваризми – рідковживані іншомовні слова, які легко замінюються питомою лексикою й використовуються у фаховому спілкуванні. У побутовій мові почути їх майже неможливо, наприклад: дисперсія – відхилення (бухг., фін.), ажіо – премія, винагорода (марк.), ануїтет – щорічний дохід, щорічна рента (фін.), леверидж – платоспроможність (фін.).

– інтернаціоналізми – міжнародні терміни, які вживаються не менше, ніж у трьох неспоріднених мовах, наприклад: holding – англ., das Holding – нім., холдинг – укр. та рос. – вид підприємництва, суть якого полягає у придбанні контрольного пакету акцій різних компаній з метою контролю за їхньою діяльністю й отримання дивідендів; leasing – англ., das leasing – нім., лизинг – рос., лізинг – укр. – довгострокова оренда обладнання, машин, споруд виробничого призначення [5].

Основна причина іншомовних запозичень полягає у суперечностях між вимогами точності терміна, з одного боку, й практичної лаконічності – з другого. Проте, існує велика кількість випадків, коли термін запозичується для позначення старого поняття, для якого в українській мові вже існує термін або описовий зворот. Таким чином, у мові співіснують різні за походженням номінативні одиниці, які позначають те саме явище, тобто синонімічні пари. Вони бувають двох типів:

а) англомовне запозичення – однокомпонентний український еквівалент: дайджест – огляд; дилер – посередник, представник; дисконт – знижка, консалтинг – консультування; менеджер – керівник; офшорний – іноземний.

б) англомовне запозичення – багатокомпонентний український еквівалент: траст – довірче товариство; форс-мажор – непередбачені обставини; ріелтор – агент з продажу нерухомості.

У момент запозичення будь-якого іншомовного терміна його значення й значення утвореного терміна можуть повністю збігатися в обох мовах.

Для запозичень в українській економічній термінології в останні десятиліття характерними є два процеси [3]:

1) збільшення кількості англомовних за походженням слів;

2) розширення актуальності слів англійського походження, що функціонували в українській мові обмежено для характеристики певних сфер життя в зарубіжних країнах. Так, наприклад, значення слів «менеджер» і «бізнес» до початку 90-х років ХХ ст. було негативно забарвлене, що підкреслювало конфліктні відносини в капіталістичному суспільстві. Такі слова, як *брокер*, *дисконт*, *інвестор*, *концерн*, *маркетинг*, *рекет* стали тепер загальноновживаними, вони позначають реалії сучасного життя нашої країни і переважно мають нейтральне чи позитивне значення.

За спостереженнями, в терміносфері англізми використовують частіше, ніж їхні українські відповідники. Важливу роль у використанні англізмів, що належать до першої групи, відіграють соціально-психологічні причини: мовці часто надають перевагу іншомовним словам, як більш престижним, модним. У другій групі вища частотність англізмів порівняно з українськими відповідниками пояснюється прагненням мовців до економії мовних засобів (запозичення значно коротші).

Існують певні об'єктивні причини англомовних запозичень в українській економічній лексиці. Але, якщо на початковому етапі нової хвилі іншомовного запозичання переважали думки про те, що не слід їх боятися, оскільки мова сама впорається з потоком запозичень, у процесі мовної практики відпадатиме все штучне і зайве, а вдалі новотвори та доцільні запозичення приживуться, то останнім часом говорять про перенасиченість української мови іншомовною лексикою. А тому лунають думки про наукове прогнозування й навіть планування розвитку мови. Науковий підхід до прогнозування долі іншомовних запозичень може сприяти встановленню чітких критеріїв зарахування запозичень до складу української мови. Проти неконтрольованих англомовних запозичень доволі активно виступають мовознавці з інших слов'янських країн, вважаючи, що

надмірне захоплення іншомовними словами завдає шкоди рідній мові не лише на лексичному рівні, але й для її системи загалом. Тому слід намагатись використовувати власні мовні ресурси для адекватного відображення нових економічних реалій.

Список літератури:

1. Куделько З.Б. Англійська терміносистема ринкових взаємин: симантичні і парадигмальні особливості. Автореф. дис... канд. філол. наук. Львів. нац. ун-т ім. І.Франка / З.Б. Куделько. – Л., 2003. – 20 с.
2. Зарицький М. Актуальні проблеми українського термінознавства: підручник для студентів вищих навчальних закладів. / М. Зарицький. – К.; Політехніка, 2004. – 128 с.
3. Олійник А.Д. Роль запозичень-англіцизмів у розвитку сучасної української макроекономічної термінології. Автореф. дис... канд. філол. наук. Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка / А.Д. Олійник. – К., 2002. – 20 с.
4. Пілецький В. Мовна специфіка українського терміна / В. Пілецький. // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2005. – № 538. – С. 25–32.
5. Шимків А. Англо-український тлумачний словник економічної лексики / А. Шимків. – К., 2004. – 429 с.

Нечаюк Л. Г.
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри фундаментальних і гуманітарних дисциплін
Київський кооперативний інститут бізнесу і права
м. Київ, Україна

ЖАНРОВА ПАРАДИГМА ІСТОРИЧНОЇ РОМАНІСТИКИ В. МАЛИКА

Творчість В. Малика – письменника, літературна спадщина якого представляє певний аспект української історичної романістики ХХ ст. (тетралогія «Таємний посол», 1977; романи «Князь Кий», 1982; «Черлені щити», 1985; «Горить свіча», 1992; «Чумацький Шлях», 1993; «Князь Ігор. Слово о полку Ігоревім», 1999) сьогодні лише починає вивчатися в науковому плані, зокрема, і в її жанровій парадигмі. Найбільш виразно виражена жанрова парадигма романістики В. Малика, зокрема, його тетралогії, на нашу думку, охарактеризована в праці Тетяни Буженко «Друге життя роману», де, зокрема, зауважено, що роман «Посол Урус-шайтана» – «твір, написаний в романтико-пригодницькому стилі» [2, с.169], а також у праці «Шляхами народного подвигу», де, зокрема, наголошено, що «у пошуках найбільш ефективного способу організації художнього матеріалу В. Малик спинився на пригодницькому сюжеті» [9, с. 129]. Інші дослідники визначають жанрову оцінку романів письменника лише в загальних рисах, проте не виходять за межі кваліфікації творів письменника як історичної романістики. «Творчим досягненням Володимира Малика, – вважає Г. Сергієнко, – є його історичні романи» [8, 3]. До «історичної белетристики» [6, 5] відносить творчість В. Малика також О. Мишанич. Як твори, написані в «історичному жанрі» розцінює романи В.Малика К. Волинський [3, 3], хоч згодом цей дослідник співвідноситиме твори митця з «історико-пригодницькими романами Олександра Дюма та Генрика Сенкевича» [3, 3].

Переконуємося, отже, що сьогодні жанрова парадигма творів В. Малика атрибутована вкрай нечітко. Переважають у наявній атрибуції найбільш загальні жанрові ознаки без чіткої дефініції романістики письменника на історичну тематику. Що стоїть за цим різнобоям тлумачень: герменевтична проблема, тобто проблема інтерпретації. У цьому процесі творчості текст не повинен заходити надто далеко, ні надто близько, бо слід зауважити, що нудьга і перенапруження утворюють межі, поза якими читач залишає поле гри. Гадаємо, що в оцінці жанрової парадигми творчості В. Малика (її прозової сторінки) відповідно не «спрацювало» два головні чинники: перший, безперечно, інтерпретаційний, а другий – відсутність усвідомлення в інтерпретаторів того, що «в

індивідуальному літературному тексті ми завжди знайдемо окремі форми балансу між двома конфліктуючими тенденціями, особливо коли йдеться про тематику творів та художні прийоми її реалізації. При цьому слід, очевидно, враховувати, що як жанрова форма, «роман ішов до історизму, підкоряючись структурним нормам широти і об'ємності в розкритті соціальної, а через неї також антропологічної природи людської сутності й діяльності» [7, 213], що жанр роману «вже несе в собі свідчення своєї історичної правдивості, причому ця правдивість означає тільки, що основні події відтворені тут правильно і що вони, зрозуміло, прикрашені численними вигаданими подіями і обставинами другорядного побічного значення, а також і те, що межею історичного роману є документалізована хронологія історії й, відповідно, композиційні особливості роману зумовлені широтою і глибиною вияву багатства і багатоманітності життя, характерів, протиріч, стосунків

Дослідники української прози ХХ ст. відповідно констатують, що «саме в 20-ті–30-ті роки цей епічний різновид (мається на увазі роман – Л.Н.) збагатився внутрішньожанровими модифікаціями», серед яких особнє місце надають такому різновиду роману, який за своєю художньою природою може співвідноситися з романістикою В. Малика. Дефініція цього жанрового підвиду роману постає в інваріантній якості – як узагальнене поняття, що виявляється в конкретній змінній величині – варіанті «авантюрний».

Натомість, якщо «Острів скарбів» Р. Л. Стівенсона в «Літературознавчій енциклопедії» оприявлено в рубриці пригодницького роману – «художніх творів про подорожі, відкриття, сміливі наукові експерименти, авантюрні або героїчні вчинки, які характеризуються гострою інтригою, заплутаними сюжетними лініями, фантастичними колізіями та напруженою фабулою» [6, 269], то в рецензії на перше українське видання книги Р. Л. Стівенсона українською мовою Є. Адельгейм відносить цей твір до красномовних прикладів «авантюрного роману – як жанру пригод і упертих шукань» [1, 186], основою якого постає «випадок і на ньому розгортаються й зв'язуються в химерне коло всі факти, сцени й дрібні епізоди» [1, 186]. Безперечно, нас цікавить не тільки цей ресурс жанрової парадигми романної форми, але і те, наскільки адекватним художній природі історичної романістики В. Малика є характерний для неї чинник фабули, що, акцентуємо, розгортається за принципом пригодницького твору. Художня побудова історичної романістики В. Малика в цілому, і кожного зокрема його історичних романів, композиційно сконструйованих із окремих тематичних розділів (або оповідок-новел) підлягає, на нашу думку, характеристиці згідно принципу, визначеного Б. Томашевським: «Роман як велика оповідна форма звичайно зводиться до зв'язування новел воєдино» [10, 249]. Належить відзначити також, що романи В. Малика співвідносяться з найбільш фундаментальними формам цього жанру: це поєднання окремих сюжетів-новел в цілісну завершену оповідь: «Типовий прийом зв'язування новел – це їх послідовний виклад, звичайно нанизування на одного героя і виклад в порядку хронологічної послідовності новел» [10, 249]. При цьому В. Маликом-письменником також послідовно і неухильно враховується необхідність того, «щоб спостерігався поступальний розвиток в романі, слід щоб кожна нова новела або розширювала свій тематичний матеріал порівняно з попереднім, наприклад: кожна нова пригода повинна втягувати все нове й нове коло персонажів у поле дії героя, або кожна нова пригода героя повинно бути складнішим і важчим попереднього» [10, 249]. Розгляд цього чинника з усією очевидністю потребує з'ясування й іншого: яка саме парадигма романної форми в основному представлена в творчості В. Малика: форма роману авантюрного (пригодницького) чи історичного. Найбільш вичерпну відповідь у теоретичному ракурсі надає з цього приводу, на нашу думку, Б. Томашевський, який, охарактеризувавши певні ознаки форми роману, виділяє при цьому те, що є найбільш відповідним (у нашому разі – в творчості В. Малика) до авантюрної форми: це «типове згущення пригод героя і постійний його перехід від небезпек, що загрожують загибеллю, до порятунку» [10, 256] – тобто, те, що маємо в романах письменника, творчість якого досліджуємо. Водночас, для творчості В. Малика найбільш характерним є роман на історичну тематику, історичний роман, який «відрізняється від авантюрного ознаками іншого порядку (в одному – ознака розвитку фабули, в другому – ознака тематичної обстановки) і тому обидва роди не виключають

один одного (курсив наш – Л.Н.). Роман Дюма-батька можна одночасно назвати і історичним, і авантюрним» [10, 256]. У розгляді жанрової палітри романної форми творів В. Малика, отже, ми виходимо з того, що маємо справу з формою роману, який за тематичним спрямуванням належить до історичних, проте за розвитком фабули має всі ознаки авантюрного. Причому, якщо зважати на «два різновиди жанру: авантюрно-психологічний і авантюрно-філософський історичний роман, які розрізняються головним чином ступенем співвіднесення історизму, то роман «Таємний посол» В. Малика являє, на нашу думку, авантюрно-психологічний різновид історичного роману.

Наразі, відкритим залишається інше питання: як узгоджується (і чи узгоджується) творчість В. Малика з тематичним контекстом такої рубрики, як пригодницька в історії української літератури. В цьому разі жанр (тобто, певне узагальнення прийомів, як найбільш стійких і повторюваних роману, доповнюється підвидом пригодницький тобто, художній сюжет якого побудовано на непередбачених, несподіваних подіях, випадках – пригодах. Ця «змістово-смилова диференціація художнього явища» [4, 17] також передбачає «співвіднесеність зовнішньої та внутрішньої дії» [4, 17] у художній системі твору. В оцінці родової ознаки романної форми творчості В. Малика, отже, ми будемо виходити з того, що маємо справу з таким родом романної форми, що дозволяє залучати всі три родові ознаки жанру (авантюрний, історичний, меншою мірою пригодницький), що узагальнює форми художньої образності в письменника і забезпечує їм цілковиту адекватність при атрибуції жанрової характеристики епічної творчості митця.

Вивчення жанрового аспекту творчості письменника спонукає з'ясувати ще один важливий чинник, що стосується, зокрема, тетралогії В. Малика «Таємний посол». Належить, у цьому разі, гадаємо, дати відповідь на питання, наскільки співвідносно є жанрова модель тетралогії з романом-хронікою, адже «хроніка може бути присвячена відомій і визначній людині, країні, родині, може більш або менш документально трактувати факти, може бути просто імітацією історичних картин. Спільним для всіх цих форм буде, очевидно, знову-таки найбільш загальне – історія + час, рід; тривання потоку історії, що вбирає в свій рух усі малі та більші величини» [5, 45]. Ці загальні параметри жанрової парадигми не заперечують характеристики тетралогії «Таємний посол»; не відкидають їх також більш жорсткі вимоги до жанру хроніки, як до «різновиду історичного твору, в якому лише порічно, іноді – у вигляді новел, фіксуються певні громадські, політичні, родинні події, пов'язані з періодами діяльності певних осіб» [5, 562]. «Таємний посол», як це й притаманно жанру хронік, забезпечений демократичністю, доступністю викладу, їх спрямованістю невибагливому адресату; в тетралогії також констатуємо письменницьке «прагнення відтворити всі подробиці минулої епохи. Уважно поставитися до цих чинників нас спонукає і характер трактування образу героя в тетралогії, про що мова згодом. Висновуючи сказане, слід визнати, що в разі, коли мова іде про тетралогію В. Малика «Таємний посол», належить послідовно враховувати всі чинники, здатні формувати жанрову парадигму твору і в найбільш адекватній якості представляти її. Тільки таке врахування, на нашу думку, дозволить дійти висновку, що маємо справу з твором, жанрова характеристика якого вкладається в означення: історико – авантюрний роман-хроніка.

Список літератури:

1. Адельгейм Є. Бібліографія. Рецензія на книгу Роберта Люїса Стівенсона «Острів скарбів». / Є. Адельгейм. – Київ: Життя й революція., 1930. Кн. II, лютий. – С. 185-187.
2. Буженко Т. Вторая жизнь романа / Т. Буженко. // Радуга., – 1975. – С. 167–172
3. Волинський К. Малик В. Таємний посол. Захоплююче повісткування про українського козака / К. Волинський. – Київ: Укр. Центр духовн. Культури, 1998. – С. 3-6.
4. Васильев А. Из истории категории «жанр». // Проблемы исторической поэтики. / А. Васильев. – Петрозаводск: ПГУ, 1990. – С. 11-21.
5. Ковалів Ю. Ю. Авантюрний роман. Літературознавча енциклопедія. / Ю. Ковалів Ю. – Київ: Академія, 2007. – Т. 1. – С. 16-17., 2007. – 16 с.

6. Мишанич О. О. Прочитайте ту ю славу... // Мушкетик Ю. Гетьманський скарб. – К.: Просвіта, 1993. – С. 5-8. / О. Мишанич О. – Київ.-1993
7. Скобелев В. Слово далекое и близкое. Народ. Герой. Жанр. Очерки о поэтике и истории литературы. / В. Скобелев. – Самара: Книжное издательство, 1991. – 280 с.
8. Сергієнко Г. Минуле з висоти сучасності. // Малик В. Таємний посол. – К.: Дніпро, 1986. – С. 3– 12. / Г. Сергієнко. – К.: Дніпро, 1986.
9. Скотський М. Шляхами народного подвигу. // Жовтень, 1978. № 10. – С. 129-132. / М. Скотський. – 1978
10. Томашевский Б. Теория литературы. Поэтика / Б. Томашевский. – М.: Аспект Пресс, 1996. – 334 с.

Новікова О. О.

кандидат філологічних наук, доцент

Донецький юридичний інститут МВС України
м. Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРИЄДНУВАЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ В ТЕКСТАХ ДІЛОВОГО МОВЛЕННЯ

У ряді книжних стилів офіційно-діловий стиль накреслено більш чітко. Незважаючи на те, що цей стиль піддається серйозним змінам під впливом соціально-історичних зрушень у суспільстві, він виокремлюється серед інших функціональних різновидів мови своєю стабільністю. Ділове мовлення є безособовим, стереотипним, у ньому відсутній емоційний початок. Проте щоб діловий документ був більш зрозумілим, точним, містким, у нього вкраплюються певні елементи експресії. У зв'язку з цим, *метою* нашої статті є дослідження особливостей функціонування експресивних одиниць з оперттям на тексти ділового мовлення. У межах поставленої мети з'ясовуються такі *завдання*: розкриття понять «приєднування» в лінгвістиці; аналіз найтипівіших функціонально-стилістичних виявів приєднувальних конструкцій в текстах ділового мовлення; з'ясування основних стилістичних функцій зазначених конструкцій.

Аналіз мовних засобів офіційно-ділового стилю проводять на різних рівнях мовної структури. Вичерпну картину лінгвістичної природи стилю може надати лише комплексний, усебічний аналіз мовних засобів реалізації стилю в структурі мови, виявлення засобів мовного вираження його головної ознаки – емоційності – на синтаксичному рівні тощо. У зв'язку з цим *актуальність* обраної проблеми дослідження пов'язана із зростаючим інтересом сучасної лінгвістики до юридичної мови, як однієї з баз, відкритих для вивчення синтаксичних інноваційних явищ.

Дослідження синтаксису сучасного ділового мовлення дозволить встановити, що експресивні конструкції утворюють відкритий ряд, але найбільш популярні конструкції – це парцеляції, приєднання, лексичні повтори, вставлені конструкції. Засоби експресивного синтаксису роблять мову живою, більш зрозумілою, діючою. Реалізація експресивного значення пов'язана з порушенням синтетичності українського синтаксису за рахунок менш поширених аналітичних конструкцій.

У нашому дослідженні розглянемо найбільш поширені засоби експресивного синтаксису, що вживаються в діловому мовленні.

З-поміж одиниць експресивного синтаксису на сьогодні активно досліджують парцеляцію та приєднування. Специфіка таких конструкцій писемного мовлення полягає в синтаксичній членованості, пов'язаній із розривом синтаксичних зв'язків як у межах речення, так і словосполучення [1, с. 87].

Питання щодо розмежування цих синтаксичних одиниць тривалий час залишалося невирішеним, а терміни «парцеляція» та «приєднування» часто вживалися як синонімічні. Парцеляцію як явище експресивного синтаксису іноді ототожнюють або розглядають у межах приєднування, але йдеться хоча й про подібні, та далеко не однакові фігури.

Одним із перших, хто заявив про доцільність розрізнення парцельованих та приєднувальних конструкцій, був О. Сковородников, який розмежовує зазначені експресивні одиниці як такі, що належать до різних аспектів реченнєвої організації: приєднування він вважає явищем статичного аспекту, а парцеляцію – динамічного аспекту організації речення [7, с. 72].

На сьогодні більшість лінгвістів розмежовує парцеляцію та приєднування, і дослідження формально-граматичної організації зазначених експресивних конструкцій відбувається доволі активно. Так, цьому питанню у своїх працях приділяли належну увагу Н. Валгіна, Ю. Ванников, М. Вінтонів, А. Загнітко тощо.

Щодо приєднувальних конструкцій, то до них зараховують лише формально подібні структури абсолютно відмінні за своєю суттю. При приєднуванні відбувається не відрив фрагмента тексту від базового речення, характерний для парцеляції, а додавання, приєднування його до базової частини [2, с. 126]. Приєднувальні конструкції розглядалися в працях В. Виноградова, Н. Шведової, М. Поспелова, Н. Валгіної, Л. Щерби та ін.

У сучасному розумінні, приєднування – це послідовне доповнення інформативного тла речення відповідним кваліфікаційно-характеризувальним величинам, що полягає у вираженні певних смислових відношень типу додавання, уточнення і характеристики попереднього компонента [3, с. 6-7], наприклад: *Саме тому Президент має отримати право дострокового розпуску парламенту. Особливо для тих, хто постійно прагне узурпувати владу* (Проект Закону України «про внесення змін до Конституції України»: На всенародне обговорення. – К.: Преса України, 2008. – с.5); *Кабінет Міністрів України, відставку якого прийнято, продовжує виконувати свої повноваження до початку роботи новосформованого відповідно до Конституції України Кабінету міністрів України. Але не довше ніж шістдесят днів* (Проект Закону України «про внесення змін до Конституції України»: На всенародне обговорення. – К.: Преса України, 2008. – с. 24);

Характерною особливістю приєднувальних конструкцій є те, що вони позбавлені структурної залежності й при входженні їх, за умови трансформації, до попереднього речення не змінюють його структурну схему. Наприклад: *Ще наприкінці минулого року на съомому саміті Україна-ЄС Сільвіо Берлусконі зауважив про можливість абсолютної інтеграції України до Євросоюзу. Та й у посланні «Розширена Європа» було зазначено, що «будь-яка європейська держава може подати заяву про вступ до Європейського Союзу* [http://www.eurocourt.in.ua]; *Своє право Президент може застосовувати у трьох чітко визначених випадках. Перший: якщо депутати не спроможні протягом визначеного Конституцією часом сформувати більшість. Другий: якщо більшість не спроможна сформувати уряд. Третій: якщо парламент не може прийняти Державний бюджет на наступний рік. І це – вичерпний перелік* (Проект Закону України «про внесення змін до Конституції України»: На всенародне обговорення. – К.: Преса України, 2008. – с. 5).

Займаючи чітко фіксовану позицію, приєднувальні одиниці відзначаються позачасовістю, тобто вони виникають пізніше, як додаткова інформація до вже повідомленого.

Значну частину приєднувальних конструкцій складають конструкції, приєднувальне речення яких містить повтор певного елемента структури базового речення. У такому разі відбувається збіг приєднування з іншим явищем експресивного синтаксису – лексичним повтором із синтаксичним поширенням, а саме тим його різновидом, який спостерігається в межах головної частини складнопідрядної конструкції прислівного типу [7, с.73]. Наприклад: *На запрошення Голови Ради національної безпеки й оборони України в її засіданнях можуть брати участь голови комітетів Верховної Ради України, інші народні депутати України та керівники центральних органів виконавчої влади. Також можуть брати участь інші особи, які не є членами Ради національної безпеки й оборони України* [http://www.eurocourt.in.ua].

Отже, проаналізувавши синтаксичну специфіку ділового мовлення, можна зробити висновок, що в офіційно-діловому стилі так само, як і в інших стилях, уживаються певні елементи експресії. Засоби експресивного синтаксису, що функціонують в діловому мовленні, роблять мову живою, більш зрозумілою та діловою.

Перспективу дослідження вбачаємо в подальшому накопиченні фактичного матеріалу й поглибленні теоретичного вивчення його, зокрема специфіки одиниць експресивного синтаксису в різних текстах юридичного та наукового дискурсів.

Список літератури:

1. Акимов Г.Н. Новое в синтаксисе современного русского языка [Текст] / Г.Н. Акимов – М.: Высшая школа, 1990. – 168 с.
2. Вінтонів М.О. Функціонально-граматичні та комунікативні вияви парцельованих конструкцій [Текст] / М.О. Вінтонів // Лінгвістичні студії: Вип. 11 – Ч. 1. – Донецьк: ДонДУ, 2003. – С. 124-129.
3. Загнітко А.П. Закономірності і напрями внутрішньої реченнєвої актуалізації [Текст]: на матеріалі парцельованих і приєднувальних конструкцій / А.П. Загнітко // Семантика і парадигма граматичних структур. – Донецьк: ДонНУ, 1998. – С. 6-14.
4. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови: Синтаксис : монографія [Текст] / А.П. Загнітко. – Донецьк: ДонНУ, 2001. – 662 с.
5. Красина Е.А. Актуальное членение сложноподчиненных предложений с невыраженной темой в современном русском языке [Текст]: дис. ... канд. Филол. наук: 10.01.01 / Е.А. Красина. – М, 1980. – 207 с.
6. Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови. II частина: Синтаксис [Текст] / Б.М. Кулик – К.: Радянська школа, 1965. – 283 с.
7. Енциклопедія [Текст] / [редкол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О., Зяблюк М.П. та ін.] – 2-вид., випр. і доп. – К.: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М.П. Бажана, 2004. – 824 с.
8. Плющ Н.П. Парцеляція як засіб експресивного синтаксису [Текст] / Н.П. Плющ // Українська мова і література в школі. 1981. – № 1. – С. 68-71.

Петришин М. Й.

кандидат філологічних наук, доцент

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ МІФОЛОГІЧНИХ ОБРАЗІВ У МЕДИЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Проблеми галузевих термінологій привертають увагу широкого кола науковців, які у своїх розвідках досліджують, що таке термін, які його іманентні ознаки, які характеристики він повинен мати для оптимізації процесу термінологічної номінації в актах спеціальної комунікації. Лексичний склад термінології медицини характеризується домінуванням греко-латинських запозичень порівняно з питомими одиницями і термінами, запозиченими з інших європейських мов. Незважаючи на те, що проблеми, пов'язані з формуванням, функціонуванням, унормуванням галузевих термінологій, висвітлено в працях основоположників термінознавства (Г.О. Винокура, О.О. Реформатського), у дослідженнях українських термінологів (В.Л. Іващенко, Т.Р. Кияка, І.М. Кочан, Л.М. Полюги та інших), вивчення закономірностей формування й становлення галузевих терміносистем, зокрема номінативних процесів, що відображають особливості пізнавальних механізмів, належать до першочергових завдань термінознавства. У центрі уваги сучасних дослідників була ветеринарна термінологія (М.В. Дмитрук), назви лікарських рослин (В.В. Калько), судово-медична термінологія (Т.В. Лепеха), медична клінічна термінологія (Н.В. Місник), терміни радіології (І.В. Корнейко), греко-латинські терміноелементи в медичній термінології (Г.О. Краковецька) тощо. Проте окремі ділянки, зокрема міфологізми в субмові медицини, залишаються ще недостатньо вивченими. У той же час терміни, пов'язані з античною міфологією, зустрічаємо в анатомії, фармакології, клінічних дисциплінах. У зв'язку з цим вивчення впливу античності на термінологічну систему сучасних мов є важливим

аспектом лінгвістичних досліджень. Незважаючи на те, що міфоніми дедалі частіше стають об'єктом різноманітних лінгвістичних і літературознавчих студій, існує потреба в проведенні окремого дослідження специфіки вживання власних назв античної міфології в медичній термінології. Звернення до дослідження міфонімів у субмові медицини спричинене необхідністю виявлення їх лінгвокультурної специфіки, встановлення асоціативних зв'язків з персонажами, їх поведінкою, вчинками, які стають основою для номінації різноманітних симптомів, комплексів, хвороб.

Метою нашої розвідки є спроба виявити і описати функціонування міфонімів у медичній термінології, з'ясувати механізм утворення медичних термінів, в основі яких виявлено постаті античної міфології. Розробка даної проблематики є перспективною для вивчення специфіки та механізмів відображення міфологічних образів у субмові медицини.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання наступних завдань: укласти реєстр анатомічних і клінічних термінів з міфологічним компонентом, розглянути та охарактеризувати елементи міфологічних знань у когнітивній структурі термінів-міфонімів.

Об'єкт дослідження становлять медичні терміни з міфологічним компонентом, що вживаються в анатомії, клінічних дисциплінах, фармакології. Предмет – репрезентація міфологічних образів у медичній термінології.

Джерельною базою розвідки слугувала вибірка з термінологічних словників і спеціалізованих медичних довідників.

Для нашого дослідження актуальним є термін міфонім. Н.В. Подольська розглядає міфонім як елемент міфу, що позначає певне міфологічне ім'я та виконує номінативну функцію [4, с. 125]. У нашому дослідженні міфонім ми розуміємо як епонімічний термін, у складі якого є міфологічне ім'я або міфологізоване прецедентне ім'я з літературного джерела. У термінологічній системі медицини міфоніми виділяються насамперед своєю образністю. Назви хвороб і хворобливих станів часто ґрунтуються на сюжетах античної міфології. Засобом називання медичних термінів стають метафора і метонімія як різновиди вторинної номінації. Загальною ономасіологічною ознакою для виникнення мовної метафори, як зазначає Н.З. Цісар, є подібність об'єктів, які порівнюються [6, с. 7]. Вибір ономасіологічної ознаки залежить від кожного окремого випадку номінації. В основі утворення термінів-міфонімів лежить асоціативний характер людського мислення, що відображає особливості наукової концептуалізації, яка ґрунтується на загальних та специфічних властивостях терміна. Поява нових значень слова, є наслідком внутрішньослівної семантичної деривації, на основі метафори та метонімії. Тобто в актах вторинної номінації встановлюються асоціації за суміжністю або за подібністю між деякими властивостями елементів позамовного ряду.

Медичні терміни, до складу яких входять античні міфоніми, виникають перш за все в клінічних галузях медицини для опису складних, неоднозначних проявів хвороби, де практична діяльність лікарів часто випереджає наукові дослідження та висновки. В основі численних термінів лежать яскраві міфологічні образи. Так, наприклад, з іменем легендарного героя Ахілла пов'язане виникнення анатомічного терміна *ахіллове сухожилля*, що вживається для позначення сухожилля п'ятки. Мати Ахілла Фетіда занурювала немовля у води Стікса. Тіло дитини ставало невразливим, вразливою залишалася тільки п'ята, за яку вона його тримала [5, с. 49]. Міф став також джерелом утворення медичних термінів *ахіллодинія*, *ахіллобурсит* (запалення в ахілловому сухожиллі, яке обмежує рух і викликає дискомфорт в області п'яти і нижньої частини гомілки).

Перший шийний хребець, який з'єднується з потиличною кісткою черепа, називають *атлантом* на честь героя, який змушений був тримати на своїх плечах небозвід, як кару за участь у боротьбі титанів проти Зевса [5, с. 43].

Міфологічний образ чудовиська циклопа лежить в основі терміна *циклопія*. Циклопами у давньогрецькій міфології називали міфічних велетнів з одним круглим оком по середині чола, що відзначалися неймовірною силою і спритністю [5, с. 124]. У клінічній медицині – це вроджене внаслідок хромосомних порушень каліцтво розвитку, що приводить до одноокого плода.

Вживається в субмові медицини і термін *голова медузи*. Згаданий симптом характеризується розширенням підшкірних вен передньої черевної стінки, що нагадують голову міфічної Медузи. Підґрунтям до виникнення і функціонування такого терміна є змієподібні джгути волосся на голові чудовиська [5, с. 75].

Синдром Януса (клініко-рентгенологічна картина одностороннього порушення вентильності легень) назвали на честь Януса – римського бога входу і виходу та покровителя брам [5, с. 213].

На яскравих міфологічних образах побудований і термін *гермафродит*. У міфології Гермафродит – це син Гермеса й Афродіти, з'єднаний богами з нимфою Салманкидою таким чином, що їх тіла утворили одну, але двостатеву істоту [5, с. 66]. У медицині та біології термін використовують у тих випадках, коли в тварини або людини є ознаки чоловічої і жіночої статі.

Численні міфоніми зустрічаємо в клінічній психології та психіатричній термінології. У субмові психіатрії превалює вживання з міфологічним іменем апелятивних компонентів, серед яких домінують терміни симптом, синдром, комплекс (*синдром Персефони, синдром Гери, комплекс Терсита, комплекс Медеї, комплекс Полікрата*). Розглянемо окремі термінологічні номінації. Так, наприклад, термін *синдром Гери* характеризується гіпертрофованою прихильністю дружини до чоловіка, коли вона буквально обожає його. При цьому жінка прагне відігравати провідну роль в інтимних стосунках. Термін отримав назву на честь Гери, дружини Зевса, яка вважалася охоронницею шлюбу, подружнього кохання [5, с. 62].

З легендою про Медею, пов'язаний термін *комплекс Медеї*, суть якого полягає в неусвідомленому патологічному прагненні матері вбити власних дітей, щоб помститися чоловікові. У давньогрецькій міфології Медея, колхідська царівна, допомогла Ясонові з аргонавтами заволодіти золотим руном. Боячись гніву батька, вона втекла з Ясоном до Греції, але Ясон вирішив одружитися з Креусою, дочкою корінфського царя Креонта. Розгнівана чарівниця отруїла суперницю і вбила власних синів [5, с. 136].

Огидна зовнішність Медузи Горгони стала підґрунтям для вживання в психіатрії терміна *комплекс Медузи Горгони*, який характеризується поєднанням у жінки жорстокості з силою волі за відсутності зовнішньої краси.

Римська богиня Діана була символом дівочої чистоти, цнотливості [5, с. 86]. У психіатричній термінології під *комплексом Діани* розуміють надання надмірного значення цнотливості, що є психічною причиною затримки сексуального розвитку.

Помста дочки царя Агамемнона Електри матері за вбивство батька стала основою для вживання терміна *комплекс Електри* [5, с. 97], який виявляється в надмірній любові дочки до батька з одночасним ворожим ставленням до матері.

Термінологічна номінація *комплекс Едіпа*, сутність якого полягає в ніжних почуттях сина до матері в поєднанні з агресивними, конкурентними почуттями, які скеровуються на батьківську постать, побудована на давньогрецькому міфі про царя Едіпа, в якому Едіп, всупереч своїй волі і не розуміючи цього, вбиває свого батька Лая і одружується з матір'ю Йокастою [5, с. 95].

Конотація величності та незламної сили, войовничості, справедливості, а також мудрості в образі богині Афін [5, с. 45] стала джерелом появи терміна *комплекс Афіни Паллади*, під яким розуміють порушення соціально-гендерної ідентифікації жінки.

У результаті дослідження виявлено, що міфоніми є універсальними пропріативними одиницями з віртуальним денотатом, які ідентифікують певний міфологічний персонаж через усталений набір ознак. Міфологічні персонажі створюють додаткову образність терміна, оскільки їм властиві прихована позитивна або негативна емоційність і експресивність. Комплексний аналіз медичних термінів, у складі яких присутні міфологічні назви, дозволяє визначити сукупність конотативних, семантичних і денотативних ознак, що актуалізуються в термінологічній одиниці. Образи античної міфології, їх лінгвокультурна специфіка є джерелом розуміння окремих медичних термінів. Найбільш поширеними сферами вживання античних міфонімів є номінації нозологій, синдромів у клінічній психології та психіатрії, а також деяких анатомічних утворень.

Список літератури:

1. Дудок Р.І. Проблема значення і смислу терміна в гуманітарних науках : [монографія] / Р.І. Дудок. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. – 358 с.
2. Михайлишин Б. П. З історії термінів-епонімів / Б. П. Михайлишин // Мо–вознавство. – 1994. – № 4–5. – 45–50 с.
3. Петрова Л.П. Петрова Л. П. Власне ім'я як засіб інтелектуалізації поетичного мовлення (на матеріалі поезій Ліни Костенко) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 – українська мова / Л. П. Петрова. – Харків, 2003. – 20 с.
4. Подольская Н.В. Словарь русской ономастической терминологии / Н.В. Подольская. – М. : Наука, 1978. – 198с.
5. Словник античної міфології / Уклад. І. Я. Козовик, О. Д. Пономарів; вступ. стаття А. О. Білецького; відп. ред. А. О. Білецький. – 2-е вид. – К. : Наукова думка, 1989. – 240 с.
6. Тритенко Т.В. Мифологические образы в языке психологии : автореф. дисс. ... канд. філол. наук : 10.02.19 – теорія мови / Т.В.Тритенко. – Москва, 2011. – 21 с.
7. Цісар Н.З. Вторинна номінація в системі української медичної термінології : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 – українська мова / Н.З. Цісар. – Львів, 2009. – 21 с.

Пискач О. Д.

кандидат філологічних наук, доцент

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

м. Ужгород, Україна

ЛЕКСИКА РОЗМОВНОЇ МОВИ В ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ ГАЛИНИ ПАГУТЯК (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ «ПОТОНУЛІ В СНІГАХ»)

Неординарний художній світ, специфічний ідіостиль, жанрові імпровізації та спроби експериментування, синтезування традицій і новаторства в художньому дискурсі сучасної української письменниці Галини Пагутяк викликають жвавий науковий інтерес. Зокрема, літературознавці Р. Мовчан, М. Жулинський, О. Поліщук, Н. Мельник, О.Карабьова та ін. звертали увагу на стильову своєрідність, образ ідеального світу, жанрові модифікації новел, символістську концептуалізацію самотності у її прозі тощо.

На думку О. Поліщука, «у сучасній літературній ситуації прозу Г. Пагутяк вирізняє поміж інших літературних явищ саме яскрава умовність, специфіка творення унікальної індивідуально-авторської системи образів-символів, що можуть, з одного боку, інтерпретуватися читачем як багатозначні символи, з іншого – мають стає значення, є міцно закоріненими у творчий, життєвий досвід, світогляд письменниці» [5, с. 146].

Незважаючи на численні критично-оглядові публікації, рецензії, відгуки, котрі часто стосуються окремого твору, все ж таки художній доробок Г. Пагутяк досліджено й вивчено поки що недостатньо. Що ж до лінгвостилістичного аналізу її творів, то тут здобутки науковців значно скромніші за літературознавчі [4].

Мета нашої статті – семантико-функціональна характеристика лексики розмовної мови у творах Галини Пагутяк.

Об'єкт дослідження – мова збірки Г. Пагутяк «Потонулі в снігах» (2010 р.), у якій найповніше представлена мала проза та вибрана есеїстика письменниці за весь період її творчості [3].

Предмет дослідження – структура, семантика та функції лексики розмовної мови в художньому тексті.

Книга «Потонулі в снігах» – одна з останніх у творчому доробку Г. Пагутяк. Про цю збірку І. Бондар-Терещенко зауважує: «Це навіть не література, а суто естетичний вимір енергії, яка зазвичай міститься у народних казках і переказах. Не дивно, що стиль

авторки здебільшого оповідний, адже саме так найлегше «безболісно», себто без мистецьких огріхів-переповідань, відтворити «народне» мислення» [1, с. 15].

З огляду на те, що розмовність як важливе мовно-естетичне явище є одним із показників індивідуального стилю письменника, лінгвостилістичний аналіз її має принципове значення для розуміння специфіки авторської художньої мови. Проблема дослідження естетичного потенціалу елементів розмовного стилю в художньому тексті постійно перебуває в полі зору українських мовознавців (І. Білодід, В. Ващенко, С. Єрмоленко, М. Жовтобрюх, В. Русанівський, Н. Сологуб).

Більшість науковців зазначала, що в мові художнього твору відбувається стилізація розмовності, тобто свідоме переймання письменником характерних особливостей розмовного стилю для створення відповідного колориту. Саме з цією метою письменники використовують розмовно марковану лексику і фразеологію, окремі слова, властиві живому усному мовленню, експресивно виразні словотворчі типи, певну синтаксично-інтонаційну будову речень.

На думку С. Єрмоленко, поняття «розмовна лексика» вужче, ніж поняття «лексика розмовної мови», оскільки останнє може покривати шари діалектних слів, просторіччя, сленгу, жаргону, суржику, усіх макротериторіальних варіантів народнорозмовної практики, зокрема й форм, неправильних «з погляду фонетичної, словотвірної, граматичної будови на зразок *кореш, холера, паняй*» [2, с. 321]. Ми підтримуємо цю думку і виділяємо такі групи лексики розмовної мови у збірці Г. Пагутяк «Потонулі в снігах»: 1) демінутиви; 2) власне розмовна лексика; 3) діалектизми; 4) жаргонізми.

1. **Демінутиви.** Зменшувальні утворення, або демінутиви, – це похідні слова, що «виражають значення зменшеності, яке здебільшого супроводжує ще й значення суб'єктивної оцінки: позитивної (пестливість – *коник*) або рідше негативної (зневажливість – *ідейка, гімназистик, дільце*)» [6]. Джерелом їх виникнення є усно-розмовне мовлення. Індивідуальна манера добору експресивної та емоційної лексики у різних мовців неоднакова. Дослідники пояснюють це явище психологією емоційного сприйняття дійсності людиною.

Демінутиви становлять невід'ємну рису мови збірки Г. Пагутяк «Потонулі в снігах». У їх складі виділяємо 2 групи: зменшено-пестливі та пестливі назви. Зменшено-пестливі утворення становлять більшість і відтворюють емоційний, ліричний тон оповіді, з одного боку, та розмовний колорит – з іншого. Переважають такі семантичні групи цієї лексики: 1) побутові назви: *вуличка, віконце, дровця, камінець, килимок, курточка, пальтечко* та ін.; 2) назви рослин і тварин: *деревце, жабка, песик, поросятко, пташечка, хробачок*; 3) назви осіб: *дитинка, пастушок, хлопчик, чоловічок*; 4) назви ознак: *вузенький, гарненький, гладенький* тощо. Пестлива лексика в новелах Г. Пагутяк не така численна, як зменшено-пестлива, – це здебільшого назви осіб (*доня, русалонька, матінка, старенька*) та ознак (*дурненький, малесенький, старенький*).

Як засвідчує наше дослідження, за допомогою демінутивів авторка найчастіше передає співчуття, захоплення, приязне ставлення і вкрай рідко – зневагу, докір чи презирство. Наприклад: *Пустельна вулиця, спека, гурт людей, над яким погойдуються маленька труна, а в труні дитинка з почорнілим виснаженим личком* («Хам, син Ноя», с. 40); *Лишилися ми голі й босі: п'ятеро діточок, Божечку* («Як будували хату», с. 49). Демінутивна лексика є одним із важливих засобів влучної характеристики соціальних і психологічних типів людей: *Микольцьо мешкав у малесенькій хатці з одним вікном і жив тим, що лагодив людям черевики* («Потрапити в сад», с. 17); *У ньому завжди жило маленьке поросятко, яке завдяки моїм турботам і терпеливості перетворилося на здоровенного кабана* («Інша», с. 69). Майстерне і доречне використання демінутивів робить мову творів збірки «Потонулі в снігах» розмаїтою, живою та колоритною.

2. **Власне розмовна лексика.** У мовознавстві давно утвердився термін «розмовна лексика». Здебільшого його використовують для позначення групи слів, що входять до складу літературної мови, не порушуючи її норм: «Розмовна лексика» – це «слова, що протиставлені стилістично нейтральній та книжній лексиці літературної мови своїм емоційно-експресивним забарвленням і функціонально-стильовим навантаженням (у

значенні слова, вислову, конструкції розмовної мови вживають також термін «колоквіалізм»» [7, с. 560].

Словник мови Г. Пагутяк вирізняється використанням розмовної лексики різних лексико-граматичних класів – іменників, прикметників, дієслів та прислівників. Серед іменників переважають такі тематичні групи: 1) назви осіб: *дівка, дурень, тискля, тато, тьотя, цяця*; 2) побутові назви: *баняк, гармошка, електричка, лахи, мідяк, одержина, шмата*; 3) назви рослин і тварин: *рум'янок, киця*. У складі розмовних прикметників домінують такі, що позначають особливості характеру, вдачі, інтелекту, фізичні ознаки осіб: *дебелий, встидливий, здоровенний, мізерний*. Розмовні дієслова означають назву активної дії або процесу (*випріщитись, волочитися, випхатися, вчудити, злапати, лупцювати, околоти, тицятися* та ін.). Серед розмовної лексики виявлено незначну кількість прислівників (*трошки, страшенно, здуру, зимно*).

Із погляду стилістичного навантаження розмовна лексика, що вживається в мові збірки «Потонулі в снігах», розподіляється поміж двома групами. З одного боку – це слова, які, виступаючи ознакою розмовно-побутового стилю, не мають виразного емоційно-експресивного забарвлення, а вживаються як синонімічні відповідники до стилістично нейтральних одиниць і надають художній мові щирості, простоти й невимушеності (*дядько, кавалок, кицька, рум'янок, вилюднити, заблиснути, надидувати* та ін.). Наприклад: *Десь **гостилися** за столом* («Кров і піт вигаданого світу», с. 23); *Там, далеко вгорі є вода. Діти казали, що по коліна, правда, **зимна*** («Тебе спалить сонце», с. 34); *Ще **трошки**, ще кілька хвилин нерухомості* («Знак», с. 42). А з іншого боку – це лексеми з іронічним, жартівливим, фамільярним чи зневажливим навантаженням: *Треба тільки пильнувати, щоб не **свиснули** портфеля в такій тісняві* («Видіння Орфея», с. 24); *Вічно здиблеш пса чи kota, а ті баби з буфету усе **зіпхають** своїм свиням* («Потрапити в сад», с. 16); *Із стін **шкірилися** бридкі жінки, і вона знову пила горілку, бо то все не мало сенсу* («Хам, син Ноя», с. 39).

3. **Діалектизми**. З метою точного відтворення особливостей уснорозмовного мовлення Г. Пагутяк доволі активно послуговується територіальними діалектизмами, які презентують бойківський діалект і є засобом створення докладного, максимально наближеного до дійсності опису життя людей, а також яскравої характеристики персонажів через їхнє мовлення. Цим самим авторка ніби занурюється в мовне середовище, яке змальовує: *Про Сороку (так він **писався**) діти казали, що він повбивав багато людей, і **ніц** йому за то не було, бо **варіят*** («Потонулі в снігах», с. 45); *...І шепнув **фірманові**, аби приніс з корчми **фляшку** пива* («Двісті років тому в Урожі», с. 57).

Наше дослідження засвідчує, що Г. Пагутяк використовує діалектизми виважено, стилістично вмотивовано, не переобтяжуючи ними художній контекст і віддаючи перевагу таким типовим семантичним групам, як: 1) назви осіб: *бабця* «бабуся», *бандера* «бандерівець», *варіят* «божевільна людина», *цьоця* «тітонька»; 2) назви побутових предметів: *люстро* «дзеркало», *нецьки* «ночви»; 3) назви дій, ознак: *видіти* «бачити», *господарний* «хазяйновитий», *файний* «гарний; добрий». Послуговується авторка й іншими діалектизмами: *бульба* «картопля», *зупа* «суп», *нафта* «гас», *студня* «криниця», *стрих* «горище» тощо.

Більшість виявлених нами діалектних лексем ужито в мовленні самої авторки: *дідо* «дід», *варіят* «божевільна людина», *лайдак* «вбога бездомна людина», *когут* «півень», *люстро* «дзеркало», *сподні* «штани з фабричної тканини», *файний* «гарний», *зупа* «суп», *пастівник* «пасовище» та ін. Це пояснюється як тематикою творчості письменниці, так і її особистими настановами, демонстрацією своєї близькості до народних мас.

4. **Жаргонізми**. Нечисленні жаргонізми (соціальні діалектизми) в художньому дискурсі Г. Пагутяк – це слова з молодіжного жаргону, які вживаються тільки в мовленні героїв новел «Калинова сопілка» та «Видіння Орфея»: *пожмотити* «виявити скупість, бути скнарою», *похавати* «поїсти», *чувак* «молодий чоловік, юнак» тощо.

Отже, лексика розмовної мови є визначальною ознакою збірки Г. Пагутяк «Потонулі в снігах» і разом з іншими мовними засобами підпорядкована конкретним авторським настановам.

Список літератури:

1. Бондар-Терещенко І. «Титанік» українського стилю / Ігор Бондар-Терещенко // Дзеркало тижня. – 2011. – № 7. – С. 15.
2. Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності (стилістика та культура мови) / С. Я. Єрмоленко; Ін-т укр. мови НАН України. – К.: Довіра, 1999. – 431 с.
3. Пагутяк Г. Потонулі в снігах: Новели, оповідання та есеї / Галина Пагутяк. – Львів: ЛА «Піраміда», – 2010. – 184 с.
4. Панцьо С., Лісняк Н. Функціонально-стилістичні особливості антропонімів у творах Галини Пагутяк / Стефанія Панцьо, Наталія Лісняк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // linguistics.kspu.edu/webfm_send/1404
5. Поліщук О. Автор і персонаж в українській новітній прозі / О. Поліщук. – К.: ПЦ «Фоліант», 2008. – 176 с.
6. Скалозуб Л. Г. Дериваційні особливості демінутивної лексики (на матеріалі творів Марка Вовчка та Остапа Вишні) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // lib.khnu.km.ua:8080/jspui/.../1/2012_14.pdf
7. Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.

Попова О. В.
магістрант

Київський національний університет імені Т. Г. Шевченка
м. Київ, Україна

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ ТА ЕКФРАСТИЧНІ ЕЛЕМЕНТИ ЯК СПОСІБ ВИЯВУ МАСКУЛІННОЇ ФІЛОСОФІЇ ЖИТТЯ У РОМАНІ Ю. ЛОГВИНА «МОЇ ДІКАМЕРОНИ»

Юрій Логвин – це не тільки «таємна перлина» української літератури, етнограф, деякий час перебуваючи в «ар'єргарді замикаючим». Це ще й постмодерніст, що руйнує канони жанру у власних творах. Очевидним є те, що художник і письменник, які гармонійно співіснують у ньому вже багато років, дають нам нові смислові орієнтири та вектори, які вже давно пора студіювати : глибокого і натхненно.

Власне, уся творчість Юрія Логвина будується на пануванні слова у візуалізаціях і візуалізаціях у слові різного ґатунку, що є невід'ємною частиною його внутрішнього світу. Тут йдеться не лише про захоплення малюнком, культивуванням його (як це можна спостерігати в Т. Г. Шевченка) – це таким самим текст, обернений олівцем в образ, почасти більш красномовніший, влучніший та лаконічніший. Малюнок, як власне й сам твір, повністю втілює його «маскулінну філософію життя», яку не сховати за іронічними виразами, комічними описами земляків та беззастережним коханням до жінок. Всю цю палітру почуттів вміщує в собі роман « Мої Дікамерони», автобіографічно-гротесково-еротичний роман, який дає початок існуванню новому жанру «існад», що за словами автора є досить простим: автор розповідає правдиву історію, яку йому розповіли люди, у чий правдивості нема жодного сумніву. Таких оповідок в книзі «Мої Дікамерони» – 26. Назва книги і зміст перегукується з назвою і змістом книги Джованні Бокаччо «Декамерон».

В більшості «оповідок», враховуючи те, що автор не тільки відомий письменник, а ще й не менш відомий фаховий художник, не обходиться без оголених натурниць (нюшок) – як їх називає автор), а в меншості без «оголеної» української історії. Композиція книги мозаїчна – кожна оповідка має завершений сюжет, а всі разом створюють своєрідну енциклопедію людських стосунків. Сюжети новел певним чином мандрівні, письменник творчо обробив міські анекдоти та сільські оповідки, не позбавляючи їх власних колоритних коментарів.

У загальному розумінні термін «візуалізація» (із лат. «visualis» – сприйнятий зором, наочний) позначає унаочнення, створення умов для візуального спостереження. Як бачимо, тут фігурує принаймні два акти: репрезентація зорових образів та перетворення їх у мислеобрази. Тобто процес візуалізації – це згортання мисленнєвих змістів у наочний образ. Будучи сприйнятим, образ може бути розгорнутий і слугувати опорою для адекватних мисленнєвих і практичних дій. Звідси впливає функціональна триада явища візуалізації: сприйняття – мислення – активність.

У процесі візуалізації відбувається перетворення інформації за допомогою таких матеріалізованих засобів, як знак, символ, образ, тобто певних кодів у формі малюнку, або зображувальної дії для позначення різних явищ, речей і подій. За Р. Арнхеймом [1, с. 21], завдяки цьому відтворюється рівновага, абрис, форма, розвиток, простір, світло, колір, рух, виразність, тобто ті засоби, що зумовлюють композицію художнього твору.

На сучасному літературному процесі відбилась насамперед зміщення меж різних видів мистецтва, тенденція до синестезії, утворення романних форм на засадах змішаного типу радикальної презентації. Цю видозміну можна вважати провідною в останні 25 років існування роману як жанру. Саме цю тенденцію й підтримує Ю. Логвин у своєму романі «Мої Дікамерони». Екфразис застосовується в нього як спосіб осмислення власного життя, через нього він відкриває світ, в тексті він виступає допоміжним елементом, певним шляхом, тлумачником для читача авторської філософії. Звичайно, у минулому також траплялись романи-екфразиси та романи з екфразисами як зі специфічною інтертекстуальністю.

Для усвідомлення особливостей екфразису в сучасному літературному процесі найкраще пригадати «радикальну презентацію» Нортропа Фрая, яка важко приживалась у вітчизняному літературознавстві. Нагадаю, Н. Фрай вважав, що для повноти окреслення літературного твору треба зважати на «радикальну презентацію», яка є характерною для нього. Так, одні твори розраховані на камерне прочитання, інші – на декларування вголос, драматичні твори потребують видовищності, сцени, пісня – музичного супроводу тощо [8, с. 1].

Відмінність сучасного стану літературного процесу полягає у цілковитій та послідовній спрямованості на змішаний тип радикальної презентації, синкретизацію мистецьких засобів незалежно від джерела їхнього походження, що підтримується технологічними досягненнями нашої доби. У тих випадках, коли радикальна презентація утворюється за змішаним типом на основі синкретизації двох чи більше видів мистецтва, ми маємо справу з екфразисом [8, с. 1].

Раптове посилення інтересу до екфразису зумовлене, зокрема, розвитком когнітології, а саме тим, що в межах когнітивного підходу виявляється мотивація прийомів візуалізації з наступною їх градацією в залежності від актуальності самого словесного зображення. На відміну від прийомів інтермедіальності, які переважно є описовими, застосування законів когнітології, тобто законів людського мислення, в тому числі й візуалізації, до екстраполяції та експозиції екфразису в тексті, як і до систематизації його втіленої enargeia, дає можливість більш точного аналізу [8, с. 1]. Теорія екфразису – це певним чином когнітивне перетворення інтермедіальності, конкретизація її аналітичної методики. Сучасна наука постала перед фактом зародження та активного розвитку нової теорії спільної дії літератури з іншими видами мистецтва – теорії екфрастичного перекладу. Звичайно, тут можна було б сказати про інтермедіальність і застосувати цей термін, проте екфразис, на мою думку, має влучнішу характеристику.

Інтермедіальність і теорія екфразису різняться за етимологією, витоками, персоналіями засновників, прийомами аналітики, хронологією розвитку, тяжіють до різних суміжних методик та окремих дисциплін, мають окремі термінологічні апарати та стилістику висловлювання, хоча й поєднані спільним тяжінням до міждисциплінарності та освоєння найрізноманітніших практик візуалізації. Оскільки сучасна теорія часто формує базові художні моделі літературного процесу, то звернення до особливостей аналітики екфразису безперечно допоможе усвідомити й особливості творів-екфразисів, якими так раптово розквітла сучасна література [8, с. 2].

Вже з оповідки під назвою «Що пам'ятаю.....» починається введення реципієнта в опис доби Ренесансу та її художніх надбань:

«Починаючи з доби Ренесансу, коли монументальні зображення в храмах і палацах доповнилися станковими творами, європейське світське мистецтво трималося на чотирьох стовпах: портрет, пейзаж, натюрморт і оголене тіло (звісно ж, жіноче). Власне, автор є прихильником традиції, а тому хоче розповісти про ці чотири жанри. І про ті, що йому пощастило намалювати з натури, і також ті, які залишилися красивою мрією. Як казав один старий бушмен із південноафриканської пустелі Калахарі,

«Я такий молодий, як найпрекрасніше бажання в моєму серці, і такий старий, як усі нездійсненні мрії мого життя»...— дане цитування пояснює нам вибір назви твору, оскільки автор «Декамерону», також використовував перекази оповідок та мандрівні історії.

Але розповідь почну не в традиційному порядку, а з натюрмортів. Їх було чимало. І просто прекрасних. Щоправда, багатьох предметів і найдків ви (як, зрештою, і я сам) ніколи не побачите й не скуштуєте. Вони щезли разом із минулим...». У цих рядках автор починає торкатися натюрмарту як жанру, який більш за все цікавив фламандських художників(роман демонструє авторове захоплення саме живописом голландських та фламандських шкіл).

Опосередкований екфразис служить створенню (образу) словесної реальності. Опис пейзажу, персонажа, інших елементів художнього світу літературного твору створюється із залученням мотивів візуального твору (артефакту). Автор робить це завуальовано, лише натякаючи на цитування якогось візуального джерела, або відкрито, проводячи порівняння з візуальним образом:

« У книжках я бачив оголених «тьоть» ще до того, як узяв олівець і став псувати папір. І більше – ще до того, як навчився читати. Коли почалася війна, то ми, тобто мама, бабуся Мінна і я, поневірялися з одного кутка до іншого. І мама й бабуся тягали за собою батькові книжки – «Калевалу» з ілюстраціями знаменитих філоновців, «Слово о полку Ігоревім», «Пісню про Гайявату», «Офорти Рембрандта», чотири важких томи «Мастера искусства об искусстве». У тих книгах були голі тіла, різних авторів. А що оголені «тьоті» чергувалися з пейзажами, портретами й натюрмортами, то «голизна» вкарбувалась у мою дитячу голову, як річ природна й обов'язкова для всякого художника. Не знаю чому, але, на мій дитячий смак, найбільше подобався офорт Рембрандта «Оголена зі стрілою».

Рембрандт – це не просте згадування, для Ю. Логвина, на мою думку, він є ідейним натхненником. Адже, відомий художник зумів втілити у своїх творах весь спектр людських переживань з такою емоційною насиченістю, якої до нього не знало образотворче мистецтво. Оголені жіночі постаті, що дуже часто зустрічаються в його роботах – це вияв першопочатку, істинності. «Мета портрета зовсім не зовнішню схожість, а прагнення проникнути в сутність особистості, і такий геній як Рембрандт це міг»[9, с. 1].

Юрій Логвин сповідує ті ж самі ідеї. Роботи Рембрандта, надзвичайно різноманітні за жанрової приналежності, відкривають глядачеві позачасовий духовний світ людських переживань і почуттів. Отже, для Юрія Логвина поєднання тексту і візуалізації, малюнку – це єдиний шлях до людської душі, від слова до ескізів, він наближається до внутрішнього таємничого, що є в кожного з нас.

Проте, автор зачіпає не лише картини, художників, а ще й скульптурні шедеври:

«Містечко стародавнє. Тут тобі і руїни величного замку на горі, і барокова ратуша XVIII століття з шаленими, експресивними скульптурами Пінзеля, католицький старовинний костюл і барокова юдейська божниця, старовинні муровані церкви.

Містечко на різних рівнях, тераса над терасою. Піднімаєшся з однієї вулиці на іншу – і вже дахи будників, які кілька хвилин височіли над твоєю головою, тепер у тебе під ногами. Але найбільше мене захоплювали дві речі в цьому місці – водяні млини та риболовля. На кутку, який звався Нагірянкою, уздовж потічка стояло кілька млинів. А потічок весело струменів по схилах до Стрипи.....»

Тут наявний згорнутий екфразис. Опис згорнутого екфразиса вкладається в одне-два речення. Згорнуті екфразиси використовуються найчастіше, для того щоб непомітно

відкрити інші перспективи, іноді тільки побічно пов'язані з образотворчим мистецтвом. Екфразис в даному випадку використовується як мотивування.

І знову автор тут перегукується з картиною «Млин» Рембрандта, 1641 року (гравюра), бароковість притаманна цьому полотну Рембрандта, невідсутня вона і в Логвина. Реалістичні описи часто поєднуються з їх алегоричним зображенням. Існує певне бурлескно-сатиричне відношення до дійсності. Для літератури бароко характерне прагнення до різноманіття, підсумовування знань про світ, всеохоплюваність, енциклопедизм, який іноді обертається хаотичністю та колекціюванням сміховин, намаганням дослідити буття в його контрастах (дух та плоть, морок та світло, тимчасове та вічне) – все це присутнє в тексті «Мої Дікамерони».

«І я маю пелехатого Мілька. Він сидить у позі Адама з фрески Мікеланджело. Хтось зі старших побачив і сміється. Міліціонер уже вдяг свої сині галіфе, курить «Біломор» і скося зазирає на мій малюнок» – тут автор згадує ренесансного художника і скульптора Мікеланджело. «Створення Адама» (Сикстинська капела, Ватикан, Рим, 1508-1512) – четверта з дев'яти центральних композицій циклу фресок на тему створення світу, замовлених Мікеланджело Буонарроті для прикраси стелі Сикстинської капели Папою Юлієм II. За таким ніби гумористичним описом людини Юрієм Логвином, приховні не тільки енциклопедичні знання, а ще й глибока зв'язна образність, яку він втілює у тексті. Реципієнт мимоволі задається питанням – «Чому саме Адам»?!

Список літератури:

1. Книжкова хата
2. Логвин Ю. Мої Дікамерони: роман / Юрій Логвин; передмова О. Черногуза. – Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2013. – 304 с. : іл.
3. Коронація слова 2013
4. Лотман 1992 – Лотман. Ю.М. Текст в тексте // Избранные статьи. В 3 т. М., 1992.
5. Лотман 2010 – Лотман Ю.М. Непредсказуемые механизмы культуры. Таллинн: TLU Press, 2010.
6. Мастера... 1969 – Мастера искусства об искусстве. Избранные отрывки из писем, дневников, речей и трактатов. В 7 т. М.: Искусство, 1969.
7. Нике 2002 – Нике М. Типология экфрасиса в «Жизни Климса Самгина» // Экфрасис в русской литературе. Сборник трудов Лозаннского симпозиума / Под ред. Л. Геллера. М.: МИК, 2002.
8. Тетяна Бовсунівська «РОЛЬ ЕКФРАЗИСУ В СУЧАСНОМУ ЛІТЕРАТУРНОМУ ПРОЦЕСІ»
9. Из мемуаров Каретниковой: Художник Ситников повторял: «Я могу любого научить рисовать голых баб даже сапожной щеткой».

Слюніна О. В.

кандидат філологічних наук, старший викладач

Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»
м. Харків, Україна

ПРОБЛЕМАТИКА ТА ОСОБЛИВОСТІ ПОСТАНОВКИ П'ЄСИ М. Г. «МАКЛЕНА ГРАСА»

Постановка вистави «Маклена Граса» стала останнім акордом у «вільній» творчості Леся Курбаса. 1933 рік... Рік голодомору, рік світової економічної кризи, рік становлення фашистської Німеччини, рік самогубства Миколи Хвильового. Звичайно, усі ці реалії тогочасного життя не могли не позначитися на творчості митців. За жанром «Маклена Граса», як і «Народний Малахій», тяжіла до філософської трагікомедії.

Дія у творі відбувається в Польщі, охопленій економічною кризою. П'єса «Маклена Граса» стала спектаклем про деформацію логіки розвитку світу, коли на перше місце

виходять вторинні цінності, якими є гроші та партійні інтереси. Як стверджують науковці, сюжет для драми М. Г. Куліш почерпнув із газетної замітки. Там ішлося про арешт збанкрутілого капіталіста, який знайшов вельми цікавий вихід із скрутного становища: маючи страхові внески, він найняв за 500 злотих безробітного, щоб той убив його. Після вбивства годувальника родина мала б отримати гроші. Однак чоловіка заарештували й кинули до в'язниці. М. Г. Куліш переосмислює зміст газетного повідомлення й пише свій останній твір «Маклену Грасу».

Одним із головних героїв п'єси є маклер Юзеф Зброжек, який працює на пана Зарембського – фабриканта. У Леся Курбаса Зброжека грав Й. Й. Гірняк. На початку вистави цей персонаж перебуває в чудовому настрої, він сміється й жартує, оскільки сподівається за безцінь на аукціоні викупити фабрику свого господаря – пана Зарембського. Тріумф Зброжека Й. Й. Гірняк передає за допомогою легких рухів, пластичності, грайливості персонажа.

Коли пан Зарембський дізнається про своє банкрутство й про плани Зброжека викупити фабрику, то робить пропозицію руки й серця дочці Зброжека – Анелі. Щоправда, батько не радить Анелі погоджуватися, а пропонує кілька днів зачекати. Передбачливий і успішний, на цей раз маклер прорахувався, також ставши банкрутом. На сцену повертається вже зовсім інший актор – він морально знищений, розгублений. Тепер Зброжек уже не жартує, піджак у нього обдертий, брудний, пом'ятий. Він ледве впізнає дочку й дружину, а потім жахливо лається й у нього починається напад астми. Режисер показує, що Зброжек вирішив закінчити життя самогубством і навіть перекинув шнурок через балкон, однак це лише художній прийом, щоб ошукати глядачів, бо насправді маклер не збирається помирати. Його гнітить себелюбство: як це він, такий завжди успішний і передбачливий, прогавив момент свого краху?! У цей же момент Зброжек знаходить, як йому здається, вихід. Він планує повернути аферу: заробити на власній смерті. Задля цього маклер застрахував своє життя, тому, якщо його вб'ють, родина Зброжика отримає страховку й зможе розрахуватися з боргами та навіть викупити фабрику. Герой постає втіленням homo ludens, він ретельно продумає нюанси своєї смерті, ще й тішиться, що всіх здорово надурить. Гра у смерть постає апогеем експресіонізму, адже Зброжек не просто вирішує померти, він насмілюється визначити ціну життя. Єдина складність для нього полягала в тому, що слід було десь відшукати вбивцю для самого себе.

Ще однією вельми цікавою постаттю у творі є філософ-жебрак Ігнацій Падур, який мешкає в собачій будці (його грав М. М. Крушельницький). У загальному розвитку сюжету цей образ посідає незначне місце, оскільки в конфлікті майже не бере участі. Проте його роль важлива для розуміння концептуально-символічного аспекту драми. Колись Падур був знаменитим музикантом, однак покинув своє покликання через те, що став не потрібним владі. Його місце посіли інші, ті, що є зручними, як зазначає сам герой, бо «грають на казенних струнах улесливі симфонії диктаторові» [4, с. 301].

Падур має себе за видатного філософа (можна провести аналогію між його життям у буді та життям Діогена Синопського в діжці), шляхетні манери видають колишнього аристократа, він уявляє себе чи не Сократом, проте на прості запитання Маклени чоловік дати відповіді не може (дівчина запитує, чи має він матір, для чого поліз у будку). Після невдалих розповідей про основу світобудови Падур стає самим собою – зневіреним інтелігентом-скептиком. Маклена, яка на той час захоплена революційними ідеями та ватажком комуністів, радить Падуру вступити до лав протестуючих, однак філософ відповідає, що все це є лише юнацькими фантазіями та мріями, він вказує, що «соціалізм – це буде лише друга після християнства світова ілюзія» [4, с. 303].

Маклена Граса є дочкою пролетаря Стефана Граси (до речі, він працює на фабриці Зарембського, хоча частково через хворобу, частково через загальний страйк на роботу не ходить). Її родина потерпає від бідності, вона, батько та маленька сестричка Христина практично гинуть від голоду. До того ж господар вимагає плату за квартиру, погрожує викинути сім'ю на вулицю. Доведена до відчаю, Маклена вирішує заробити гроші, пішовши на панель. Стан психологічної розгубленості дівчини передають моти-

ви дощу й вітру, темряви й холоду. М. Станіславський розповідав, як режисер поставив цю сцену: «Дивовижну гру з парасолями створив Курбас у цій масовці. Коли дощ ушухав – затихав і прелюд Шопена, перехожі на якусь мить зупинялись, закривали парасолі, струшували краплі. У цю мить Маклена жвавішала, з відчайдушною енергією намагаючись привернути до себе увагу самотніх чоловіків. Та ось дощ раптом переходив у зливу, гучнішали звуки прелюда, парасолі, розкриваючись, здіймалися над головами перехожих, люди прискорювали кроки і зникали один за одним у дощовій імлі. Похилі площини сценічного оформлення чітко вимальовували силуети байдужих людей, а їхні парасолі, наче живі істоти, промовляли про характерні особливості своїх володарів. Ця, одна з найвдаліших у виставі, сцена була бездоганно вирішена і психологічно, і пластично, і музично» [3, с. 292]. Отже, Лесь Курбас використав дві стихії – витворену людиною музику (Ф. Шопена) та природу – шум дощу. У поєднанні вони створювали атмосферу тривоги, вражаючи глядачів своєю дисонансною органічністю. Коли Маклені (до речі, роль дівчинки виконувала Наталія Ужвій) «пощастило» й до неї підійшов «клієнт», дівчина зрозуміла, що не може продавати саму себе. Цей момент Лесь Курбас вважав переломним, тому, коли героїня підносила долоню до скроні, усе місто перед її поглядом розколювалося. Режисер досягав цього за допомогою зміни кута проекції, світовою ілюзією руху пейзажу. Таким чином глядач бачив світ очима Маклени, відчував зміну її точки зору, переживав зрушення у свідомості дівчинки. Героїня дорослішала, перед нею руйнувався Всесвіт, усе те, у що вона вірила.

Прагнучи загострити сюжет, М. Г. Куліш поставив батька Маклени перед вибором: пристати на пропозицію Зброжека й вбити його та отримати за це вкрай необхідні для родини гроші. Ця дилема дуже важка, адже Зброжек постає своєрідним «ворогом» родини Грасів – його донька принижувала Маклену, а сам він змушував Стефана ставати перед собою на коліна. Моральний вибір Граси такий: «Я задля своїх дітей на коліна стану, а задля твоїх вбивати й тебе не стану. Хотів ще раз перед своєю загибеллю на мені заробити!» [4, с. 301]. По-перше, бачимо, що чоловік не може позбавити дітей батька, оскільки розуміє, життя – найвища цінність, жодні гроші не зможуть замінити рідну людину, її піклування; по-друге, Стефан обурений тим, що Зброжек навіть перед смертю ладен використати його. Маклена випадково підслуховує цю розмову й зголошується вбити Зброжека. Дівчина налаштована рішуче. Натомість маклер думає обманути Маклену й дати їй меншу суму, аніж вони домовлялися. І тут автор знову змінює колізію драми. Розуміючи, що її бажають ошукати, дівчина рве злоті й стріляє в Зброжека. Таким чином, аспект «гроші заради життя» змінено на інший – «життя заради протесту».

Символічним у драмі є й те, що автор відтворює соціальну ієрархію в суспільстві, поміщаючи основних персонажів в одному будинку. Лесь Курбас на сцені також відтворив цей факт. Нагорі, у найкращих апартаментах, мешкає пан Заребський, ганок відведено Зброжекам, Граси ж живуть у підвалі. Такий тричастинний поділ символізує модель світобудови – рай, чистилище та пекло. Водночас М. Г. Куліш ніби нагадує, що багатство й бідність знаходяться поряд, тому доля може легко перемістити особистість з одного поверху на інший.

У творі Маклені 13 років. Це персонаж, як зазначає Н. М. Корнієнко, нагадує Джульєтту, хоча «з відсилом до еквіваленту – «дитина», «немовля», «ангел», «ближній до Бога». Тому у Маклени особливі права. І коли смерть дано здійснити їй – у цьому є особливо драматичне звинувачення життя. Теза Достоевського про сльозу дитини трансформується в реальність «плати» за неї смертю того, хто уособлює світ зла» [3, с. 300]. Юрій Шерех відзначив, що одним із головних мотивів у творі є мотив розчавленого дитинства. Проте образ Маклени, безрозсудної, наївної бунтарки, яка продовжує боротися, протестує, бунтує, коли всі інші, можливо, мудріші й досвідченіші за неї, переконують залишити надії, в усій Кулішевій творчості є втіленням сподівань самого автора. У дівчинці втілене найвище призначення людини як стоїка в хаотичному світі, де панує морок і темрява, де перемога неможлива в принципі. Радянська критика дуже гостро відреагувала на постановку п'єси «Маклена Граса», оскільки вважали, що коли діти стають убивцями – суспільство є на краю безодні, адже діти – це май-

бутнє. Критики вважали, що, зробивши Маклену вбивцею, М. Г. Куліш заперечував майбутнє Радянського Союзу. Мабуть, через це «Маклена Граса» й стала останньою п'єсою, яку створили Микола Куліш та Лесь Курбас, адже невдовзі після прем'єри обох митців було заарештовано й відправлено до таборів, а потім страчено.

В основі багатьох творів М. Г. Куліша знаходиться традиційна неоромантична концепція, конфлікт героїв із реальністю, хоча вирішує конфлікт письменник за допомогою експресіоністичної поетики. Якщо поглянути на шлях головних героїв п'єс «Народний Малахій», «Патетична соната», «Маклена Граса», можна зробити висновок, що автор демонструє глухий кут, у якому опинулось суспільство. Малахія Стаканчика, Ілька Югу, Маклену Грасу об'єднує прагнення знайти вихід із брудного повсякдення. Усі вони мають мету, яка полягає в намаганні переробити світ відповідно до своїх мрій. Малахій хоче змінити реальність за допомогою своєї «голубої мрії», Ілько та Падур покладаються на силу мистецтва, а Марина й Маклена схиляються до збройної боротьби. Проте всі вони терплять поразку, таким чином Куліш сповідує принцип неподоланності зла й несправедливості світоустрою. Однак митець переконаний, що бунт потрібен, бо він дозволяє зрозуміти цінність життя. Це своєрідне поєднання ніцшеанських принципів *amor fati* та *odium fati*.

Список літератури:

1. Агеєва В. П. Екзистенційні мотиви у драматургії Миколи Куліша / В. П. Агеєва // Наукові записки. – 1998. – № 4. – С. 52–59.
2. Голобородько Я. Ю. Микола Куліш: сучасний погляд / Я. Ю. Голобородько. – Харків : Вид. група «Основа», 2004. – 144 с. (Серія «Бібліотека журналу «Вивчаємо українську мову та літературу»»; Вип. 2).
3. Корнієнко Н.М. Лесь Курбас: репетиція майбутнього / Н. М. Корнієнко. – К. : Либідь, 2007. – 328 с.
4. Куліш М. Г. Твори в 2-х томах / М. Г. Куліш. – К. : Дніпро, 1990. – Т.2: Песи, статті, виступи, документи, листи, спогади. – 877 с.
5. Телешенко Н. М. Театр Леся Курбаса як модель українського експресіонізму / Н. М. Телешенко // Наукові записки Національного університету Києво-Могилянська академія. – 1998. – № 4. – С. 106–109 (Серія: Філософія).

Снігурова І. І.

старший викладач

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

м. Харків, Україна

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ФАХОВОЇ Й КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ

Наявність комунікативної культури – один з показників професійної зрілості кваліфікованого майбутнього фахівця технічного профілю, здатного до творчої праці, професійного розвитку, освоєння та впровадження наукомістких та інформаційних технологій, конкурентноспроможних на ринку праці.

Сучасний інженер має бути висококваліфікованим професіоналом і поєднувати ерудицію зі знаннями конкретної галузі діяльності, уміти виділяти стратегічні питання, налагоджувати взаєморозуміння й взаємодію із громадськістю, конкретною соціальною групою, окремими людьми, тобто володіти високою культурою комунікативної діяльності. Але кваліфікація багатьох випускників вищих технічних навчальних закладів недостатня для роботи за призначенням. Мабуть, технічному спеціалісту вкрай необхідно вміти чітко висловлювати свої думки, наприклад, при постановці завдань підлеглим, доведенні свого рішення керівництву, проведенні переговорів із замовниками й постачальниками. В умовах стрімкого розвитку нових технологій сучасний ін-

женер повинен не тільки сам вдосконалювати свої уміння й навички, а й вміти навчати підлеглих, передавати їм свій досвід. Чим вище рівень культури молодого фахівця (у тому числі мовленнєвої), тим продуктивніше він буде вирішувати завдання професійної діяльності. Тому одним із пріоритетних завдань вітчизняної освіти є підготовка грамотних інженерів з високим інтелектуальним потенціалом, що мають ділові навички спілкування, володіють необхідними технічними знаннями, українською мовою й користуються нею в усіх сферах життєдіяльності, особливо у професійній.

Виключно важлива роль відводиться рідній мові як в процесі формування світогляду людини, її залучення до національної культури, так і в процесі отримання фахових знань, формування професійних навичок та умінь. Студенти повинні знати, любити, цінувати українську мову й знати культуру свого народу. Від ступеня володіння нормами й багатствами мови залежить наскільки точно, грамотно й зрозуміло може студент висловити свою думку, пояснити життєве явище чи ситуацію, вплинути на оточуючих. Тому необхідно постійно вчитися культурі мовлення.

Як розвивати мовленнєву культуру сучасної молоді людини у вищій школі? Враховуючи багаторічний досвід викладацької діяльності автора, його спостереження й дослідження, треба визначити наступні напрямки роботи з вирішення цієї актуальної проблеми.

Перший напрямок – це виховання у майбутніх інженерів загальної культури та її складової – мовленнєвої культури через підвищення самосвідомості молоді, підвищення мотивації, прагнення розвиватися. Як справедливо визначав В.О. Сухомлинський, «виховання чутливості до слова та його відтінків – одна з передумов гармонійного розвитку особистості. Від культури слова до емоційної культури, від емоційної культури до культури моральних почуттів і моральних відносин – такий шлях до гармонії знань і моральності» [1].

Необхідними умовами успішного особистісного розвитку майбутнього інженера виступають усвідомлення ним свого власного соціокультурного потенціалу, бачення шляхів і можливостей для його реалізації та розкриття цих можливостей при здійсненні навчально-виховного процесу. Ми маємо багато прикладів, як студенти самостійно або під впливом педагогів приймають рішення всебічно розвивати свої здібності, створюють мовні клуби, організовують відповідні заходи у студентських гуртках, студентському сенаті, беруть участь у загальнодержавних заходах і заходах місцевого значення.

Наступний напрямок роботи – це цілеспрямовані заходи керівництва та науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів з метою підвищення мовленнєвої культури студентів.

На жаль, гуманітарна складова підготовки технічного фахівця на теперішній час дуже невелика. Так, кількість навчального часу з соціально-гуманітарного блоку підготовки бакалавра з технічних напрямів складає всього 24 європейські кредити. З них тільки 3 кредити (1,25% загального часу підготовки бакалавра) виділяється на мовленнєву підготовку з дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» у НТУ «ХПІ» (відповідно до створеної на кафедрі української, російської мов і прикладної лінгвістики Концепції мовної освіти) [2]. У процесі навчання фахової мови головна увага приділяється проблемам засвоєння бакалаврами особливостей наукового стилю української мови: основам аналітико-синтетичної компресії науково-технічних текстів (1 курс), загальнолінгвістичній і термінологічній (2 курс), а також перекладацькій (3 курс) підготовці фахівця. У рамках дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» студенти виконують такі письмові роботи, як складання різних видів планів до фахових текстів, тез, конспектів, рефератів, анотацій, готуються до написання лабораторних робіт, курсових і бакалаврських проектів тощо, навчаються укладати ділові папери, вести діалог під час розв'язання службових питань із дотриманням ділового етикету. Студенти ознайомлюються з алгоритмами складання цих робіт, з правилами скороченого запису почутої інформації, зі стандартними лексичними, морфологічними та синтаксичними засобами структурного й змістовного оформлення; під час опрацювання мови певної галузі знання формують і вдосконалюють термінологічну компетенцію; навчаються адекватно відтворюва-

ти й редагувати науково-технічну літературу, у процесі перекладання використовують різні види термінологічних словників тощо.

Для мовленнєвої підготовки можна використовувати заняття з усіх навчальних дисциплін, у тому числі й професійно орієнтованих. З метою формування й розвитку культури мовлення студенти активно залучаються до підготовки й презентацій доповідей і повідомлень, беруть участь у дискусіях на семінарах різної тематики, практичних заняттях, у щорічній Міжнародній науково-теоретичній конференції студентів і аспірантів «Україна і світ: гуманітарно-технічна еліта та соціальний прогрес» у НТУ «ХПІ». Захист курсових робіт і дипломних проектів, навчальних практик дозволяє суттєво підвищити рівень мовленнєвої підготовки студентів відповідно до професійної спрямованості. В умовах сучасного вищого навчального закладу покращення підготовки фахівців повинно досягатись єдністю зусиль викладачів мовних і профільючих кафедр у процесі спільної діяльності, спрямованої на вироблення в студентів професійних умінь.

Сучасна вища школа готує фахівців не тільки для конкретної галузі суспільної діяльності, а й спеціалістів, зорієнтованих на наукову діяльність. «Під володінням мовою професійного спілкування слід розуміти й сформованість мовної компетенції, й вміння практично реалізовувати свої думки відповідно до комунікативної ситуації, особливо у сфері професійної, наукової комунікації з урахуванням екстралінгвістичних чинників і доречним поєднанням вербальних і невербальних засобів спілкування [3, 415]». Дисципліна «Мова ділової комунікації фахівця» запроваджена для освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» на V курсі в НТУ «ХПІ» й має 2 кредити. Головною метою її є оволодіння навичками усної та письмової комунікації, основами риторичних знань і умінь, опанування правил мовного етикету й вміння користуватися етикетними формулами в професійному спілкуванні, ознайомлення з специфікою міжмовної та міжкультурної комунікації, подолання можливих комунікативних непорозумінь тощо. Студенти із задоволенням відвідують заняття з цієї дисципліни: навчаються висловлювати свою думку, знаходити та систематизувати навчальний матеріал, триматися перед аудиторією під час захисту рефератів або доповідей, відповідати на різноманітні запитання тощо.

Але основною умовою всіх цих заходів є необхідність зацікавлення студентів розвиватися, правильно й професійно говорити, мати високий рівень культури мовлення. І це залежить від науково-педагогічних працівників, від їх умінь зацікавити студентів, сформувати у них мотивацію розвитку, мотивацію успіху в житті. Студентам необхідно показувати красу живого слова, його емоційну наповненість, величезні можливості використання грамотного, емоційного, професійного мовлення в житті.

Таким чином, фахова, мовна й мовленнєва компетентності майбутніх інженерів є показниками сформованості знань, комунікативних умінь і навичок, ціннісних орієнтацій, загальної гуманітарної культури, інтегральних показників культури мовлення, необхідних для якісної професійної діяльності.

Список літератури:

1. Сухомлинский В.А. Рождение гражданина // Сухомлинский В.А. Избранные произведения: В 5 т. – М.: Сов. школа, 1977. – С. 283-502.
2. Дубічинський В.В., Бондарець О.В., Васенко Л.А. Концепція викладання дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» в Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут». – Харків: НТУ «ХПІ», 2010. – 12 с.
3. Дубічинський В.В., Васенко Л.А. Комплексний підхід до навчання фахової української мови у технічних ВНЗ України // Дубічинський В.В., Васенко Л.А. Мова. Наука. Культура: Збірник наукових праць за матеріалами міждисциплінарної науково-практичної конференції, присвячену 85-річчю Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка (Харків, 10 червня 2015 р.) / ХНТУСГ ім. Петра Василенка. – Харків: «Міськдрук», 2015. – С. 409 – 416.
4. Васенко Л.А. Фахова українська мова: Навчальний посібник. / Васенко Л.А., Дубічинський В.В., Кринець О.М. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 272 с.

5. Основи українського термінознавства та перекладу науково-технічної літератури: Навч. посібник/ Бондарець О.В., Терещенко Л.Я., Дубічинський В.В., Павлова Г.Д. – Харків: НТУ «ХПІ», 2006. – 136 с.
6. Михайлова Т.В. Мова ділової та професійної комунікації фахівця: зб.тестів / Т.В. Михайлова, І.І. Снігурова, В.Ф. Шевченко. – Х.: Вид-во «Підручник НТУ «ХПІ», 2014. – 154 с.

Соколова А. В.

кандидат філологічних наук, доцент

Ізмаїльський державний гуманітарний університет
м. Ізмаїл, Одеська область, Україна

ПАРАДИГМА НАРОДНОГО БУТТЯ У РОМАНІ ВОЛОДИМИРА ЛИСА «СТОЛІТТЯ ЯКОВА»

Нині у сучасній літературознавчій науці звернення до архетипів народного світогляду, фольклорного мислення є актуальним, проте проблема художнього фольклоризму залишається складною і неоднозначною.

Малодослідженими залишаються питання проникнення та форми трансформації системи первісних ритуально-міфологічних традицій, системи архетипних сюжетів, мотивів та образів у постмодерністській художній практиці» [5, с. 13]. На думку авторитетного вітчизняного міфокритика А. Нямцу, «процеси реміфологізації», які активно відбуваються в літературі ХХ ст. (та продовжують відбуватися у сучасній літературі – А. С.), позначені складністю рівнів фольклорно-міфологічних традицій, очевидною скерованістю на дослідження суперечностей духовного світу особистості» [7, с. 5].

До письменників, які по-новому осмислюють утілені у фольклорі етичні та естетичні ідеали народу, належить Володимир Лис. Це творець нового для української літератури типу роману, що синтезує філософське насичення і глибинні шари українського фольклору. Справедливим можна вважати твердження В. Вербича про те, що Володимир Лис «письменник, чие ім'я, поза сумнівом, закарбоване на скрижалях української літератури, йде на поклик правди, маючи щастя і талант втілювати в слові долю України у волинсько-поліському інваріанті» [1, с. 4].

Тематично-проблемний, жанрово-стильовий і образний аналіз прози Володимира Лиса здійснено у дослідженнях М. Жулинського, Є. Барана, Я. Поліщука, О. Забужко, Л. Голоти, К. Родика, О. Клименка, С. Козака, В. Вербича, Л. Максименко, У. Воліковської, Ю. Ліпич. Проте більшість дослідників досить побіжно характеризує фольклорну основу творів письменника, не заглиблюючись у народну природу текстів. Саме це і визначає тему нашого дослідження.

Мета даної розвідки – дослідити особливості народного світогляду, звичаїв та обрядів волинського Полісся, що становлять широкий пласт народної обрядовості та словесності у романі Володимира Лиса «Століття Якова».

Поглиблений погляд на духовні цінності, творче оперування фольклорною спадщиною, уміння вивіряти особисті думки мудрістю і досвідом предків дали можливість Володимру Лису осмислити сенс людського буття, зберегти від «небуття й замулення давні корені роду». Ці завдання письменник успішно розв'язує у романі «Століття Якова», що приніс йому премію «Коронація слова – 2010», і звання «Книга року ВВС – 2010».

Роман волинянина Володимира Лиса «Століття Якова» – не лише один з найвизначніших здобутків української літератури, але й явище світового масштабу – вважає письменниця О. Забужко. У передньому слові до книги, що побачила світ у видавництві «Клуб сімейного дозвілля», Оксана Забужко зазначає: «Що ж, тепер, після «Століття Якова», склад «першого ешелону» сучасної української літератури доведеться переглянути – адже твори такого епічного масштабу й густини нечасто пишуться не тільки в Україні...» [3, с. 6].

Твір Володимира Лиса «Століття Якова» – це розповідь, чи то радше спогади й роздуми про життя Якова Меха, звичайного селянина з Полісся, впереміш з подіями його теперішнього, сотого року життя. У цій мозаїці зображено і дитинство Якова, і його перше кохання, і служба «жолнежем» у Війську Польському та знайомство з панянкою Зоф'єю, яка згодом стала його дружиною, звичне життя в селі з щоденними турботами, яке нагло перервала війна...

Одне з центральних місць у творі займає морально-етична проблематика. Наскрізно, зокрема, є тема переступу і спокути, яка у Володимира Лиса передбачає невідворотну кару за злочин. Власне, у першій частині роману «Приблуда. Весілля» розповідь про життя Якова розпочато із історії першого кохання героя із дівчиною Уляною, яка не знайшла у собі сили відстояти своє право на щастя з Яковом, бо у її родині «... *нихто ніколи не йшов проти батька чи матері. Нихто...*» [4, с. 29].

Герої роману порушують встановлені народними традиціями закони, а саме вступають у дошлюбні стосунки, що за християнськими морально-етичними канонами вважалося гріхом: «*Вони любляться, і Улянка належить йому... вони невмілі коханці – їй щойно виповниться шістнадцять, якраз після Трійці через два тижні, а йому на масницю вісімнадцятий тільки за різжок завернув. В обох уперше...*» [4, с. 27].

Сама історія кохання Уляни та Якова – то історія любові потаємної і швидше нещасливої, хоча й сильної, як смерть. Наслідком цього кохання стали нещасливі сім'ї та поламане життя героїв.

Письменник експлікує у тексті твору уявлення про весільну обрядовість. Так, в описі Улянчиного весілля знаходимо збереження традиційних елементів давнього обряду, якому передував традиційний обряд сватання: «*І сватів таки заслав, заслав, дядько Карпо пушов і Василь Тарасюків, і він сам перейшов через двір, через межу, мовби ріку широченну переплив, і те дивне сватання, доля якого, рішенець були визначені наперед, пекло йому й досі пече*» [4, с. 29-30].

Зображуючи весільне дійство Володимир Лис вказує на основні його етапи (передвесільний, власне весільний та післявесільний), називає учасників цього драматичного дійства («молодий», «молода», «свати», «друзьки», «батьки» та ін.) : «*Чекали приїзду, точніше приходу молодого, бо ж з одного села, разом з весільним супроводом, а після короткого спільного застілля, як годилося, мали рушати на вінчання. До того обряду, до того як піднімуть над головами наречених корони й благословить батюшка на довге й щасливе життя, кричати «Гірко!» не годилося. То й не кричали*» [4, с. 38]; «... *з хати виходить весілля. Наречені тримають в руках ікони. Попереду йде сват, поруч друзьки, із хлібом в руках заверли поруч батьки...*» [4, с. 48].

Порушенням норм звичаєвого права, що закріпилося на початку ХХ століття в Україні, стало викрадення Яковом коханої дівчини: «*Весілля спинилося. Заціпеніли люди й стихла музика. Такого ще в їхньому селі не було. Порушити весілля, яке йде до церкви, до вінчання...*» [4, с. 39]. За давніми народними звичаями у більшості обрядодій викрадення дівчини чи умикання молодої силоміць мало відбуватися інакше. Тут маємо радше спосіб завоювання дівчини силоміць: «*Яків звів рушницю й вистрелив поверх людських голів. Весільний натовп ойкнув і сахнувся... – Йди до мене, Уляно! Чуєш? Бо зара пролетиться кров. І Улянка пішла*» [4, с. 41].

Не оминув увагою автор роману й обряд «комори» – першої шлюбної ночі подружжя Уляни і Тимоша, спрямованого на демонстрування доказів цнотливості нареченої: «*А у нас усе добре після весілля було, Ясику... Сорочку родині мою показали. Із кров'ю, як і належить після першої шлюбної ночі... Нахилилася близько, моргнула і стиха-стиха: – Тиміш перед тим кроля зарізав...*» [4, с. 49]. Як бачимо, такі неправдиві дії героїв засвідчують їх острах перед батьками та свідками шлюбного ритуалу, адже, як зазначає З. Марчук «втрата молодою цнотливості до весілля супроводжувалася глумом не лише над молодою, а й над усією родиною, особливо батьком» [6, с. 218].

Герої роману Володимира Лиса намагаються досягнути поняття гріха, збагнути, за що караються безвинні. Несправедливі страждання у творі пояснюються не стільки переступом моралі, скільки усталених традицій, звичаїв, певних табу. Так, нещасливим

виявилось і подружнє життя Якова із Зосею, що стало спокутою їхньої провини – смертю невинних дітей: *«Те, що в хаті побачив, з пам'яті ніколи не зітреться. Коло порогу стояла й кричала Ольга. Посеред хати лежала в калюжі крові Зося, а в другій кімнаті, так само на долівці Зося маленька й Улася. Обоє, видно було, прожиті кулями»* [4, с. 193-194]. Тут з позицій релігійного скептицизму прочитуємо біблійну заповідь: «Я – Господь, ... що карає за провину батьків на синах...».

Твір Володимира Лиса пересипаний безліччю фольклорних перлин, що надають оповіді поліської чарівності, свідчать про неперервність передачі етногенетичної інформації. Автор ніби штрихами подає її читачеві, будить уяву і тим самим оприявнює Полісся як унікальний осередок добре збереженої традиційної культури. Такою є фрагментарна згадка Яковом розповіді покійної бабці Параскеви про гадюку: *«... гадюка заповзає у пшеницю чи жито, щоб зловити жайворонка. І підповзає близько та починає дивитися на пташку, що співає. Пташка, коли зустрічається з поглядом зміюки, цепеніє і втрачає голос. І вже не може відвернути своїх оченят і злетіти. «Гадюка спершу з'їдає її голос, цієї пташини, тому очі, а вже далі й самого жайворонка», – ось як казала бабуся»* [4, с. 83]. Як бачимо, на вкоріненість у пам'ять Якова-поліщука такого уявлення про змію свідчить той факт, що культ вужа (змії, гадина) на Поліссі був досить популярним. Про це у своїх розвідках повідомляють відомі фольклористи, етнографи та письменники: М. Драгоманов, Г. Трусевич, Ю. Крашевський, В. Гнатюк, Хв. Вовк, В. Давидюк.

Розповідей про вужів на Поліссі ще й тепер можна почути ледве не в кожному селі, зауважує В. Давидюк. У своїй науковій реконструкції культу вужа в хліборобській традиції поліщуків учений виявив певну типологію у низці сюжетів на цю тему і дійшов висновків, що «у культі вужа на Поліссі маємо вияв культури індоєвропейських племен» [2, с. 92].

Як бачимо, твір Володимира Лиса фіксує культові елементи, вірування та уявлення, що разом створюють цілісний образ народу. Прикметно, що письменник досить тонко відтворює народні традиції та звичаї, які збереглися ще з передхристиянських часів, а також показує віру в потойбічний світ і покуту за вчинки у земному житті – один із головних постулатів християнства.

Звернення автора до глибинної психології приводить до формування у творі характерних рис етнопсихічного типу поліського характеру, що стає новою сторінкою в характерології українського етносу.

Зміст нашої розвідки не вичерпує зазначеної у назві проблеми і відкриває перспективи для ґрунтовного вивчення особливостей національного буття як у творах Володимира Лиса, так і у сучасній українській прозі загалом.

Список літератури:

1. Вербич В. Роман-пісня Володимира Лиса: зцілення світлим боєм непроминальної любові [Текст] / В. Вербич // Українська літературна газета. – 2014. – № 4 (28 лютого). – С. 4.
2. Давидюк В. Кроковее колесо (нарис з історичної семантики українського фольклору) / В. Давидюк. – Київ: «Наукова думка», 2002. – 188 с.
3. Забужко О. Направду добра книжка // Лис В. С. Століття Якова / О. Забужко. – Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2010. – С. 5-6.
4. Лис В. Століття Якова / передм. О. Забужко; внутр. оформл. Т. Коровіної / В. Лис. – Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2010. – 240 с.
5. Ліхоманова Н. Постмодерністська рецепція міфу (на матеріалі європейського романного досвіду ХХ ст.). – Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.01. / Н. Ліхоманова. – Київ, 2001. – 20 с.
6. Марчук З. Генеалогія українського весілля / З. Марчук. – Луцьк: Інститут культурної антропології, 2005. – 284 с.
7. Нямцу А. Трансформація літературної традиції (закономірності та своєрідність) // Вісник Львів. ун-ту. Серія філол. / А. Нямцу. – 2004. – Вип. 33. Ч. 2. – С. 3-8.

НАВЧАННЯ ТЕХНІКИ ЧИТАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ТЕКСТІВ ЗА ФАХОМ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

Навчання техніки читання є важливою складовою підготовки іноземних студентів, тривалим і непростим процесом, у розвитку якого розрізняють дві основні стадії: підготовчу та стадію комунікативного, осмисленого читання. Перша стадія охоплює два рівні: початковий (закладається підґрунтя для становлення і стабілізації навичок техніки читання, формуються елементарні уміння читання) і середній (створює надійну основу для подальшого розвитку умінь читання). Навчання техніки читання на початковому етапі проходить у рамках вступного фонетичного курсу, що базується на уміннях і навичках, зокрема таких, як навички письма, уміння встановлювати правильні співвідношення між звуком і буквою, автоматично співвідносити їх з відповідними значеннями.

Розглядаючи читання як процес, котрий здійснюється за двома взаємопов'язаними напрямками: технікою читання і розумінням прочитаного, З.І Кличнікова визначає його як рецептивний вид мовленнєвої діяльності, націлений на сприйняття, вилучення й активну переробку інформації, яка графічно закодована відповідно до системи певної мови [1, с. 6].

Процес читання студенти опановують поступово і проходять шлях від сприйняття слів, розуміння основного змісту до оцінки прочитаного. Насамперед студенти повинні опанувати техніку читання, а вже потім переходити до освоєння розуміння змісту прочитаного. Навчання техніки читання іноземних студентів, які навчаються у вищих навчальних закладах України (ВНЗ), належить до числа актуальних проблем сучасної методики викладання української мови як іноземної (УЯІ). Якщо не сформувати у студентів техніку читання, процес розуміння гальмується, читання стає чисто механічним процесом. Загалом у методиці навчання читання виділяють три основні етапи: формування техніки читання; навчальне читання; зріле читання. Навчання читання і формування вмінь техніки читання відбувається наступним чином: 1) засвоюються елементи друкованого письма, графічні образи іншомовних слів; 2) розвиваються навички інтонаційного оформлення речень, синтагматичне членування слів, речень; 3) розвиваються навички швидкого, правильного, свідомого та виразного читання. Кожному етапу притаманно формування й розвиток конкретних навичок. Перш ніж переходити до наступного етапу, треба щоб студенти оволоділи усіма уміннями поточного етапу. Завдання викладача УЯІ сформувати у студентів навички читання, що виконуються без фіксації уваги на окремих елементах при читанні як вголос, так і про себе, тобто технічний аспект читання має бути максимально автоматизованим, що є передумовою подальшого успішного вивчення інших дисциплін.

Читання вголос є важливим елементом навчального читання на початковому етапі. Навчання техніки читання іноземних студентів починається з самого початку вивчення УЯІ, при цьому враховується те, що довільне та мимовільне запам'ятовування у студентів досить розвинене. Основне завдання читання про себе як навчального предмета навчити студентів читати та розуміти незнайомі неадаптовані навчально-професійні, суспільно-політичні тексти та ін. Зі свого боку, процес читання мовчки сприяє оволодінню техніки читання, значно розвиває та активізує розумову діяльність іноземних студентів, що стає можливим при досягненні певного ступеня зрілості. Стадія зрілого читання передбачає самостійне читання про себе, вміння орієнтуватися в тексті, знаходити, виокремлювати необхідну інформацію з невідомого тексту та, передусім, притаманна середньому етапу навчання. Зріле читання залежить від рівня оволодіння технікою читання та ґрунтується, головним чином, на засвоєних знаннях, уміннях й навичках з читання, одержаних іноземними студентами на підготовчому етапі навчання, що забезпечує плавний перехід до навчання на поглибленому етапі у ВНЗ. Зазвичай, мінімальний рівень зрілого читання фор-

мується в студентів на початковому і частково на середньому етапах навчання. У цей період на базі навчальних текстів іноземні студенти опановують техніку читання. Вже на першому щаблі формування навички читання вирішальна роль належить розумінню того, що читається. Водночас дане читання зорієнтоване на виконання певного комунікативного завдання, що активізує розумову діяльність іноземних студентів під час читання. Комунікативне завдання полягає в досягненні розуміння матеріалу, який читається, тобто розуміння зв'язків і відношень між об'єктами й явищами, відкладеними у змісті тексту. У даному випадку, під час голосного чи мовчазного читання головна увага повинна бути зосереджена на розумінні змісту, що читається. На подальших етапах навчання продовжується робота над виробленням навичок мовчазного читання та техніки читання, яка формується та розвивається протягом всього періоду навчання.

Слід пам'ятати, що навчання читання будується за принципом від окремих частин до цілого та вважається, якщо студент спочатку вивчить букви, навчиться складати з них слова, озвучувати їх, поєднувати одне з одним, потім почне впізнавати в тексті слова, відтак словосполучення, то він навчиться читати. Основним принципом організації такого навчання є поступове ускладнення матеріалу (від звука/літери – до слова, від нього – до речення) [2, с. 163]. Перевірка навички читання викладачем УЯІ на початку навчального року у ВНЗ показали, що переважна більшість іноземних студентів читає з повторами, розбиваючи слово на частини, пропускаючи слова, букви, що часто супроводжується недостатнім розумінням прочитаного, позаяк вся увага зосереджується на процесі читання, а не на змісті тексту. Збільшення обсягу текстів на поглибленому етапі навчання у ВНЗ значно актуалізують спрямування зусиль педагогів-науковців на пошук оптимальних шляхів удосконалення техніки читання.

У процесі навчання техніки читання рекомендується зосередити увагу на якості читання, на формуванні навичок швидкого, правильного, свідомого та виразного читання. Вироблення у студентів усіх цих навичок стає першочерговим завданням навчального процесу в немовних ВНЗ.

У формуванні навичок та вмінь техніки читання можна виділити такі складові: 1) навички автоматизмів сприймання і розпізнавання букв при читанні, фонем при слуханні; 2) навички розпізнавання і розуміння лексичних одиниць активного і пасивного мінімумів; 3) уміння розпізнавання та диференціації активного та пасивного мінімумів на рівні речення; 4) уміння синтагматичного членування речень, встановлення смислових зв'язків між ними та їх інтонаційне оформлення; 5) уміння уповільнювати та прискорювати темп читання; 6) уміння гнучкого читання. Не менш важливим є формування вмінь смислової обробки інформації. Серед основних вмінь, які безпосередньо пов'язані зі смисловою організацією змісту інформації, є: уміння читання із загальним розумінням змісту; уміння розкривати розвиток теми у логічній послідовності лексико-тематичних ланцюжків, ключових слів; уміння виділяти в тексті основну думку і найбільш суттєві деталі; уміння розрізняти головну і другорядну інформацію та ін. Найголовнішим завданням при навчанні читання навчитися розуміти незнайомий текст, не вдаючись до деталей, намагатися не перекладати кожне слово, використовувати мовну і контекстуальну здогадку, ігнорувати другорядну, несуттєву інформацію. Виходячи з вищесказаного, для ефективного читання мовою, що вивчається слухним буде формування наступних вмінь: не звертати уваги на незнайомі слова, якщо вони не заважають розумінню загального змісту тексту; прогнозувати, здобувати та відтворювати потрібну інформацію; працювати зі словником; самостійно шукати нову інформацію в різних джерелах; визначати тему й основну думку тексту за ключовими словами; визначати логічно завершені частини тексту та добирати заголовки до них; орієнтуватися у змісті прочитаного, використовувати коментарі, що зустрічаються в тексті; сприймати і переробляти актуальну інформацію навчального тексту в стислому вигляді.

Важливим фактором у процесі вивчення навчального тексту є використання прийомів навчання, які активізують розумово-мовленнєву діяльність іноземних студентів. Для підвищення ефективності читання, необхідно зосередити увагу на формуванні на-

вичок техніки читання, розвитку вмінь усвідомленого читання. Найважливішим показником техніки читання є швидкість читання. В освоєнні техніки швидкого читання досить важливим є поняття досвіду, що виникає на основі засвоєних знань, вже сформованих у іноземних студентів умінь і навичок. Психологія визначає навички як автоматизовані вміння, розвинуті шляхом частого повторення дії, що виконується під постійним контролем свідомості.

Перш за все техніка і якість читання залежать від методики та раціоналізації читання. Раціоналізація читання, незалежно від швидкості читання, підвищує ефективність навчальної діяльності іноземних студентів у ВНЗ, сприяє економії часу шляхом спрямованого вибіркового читання, розвиваючи мислення, увагу, пам'ять. До важливих компонентів техніки читання, який впливає на смислову сторону читання, відноситься спосіб читання. За способом читання розрізняють: 1) артикуляцію або проговорювання напівголосно того, що читається (при цьому, як вже зазначалося вище, швидкість читання спостерігається нижче норми); 2) читання про себе, вагоме значення в даному випадку має внутрішня мова (засвоєння тексту при цьому проходить більш ефективно, читання досить швидко); 3) найбільш досконале читання про себе (забезпечує високу швидкість читання та якісне засвоєння прочитаного).

Методична реалізація змісту навчання читання потребує гнучкого підходу до визначення цілей, структури заняття, відбору методів і прийомів, що входять до складу читацької діяльності іноземних студентів: організація читання; орієнтування в потоках інформації та вміння використовувати прочитане в навчальній та подальшій професійній діяльності. Успішність реалізації навчання читання залежить не лише від відбору професійно-орієнтованих текстів, але й від правильно підібраних вправ, послідовності їх застосування на різних етапах навчальної діяльності. Погодимося, що ефективність процесу навчання читання може бути забезпечена завдяки професійно-орієнтованим текстам, а його кінцевий результат – методично обґрунтованій системі вправ [3, с. 8]. Звідси випливає необхідність розроблення системи вправ, які доцільно і ефективно можна використовувати для навчання читання у ВНЗ, що спеціально орієнтовані на розвиток техніки читання. Вправи, які застосовуються під час навчання читання, розраховані, головним чином, на початковий етап навчання. Відповідно, на основному та просунутому етапах вправи на розвиток техніки читання вже не є актуальними. На цих етапах навчання техніки читання іноземних студентів здійснюється на основі неадаптованих текстів, пов'язаних з навчанням професійно орієнтованих дисциплін. Навчання техніці читання відбувається на прикладі наукового тексту, оскільки текст в даному випадку є джерелом інформації професійної підготовки майбутнього спеціаліста.

У висновку зазначимо, що навчальний професійно-орієнтований текст спрямований на вирішення конкретних комунікативних завдань, метою якого є формування навичок і вмінь, що дозволяють сприймати текст мовою, що вивчається як джерело інформації в процесі комунікації. В якості об'єкта дослідження техніка читання розглядається на прикладі тексту з урахуванням фахової спрямованості іноземних студентів ВНЗ. Оволодіння технікою читання професійно-орієнтованих текстів у практиці навчання іноземних студентів УЯІ є обов'язковим і при читанні вголос, і мовчки.

Список літератури:

1. Клычникова З.И. Психологические особенности обучения чтению на иностранном языке: пособие для учителей / З.И. Клычникова. – М.: Просвещение, 1973. – 223 с, с. 6
2. Матюха Г. В. Навчання техніки читання англійською мовою / Г. В. Матюха, М. В. Ступак // Наука і освіта. – 2013. – № 6. – С. 162-166 с.163
3. Складенко Н. К. Сучасні вимоги до вправ для формування іншомовних мовленнєвих навичок та вмінь / Н. К. Складенко // Іноземні мови. – 1999. – № 3. – С. 3-8. С. 8

Тендітна Н. М.
кандидат філологічних наук, доцент
Ткаченко І. О.
студентка філологічного факультету
ДВНЗ «Донбаський державний університет»
м. Красний Лиман, Донецька область, Україна

ОБРАЗ СМЕРТІ В УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ КАЗКАХ

Яким би не був щасливим кінець в українських народних казках, за особливістю жанру, але смерть або смерті деяких героїв у них є обов'язковими за тими ж особливостями жанру, коли зло має бути неодмінно покараним. Тому у народних казках постає перед нами широкий спектр смертей.

У багатьох творах вже само слово «смерть» входить до складу назви: «Солдат и смерть» [1], «Смерть від коня» [4], «Бедняк и смерть» [1], «Цыган и смерть» [1]. Або відразу вказує на причину смерті: «Як померла дівчина» [4], «Як чоловіка дерево вбило» [4], «Смерть скупого» [1].

Смерть має персоніфікований образ, яка «вільно гуляє по всій країні» [1, с. 465]. Про це свідчить і той факт, що у більшості казок слово «Смерть» вживається з великої літери. Найчастіше змальовують у вигляді жінки із закритим обличчям і яка виступає в ролі хрещеної матері чи куми. Інколи, аби допомогти своїм кумам позбутися злиднів, вона пропонує сумісний «бізнес»: «Тепер ти не будеш вже таким бідним, я допоможу тобі. Оголоси себе чудо-лікарем. Набери у склянки із-під ліків чистої води і різних трав. Коли прийдеш до хворого, то побачиш мене. Якщо я буду стояти біля голови хворого, то скажеш, що пізно вже лікувати, а якщо я буду стояти біля ніг, то кажи, що вилікуєш» [1, с. 106].

Часто герої казок вступають у діалог із смертю. Вони змушують смерть зачекати тієї миті, коли герою самому набридне жити: «Когда расхворался уж совсем, сделал себе под постелью колесо. Приходит Смерть, а старик перекрутился: где голова была, там ноги, а где ноги были – там голова. – Эй, куменек! – говорит Смерть. – Крутись не крутись, а помирать надо!» [1, с. 107].

І звичайно ж, герої казок мріють дізнатися про точну дату своєї смерті: «Помреш тоді, коли низ спини стане холодним» [1, с. 142]. Тому найбільшої подяки заслуговують ті люди, які здатні змінити цю дату в часі. Або можуть оживити померлу людину: «На другой день ми її поховали на цвинтарі, а цей незнайомий парубок відкопав її вночі та й привів нам живу» [4, с. 192]. А найкращою дякою за таку «роботу», крім матеріальних статків, є побажання довголіття та бессмертя: «Дай вам боже здоров'я... за те, що ви мене від смерті врятували...» [1, с. 142].

Після смерті герої можуть і перевтілюватися. У цьому випадку маємо відгомін давнього вірування про переселення душ: «А на Івановій могилці виросла тростина» [5, с. 219].

Стосунки із смертю можуть носити і комічний характер, втілюючи споконвічну мрію людей про безсмертя: «Ну живи доти, поки від тебе не залишаться одні кістки» [1, с. 107].

У казці «Юнак і цісарева дочка» описано смерть чорта: «...як ударив чорта по шиї, так шабля пукла, а чорт жиє. Вдарив другий раз по шиї тою половиною шаблі. І та половина тріснула і покришилася. А чортова голова ще не відпала від тулуба. Ударив третій раз, і чортова голова покотилася по землі. Та й полилася не кров червона, а чорний дехоть» [4, с. 82].

А у казці «Тодорко й найстарша царівна» даються поради про те, як вбити змійчука: «...перед смертю змій-лиходій має народити малого змійчука... – Биймо!.. почали гатити камінням, то вбили змієня» [2, с. 29].

Спричинити смерть також можуть не тільки люди, але й казкові істоти та звірі: «Та кінь його (чорта) копитом тріснув, що аж смола потекла» [4, с. 143]; «Левко да ведмідь як ухватили змія, да так і розідрали на куски» [4, с. 152].

Смерті різняться між собою на насильницькі та природні. Природню смерть змальовано у казці «Щастя бідного парубка»: «А вони двоє найдовше прожили. Так, що їм сонце аж у двіста років зайшло. І тоді вони повмирали» [4, с. 156].

У народних казках досить рідко зустрічаємо риси обряду поховання: «Підійшли до неї, а вона мертва... Зачали голосити, приповідати, поскликали всіх сусідів...Що їм робити? ... Робити трунву та й поховати...» [4, с. 190]; «І тоді вони повмирали... Їх діти справляли обід. Великий обід був, як весілля. І я дістав простибіж глек і стручень» [4, с. 156]. Інколи спостерігаємо і поодинокі випадки опису особливостей поховання незаміжніх дівчат: «Зачали її вбирати у вбрання, таке делікатне, як мали вбирати до вінчання» [4, с. 190]. Бо оминаючи обряди поховання, смерть порівнюється із природнім, або поза природнім явищем: «... змій тут і розпластавсь, і дим пішов у трубу» [5, с. 70].

Інколи смерті одних героїв стають порятунком для інших: «Гайгай, як побачив, що утратив діло, вдарив собою в землю й розсипався на порошок. І в цей час воскресли оті сестри, що втопилися» [5, с. 187]; «Це не кугут був, а Сироїд, котрий украв вашу доньку... І я визволив вашу доньку з неволі» [4, с. 63].

Або ім'я героя увіковічено у віках: «Та вже з того-то часу й почало зватися те урочище, де Кирило жив, Кожум'яками» [5, с. 84].

Та не завжди смерть кривдників закінчується швидко. Інколи вона вимагає певних додаткових дій. Так у «Казці про царевича та його брата Івана Білого» читаємо: «Його не вдасться нікому вбити, бо він весь кам'яний...Наприкінці як жбурне царевич отим піском змію межі очі! Змій і здох» [5, с. 27]; «Посік його, спалив кості і на вітер попів пустив...» [5, с. 89].

Почасти це можуть бути і різноманітні явища природи чи предмети: «Та як ударив по криниці палицею – то кров так і потекла (а це змієва сестра перекинулась криничкою). Поїхали далі – зарубав іще двох сестер, що були у вигляді їжі і ліжок. Далі оглянулись – хмара наступає попід небесами. Коли вони придивляться – аж це стара зміямати женеться» [5, с. 91–92].

Врятувати від смерті у казках може впровадження деяких ритуальних чи магічних дій: «Тільки мені день і зостався жити ... як хазяїн сам візьме та підпалить свою хату, та все його добро згорить, треба взяти того попелу та й затоптати мені рану, то тоді вона загоїться» [5, с. 259]; «... треба цей палац... розбити до цеглини і вивезти в море. А цей пляц переорати на город. Бо у вашім палаці запанував чорт. Якщо ви пожалуєте палац та не зробите це, то чорти все одно візьмуть вашу дочку, а вас затлумлять, зітруть з лиця землі» [4, с. 60].

Ці завдання можуть носити як разовий характер, так і повторюватися декілька разів: «Ну от задам я вам задачу; як зробите – пущу живих, а як не зробите – голови всім позрубую. За одну ніч море викосить і у копиці зложить, а ні, то... Задає другу задачу: Скільки в мене є худоби – я приготую обід, як усе споживете – живі будете, а як не споживете, то голови постинаю... вирішив ще помучити. Хто завтра, – каже він, – принесе раніш води з моря, – чи моя дочка-скорогонка, чи ви? Як ви – живі будете, а ні, то...» [5, с. 95-96].

Завдяки живій воді герой отримує ще один шанс на життя та має можливість «віддячити» своїм кривдникам. Дістати цю цілющу воду під силу птахам та звірам: «Схопив батько вороненя і говорить: Принеси живої води, тоді віддам тобі вороненя» [5, с. 219].

Розкривається у казках і цілий калейдоскоп причин смерті: «Багач догадався, що вже йому ніколи не вийти на світ білий, та як зарув. Та з того йому й серце пукло. Отак заздрість та й ненависть допровадили багача» [4, с. 150]; «Ви мене зрадили, – мушу вас покарати» [5, с. 81]; «І прийшов до свої хатини, де родився. І сів у тій порожній хатині, і все плакав за свою першою жінкою. І з того туску помер» [4, с. 103]; «А тут ще заслабла і померла його жінка» [4, с. 101]; «Чоловік постарівся, помер» [2, с. 87].

Та різновидів смерті: «... та тільки сіла, а він за лопату та й кинув її в піч і заслінкою піч затулив...» [5, с. 66]; «Лютый обтис дівчину морозом, дівчина обладилася, що вже її не видно, лиш стовп леду став» [4, с. 93]; «А вони не прийшли будити, а прийшли йому смерть зробити. Витяг шаблю оден та й другий... і в одну мить відтяли йому го-

лову від тулуба» [4, с. 70]; «Пірнув він у казан та й ошпарився на кістку» [4, с. 35]; «тріснув від злості» [5, с. 202].

Часто у казках також просто лише дається наказ про покарання того чи іншого злочинця, без вказівки на різновид страти: «І Звернидуба теж король покарав на смерть» [5, с. 71].

Найбільш розповсюдженою у народних казках є смерть за допомогою коня: «У вас є молодий кінь у стайні, котрий не був три роки надворі. Прив'яжіть бабу йому до хвоста. І пустіть у степ. Хай з неї лиш кістки остануться» [4, с. 127]; «Вивести цього зрадника, прив'язати до хвоста коневі добрим курмеєм і пустити того коня в світ» [4, с. 71].

Хоча найчастіше читач постає вже перед фактом смерті, як завершеної події: «отець умер» [2, с. 41].

Смерть – це і прощання з батьками та їхній заповіт дітям на подальше життя: «Що я буду чинити, як ви умрете?.. Що будуть люди робити, і ти те роби. Хліб аби все з медом їв, в кожному селі аби в тебе хижа була та й аби все у нових чоботях ходив. Так спомагайся, і нічого тобі не буде...» [2, с. 41]. Інколи поради бувають досить дивними: «...однако як тобі круто прийдеться, то візьми мотуз на цей чіп, що тут у сій геренді забитий (вказує на чіп), завісся» [2, с. 41]. Але яким би не був дивним цей заповіт, нехтувати ним забороняє народний звичай, бо «відтоді хто на смертній постелі, тобто перед смертю, що просить або напминає, звикли додержувати й виповняти» [2, с. 42].

Зустрічаємо у казках і вбивство у межах однієї родини. Основною причиною, як правило, виступає заздрість: «Давай-но задушимо Івана і відберемо ягоди. Тоді ми поїдемо до міста» [4, с. 218]. Або цілої родини: «Я трьох зміїв-велетнів убив, їхніх сестер повбивав, стару зміїху в море загнав, царя Ірода на той світ перевів» [5, с. 97].

У казках розкривається і походження деяких поховальних ритуалів: «Буває, що людина завмирає на дві доби й більше. Люди думають, що вже померла та людина, та й махом її ховають. Живу ховають. Від сьогоднішнього дня всі лікарі селами й містами будуть забороняти людям ховати мертвих другої днини. Тільки мають ховати третьої днини. І то має лікар передати тіло і дозволяти ховати...І від того часу вийшов такий закон, що мертву людину ховають аж на третій день» [4, с. 193].

У казках можна стати і героєм, заподіявши смерть іншій істоті: «І від того року повбивав той хлопець у тій країні всіх зміїв. І ходив побивати їх по других країнах. І був він героєм на цілий світ» [5, с. 55].

Але найбільшою звитягою вважається стяти своєму супротивнику голову: «...вийняв шаблюку і зняв Поганину голову з плечей. Наколов її на кінець шаблі, підняв високо і пішов...до рідного краю» [1, с. 295].

Отже, підсумовуючи сказане, зазначимо, що смерть в українських народних казках стає ніби підсумком усього прожитого життя: «І жив ти, певно, бідаче, без людського привіту, та й вмер без привіту» [4, с. 374]; «Невдовзі вона й померла в ганьбі та неславі» [5, с. 88]. Хоча у деяких казках зустрічаємо і твердження про те, що смерть залежить від божої волі. І ніякими дарами, почестями та заслугами від неї не відкупитися: «Бог забажає, смерть нашле...» [4, с. 209]. Також існує водночас і поняття невідворотності долі: «А ця дівчина, – сказав лікар, – має зараз умерти, бо їй так присуджено. Їй лиш стільки суджено жити» [4, с. 193].

Список літератури:

1. Сказки Верховины. Закарпатские украинские народные сказки. – Ужгород: «Карпати», 1976. – 379 с.
2. Соціально-побутова казка / Упоряд., передм., приміт. О. Брициної. – К.: Дніпро, 1987. – 282 с.
3. Український дитячий фольклор / Упоряд. В. Бойко. – К.: Вид-во Академії Наук Української РСР, 1962. – 247 с.
4. Українські народні казки. Казки Гуцульщини / Упоряд. М. Зінчук. – Львів: «Світ», 2003. – 383 с.
5. Українські народні казки / Упоряд. Л. Дунаєвської. – К.: Веселка, 1990. – 271 с.

ЕЛЕКТРОННИЙ ПІДРУЧНИК ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-СЛОВЕСНИКІВ

Сьогодні освіта в Україні знаходиться в стадії реформування, адже традиційні методи, прийоми і засоби навчання уже не відповідають повною мірою вимогам сьогодення, не задовольняють його запитів і стрімкого зростання інформатизації суспільства. Тому вирішальним чинником розвитку нової освітньої системи мають стати інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), зокрема електронний підручник.

Окремі аспекти роботи з ІКТ, створення та використання електронного підручника в освітньому процесі висвітлено у наукових розвідках вітчизняних учених В. Бадер (теоретико-практичні засади побудови електронного підручника), С. Єрмоленко (співавтор концепції створення електронного підручника), Є. Кравченко (питання про інформаційно-комунікаційну складову фахової компетентності вчителя-мовника), О. Кучерук (інтеграція комп'ютерних методів у традиційну систему організації самостійної роботи учнів), А. Нікітіної (інформаційні технології в методичній підготовці майбутнього вчителя-словесника), В. Новосолової, Я. Остаф (створення електронного підручника з української мови для старшої школи), Н. Семенів (електронний підручник як засіб особистісно-зорієнтованого навчання), Л. Скуратівського (інформаційні технології як засіб мовленнєвого розвитку учнів), Г. Шелехової (електронний підручник на уроках української мови), В. Шляхової (співавтор концепції створення електронного підручника) та ін.

У статті Валентини Бадер «Електронна лінгводидактика: стан і перспективи» докладно розглянуто й проаналізовано історію створення електронних підручників в Україні; визначено основні тенденції подальшого розвитку електронної лінгводидактики [1].

На думку Н. Семенів, на уроках рідної мови «найдоцільніше ввести якісно новий засіб навчання (електронні підручники), який, у свою чергу, буде найглибше реалізовувати у собі принципи особистісно зорієнтованого навчання, щоб учні не втрачали інтерес, прагнули до вдосконалення вже здобутих знань» [5, с. 2].

Галина Шелехова акцентує увагу на тому, що «використання електронного підручника на уроках української мови передбачає пошук шляхів уникнення одноманітності в роботі вчителя на уроці, наочне представлення мовних об'єктів і процесів, включення відеосюжетів, можливість виявлення рівня навчальних досягнень учнів, забезпечення диференціації, індивідуалізації навчання, мовленнєвого розвитку школярів, широке наведення зразків мовленнєвого етикету, формування мотивованого ставлення до вивчення мови, оперативний самоконтроль учнів у процесі виконання вправ і тестів тощо. Також електронний підручник має широкі можливості щодо роботи з додатковою інформацією (словниками, енциклопедіями, довідниками, бібліографією та ін.), проведення мовних ігор, тестів для самоконтролю та відпрацювання з метою закріплення мовних і мовленнєвих умінь та навичок школярів» [7].

Павло Полянський наголошує, що «електронний підручник повинен, по-перше, розкривати предмет науки, даючи опис, пояснення, передбачення і прогнозування явищ, фактів, процесів, об'єктів і, по-друге, розкривати сутність предмета вивчення, містити методичний апарат для вчителя та учнів». Окрім того, «завдяки електронному підручнику вчитель одержує можливість практикувати сучасні технології моніторингу, контролю та обліку навчальних досягнень учнів, уникнувши стомлюючої механічної роботи» [3].

Однак усі дослідники мають спільну думку про те, що інформаційно-комунікаційні технології, зокрема електронний підручник – це перспектива розвитку освітньої галузі в Україні, її наближення до європейських і світових стандартів, альтернатива традиційним методам і засобам навчання.

Тому вкрай важливо знайомити студентів (майбутніх учителів української мови і літератури) не лише з традиційним підручником і прийомами роботи з ним, а й з альтернативним засобом навчання – електронним підручником.

Опитування, проведене серед студентів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, які здобувають спеціальність «Учитель української мови і літератури» (76 осіб), дозволило з'ясувати, що з поняттям «електронний підручник» вони теоретично знайомі (96% опитаних), проте на практиці працювали з електронним підручником лише 43% студентів. Окремі респонденти плутають поняття «електронний підручник» і «електронна книга» (9%).

Серед електронних підручників, з якими працювали, студенти найчастіше називають електронні підручники з фахових дисциплін (83%), рідше – електронні версії шкільних підручників з української мови і літератури (52%), пояснюючи це тим, що за звичкою зручніше користуватися друкованим підручником та й не всі школярі мають змогу працювати з електронними підручниками.

Показовим для нашого дослідження є й те, що студенти не змогли відповісти на питання про типи електронних підручників (відсканований паперовий підручник, традиційний підручник з гіпертекстовими вставками, спеціально розроблений електронний підручник), що вказує на їхню поверхову обізнаність.

На питання «Чи намагалися Ви самі створити електронний міні-підручник», відповіді усіх студентів були негативними. Пояснювалось це відсутністю достатньої бази знань і браком часу для того, щоб самостійно розібратись з цим питанням.

Були відзначені й недоліки цього засобу навчання: технологічні недосконалості (38%); швидкоплинні зміни в технологіях, що спричинить до неможливості користування «старим» електронним підручником (54%); чутливість електронних підручників до різноманітних пошкоджень (59%); електронним підручником неможливо користуватися без електронної книги чи персонального комп'ютера (61%); випромінювання екранів електронних пристроїв шкодить здоров'ю (92%).

Однак респонденти усвідомлюють, що українська освіта поступово переходить на використання альтернативного засобу навчання – електронного підручника (97%) і серед його переваг називають: простоту і швидкість у користуванні (доступі до потрібної навчальної інформації) (86%); можливість перегляду відеосюжетів та прослуховування аудіоінформації (98%); забезпечення диференціації та індивідуалізації навчання (79%); можливість самоконтролю у процесі виконання завдань (91%); незначну вагу і невеликі розміри (89%); можливість завантажити в один електронний пристрій підручники з багатьох предметів (90%).

Сучасна ж практика навчання майбутніх педагогів-словесників (зокрема вивчення дисциплін циклу фахової підготовки) спрямована переважно на засвоєння традиційних методів і прийомів роботи з інформацією (здобуття, усвідомлення, засвоєння інформації через усний виклад матеріалу лектором) та способів її передавання учням (усне слово вчителя, робота з підручником). Альтернативні ж технології застосовуються не так часто, подекуди безсистемно.

Для того ж, щоб реалізувати всі вимоги до сучасного уроку мови й літератури, що висуваються чинними програмами й державними документами про освіту, вчителів необхідно самому володіти традиційними й альтернативними методами, прийомами і засобами навчання, орієнтуватися в сучасному потоці інформації, користуватися інформаційно-комунікаційними технологіями.

Отже, з огляду на вимоги освітньої галузі й соціуму, сучасний учитель не має права обмежуватись лише традиційними підходами у навчанні, тому підготувати висококваліфікованого, конкурентоспроможного на ринку праці педагога – основне завдання сучасних педагогічних вишів.

Список літератури:

1. Бадер В. І. Електронна лінгводидактика : стан і перспективи : електронний ресурс / В. І. Бадер // Освіта та педагогічна наука. Гуманітарні науки. Філологія. – Луганськ,

2012. – № 2 (151). – С. 34–43. Режим доступу до журналу : http://dspace.ltsu.org/jspui/bitstream/123456789/228/1/Bader_ua.pdf
2. Бадер В. І. Теоретичні засади побудови електронного підручника з української мови як іноземної / В. І. Бадер // Теорія і практика викладання української мови як іноземної : зб. наук. пр. – Вип. 3. – Л., 2008. – С. 105–110.
 3. Полянський П. Про переваги і вразливі місця електронних підручників [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/school/school_today/16840/
 4. Роль електронних книг в освітньому просторі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ebook-ua.org/taxonomy/term/537/0>
 5. Семенів Н. Л. Електронний підручник з рідної (української) мови як засіб реалізації особистісно зорієнтованого навчання / Н. Л. Семенів // Укр. мова і л-ра в шк. – 2005. – № 5. – С. 2–6.
 6. Скуратівський Л. В. Інформаційні технології як засіб мовленнєвого розвитку учнів у процесі навчання української мови в основній школі / Л. В. Скуратівський // Укр. мова і л-ра в шк. – 2005. – № 4. – С. 7–10.
 7. Шелехова Г. Т. Електронний підручник на уроках української мови : електронний ресурс / Г. Т. Шелехова // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. пр. – К.-Луцьк, 2007. – Вип. 7. – С. 127–133. – Режим доступу до журн. : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/psp/2007_7/3_05.pdf.
 8. Шелехова Г. Т. Використання комп'ютерних технологій на уроках української мови / Г. Т. Шелехова // Українська мова і література в школі. – 2006. – № 8. – С. 1–8.
 9. Шепетко Ю. М. Методика використання електронного підручника з української мови в коледжах : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова) / Ю. М. Шепетко. – Луганськ, 2012. – 240 с.

СЕКЦІЯ 7. РОСІЙСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Аргунова Г. В.

старший преподаватель

Харьковский национальный университет радиоэлектроники
г. Харьков, Украина

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПОСЛОВИЦ И ПОГОВОРК ПРИ ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАНЦЕВ РУССКОМУ ЯЗЫКУ

Любое общение на иностранном языке представляет собой сложный процесс взаимодействия культурных традиций. Понимание культурных особенностей чужого языка всегда связано со значительными трудностями, поскольку в большинстве из них заложен определенный скрытый смысл (понятный носителям языка), который обуславливает особенности социального поведения носителей языка. Поэтому в целях формирования языковой компетенции иностранцев считаем необходимым обучать их языковым единицам, отражающим особенности национальной культуры и специфику поведения [1, с. 67].

Среди языковых единиц с национально-культурным компонентом семантики особое место занимают русские пословицы и поговорки, несущие специфическую, ментальную информацию о культуре и традициях русского народа. Эти языковые единицы в наибольшей степени позволяют реализовать в преподавании принцип изучения языка с опорой на культурный компонент.

Использование на занятиях русского языка пословиц и поговорок помогает учащимся овладеть не только аспектами языка, а именно, произношением, грамматикой, лексикой, но и важнейшим видом речевой деятельности, говорением. Русские пословицы и поговорки играют большую роль в обогащении словарного запаса нерусских студентов. Они выполняют познавательную, коммуникативную и воспитательную функции.

Поэтому выбранная тема представляется нам актуальной и важной.

Необходимость введения фразеологических единиц (пословиц и поговорок) в содержание процесса обучения русскому языку как иностранному обуславливается их высокой страноведческой ценностью и способностью отражать русский национальный менталитет (В.Г. Костомаров, Е. М. Верещагин, Ю. Д. Прохоров и др.), способностью выступать в качестве средств, дифференцирующих функциональные стили речи (О.Д. Митрофанова, А.Н. Васильева, О. А. Лаптева и др.) Введение фразеологических единиц в обучение повышает мотивацию и интерес к изучению иностранного языка. «Употребление пословиц и поговорок украшает речь, делает ее образной и яркой, привлекает внимание к теме разговора, сильнее воздействует на чувства собеседника и позволяет завоевать у окружающих авторитет образованного человека с высоким интеллектуальным уровнем» [4, с. 192] Поэтому нельзя недооценивать огромную методическую и практическую ценность использования пословиц и поговорок в процессе обучения иностранного языка.

Между пословицей и поговоркой существует определенное различие. Пословица – меткое краткое народное изречение, несущее обобщение тех или иных житейских наблюдений. Выражая законченное суждение, пословица в грамматическом плане является законченным предложением. Поговорка – тоже краткое народное изречение, но, в отличие от пословицы, поговорка не выражает законченного умозаключения и в грамматическом плане является словосочетанием. Пословицы более коммуникативны, поговорки более номинативны.

Усвоение пословиц и поговорок иностранными учащимися прежде всего предполагает точное понимание их семантического содержания и ситуации, в которой они употребляются. Это означает, что при обучении данным языковым единицам, обладающим

национально-культурным компонентом значения, на первое место выдвигается задача их семантизации.

Основные способы объяснения значения пословиц и поговорок иностранным учащимся – это толкование значения, указание ситуации употребления, историко-этимологический анализ, культурологический комментарий, информация о стилистической и прагматической характеристике.

Для правильного понимания значений пословиц и поговорок необходима правильная запись их формально-структурной формулы. При этом особое внимание обращаем на пословицы и поговорки с семантическими изменениями. В учебных целях они приводятся в полном виде, так как опущенное слово иногда несет основную смысловую нагрузку: *Как зеницу ока. Надо: Хранить (беречь), как зеницу ока; Не на живот, а на смерть. Надо: Биться не на живот, а на смерть; У разбитого корыта. Надо: Остаться у разбитого корыта.*

Говоря о семасиологическом плане, обращаем внимание на следующие моменты:

1. Вариантность пословиц и поговорок, которая может быть вызвана заменой одного слова другим, сходным или совпадающим по смыслу: *Видно птицу (сокола) по полету; Глаза страшатся (боятся), а руки делают; Выше меры (через силу) и конь не скачет*; лексико-грамматической перестройкой пословицы или поговорки: *Один за всех, все за одного. – Все за одного, один за всех; Пан или пропал. – Либо пан, либо пропал*; словообразовательным или формальным изменением одного из компонентов: *Видна птица по полету. – Видно птицу по полету; Где наше не пропадало. – Где наша не пропадала*. Во всех этих случаях явление вариантности не приводит к нарушению семантического тождества пословицы или поговорки, – у них остается эквивалентное значение, поэтому варианты рассматриваются как одна пословица или поговорка.

2. Экспрессивность паремий, т. е. их способность выражать понятие ярко, наглядно, с большой обобщающей силой, эмоционально-оценочными характеристиками. Экспрессивность пословиц и поговорок носит, как правило, иносказательный характер: *Рыбак рыбака видит издалека*.

3. Эллиптичность (редукция) пословиц и поговорок. Грамматическая «неполнота» эллиптических пословично-поговорочных выражений носит стабилизированный характер, она понятна носителям языка и легко восстанавливается с помощью контекста или ситуации. Но в учебных целях следует давать полную формулу паремии с исчерпывающим описанием: *Голод не тетка (пирожка не подсунет). – (Голод вынуждает человека съесть то, что есть); Не всякое лыко в строку (ставится). – (Не за каждую провинность нужно укорять)*. Эллиптические структуры свидетельствуют о том, что все пословицы и поговорки возникают в разговорной речи; они придают высказыванию динамичность, выразительность.

Нужно также отметить, что при толковании пословиц и поговорок необходимо иногда учитывать своеобразие их формально-структурной формулы:

а) пословицы носят альтернативный характер и построены как разделительные предложения, выражающие отношения несовместимости: *Либо пан, либо пропал. – Все либо ничего; Что посеешь, то и пожнешь. – Как поступишь, так и будешь расплачиваться*;

б) в пословицах или поговорках глагол– сказуемое стоит в форме повелительного наклонения: *Не в свои сани не садись. – Не берись не за свое дело*;

в) пословицы построены как придаточные предложения с различными отношениями: условными – *Кабы знал, где упасть, соломки бы подостлал. – Если бы знал, что так получится, принял бы меры предосторожности*; пространственными – *Куда иголка, туда и нитка. – Куда один (признаваемый старшим, главным), туда и другой*; образа действия – *Как аукнется, так и откликнется. – Как сам отнесешься к кому-либо, так отнесутся и к тебе*; временными – *Куй железо, пока горячо. – Пользуйся моментом, пока есть возможность*; изъяснительными – *Чему быть, того не миновать. – Что должно случиться, того не избежать*.

г) в структуре пословиц есть деепричастный оборот: *Не зная броду, не суйся в воду. – Не подготовившись, не берись за дело*.

Обращаем также внимание и на этимологию пословиц и поговорок. Не все они нуждаются в этимологическом толковании, но такие справки необходимы в тех случаях, когда начальное значение паремий забылось. Чаще всего это пословицы и поговорки, в основе которых лежат утраченные обряды, поверья, обычаи, – в них употребляются устаревшие, узко профессиональные слова. В этимологическом комментарии пословиц и поговорок главное – это информация об образе, положенном в основу пословицы или поговорки, а также информация о первоначальной ситуации употребления.

Например, в пословице *По Сеньке и шапка* – «каждый получает то, чего он заслуживает, чего достоин, что соответствует его положению», – отразился намек на высоту шапки как свидетельство сословных достоинств в Древней Руси. Сенькой же называли на селе не очень уважаемого человека.

Эффективность применения пословиц и поговорок во многом зависит от рациональной организации учебного процесса. От способов, приемов, пошаговых действий, последовательность которых обеспечивает решение задач обучения. Предлагаем следующую технологию работы с пословицами и поговорками:

- прочитать данную пословицу (поговорку) в хоровом, групповом, индивидуальном режиме;

- перевести пословицу (поговорку);

- найти эквивалент пословицы (поговорки) в родном языке;

- определить скрытый смысл пословицы (поговорки), ее мораль;

- придумать ситуацию, в которой можно употребить пословицу (поговорку);

- составить диалог, употребив в нем данную пословицу (поговорку).

Пословицы и поговорки являются единицами очень яркими и по форме, и по содержанию. В учебной практике их можно использовать как иллюстративный материал, а также для внесения оживления и разнообразия в работу по усвоению языка. Преподаватель может «использовать языковые афоризмы (пословицы и поговорки) в различных целях: от иллюстрации фонетических и грамматических явлений, типичных ситуаций общения до обсуждения сходства и различия изучаемых единиц в разных языках, включая дискуссию по ситуативному употреблению той или иной единицы и пониманию ее образного плана» [2, с. 72].

В заключение отметим, что использование различных приемов семантизации русских пословиц и поговорок на занятиях с иностранными учащимися создает основу многоаспектного изучения языка с опорой на культурный компонент значения и позволяет формировать и развивать у учащихся как языковую, так и культурную компетенцию. А это в свою очередь, способствует активной коммуникации иностранных учащихся на русском языке, что является одной из главных целей методики и практики преподавания иностранного языка.

Список литературы:

1. Баско Н. В. Приемы семантизации пословиц и поговорок при обучении иностранцев русскому языку / Н. В. Баско // Язык, сознание, коммуникация: Сб. статей / Под ред. В. В. Красных, А.И. Изотова. – М.: «Филология», 1998. – Вып. № 3. – С. 67–72.
2. Киселева С. Н. К вопросу об использовании единиц фразеологии и афористики в учебном процессе на подготовительном факультете / С. Н. Киселева // Русский язык для студентов-иностранцев. – М.: Русский язык, 1984. – № 23. – 152 с.
3. Костомаров В.Г., Верещагин Е. М. Отбор и семантизация фразеологизмов в учебном лингвострановедческом словаре / В. Г. Костомаров, Е. М. Верещагин // Словари и лингвострановедение. – М.: Русский язык, 1982. – С. 98–108.
4. Пугачева Л. С. Фразеологический минимум в обучении иностранных студентов-филологов русским фразеологизмам, пословицам и поговоркам (на материале фразеосемантического поля «Деятельность человека») / Л. С. Пугачева // Известия Российского гос. пед. ун-та им. А.И. Герцена. – 2011. – № 129. – С. 192–197.
5. Фелицына В.П. Русские пословицы, поговорки и крылатые выражения. Лингвострановедческий словарь / В. П. Фелицына, Ю. Е. Прохоров. – М., 2009. – 184 с.

СЕКЦІЯ 8. РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ ТА ІНШІ МОВИ І ЛІТЕРАТУРА

Ануріна І. С.
викладач

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
м. Кременчук, Полтавська область, Україна

КОНОТАТИВНІ ЗНАЧЕННЯ ЛЕКСЕМ *BEAUTY*, *SCHÖNHEIT*, *КРАСА* І *КРАСОТА* ЯК НОМІНАЦІЙ ОДНОЙМЕННИХ КОНЦЕПТІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ, НІМЕЦЬКІЙ, УКРАЇНСЬКІЙ І РОСІЙСЬКІЙ МОВАХ

Кожна мова відображає особливу картину світу, яка є сукупністю знань людини про світ та неї саму. Особливості мови визначаються суспільно-історичним досвідом, який формує в свідомості носіїв мови картину світу, що відрізняється від картин світ інших мов, надає дійсності специфічного забарвлення. Погоджуємося з думкою С. Г. Тер-Мінасової, що «мова – потужна суспільна зброя, яка робить з людського потоку етнос, що формує націю через збереження й передачу культури, традицій, суспільного самопізнання певного мовного колективу» [3].

Проблема взаємозв'язку мови й культури є однією з центральних у мовознавстві. Як зазначає В. А. Маслова, мова – факт культури, вона є складовою частиною культури, яку ми успадковуємо, й одночасно її зброєю. Культура народу вербалізується в мові, саме мова акумулює ключові концепти культури, транслюючи їх у знаковому втіленні – словах [2].

Концепт, як будь-який складний лінгвосоціальний феномен, не має однозначного визначення в науці про мову на сучасному етапі її розвитку. Концепт є об'єктом зі світу «ідеального», має ім'я й відображає культурно-зумовлене уявлення людини про світ «дійсності». Концепт – це фрагмент життєвого досвіду людини. В. І. Карасик під культурним концептом розуміє багатовимірне смислове утворення, у якому виділяються ціннісна, образна й понятійна сторони [1].

Інтерпретація концептів напряду залежить від розуміння значення лексем, якими вони вербалізуються в мові. Тому предметом пропонованої розвідки є встановлення конотації лексем *beauty*, *schönheit*, *краса* і *красота* на основі словникових дефініцій.

Аналіз словникових статей зіставляваних мов дозволяє виділити спільне для них глибинне ядро концепту, що складається з такого елементу: краса – усе гарне, прекрасне, що приносить естетичну й моральну насолоду своїм зовнішнім виглядом (колір, форма) або звучанням. Це єдине ізоморфне тлумачення поняття «краса», яке зустрічаємо у словниках. Усі подальші дефініції відрізняються в залежності від мови.

Так, в англійській мові лексична одиниця *beauty* має ще й такі значення:

- 1) гарна людина, особливо жінка;
- 2) гарна річ (витвір мистецтва чи будівля);
- 3) *мн.* щось прекрасне в природі чи в природному/штучному середовищі;
- 4) особливо прекрасна якість, шарм (*a vivid blue area that is the one real beauty of the painting*);
- 5) *неформ.* особлива перевага (*One of the beauties of this medicine is the freedom from after-effects*);
- 6) *ірон.* щось незвичайне (*My sunburn was a real beauty*);
- 7) *неформ.* старомодний спосіб легковажного привітання (*hello, my old beauty!*).

Як бачимо з наведених дефініцій, перевага надається характеристиці саме зовнішнього вигляду людини, предмету чи явища.

У німецькій мові концепт *SCHÖNHEIT* вербалізується за допомогою лексеми, що має конотативні значення, перелічені нижче:

- 1) гарна людина, особливо жінка;
- 2) щось красиве (*jemandem die Schönheiten des Landes zeigen*).

У німецьких тлумачних словниках подається посилання на лексему *schön*, від якої утворилася досліджувана лексема *schönheit*, і яка має набагато більший діапазон дефініцій, зокрема:

- 1) то, що має позитивні якості чи властивості (милий, правильний);
- 2) значний за кількістю чи розміром;
- 3) *ірон.* вживається для вираження негативної оцінки.

На противагу англійській мові, у німецькій знаходимо тлумачення краси як внутрішньої якості людини.

Тлумачення лексеми *краса* в українській мові має особливості, описані далі:

1) оздоба, прикраса кого-, чого-небудь; слава (*Амвросій Бучма, друг наш Бронек – Народу гордість і краса!*);

2) *заст.* красуня (*Краса несказанна була та цариця*).

Що ж до російської мови, то лексема *красота* означає:

- 1) *мн.* гарні, прекрасні місця в природі, художньому творі (*Красоты юга*);
- 2) *розм.* краса! (вигук);
- 3) *поет.* красуня (*Дева-красота*).

Зважаючи на все, зазначене вище, можна стверджувати, що лексеми *beauty*, *schönheit*, *краса* і *красота* мають всього лише одну спільну дефініцію, пов'язану з характеристикою зовнішності людини, зовнішнього вигляду предмету чи явища. Усі інші тлумачення цього поняття є або частково ізоморфними (зустрічаються у двох чи трьох мовах, або аломорфними (характерними лише для однієї мови). Так, вживання лексеми *краса* у множині з однаковим значенням «гарна природа» зустрічаємо в англійській, німецькій і російській мовах. В англійській і німецькій мовах знаходимо дефініцію «гарна, приваблива жінка», у той час, як в українській і російській мовах – «красуня». При чому в такому значенні лексема є розмовною в російській мові, а в українській – відноситься до пласту застарілої лексики. Англ. *beauty* й нім. *schön* може використовуватися для негативної й іронічної характеристики якої-небудь ситуації чи явища. Такі спільні ознаки можна пояснити приналежністю досліджуваних мов до різних груп: англійська й німецька – германські мови, українські й російська – слов'янські.

Але попри це кожна з мов має унікальні дефініції: «особлива перевага», «старомодний спосіб легковажного привітання» (англ.); «той, що має позитивні якості чи властивості (милий, правильний)», «значний за кількістю чи розміром» (нім.); «оздоба, прикраса кого-, чого-небудь; слава» (укр.); вигук «красота!» (рос.). Незважаючи на те, що досліджувані лексеми є багатозначними, усі їх значення дуже близькі один до одного.

Таким чином, аналіз вербалізації концептів BEAUTY, SCHÖNHEIT, КРАСА І КРАСОТА в однойменних лексемах розкриває універсальні риси культурних феноменів і дозволяє виявити особливості смислового відображення в межах національної картини світу.

Список літератури:

1. Карасик В. И. Языковой круг : личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – Волгоград : Перемена, 2002. – 447 с.
2. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика : Учебное пособие / В. А. Маслова. – Минск : ТетраСистемс, 2004. – 256 с.
3. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация / С. Г. Тер-Минасова. – Москва : Слова, 2007. – 624 с.

ДО ПИТАННЯ ПРО СПОСОБИ КЛАСИФІКАЦІЇ ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЙ КУЛЬТУРНО-МАРКОВАНОЇ ЛЕКСИКИ

На межі XX-XXI ст. активного розвитку у лінгвістиці набуває напрямок, в якому мова розглядається не лише як засіб пізнання й комунікації, а й як соціокультурний код нації. Мова є шляхом, за допомогою якого можна проникнути не лише в ментальність нації, а й в погляди людей на світ, на суспільство, на самих себе [7, с. 3]. Основним засобом вираження понять і концептів, у якому закріплюється і передається досвід поколінь, є слово, тому самобутність уявлень народу про світ найбільшою мірою відображається у його мові на рівні лексики [6, с. 132].

Протягом тривалого часу проблема культурно-маркованих лексичних одиниць розглядалась лінгвістами у багатьох аспектах, у різних напрямках та під різними кутами зору. Поміж питань, що стосуються даної проблеми і залишаються невирішеними на сьогоднішній день, можна виділити проблему класифікації окремих груп лексичних одиниць з фоновою семантикою, що містить соціокультурний компонент.

Вченими запропоновано декілька типів класифікації культурно-маркованої лексики, в основу кожного з яких покладено різні принципи. Серед них можна виділити наступні: принцип первинності-вторинності мовної вербалізації [5], семантичний принцип [3; 4; 5; 8], асоціативний принцип [2; 8], принцип історико-семантичної диференціації [4], принцип місцевого розподілу [3], структурний принцип [4]. У лінгвістичних дослідженнях останніх років, в залежності від урахування домінантної ролі одного або кількох компонентів структурного змісту культуроніма, всі принципи класифікації об'єднуються у межах моноструктурального та поліструктурального підходів [1].

У межах даної проблематики увагу привертають деякі категорії національно-специфічної лексики, що заслуговують більш ретельного вивчення з огляду на їх типологію та способи диференціації. Одну з таких категорій становлять лексичні одиниці, закріплені за елементами внутрішньої культури в англійській мові США й стосуються діяльності північноамериканських гендерних об'єднань студентів у вигляді так званих «братерств» (*fraternities*) та «сестерств» (*sororities*) у вищих навчальних закладах країни.

Спираючись на принцип первинності-вторинності мовної вербалізації, в основу якого покладено принцип культурної орієнтації мови, неважко визначити, що вербалізація явищ і понять, пов'язаних з діяльністю студентських «братерств» та «сестерств» як осередків студентської субкультури Північної Америки, відбувається на основі первинної культурної орієнтації мови, а отже, лексичні одиниці, що слугують позначеннями аспектів діяльності гендерних об'єднань студентів, постають ідіонімами в англійській мові США, наприклад: *a frat castle, a frathoe, a bid day, Greek 101, a GDI* і т. д.

На основі асоціативного принципу диференціації культурно-маркованої лексики поміж англо-американських ідіонімів, що постають вербалізаторами діяльності гендерних об'єднань студентів, можна виділити денотативні, або звичайні ідіоніми, а також конотативні, або асоціативні.

До денотативних ідіонімів, що позначають предмети та явища, характерні лише для даної культури, у межах лексичної категорії, що розглядається, можна віднести, прикладом, наступні: *Interfraternity Council, «No-frills» recruitment, Rho Gamma (recruitment guide), sorority rush, Greek week* і т. ін. До конотативних ідіонімів у межах даної категорії належатимуть такі, що утворилися в результаті набуття окремими лексемами певних конотацій у вигляді додаткових значень або їх відтінків на основі деяких характерних ознак відповідних референтів: *big brothers/big sisters, little brothers/little sisters, silence/strict silence, a chapter, newbies, Greeks, an ace, an anchor* та багато ін.

З огляду на семантичний принцип диференціації культурно-маркованої лексики у межах категорії лексичних одиниць, що репрезентують діяльність студентських гендерних спільнот в англійській мові США, можна виділити тематичні групи, що стосуються процедури вступу до студентських гендерних об'єднань (*continuous open bidding (COB), quota, blackball, pledgeship*), різновидів студентських співтовариств в залежності від характеру їх діяльності (*honorary societies, professional societies, service fraternities*), устрою та внутрішньої організації студентських «братерств» та «сестерств» (*an executive office, a frat fund, a house*), їх громадської та благодійної діяльності (*philanthropy, an immersion, an outreach*), вікових традицій та ритуалів (*a hand sign, a ritual, big/little revealing*), роботи органів регулювання студентських гендерних об'єднань (*a membership intake process (MIP), a recruitmentPREP*), дозвілля, відпочинку та приватного життя «сестер» та «побратимів» (*a bar belle, bronzing, a frat lap*), елементів їх зовнішнього вигляду (*topsiders, a lavalier, paraphernalia*), а також терміни, що стосуються «братньої» поведінки (*a total frat move, douchbaggery, a mid-frat crisis*).

У межах категорії лексичних одиниць, що розглядається, можна виявити й певну кількість ономастичних номінацій, котрі, в свою чергу, можуть бути поділені на такі підкатегорії: назви «організацій грецьких літер» (*Alpha Phi Omega, Kappa Kappa Alpha*), назви «братерств» та «сестерств» без використання грецьких літер (*Pershing Rifles, Pershing Angels, Seal and Serpent, St. Antony Hall*), назви регулюючих організацій (*National Panhellenic Conference, National Greek Leadership Honor Society, Multiethnic Greek Council*), найменування сукупностей студентських товариств за етнічним призначенням (*The Divine Nine, The Asian Sorority Network*), найменування громадських проєктів та програм за участю північноамериканських студентських об'єднань (*Chana Project, Service TLO, Alternative Spring Break Program*).

Згідно структурного принципу класифікації культурно-маркованої лексики у межах даної категорії можна виділити монологсемні культуроніми, серед яких знаходимо звичайні (*an aspirant, a lavalier, an infraction*) та контаміновані номінації (*fratastrophe, fratmosphere, fratology, fratitute, girthquake*), та полілексемні культуроніми (*continuous open bidding, Greek letters organizations, Interfraternity Council, Initiation Week*), котрі доволі часто функціонують у мові як у вигляді аббревіатур – *COB, GLO, IC*, так і у вигляді компресій, наприклад, *I-Week* і т. ін.

Окрім цього, лексичні одиниці, що стосуються діяльності північноамериканських гендерних спільнот, можна диференціювати й на основі місцевого принципу класифікації, згідно якого в залежності від широти ареалу їх вживання ідіоніми поділяються на національні (специфічна лексика, що є загальноновживаною серед членів усіх північноамериканських «братерств» та «сестерств»), локальні (лексеми, вживання яких є характерним лише для окремих територій як, наприклад, термін *paraphernalia* у різних місцевостях може вживатися у вигляді скорочень *perry* або *nalia*) та «мікроідіоніми», до яких можна віднести терміни, що стосуються діяльності окремих спільнот або їх підрозділів.

Лексичні одиниці на позначення аспектів діяльності студентських «братерств» та «сестерств» у Північній Америці можна класифікувати також і на основі часового, або історико-семантичного принципу, у межах якого в залежності від своєї актуальності вони поділяються на власне культуроніми та історичні культуроніми, що являють собою так звані семантичні «архаїзми», котрі внаслідок зникнення позначуваних референтів переходять до категорії історично «дистантної» лексики, наприклад, *philosophical societies, F.H.C. Society, Union Triad, Miami Triad, Jefferson Duo, Mystical Seven* і т. д.

Таким чином, на основі поліструктурального підходу у межах «ідіонімічної» категорії лексичних одиниць, що слугують вербалізаторами діяльності студентських гендерних спільнот в англійській мові США, можна виділити декілька способів класифікації «внутрішньокультурної» лексики, заснованих на різних принципах. Проте, слід зауважити, що на даному етапі жоден з наведених способів не варто вважати ані повним, ані остаточною.

По-перше, очевидно, що у межах даного розподілу кожен окрему одиницю може бути віднесено до кількох рубрик одночасно. По-друге, у межах семантичного, структурного й місцевого способів класифікації у ході подальших досліджень цілком ймовірно є виділення додаткових категорій та розширення вже запропонованих. Окрім цього, цікаво розглянути деякі відмінності у специфіці діяльності чоловічих й жіночих студентських об'єднань, що, безперечно, знаходять відбиття в англійській мові Сполучених Штатів, та розробити додаткові принципи класифікації на основі отриманих спостережень. Також перспективним вважаємо вивчення особливостей вербального відображення деяких специфічних рис діяльності північноамериканських гендерних об'єднань студентів за етнічним призначенням та розглянути їх з огляду на різні принципи класифікації.

Список літератури:

1. Боса А. В. Культуроніми в художньому тексті : принципи класифікації / А. В. Боса // *Studia Linguistica*. – 2012. – Вип. 6. – С. 23-30.
2. Виноградов В. С. Лексические вопросы перевода художественной прозы / В. С. Виноградов. – М. : Изд. Московского гос. ун-та, 1978. – 174 с.
3. Влахов С. В. Непереводимое в переводе / С. В. Влахов, С. К. Флорин. – М. : Русский язык, 1990. – 270 с.
4. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англійських перекладів української прози) / Р. П. Зорівчак. – Львів : Видавництво при Львівському університеті, 1989. – 216 с.
5. Кабакчи В. В. Введение в интерлингвокультурологию / В. В. Кабакчи, Е. В. Белоглазова. – СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 2012. – 252 с.
6. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація : навч. посіб. / Володимир Миколайович Манакін. – К. : ВЦ «Академія», 2012. – 288 с.
7. Маслова В. А. Лингвокультурология / В. А. Маслова. – М. : Издательский центр «Академия», 2001. – 208 с.
8. Томахин Г. Д. Реалии-американизмы / Г. Д. Томахин. – М. : Высшая школа, 1998. – 239 с.

Артеменко Ю. О.

кандидат філологічних наук, старший викладач

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
м. Кременчук, Полтавська область, Україна

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ УСКЛАДНЕНИХ ІМПЛІКАТИВНИХ ПРИСУДКІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

В англійській мові існує обмежене коло предикатів, здатних відкривати актантну позицію для цілої пропозиції та імплікувати її істиннісне значення. Дослідники визначають такі предикати як імплікативні. Йдеться про дієслова та дієслівні словосполучення, які, будучи головним граматичним предикатом у реченні, супроводжуються залежною предикацією та пресупонують її істинність або хибність [1; 2; 4], наприклад, *We forgot to call the Rappaports and they showed up* >> *We didn't call the Rappaports and they showed up* (Gilmore Girls, s. 3, ep. 18).

Відповідно до їх визначального впливу на істиннісну інтерпретацію залежної пропозиції, імплікативні предикати (далі – ІП) поділяються на сім груп:

1) предикати позитивної імплікації (*manage, bother*) імплікують істинність пропозиції у стверджувальній формі і її хибність – у заперечній;

2) предикати негативної імплікації (*forget, fail*) імплікують хибність пропозиції у стверджувальній формі та її істинність – у заперечній;

3) предикати каузації або *if-verbs (force, make)* імплікують істинність пропозиції лише у стверджувальній формі, залишаючись нейтральними до її істиннісного значення у заперечній формі;

4) предикати заперечної каузації або заперечні *if-verbs (prevent, dissuade)* імплікують істинність заперечної форми пропозиції лише у стверджувальній формі та є нейтральними до її істиннісного значення у заперечній формі;

5) *only-if* предикати (*be able, can*) імплікують хибність пропозиції лише у заперечній формі, у стверджувальній формі вони є нейтральними щодо її істиннісного значення;

6) заперечні *only-if* предикати (*hesitate*) імплікують істинність пропозиції лише у заперечній формі та не впливають на її істиннісну інтерпретацію у стверджувальній формі;

7) контекстуальні предикати (*refuse, choose*) розцінюються як ІП позитивної або негативної імплікації лише в певному контексті.

На рівні речення ІП є ключовим елементом конструкції ускладненого присудка [3, с. 217], у рамках якої за ІП у функції ускладнювача слідує номінативне ядро ускладненого присудка у формі інфінітива або герундія. Через характерну здатність ІП у функції ускладнювача слугувати індикатором істиннісного значення номінативного ядра ускладненого присудка, ми називаємо такі присудки імплікативними. Термін «ускладнювач» позначає ІП. На дієслово в інфінітивній або герундійній формі, яке, виконуючи роль номінативного ядра ускладненого імплікативного присудка, слідує за ускладнювачем, посилаємося як на пропозитивне дієслово через його пряму співвіднесеність з логічним предикатом домінантної семантичної пропозиції висловлення з ІП.

Здатність імплікативного ускладнювача виступати індикатором істиннісного значення введеної пропозиції залежить від граматичної форми пропозитивного дієслова. Ускладнювачі постають як імплікативні у супроводі а) лише інфінітивного пропозитивного дієслова (*dare to + inf, see fit to + inf*); б) лише герундійного пропозитивного дієслова (*stop + -ing, succeed in + -ing*); в) як інфінітивного, так і герундійного пропозитивного дієслова (*begin to + inf/-ing, have the misfortune to + inf/of + -ing*).

За типом значення, яке ускладнювач додає до номінативного ядра, виокремлюються 26 різновидів ускладнених імплікативних присудків, що означають: 1) аспектуальну характеристику дії (*begin to + inf/-ing, continue to/-ing, quit+ -ing*); 2) досягнення позитивного результату дії (*manage to + inf*); 3) зацікавленість суб'єкта у реалізації дії (*bother to + inf*); 4) дію як таку (*be busy (with/in/about) + -ing*); 5) реалізацію дії всупереч бажанню суб'єкта (*condescend to + inf*); 6) приречення до певного перебігу подій (*be meant to + inf*); 7) відмову від реалізації дії (*neglect to + inf/-ing*); 8) відмову від звички (*break/give up/fall/get out of habit of + -ing*); 9) намір реалізувати дію (*be going to + inf*); 10) спробу реалізувати дію (*try to + inf/-ing*); 11) перешкоду на шляху до реалізації дії (*be kept from + -ing*); 12) пристосування до обставин, звичку (*use to + inf*); 13) провал (*fail to + inf*); 14) затримку у реалізації дії (*hesitate to + inf*); 15) звару (*dare to + inf*); 16) примус (*be forced to + inf*); 17) ментальні процеси утримання в пам'яті (*forget to + inf*); 18) дозвіл на реалізацію дії (*be allowed to + inf/-ing*); 19) уникнення дії (*avoid + -ing*); 20) симуляцію дії (*pretend to + inf*); 21) швидкість реалізації дії (*hasten + inf*); 22) випадковість реалізації дії (*happen to + inf*); 23) нереалізовану дію (*could + Perf. Inf.*); 24) втрачену нагоду (*mess up the opportunity/chance to + inf/of + -ing*); 25) фізичну або ментальну здатність реалізувати дію (*be in the position to + inf*); 26) ефект (*serve to + inf*) [2, с. 98-110].

Ознака «імплікативність» визначається як притаманна всій конструкції ускладненого імплікативного присудка. Її межі здатні варіюватися. За об'ємом імплікативності ускладнені імплікативні присудки поділяються на присудки повного та неповного об'єму. В першому випадку ускладнювачі імплікують абсолютний успіх або провал суб'єкта у реалізації дії чи стану, виражених пропозитивним дієсловом; у другому – їх часткову реалізацію. До групи ускладнених імплікативних присудків неповного об'єму імплікативності входять присудки, які виражають аспектуальні характеристики дії; дію як таку; пристосування до обставин, звичку; відмову від звички; спробу.

Список літератури:

1. Арутюнова Н.Д. Предложение и его смысл / Н.Д. Арутюнова. – М. : Наука, 1976. – 383 с.
2. Артеменко Ю.О. Дієслівні індикатори імплікатур в англомовному дискурсі: структурно-семантичний та лінгвопрагматичний аспекти : дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 / Ю.О. Артеменко. – Кременчук, 2015. – 259 с.
3. Почепцов Г.Г. Предложение / И.П. Иванова, В.В. Бурлакова, Г.Г. Почепцов // Теоретическая грамматика современного английского языка: учебник. – М. : Высшая школа, 1981. – С. 161–281.
4. Karttunen, L. Implicative verbs / L. Karttunen // Language. – Vol. 47, № 2. – 1971. – P. 340–358.

Білоніжка І. С.

викладач

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»
м. Київ, Україна

LINGUOSTYLISTIC DEVICES OF PLOT AMBIGUITY IN HENRY JAMES'S «THE TURN OF THE SCREW»

It is known far and wide that the novels of Henry James are still popular among readers and linguists. H. James is well known American-English writer of the late nineteenth century. The scholars have usually recognized that the literary style of Henry James is ahead of his time. Ambiguity in plot and characters are the most outstanding peculiarities of his works that were studied by many scientists as Sh. Rimmon, M. Banta, R. Salmon, T.J. Lusting, D. Krook and D. Anderson.

The main purpose of the article is to study the novel of Henry James «*The Turn of the Screw*» indicating the ways of creating plot ambiguity in the text.

The first point to be made is about the phenomenon of ambiguity in present day linguistic studies.

D. Berry and M. Poes in their works claim that ambiguity is the ability of being understood in more than one meaning [2, p. 7; 5, p. 3].

There are many different words and expressions which can be ambiguous in written or spoken language. The ambiguity, in the field of the text understanding, considered from the standpoint of context and the interpreter [1].

It is a well-known fact that some statements could be explained in several ways by various people or, for instance, the same expression can be of different meaning in different context. For an illustration of this position we will give an example: the word «bat» may be relate to a flying mammal and to a tool for hitting the ball, only under particular context, we can interpret it and understand the true meaning of given message, separate word «bat» without specific environment, does not have single explanation [3, p. 264; 7, p. 89].

Ambiguity is used as a device in narratives or novels, it gives the possibility for the readers to choose their own unique interpretation to a varied phenomenon in the text.

Ambiguity in novels, for example, may be introduced in various ways as in motive, plot, and characters.

The most vivid example of ambiguity in literature we can find in the novels of Henry James. He was the real master of creating ambiguity in different levels of the text, in plot, characters, motives and ideas. He used such method as the story within a story, untrustworthy narrator and different clues.

Henry James's methods of creating ambiguity include «use of point of view, the story within a story, variables and constants, narration gaps, and clues» [9].

The researcher Sh. Rimmon, who studied the Henry James's novels, in her work «The Concept of Ambiguity/The Example of Henry James» pays attention to «the reader's experience of ambiguous story» [8, p. 788].

Sh. Rimmon mentioned that ambiguity commonly bands of complexity, multiplicity of meaning, ambivalence, infinite plurality, irony, openness, and paradox the disjuncts are «subsumable in a larger unit of meaning which they conjoin to create or in which they are reconciled and integrated» [6, p. 24].

Ambiguity is better understandable in the context of studying the language figures. The idea of ambiguity is closely connected with such linguistic phenomena as metaphor, metonymy, allegory, homonyms, paradox, irony and pun with haling of this tropes author can express the ambiguity in different situations.

Analysis of linguostylistic devices of plot ambiguity in H. James's «The turn of the screw»

We start our analysis from the introductory chapter

«If the child gives the effect another turn of the screw, what do you say to TWO children?...»We say, of course,» somebody exclaimed, «that they give two turns!»[4]

This statement belongs to one of the narrators, here we can find the title of the novel «turn of the screw» this title also has an ambiguous meaning; in the novel we can find: two children, two governess, two ghosts and two narrators each of them has their «own truth» and their own «turn».

She hung fire so long that I was still more mystified. «He went, too,» she brought out at last. «Went where?» Her expression, at this, became extraordinary. «God knows where! He died.»[4]

The following excerpt is about about Peter Quint. We must pay attention to the word combination «went off» in this situation it has ambiguous meaning. The first meaning of the «went off» is to change the location, to go somewhere on foot etc.; but in some situations «went off» may be used as an euphemism to the verb «to die», such uncertainty in meaning creates the ambiguity in the relationships between the characters.

Then the master went, and Quint was alone.» I followed, but halting a little. «Alone?» «Alone with US.»[4]

In this part of dialogue we can find the paradoxes expression «alone with us»; the paradox again emphasizes on singularity and the uncertainty in the text.

She herself had seen nothing, not the shadow of a shadow, and nobody in the house but the governess was in the governess's plight;[4]

The repetition of word «shadow» creates another ambiguity in the text; shadow again something insensible «shadow of shadow» it is also clearly unreal.

«Two hours ago, in the garden»—I could scarce articulate—»Flora SAW!» ...

Mrs. Grose, of course, could only gape the wider. «Then how do you know?»

«I was there—I saw with my eyes: saw that she was perfectly aware.»[4]

The dialogue between Mrs. Grose and the governess. The governess decides that the Flora can see the Miss. Jessel's ghost but there is one witness of this situation – the governess, but we can suggest that the governess is liar, she is unreliable narrator and the child is innocent as Mrs. Grose said earlier.

«I had not yet reduced him to quite so vulgar a lie, and I felt proportionately ashamed. But, horrible as it was, his lies made up my truth»[4]

An example of paradox in the novel «his lies made up my truth», the ambiguity of the governess' feeling becomes obvious. She does not say who is a real liar and who says the truth.

«What did you take it for?» «To see what you said about me.» «You opened the letter?» «I opened it.»

There was nothing there. I felt that the cause was mine and that I should surely get ALL. «And you found nothing!»—I let my elation out.

He gave the most mournful, thoughtful little headshake. «Nothing.»

«Nothing, nothing!» I almost shouted in my joy.

«Nothing, nothing,» he sadly repeated. [4]

There is an amount of devices in the excerpt which are making this conversation highly ambiguous; «to see what you said about me» – elliptical sentences, repetition of word «nothing» and oxymoron «nothing» and «all».

From the one side it looks like the boy admits the truth and feels guilty, but from another side it looks like a pressure from governess, she answers on her own question and forces the boy to agree with her.

It was for the instant confounding and bottomless, for if he WERE innocent, what then on earth was I?[4]

This rhetoric question takes us to consideration about the governess's feeling. She is not self-confident, there is another «turn»; she has doubts about her behavior, senses and emotion. She asks the questions: Can the child be innocent? Who is she in the reality a victim or an executioner?»

Proceeding from an analysis of H. James's «*The Turn of the Screw*» on plot ambiguity we may get the conclusion. Ambiguity is frequently used in literature, for example for creating some jokes or contrary for emphasizing on importance of some ideas, creating the subtext or to maintain a plot of intrigue and to describe the duality of the characters, feelings and actions of characters.

H. James in his novel «*Turn of the Screw*» used many different linguo-stylistics devices for creating the plot ambiguity in the text, for example here we can find: ellipsis, repetition, rhetoric question, simile, oxymoron, climax, paradox.

Literature:

1. Bach K. Routledge Encyclopedia of Philosophy//– [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://online.sfsu.edu/~kbach/ambiguity.html>
2. Berry D.M., Kamsties E., and Krieger M.M. A Handbook //– [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://se.uwaterloo.ca/~dberry/handbook/ambiguityHandbook.pdf>
3. Ferreira V.S., Robert Slevca L., Rogers E.S. How do speakers avoid ambiguous linguistic expressions? //– [Електронний ресурс]
4. James H. The turn of the Screw, 2000. – pp.149
5. Poes M. Semantic ambiguity and perceived ambiguity //– [Електронний ресурс]
6. Rimmon Sh. The Concept of Ambiguity/The Example of Henry James (Chicago and London: The Univ. of Chicago Press, 1977), pp. 257
7. Rodd J.M., Gareth Gaskell M., Marslen-Wilson W.D. Modelling the effects of semantic ambiguity in word recognition //– [Електронний ресурс] Режим доступу: http://csl.psychol.cam.ac.uk/publications/pdf/04_Rodd_CogSci.pdf
8. Salmon R. A Marriage of Opposites: Henry James's «The Figure in the Carpet» and the Problem of Ambiguity pp. 788-803 <http://www.jstor.org/stable/2872860> Accessed:
9. <http://www.galyakay.com/literarynarrative.html>
10. Погрібна Н.В. Лінгвостилістичні засоби створення сюжетної двозначності у романі Генрі Джеймса «Поворот гвинта»

ЛУНФАРДО ЯК АРГЕНТИНСЬКИЙ ФЕНОМЕН МЕЖІ XIX-XX СТ.

Аргентина інтелектуально тісно пов'язана з європейською культурною та літературною традицією, оскільки в населенні Аргентини домінує європеїдний національний суперстрат – нащадки іспанських колоністів та іммігрантів із країн Європи, в основному з Іспанії та Італії, що приїхали на територію цієї країни переважно наприкінці XIX – на початку XX ст. У той період хвилі імміграції в Аргентину були чисельними: з 1861 по 1870 рр. в країну приїхали 160 тис. іммігрантів, а вже з 1881 по 1890 рр. їхня кількість сягнула 841 тис. Загалом між 1870 та 1929 рр. в Аргентину приїхало близько 6 мільйонів іммігрантів [6].

Основними етнічними групами, що формували аргентинське суспільство наприкінці XIX – початку XX ст., були італійці, іспанці, англійці, французи, німці та слов'яни, але найчисельнішими серед них були італійська та іспанська спільноти, які посіли важливе місце в економічному та соціальному житті Аргентини. Імміграція суттєво вплинула на зміну етнографічного складу країни, на розвиток соціально-економічних відносин, на духовне життя та на особисті долі іммігрантів [2, с. 3]. Нерозривно пов'язаним із імміграцією є такий аргентинський феномен, як лунфардо.

Науковці називали лунфардо, по-різному: жаргоном злочинців, що жили на околицях Буенос Айреса, мовою бідноти, мовою спілкування жителів Буенос Айреса та його околиць [5, с. 159–160]. Оскільки мова розглядається не тільки як засіб встановлення контактів, але й як засіб побудови перешкод спілкуванню, іммігранти, як і будь-яка група, що прагне відокремитись від інших, намагались виробити таку мову, яку важко було зрозуміти іншим [3, с. 80].

Дослідник і укладач словників лунфардо (у 1975 та 1991 рр.) Хосе Гобельо трактує лунфардо як набір слів, що використовувався значною кількістю населення Аргентини – іммігрантами – на межі XIX-XX ст. [5, с. 160]. Такі слова часто змінювали форму та значення. Із розмовної мови жителів Буенос Айреса лексику лунфардо поступово почали використовувати у популярній літературі, театрі, періодиці [4, с. 152].

Як стверджував Хосе Гобельо, лунфардо, що зародився як жаргон злочинців, сьогодні не можна вважати ні мовою, ні діалектом, а таким багатим вокабуляром, що він може змагатися з іспанським [цит. за 4, с. 155]. Більшість слів лунфардо стосуються особистісних якостей людини, вираження емоційності та пристрасності. Лунфардо, як і жаргонам, властиві функції об'єднання та відокремлення соціальної групи, а також експресивна функція, що дозволяє надавати мовленню емоційне забарвлення [1, с. 123]. Цей вокабуляр був укріплений у розмовну іспанську мову. Аргентинці, що використовували у щоденному мовленні лунфардо, зазвичай дотримувалися правил іспанської мови, додаючи особливий вокабуляр до іспанського, при чому слова лунфардо безконфліктно співіснували з іспанськими [4, с. 155].

Оскільки лунфардо виникло в той час, коли в Аргентині народилося танго, то у текстах танго початку XX ст. можна прослідкувати особливості лунфардо. Першим текстам танго було властиве використання великої кількості слів лунфардо, про що йдеться у самих текстах танго: «*He dado en el secreto de mi amor por tus cortes, / tus estrofas lunfardas, tu gaucho compadrón. / Tango ...*» [TAD – Fernán Silva Valdes. Tango, с. 347].

Крім появи своєрідної лексики, для лунфардо, як і для багатьох текстів танго, характерна також деяка зміна орфографії іспанської мови: написання «у» замість «ll» («*Eya se yamaba Flora / y él se apeyidaba Trejo... / aya en los Corrales Viejos, / por la caye de la Arena... Eya una china pintona, / mejorando lo presente.*» [TAD – Francisco García Jiménez.

Jue un domingo, en los corrales, c. 492]), «j» замість «f» («*La cosa jué por el sur... Jué un domingo, en los Corrales*» [TAD – Francisco García Jiménez. Jue un domingo, en los corrales, c. 492]), «güe» замість «hue» («*huevo*» – «*güevo*» [280, c. 135], «*su música es caricia del güerfano arrabal*» [TAD – Alvaro Yunque (Aristides Gandolfi Herrero). Tango, c. 475]).

Коли йдеться про славу відомого виконавця танго Карлоса Гарделя, котрий вважається засновником танго як пісенного жанру [4, с. 159–161], з'являється поєднання декількох образів різної природи: звукового («*guitarra*»), тактильного («*melancólica de estaños*») та одоративного («*perfumada de paicas*»): «*Fama de Carlos Gardel / toda de hombre y guitarra, / melancólica de estaños / y perfumada de paicas*» («паїса» – «дівчина») [5, с. 189]).

Метафорично замальовується чоловік, захоплений красою жіночого тіла у танці: «*Y desde entonces / se vio al malevo / preso de honda / sensualidad / sobar las curvas / de las caderas, / pechos y piernas / de las chiruzas / de la ciudad*» [TAD – Miguel A. Camino. Chaquiras. El tango, c. 319–320]. У вірші йдеться не про будь-яку жінку, а саме про жінку з бідного району, оскільки для позначення жінки автор використовує слово лунфардо «*chiruzas*» [5, с. 87].

Властиве розмовній мові бідних районів столиці слово «*canyengue*» позначає околиці міста, яким властиві низькі соціальні умови [5, с. 55–56]: «*Yo soy el tango ... / mi academia fue el canyengue ...*» [TAD – Enrique Cadícamo. Yo soy el tango, c. 376]. Танго – продукт не стільки міста, скільки його околиць, тобто воно є явищем субкультури.

Образ «строкатої» – через значну кількість іммігрантів з різних країн спільноти, оформлений у вигляді однорідних членів речення, серед яких використовуються власні назви, які позначають національності людей, що населяли бідні райони («*un ruso, un francés, un cocoliche*», «*un gallego que en todo se entromete*», включаючи жаргону лексику, наприклад, «*cocoliche*» – «італієць, що говорить іспанською мовою»): «*Me procuro primero un compadrito / un ruso, un francés, un cocoliche, / una vieja chismosa, un garabito, / un conventillo, una calle y un boliche*» [ILP – Carlos Paoli. Sainetes argentinos], «*La escena representa un conventillo. / Personajes: un grébano amarrete, / un gallego que en todo se entromete, / dos guapos, una paica y un vivillo*» [ILP – Vacarezza. Soneto]. Образ багатолюдності конструюється також за допомогою численних соціальних характеристик людей («*garabito*» – «волоцюга», «*vivillo*» – «дурисвіт, крадій», «*amarrete*» – «жадібний»), а також назв типових для бідних околиць локусів («*conventillo*» – «багатолюдний будинок», «*boliche*» – «забігайлівка»).

Отже, лунфардо є не стільки жаргоном злочинців, як це довгий час вважалося, скільки лексикою, яку використовували аргентинські іммігранти наприкінці XIX – на початку XX ст. Іммігранти, які використовували лунфардо, дотримувалися основних правил іспанської мови, проте у їхньому мовленні було дуже багато специфічних слів, які сьогодні можливо реконструювати із текстів танго, що були створені в той період.

Список літератури:

1. Виноградов В. С. Лексикология испанского языка / Венедикт Степанович Виноградов. – [2-е изд.]. – М. : Высшая школа, 2003. – 244 с.
2. Качараба С. П. Еміграція з Західної України 1919–1939 : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора істор. наук : спец. 07.00.02 «Всесвітня історія» / С. П. Качараба. – Львів, 2003. – 34 с.
3. Мосионжник Л. А. Человек перед лицом культуры / Леонид Авраамович Мосионжник. – [2-е изд.]. – Кишинев : Высшая антропологическая школа, 2006. – 402 с.
4. Lara T. de. El tema del tango en la literatura argentina / T. de Lara, I. Leonilda, R. de Panti. – Buenos Aires : Ediciones Culturales Argentinas, 1981. – 534 p.
5. Nuevo diccionario lunfardo / [Director de la obra J. Gobello]. – Buenos Aires : Corregidor, 1991. – 284 p.

6. Salatino G. O. Historia Argentina – Periodo 1880-1916 [Електронний ресурс] / Guillermo Osvaldo Salatino. – Режим доступу : <http://www.monografias.com/trabajos11/histarg/histarg.shtml?monosearch>.

Джерела ілюстративного матеріалу:

1. ILP – Inmigración y literatura: Poesía 1872-2004 [Електронний ресурс] / [Dir. de la obra M. González Rouco]. – Режим доступу : <http://www.monografias.com/trabajos24/inmigracion-poesia.shtml>.
2. TAD –Antología documental [Directores de la obra / T. de Lara, I. Leonilda, R. de Panti] // El tema del tango en la literatura argentina. – Buenos Aires : Ediciones Culturales Argentinas, 1981. – P. 259–515.

Гіков Л. В.

кандидат філологічних наук, доцент

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ДІАЛОГІЧНЕ МОВЛЕННЯ У НАВЧАННІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Інтеграція українського суспільства до Європи, до міжнародного, соціально-економічного, культурного, інформаційного простору, ринку праці вимагають у студентів досконалого й професійного володіння іноземними мовами. Швидкий розвиток міжнародних зв'язків, а відтак потреба знання іноземних мов спонукають до активізації творчого пошуку ефективних форм і методів організації навчального процесу, до переосмислення цілей, змісту, прийомів та засобів навчання. Фундаментальну проблему поняття про мову як найважливіший засіб спілкування, збереження й передачі інформації досліджували і досліджують відомі вчені, а саме: М.М.Бахтін, Ю.А. Жлуктенко, І.О. Зимня, О.М. Леонтьєв, О.О. Потебня, Т.В.Рядова, Ю.П.Федоренко, Н.Н. Хомський, Л.В. Щерба, Г. Беттшнайдер, У. Енгель, Й. Фішман, Д. Франк, Ю. Лотман, В. Кальмайер, П. Рікер, К. Уїлберг, М. Хайдеггер та ін.

Дане дослідження можна пояснити кількома чинниками, з яких впливає і пояснюється **актуальність роботи**:

- інтенсивний розвиток міжнародних зв'язків у різних сферах діяльності; розширення безпосередніх зв'язків між українськими, німецькими й австрійськими навчальними закладами; розробка програм з культурного та освітнього обміну студентами, активізація їх участі у спільних міжнародних проектах;

- зростання ролі національної ментальності; потреба у висококваліфікованих фахівцях, які володіють іноземними мовами;

- мобільність нашого суспільства робить реальними: відпочинок, навчання і працевлаштування за кордоном.

Мета роботи полягає у вивченні діалогічного мовлення як засобу активізації навчання німецької мови у вищих навчальних закладах.

На різних етапах роботи використано комплекс **наукових методів дослідження**: аналіз, порівняння, узагальнення наукової інформації [2, с. 24]. Таким чином, навчальний процес у вищих базується на таких основних теоретичних принципах, як-от: комунікативна спрямованість навчання; ситуативність і тематизація навчального матеріалу; врахування особливостей рідної мови; взаємопов'язаність усіх видів мовленнєвої діяльності. Аналіз ґрунтується **на матеріалі** художніх текстів сучасного німецького письменника, лауреата Нобелівської премії Гюнтера Граса, почасти його роману, написаного у формі діалогів, «Örtlich betäubt».

Однією з практичних цілей навчання іноземної мови є оволодіння діалогічним мовленням як видом мовленнєвої діяльності, яке передбачає формування навичок і вмінь вести бесіду у зв'язку з прочитаним, прослуханим або побаченим у межах

мовленнєвих ситуацій, найбільш типовими серед яких є розпитати, запропонувати, повідомити, уточнити, заперечити, пояснити, оцінити, обґрунтувати тощо.

Glauben Sie mir, Eberhard, alltäglich wird an irgendwelchen Straßenkreuzungen Christus ermordet und die Leute schauen zu, nickend bestätigend.

Ich nehme an, Ihr Schüler weiß, was ihn, bei der extremen Tierliebe weiter Bevölkerungskreise, erwarten könnte.

Dann werde ich also doch Meldung erstatten müssen.

Ich kann verstehen, dass Sie um Ihre Stellung als Studienrat besorgt sind.

Aber was soll ich denn...

Rufen Sie mittags noch einmal an. Sie begreifen die Sprechstunde. Mein Betrieb hier läuft und läuft. Auch wenn die Welt still stehen würde, die Leute kämen trotzdem, den Mund voller Klage und Wehgeschrei [4, S. 121].

Усним формам роботи (говорінню) притаманна комунікативна спрямованість, що функціонує у двох формах діалогічній і монологічній [5, S. 3]. Зауважимо, що діалогічне мовлення значно переважає і є важчим, оскільки скероване не плановістю [3, с. 69-70]. Діалогічне мовлення, формуючись в процесі розмови двох партнерів, не прогнозоване, оскільки невідомо, в якому напрямку піде розмова. Велику і навіть самостійну роль відіграють в діалогічному мовленні позамовні засоби, що зумовлює еліптичність реплік, немовні речення, скорочені фрази, наприклад:

Und stell dir vor, der Junge will seinen Hund mit Benzin übergießen und verbrennen.

Öffentlich?

Nein.

Nicht in Bonn?

Bei uns auf dem Kurfürstendamm [4, S. 100].

Найпоширенішою структурною схемою діалогу є сполучення двох реплік: запитання і відповіді.

Wirklich?!

Spielend leicht wechsle ich Bohrer und Schleifer.

Und all mein Schmerz?

Wird örtlich betäubt.

Muss das denn sein? [4, S. 100].

Проте ця діалогічна єдність не тільки не вичерпує різноманітності будови діалогу, але не є й головною з його форм. Структура природного повсякденного діалогічного мовлення дуже різноманітна і включає широку палітру логічних зв'язків між парами реплік. Такими можуть бути: повідомлення – доповнення (заперечення); повідомлення – підтвердження (уточнення).

Er hat sich auch schon überlegt.

Und warum dann hier und nicht in Bonn?

Das geht da unter im allgemeinen Trubel.

Die lachen nur dort, wenn sie Max brennen sehen.

Aber in Bonn sitzt die Macht.

Doch nach Hunden verrückt sind sie nur in Berlin [4, S. 100].

Діалоги на позначення повідомлення-застереження, наказ-уточнення (згода, незгода) підсилюють емоційність та експресивність висловлювання:

Ich will Sie nur warnen. Vero hat was vor. Und die macht das.

Danke Philipp. Und sonst?

So ein paar Schwierigkeiten. – Aber ich sag Ihnen, die macht das, wenn sie es vorhat.

Sie sollten mal ausspannen. Ruhig eine Woche lang krank feiern und sich zurückziehen... [4, S. 151].

Найбільш чисельними є повідомлення-прохання; запитання-відповідь; запитання-контр запитання, прохання-згода (незгода).

Wollen Sie mal hineinhören. Wir hatten uns ohne Hund verabredet, aber Scherbaum brachte ein Dackel mit.

Doch Spaß beiseite: Bringen Sie mir den Jungen. Ich möchte ihn kennen lernen [4, S. 131].

Аналіз прикладів дає підстави стверджувати, що без володіння комуні кантами спільним фондом знань неможливе здійснення комунікативного акту взаєморозуміння.

Und was sagen Sie zu den Lebensbedingungen der Bauern in Persien?

Verglichen mit den Zuständen in Indien kann man, bei aller Vorsicht, von einer relativ fortschrittlichen Agrarstruktur sprechen, wenngleich uns Indien, im Vergleich zum Sudan, als reformfreudiges Land erscheinen möchte.

Sie sehen also Fortschritte?

In Maßen, mein Lieber, in Maßen...

Etwa eine neue Heilzahnpaste ...

Das nicht gerade, aber die Firma Grundig hat ein nützliches Gerät und den Markt gebracht [4, S. 151].

Отже, навчання іноземної мови не ставить за мету засвоєння всіх можливих у діалогічному мовленні логічних зв'язків. У центрі уваги тут повинні бути хоча б найхарактерніші, включаючи і запитання-відповіді. Незважаючи на те, що пара реплік – запитання-відповідь не є найпоширенішою структурною одиницею діалогу, з методичної точки зору вона заслуговує на увагу, особливо у складних умовах роботи. Питально-відповідні – легкі й зручні вправи, бо запитання, порівняно з іншими типами реплік, найбільшою мірою підказує зміст і форму відповіді. Слід відмітити, що у навчанні діалогічного мовлення можливі такі шляхи:

1. Заучування готового типового діалогу, який після відповідного тренування стає базовим для побудови ряду варіантів за допомогою підстановки нової лексики і побудови реплік (системно-мовний метод);

2. Складання діалогів на основі певної ситуації з використанням раніше затренованих реплік (умовно-комунікативний метод);

3. Формування і застосування діалогу з метою вирішення конкретного комунікативного завдання (комунікативний метод).

Зміст навчання діалогу включає, зокрема, формування умінь і навичок автоматичного вживання мовних засобів, характерних для цього виду мовлення, і швидкої реакції на репліки співрозмовника. Резюмуючи зауважимо, що у діалогічному мовленні широко вживаються готові мовленнєві одиниці. Їх називають формулами, штампами, кліше, стереотипами. Як правило, вони виконують функції вдячності, обміну привітаннями, прощання, схвалення тощо. Робота з формування в студентів мовленнєвих лексичних і граматичних навичок супроводжується засвоєнням готових мовленнєвих одиниць, формул етикету, певних реалій. Це легко пов'язується з вивченням часових форм та функцій дієслів.

Із сказаного вище доходимо логічного висновку про те, що комунікативний метод найбільш доцільний і прогресивний для навчання діалогічного мовлення, яке є невід'ємною складовою в процесі оволодіння німецькою мовою й уможливорює розуміння мовленнєвої поведінки [1, с.22] у різноманітних ситуаціях спілкування. Приклади із досліджуваного роману реалізують неперевершеність майстерності авторського діалогічного мовлення. Перспективою подальшого наукового опрацювання може слугувати з'ясування новітніх шляхів інтенсифікації діалогічного й монологічного мовлення.

Список літератури:

1. Зимняя И.А. Психология обучения иностранным языкам. – М.: Педагогика, 1991. – 230 с.
2. Тернапольський О.Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти: навч. посіб. – К.: Фірма «ІНКОС», 2006. – 248 с.
3. Федоренко Ю.П. Діалогічне мовлення як засіб активізації мовленнєвої діяльності// Вивчення мови на комунікативній основі: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 17-19 квітня 2000 року – Полтава, 2000. – С.69-70.
4. Grass G. Örtlich betäubt. – Darmstadt und Neuwied: Hermann Luchterhand Verlag, 1984. – 190 S.
5. Kallmeyer, Werner (Hrsg. 1986): Kommunikationstypologie. Düsseldorf.

ВАРІОВАННЯ ДАВНЬОВЕРХНЬОНІМЕЦЬКИХ ДИФТОНГІВ НА ПРИКЛАДІ ТВОРУ «DER ALTHOCHDEUTSCHE TATIAN» («ДАВНЬОВЕРХНЬОНІМЕЦЬКИЙ ТАЦІАН»)

Давньовверхньонімецький (двн.) період (750 – 1050 р. р.) є відправним етапом у формуванні німецької народності та писемної німецької мови. Як вважає В. Шмидт, саме цей історичний період розвитку мови характеризується переходом від «долітературно – неписьмового», коли мова функціонувала тільки як засіб комунікації (V – VIII ст.), до «літературно – письмового» періоду, коли почали з'являтися письмові пам'ятки [5, с. 172]. До літературних творів цього періоду відносяться: глосарій «Abrogans» (баварський діалект, VIII ст.), «Das Hildebrandslied» (кінець VIII – початок IX ст., домішки нижньо– та верхньонімецьких діалектів), «Der althochdeutsche Isidor» (VIII ст., рейнсько-франський діалект), «Muspilli» (IX ст., баварський діалект), «Die Strassburger Eide» (IX ст., рейнсько-франкський діалект), переклади Ноткера творів класичної та релігійної літератури на алеманський діалект (X–XI ст.), та ін. Письмова літературна мова у цей час не була єдиною та однорідною, а представляла собою сукупність територіальних діалектів. Відсутність орфографії, стихійне використання латинської абетки, надтериторіальність, тобто відсутність письмової традиції написання слів була причиною різноманітності форм, які являють собою велику цінність для сучасної науки. Як пише А. Клуге, двн. писемність виступає перед нами у заплутаному та різноманітному виді [3, с. 235]. Автори записували свої твори так, як вимовлялись словоформи у конкретній місцевості. Виходячи з того, що графіка співвідноситься з фонемами, а не зі звуками, тому розшифрування графічної системи мови на матеріалі давніх писемних пам'яток дасть можливість реконструювати склад її фонем [3, с. 35].

Дана стаття присвячена виявленню та варіюванню двн. дифтонгів на матеріалі двн. тексту «Давньовверхньонімецький Таціан» («Der althochdeutsche Tatian»), кількість лексичних одиниць з дифтонгами складає 375. Вважається, що первісний текст був написаний у II ст. н. е. сирійцем Таціаном на сирійській мові та пізніше був перекладений на грецьку, латинську та арабську мови. Переклад з латинської мови на східнофранкський діалект євангельської гармонії (єдиного викладання чотирьох Євангелій або Діатессарон) був здійснений у першій половині IX століття (приблизно 830 р.) у Фульдському монастирі. Треба зазначити, що східнофранкський діалект входив до групи верхньонімецьких діалектів, яка зіграла провідну роль у формуванні давньовверхньонімецької мови (*Althochdeutsch*), що у подальшому стала основою літературної німецької мови (*Literatursprache*) [1, 2, 5].

На перший погляд двн. текст «Давньовверхньонімецький Таціан» є цільним як по відношенню до мовленнєвих форм, так і до використання лексики та синтаксису. Але, що стосується фонем, ми зіткнулись з великими розбіжностями, оскільки цей текст був перекладений великою кількістю авторів, кожен з яких вносив свої індивідуальні писемні здібності.

Вокальний будові даної писемної пам'ятки притаманна велика кількість фонетичних процесів, деякі з них відбуваються не систематично, що значною мірою заважають дослідникам зрозуміти та встановити причини і тенденції розвитку тих чи інших мовних процесів. Голосні загалом реалізуються у кореновому складі. У словотворчому афіксі та у кінцевому складі панує закон поступового послаблення голосних (*gisehat* – *gisehet*, *ezzant* – *ezzent*); відбувається прогресивна/регресивна асиміляція, переломлення голосних, синкопа слабо наголошених голосних, апокопа короткого ненаголошеного кінцевого голосного слова або складу. Послаблення не розповсюджується на словотворчий афікс на -ar, -al, -an, -ah, -ag, який зберігає повний голосний. Винятком з цього є позначення родинних

відношень (*fater, muoter, tohter, suester, bruoder*). Виявлено, що голосним характерні кількісні відмінності, які реалізовувались у фонематичній опозиції довгий/короткий. Довгота голосних у тексті позначається як за допомогою діакритичного знаку [^] (*gibôran, bruohhâh*), так і внаслідок подвоєння голосного (*leerta, geet, huus, giboot*).

Проведений нами статистичний аналіз 375 л.о. з дифтонгами за трьома позиціями у слові (*Anlaut, Inlaut, Auslaut*) на матеріалі двн. тексту «Давньоверхньонімецький Таціан» показав, що найбільша частота реалізації дифтонгів припадає на середину слова (214 л. о., 57%), друге місце посідає кінцева позиція слова (122 л.о., 33%), останнє – початкова (39 л.о., 10%).

Частота реалізації дифтонга *ie* у кінці слова (34 л. о., 28%). У середині слова цей дифтонг був зафіксований в окремих словах (*fiabar, fierualt*), особливо у дієсловах у претеритумі (*fiel, hielt, liez, gispïen*), частота цього дифтонгу складає – 27 л.о. (13%). У деяких випадках дифтонг *ie* переходив у монофтонг *ê* (*gieng – gêng*).

Дифтонг *ei* перейшов з давнього готського дифтонгу *ai*, але ця форма у тексті не була зафіксована. У деяких випадках дифтонг *ei* послаблювався у монофтонг *ê* (*gihêzzan, êning, hêlant*). Дифтонгу *ei* характерно функціонування у середині слова, частота якого складає 50 л.о. (23%).

Дифтонг *iu* – це один з найдавніших дифтонгів, який іноді замінювався у тексті монофтонгом *û* (*diurida – tiurida – tûridu, tiurisota – tûrisota*). Кінцевий склад прикметників на – *iu* має тенденцію до послаблення на *u* (*alliu – allu, beidu, guotu, mihhilu, altiu, rehtiu, thisiu*). Найбільша частота реалізації дифтонга *iu* припадає на кінцеву позицію у слові (66 л. о., 54%). У середині слова було зафіксовано 21 л. о. (10%), у початковій позиції – 12 л. о. (31%).

Найбільша частота реалізації дифтонга *ou* зафіксована у середині слова (30 л.о., 14%): *souhtun, tuorôn*. У деяких словах цей дифтонг зберіг стару форму *au* (*araugta, taugle, hau*). Було виявлено два випадки, коли цей дифтонг замінювався монофтонгом *ô* (*gilôbtun, brútlôfti*).

Дифтонг *uo* є результатом дифтонгізації старого голосного *ô* (*guomôta, arluobit, gituofit*), найбільша частота реалізації якого складає 60 л. о. у середині слова (28%). Дифтонг *uo* у деяких словах графічно позначався дифтонгом *ua* (*tuant – tuon, ruorta – ruarta*).

Частота реалізації дифтонгів *io* та *ia* припадає на середину слова (5%): *lioht, nioman, thionota, herodias, Zacharias*.

Окрім цього, було встановлено функціонування голосних сполук *ue, eo, ea, eu*, частота реалізації яких є незначною, тому ми вважаємо, що це індивідуальні особливості перекладачів.

Дане дослідження є одним з багатьох кроків, який допоможе встановити кількісні та якісні функції дифтонгів у двн. мові, виявити тенденції їх варіювання у подальшому розвитку мови і проявити зацікавленість сучасних дослідників до вивчення історичного розвитку німецької мови.

Список літератури:

1. Гухман М. М. История немецкого литературного языка IX-XV в.в. / М. М. Гухман, Н. Н. Семенюк. – Москва: Наука, 1983. – 198 с.
2. Жирмунский В. М. История немецкого языка / В. М. Жирмунский. – Москва: Высшая школа, 1965. – 405 с.
3. Зиндер Л. Р. Историческая фонетика немецкого языка / Л. Р. Зиндер, Т. В. Строева. – Л.: Просвещение, 1968. – 35 с.
4. Kluge F. Deutsche Sprachgeschichte/ Friedrich Kluge. – Berlin, 1924. – 235 S.
5. Schmidt W. Geschichte der deutschen Sprache / Wilhelm Schmidt. – Stuttgart, Leipzig: Wissenschaftliche Verlagsgesellschaft, 1993. – 383 с. – (6. Auflage).

МОДЕЛЮВАННЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНОГО КОРПУСУ ТЕКСТІВ КІНОІНДУСТРІЇ

Постановка проблеми. Багато теоретиків звертаються до корпусів в якості експериментальної бази з метою пояснення та обґрунтування своїх гіпотез та теорій. Перевагою спеціалізованих корпусів є можливість перевірити вживання того чи іншого слова в текстах визначеного типу. Оскільки інтерес до спеціалізованих корпусів неабияк підсилюється, створення власного спеціалізованого корпусу, обмеженого в тематиці, є суттєвою справою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проектуванням моделі спеціалізованого корпусу займалась Оріся Демська-Кульчицька «Текстовий корпус: ідея іншої форми» (2011 р.) [2]. Аналіз корпусної структури спостерігаємо у А. Баранова «Проблема репрезентативності корпуса текстов» (2001р.) [1]. Концепція збалансованої параметризації корпусу, що є однією із невід'ємних ознак будь-якого спеціалізованого корпусу, наявна в праці В. Старко «Параметризація корпусу як спосіб підвищення його репрезентативності та збалансованості [3].

Мета дослідження. Мета дослідження полягає у виявленні параметрів необхідних для спеціалізованого корпусу кінематографії та поетапне моделювання побудови потенційного корпусу.

Виклад основного матеріалу. Корпус текстів кіноіндустрії – трансформована в електронну форму, стандартно організована, програмно оброблена, репрезентативна вибірка текстів на кінематографічну тематику, призначена перш за все для наукового дослідження терміносистеми кіно, а також її впорядкування та організацію. Зважаючи частково на класифікацію корпусів Орісі Демської-Кульчицької [2, с. 120], а також на цільове напруження, мету та практичні завдання наш корпус повинен бути:

- дослідницьким: орієнтованим на великий масштаб лінгвістичних теоретичних та практичних завдань;
- спеціалізованим: спрямований на розв'язання специфічних завдань у галузі термінознавства;
- фрагментним: побудований із уривків текстів, відібраних за попередньо встановленими параметрами відбору текстів;
- мішаним: може містити писемні та усні текстові фрагменти;
- за мовою тексту: одномовний; включатиме тексти лише англійською мовою;
- динамічним: передбачається постійне оновлення кількості корпусних текстів;
- синхронним: охоплює сучасні тексти англійської мови, адже сама галузь кінематографії зародилась лише на початку ХХ ст.;
- структурно розміченим.

Проектування моделі корпусу вимагає визначення та параметризації предметної галузі. У нашому випадку предметною галуззю виступає кінотермінологія, а тому обсяг проблеми буде невеликим – у 10000 слів. Наступним параметром стає вибір текстів з дотриманням вимоги їх репрезентативності. У нашому випадку всі тексти розміщені в корпусі будуть в писемній формі. Набір текстів повинен бути з різним стилевим забарвленням для відображення багатьох структурних одиниць нашої терміносистеми.

Отже, було сформульовано такі принципи до вибірки текстів для корпусу:

- Оригінальні твори (тобто написані мовою оригіналу, якою в нашому випадку є англійська мова);
- Матеріал, створений й опублікований за сучасних часів (зумовлено актуальністю дослідження нещодавно сформованої сфери кіно);

– Корпус складатиметься з однакових фрагментів, з загальним об'ємом в 10 тисяч слів;

– Тексти мають бути підібрані за типом (інформативні, навчальні, художні тексти), категорією, підкатегорією.

Нас цікавлять тексти наукового або публіцистичного стилю, якщо говорити про стильову стратифікацію. Для майбутнього корпусу було відібрано уривок із посібника «Cinematography: Theory and Practice», авторство якого належить Блейну Брауну [4]. Уривок, об'ємом в 1193 слова, містить велику кількість кінотермінів, які безпосередньо стосуються техніки зйомки кадрів і самого монтажу. У корпусі цю частину умовно позначаємо як EDUCATION_Textbook_1. До цієї групи текстів ми також віднесли ще один уривок із підручника «Practical Cinematography» написаний Полом Вілером [13]. Текст налічує 1205 слів і позначається EDUCATION_Textbook_2.

Для урізноманітнення жанрів ми обрали один із базових глосаріїв [10]. Текст включає 1363 слова і має умовне позначення REFERENCE_Glossary_1. Глосарій Тіма Діркса описує специфіку термінів таких категорій як жанри фільмів, кіносленг, обладнання для зйомки. Він вміщує 1070 слів, позначається REFERENCE_Glossary_2 [6].

Щоб посилити лексичну різноманітність ми обрали декілька науково-популярних статей, серед яких стаття Дж. Кніфсі у співавторстві з Х. Маккейбом «Camera Control through Cinematography for Virtual Environments» [7], а також праця В. Ніколсона «Cinematography and Character Depiction» [12]. Перша стаття має у своєму складі 1159 слів з умовним позначенням SCIENCE_Article_1, а друга в свою чергу – 1228 слів, позначаючись SCIENCE_Article_2.

Для корпусу було також відібрано деякі тексти із жанру журналістики з метою відстеження найбільш вживаних та поширених кінотермінів. На офіційному сайті Національного музею засобів масової інформації було обрано статтю невідомого автора «A Very Short History of Cinema» [11] (950 слів, позначаємо PUBLICISM_Article_1). Стаття автора Патріка Кітінга «The Art of Cinematography» [8] є також доречною в нашому випадку (611 слів, позначаємо PUBLICISM_Article_2). Сюди відноситься і стаття «Fifty Shades of UK Pure Box-office Gold» (643 слова, позначається PUBLICISM_Article_3) [7]. Останнім текстом є інтерв'ю Наталії Чудновські з режисером фільму «Медовий місяць» в журналі «MovieMaker» (578 слів, позначається PUBLICISM_Interview_1). [5]

Анотування нашого корпусу відбуватиметься як процес поверхневого кодування на рівні первинних даних, тобто розміченим буде лише структура тексту. Структурна розмітка корпусу текстів – це виділення структурних складових тексту з допомогою певних символів анотування. При маркуванні тексту ми будемо орієнтуватись на Міжнародний стандарт кодування текстової інформації TEI (Text Encoding Initiative), який ідентифікує ознаки тексту з метою ефективного опрацювання текстів комп'ютерними програмами. Отож, цей проект пропонує нам такий варіант тегів:

<title>....</title> – назва;
<author>...</author> – автор;
<text>...</text> – текст;
<p>...</p> – межі абзацу;
<headword>...</headword> – заголовне слово;
<definition>...</definition> – визначення

Для прикладу беремо витяг із попередньо анотованої статті Патріка Кітінга:

<title>The Art of Cinematography</title>by<author>Patrick Keating</author><text><p>I watch the Academy Awards every year. For me, the high point usually arrives about halfway through the ceremony, when they announce my favorite award: Best Cinematography...</p>.

Фінальним кроком на шляху до створення нашого спеціалізованого корпусу є завантаження вже проанотованих текстів до спеціально створеної програми, яка дозволяє накопичувати тексти в електронному варіанті. Для перетворення цього зібрання текстів в корпус слід задати кілька параметрів, з допомогою яких потенційні користувачі зможуть задати певну індексацію, щоб знайти бажане слово або інший мовний еле-

мент. Серед праматерів доступі: тип тексту, його жанр, мова, якою він написаний, час створення, розмір та спеціалізація або сфера застосування.

Висновки. Отже, ми створили модель спеціалізованого дослідницького корпусу текстів кіноіндустрії, що складається із електронного зібрання десяти структурно розмічених та різноманітних за жанром текстів. Корпус призначений для тих, хто цікавиться кінематографом або займається перекладом в цій сфері.

Список літератури:

1. Баранов А. Н. Проблема репрезентативности корпуса текстов [Электронный ресурс] : // Труды Международного семинара «Диалог-2001» по компьютерной лингвистике и ее приложениям. – 2001. – Режим доступа: <http://www.dialog-21.ru>
2. Демська-Кульчицька О. Текстовий корпус: ідея іншої форми [Текст] : / Оріся Демська-Кульчицька. – К.: ВПЦ НаУКМА, 2011. – С. 120.
3. Старко В. Параметризація корпусу як спосіб підвищення його репрезентативності та збалансованості [Текст] : / В. Старко. – Українське мовознавство. – № 43, 2013 – С. 87.
4. Brown B. Cinematography: theory and practice. Image making for cinematographers and directors [Text] : / B. Brown. – 2nd edit. – Ox. : Elsevier inc., 2012. – 365 p.
5. Chudnovsky N. Small budget horrors [Electronic resource] : / N. Chudnovsky. – Movie-Maker Magazine, 2014. – Available from: <http://www.moviemaker.com/archives/articles/horror-small-budget-director-leigh-janiak-honeymoon/>
6. Dirks T. Filmsite [Electronic resource] : / T. Dirks // Film terms glossary ; illustrated. – American Movie classics company, 2014. – Available from: <http://www.filmsite.org/filmterms1.html>
7. Gant C. Fifty shades of pure UK box-office gold [Electronic resource] : / C. Gant // The Guardian, 2015. – Available from: <http://www.theguardian.com/film/filmblog/2015/feb/17/fifty-shades-of-grey-uk-box-office>
8. Keating P. The art of cinematography [Electronic resource] : / P. Keating // Trinity University, 2010. – Available from: http://www.trinity.edu/departments/public_relations/magazine/issues/10_january/cinematography.htm
9. Kneafsey J. Camera control through cinematography for virtual environments: a state of the art report [Text] : / J. Kneafsey. – Dublin: Ireland. – 7 p.
10. Movie Terminology Glossary [Electronic resource]. – 1990 – 2014 IMDb com. Inc. – Available from: <http://www.imdb.com/glossary/A>
11. National Media Museum [Electronic resource] : / A very short history of cinema. – Bradford, 2011. – Available from: <http://www.nationalmediamuseum.org.uk/>
12. Nicholson W. Cinematography and character depiction [Text] : / W. Nicholson // Global Media Journal: African Edition. – 2010. – P. 196-211
13. Wheeler P. Practical Cinematography [Text] : / P. Wheeler. – 2nd edit. – Ox. : Focal Press, 2005. – 204 p.

Demianova Yu. O.
PhD (Linguistics)

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

ENGLISH FOR THE BLIND AND VISUALLY IMPAIRED

Nowadays the term «inclusive education» is being used increasingly in Ukraine and beyond, in social, educational, and research contexts. An inclusive approach to education presumes creating a climate of high expectation for students with particular needs; promoting their success and self-esteem; valuing a broad range of talents, abilities and achievements;

promoting a positive appreciation of the diversity of individuals and groups within the society [1, p. 93].

Although the concept of inclusive education has been promoted internationally, multiple barriers still hinder the full participation of the disabled in social life and education. The factors of the minimal rate of progress made towards true inclusion are complex and extend beyond the classroom. «Lack of information, combined with discriminatory attitudes towards persons with disabilities at all levels of society, contributes to the continued neglect of their right to education.» [4, p.5] In Ukraine, the emphasis on inclusion is reflected in the set of national priorities, legislative documents that advocate the rights of the disabled for education and professional development, promote social cohesion, equality of opportunities, and active participation in learning. Thus, blind and visually impaired people are gradually becoming an integral part of the Ukrainian society. However, they often have fewer opportunities than other disabled people – whether they are deaf or those who lack mobility. The blind must develop perception through hearing, touch or other methods of representation. For example, the most efficient method to enable reading for the blind is through Braille Code (Braille is a system of reading and writing for people with visual impairment that uses dots to represent the letters of the alphabet, punctuation marks and numbers). In order to meet their unique needs, people with visual impairments must be supplied with appropriate services and support, specialized books, equipment and technology to ensure equal opportunities to participate in higher education and social life [2, p. 78].

Implementing the concept of inclusive education is not an easy matter. Achievements in some areas of development for the blind and visually impaired have been significant but progress towards the actual enrolment and participation in education of such persons has remained very slow in Ukraine. This process involves the joint efforts of many people, authorities, and organizations [1, p. 93] and should be based on the principles of equality of standards, accessibility, participation, support for meeting disability-related needs, and alternative approaches to learning and teaching. Moreover, effective inclusive education must involve teachers who are ready to work effectively and have the appropriate values and ethics, motives, skills and competences, knowledge and understanding.

Teaching English as a second language (ESL) to the blind and visually impaired involves many serious challenges. Most teachers assume that the best way to teach English to learners with visual impairments is oral English instruction and the use of hearing as a privileged code. However, this excessive tendency to teach the blind and visually impaired by using oral instruction can misdirect students and make them build distorted mental images. Sylvie Kashdan and Robby Barnes have found that blind and visually impaired learn English literacy most effectively when using Braille and large print materials in contexts that encourage practice. [3] The researchers say that the most realistic and best way to teach English effectively is to find volunteers with the necessary competencies and knowledge or to recruit blind and visually impaired people who are fluent in English, literate in accessible formats, and who possess the other necessary competencies and knowledge [3].

We believe that learning ESL involves more than linguistic intelligence (according to Howard Gardner, human beings exhibit multiple intelligences including linguistic, logical-mathematical, spatial, bodily kinesthetic, musical, interpersonal, and intrapersonal); we learn a new language through multisensory and multiple intelligences which we use in different ways to accomplish our communicative goals. Therefore, a holistic communicative perspective is crucial for the visually impaired and blind to learn English since it helps them to develop literacy in accessible formats, oral communicative skills, meaningful and relevant reading and writing. The goal of teaching ESL to visually impaired and blind students is to develop their communicative competence that refers to the ability not only to apply the grammatical rules of the language in order to form grammatically correct sentences but also to know in what situations to use these sentences, structures, and strategies. Many researchers suggest that when learners explore concepts or topics using their multiple intelligences, they are much more likely to remember what they have learned and to be able to use this

knowledge in creative ways in various situations [5; 6]. All this is especially true for blind and visually impaired learners.

Thus, irrespective of the barriers faced, it should be clearly understood by the Ukrainian government, educational institutions, and the wider community, that the visually impaired and blind have the right to education, the right to learn foreign languages in order to participate in a more and more globalized society to the full. To meet the needs of the blind and visually impaired to learn English, regardless of their disabilities, this category of learners must be appropriately valued and treated and their foreign language acquisition should be developed within the adequate context and atmosphere.

References:

1. Demianova, Yuliya (2015). Equality of opportunities. In: Topical Issues of Pedagogy, Psychology and Professional Education, Vol. II, Part II, p. 93.
2. Demianova, Yuliya (2015). Going English. In: Topical Issues of Pedagogy, Psychology and Professional Education, Vol. I, p. 78.
3. Kashdan, Sylvie & Barnes, Robby. Teaching English as a New Language to Visually Impaired and Blind ESL Students: Problems and Possibilities. Available at: <http://www.afb.org/info/programs-and-services/professional-development/literacy-instructors/national-symposium-on-literacy/teaching-english-as-a-new-language/12345>
4. Towards Inclusive Education for Children with Disabilities: A Guideline. Bangkok: UNESCO Bangkok, 2009. – 154 p.
5. Viens, J., & Kallenbach, S. (2001). The adult multiple intelligences (AMI) study. Cambridge, MA: Harvard Project Zero and New England Literacy Resource Center.
6. Viens, J., & Kallenbach, S. (2002, May). Open to interpretation: multiple intelligences theory in adult literacy education: Findings from the adult multiple intelligences study. Cambridge, MA: Harvard University Graduate School of Education.

Довга С. Ю.
студентка

Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

ОПОЗИЦІЯ ГРЕКИ-ВАРВАРИ: ВІДМІННЕ ТА СПІЛЬНЕ В КУЛЬТУРНОМУ КОНТЕКСТІ НА ОСНОВІ ТВОРУ «ІСТОРІЇ» ГЕРОДОТА

У нашому дослідженні йтиметься про ставлення греків до варварів (ὁ βάρβαρος – той, хто не розмовляє грецькою, без негативної конотації), вплив інших народів на культуру Еллади. Основним джерелом інформації слугуватимуть «Історії» Геродота.

1. Відмінне між еллінами та варварами

Серед аспектів, що визначали рівень культури народу, для грека визначним був полісний устрій. У полісі панувала демократія та ісономія (ἡ ἰσονομία – рівноправ'я). Отже, що найбільше зневажав грек: відсутність законів, як, наприклад, у андрофагів (у цього сусіднього до скіфів племені відсутні писані закони) [3, IV, 106], тиранію, що панувала на Сході, в той час як еллінам була притаманна спільна влада у вигляді еклесії і буле [6, с.8] та неволю у будь-якому її прояві (тиранія в тому числі) [3, I, 64; V, 49; V, 78; VI, 9-11, 15; VI, 102].

Перси надавали значну увагу подвигам окремої людини, шануючи героїв. Значущим було особисте досягнення звиятника [3, III, 154; VII, 181], на відміну від еллінів, у свідомості яких стиралось значення особистого, адже вони були значною мірою колективістами. І стратег, і переможець на спортивних змаганнях найперше шанувалися за те, що вони своїми досягненнями здобували славу полісу і громаді, яку вони представляють. Гібріс – вихваляння і подвиги окремої людини – був несумісним з полісним арете (ἡ ἀρετή – доблесть)[6, с. 23-24].

Ще одним бар'єром на шляху порозуміння Заходу і Сходу вважається побут і традиції народів. У варварів вважалося за сором побачити оголеним навіть чоловіка [3, I, 7], в той час як греки вшановували культ тіла і не цурались його.

У лідійців дівчата заробляли на посаг, торгуючи тілом, аж до одруження [3, I, 93], а найганебнішим звичаєм «батько історій» вважає вавилонський, за яким біля святилища Афродіти в ім'я Мелітти хоч раз у житті жінка з'єднується з іноземцем (в деяких районах Кіпру теж існувала така традиція [3, I, 199]). Це суперечило моралі греків, які вважали небажаним для жінок мати стосунки будь з ким із чоловіків, окрім власного [4, с. 91-92]. Традиційно, еллінська сім'я була моногамна, а перська – полігамна [3, I, 135]. У масагетів були спільні жінки [3, I, 216]. Також, у грецькій сім'ї діяльність жінки обмежувалась домом (не враховуючи гетер) [4, с. 66]. Отже, що було справді дивним явищем для мешканця Заходу, то це те, що на скіфських землях жили амазонки, про яких пише Геродот: «...ἡμεῖς μὲν τοῦδεομέν τε καὶ ἀκοντίζομεν καὶ ἰπλαζόμεθα...» – «...ми ж бо стріляємо з луків і кидаємо дротики та їздимо верхи...» (тут і далі – переклад наш) [8, IV, 117]. У завеків (Лівія) жінки були візницями на колісницях під час війни [3, IV, 193]. У лікійців (які походять з Криту і мають звичаї загалом подібні до еллінських) рід ведеться по жіночій лінії, діти знатної жінки і простого чоловіка – знатні [3, I, 173]. Ісседонські жінки рівноправні з чоловіками [3, IV, 26]. У патерналістських же родинах греків рід вівся по чоловічій лінії і майно передавалось від батька до сина [4, с. 66].

Значними були відмінності і в релігії. Перси не роблять статуеток богів, а Зевсом називають усе небо [3, I, 131], тож, у них боги не антропоморфні, а жертви вони приносять місяцю, сонцю і стихіям: вітрам, воді, вогню, землі. Від ассірійців навчилися вшановувати Афродіту (Геродот іменує іноземних богів грецькими назвами відповідно до функцій божества). Ассірійці цю Афродіту називають Мілітта, араби – Алілат, а перси – Мітра [3, I, 131]. Що ж до еллінів, то вони, в часи написання Геродотом «Історій», вже перейшли від аніматизму до віри у те, що боги мають людську подобу. Не залишивши священних писань, вони увіковічили своїх богів у величних витворах – скульптурах що мали вигляд надзвичайної краси людей [4, с. 57]. Отже, греки були ідолопоклонниками і не дарма Ф.Ф.Зелінський (російський філолог-класик) охрестив Фідію, Поліклета, Праксителя, Алкамена та інших скульпторів пророками [4, с.49].

Греки, шануючи силу богів, в руках яких людські долі, влаштовували святкування, які супроводжувались різного роду змаганнями, пишними бенкетами, великими жертвоприношеннями. Для греків ці свята мали найбільше значення (особливо в період класичний, коли вони набули державного значення і стали всенародними [2, с. 330]), коли у варварів найбільше свято – день народження [3, I, 133]. Жертвоприношення у персів було менш урочистим і пишним: проводив їх маг без флейт, узливань, співаючи про походження світу і богів під час варіння м'яса жертвовної тварини, яке забирав собі [3, I, 132]. До речі, маги, на відміну від грецьких жерців, убивають не тільки жертвних тварин, бо змагаються у вбивстві [3, I, 140]. Скіфи приносили людські жертви, використовуючи черепи людей і шкіру у побуті. Перси також приносили людські жертви, закопуючи їх живцем [3, VII, 114]. Така холоднокровність не властива еллінам, які вважали все живе священним і освячували навіть полювання, просячи заступництва і дозволу Артеміди, боячись руйнувати природу і гніву богів за недозволене вбивство [4, с.30-31].

Важливу нішу у релігії греків посідав обряд поховання, адже вони шанували духів предків, душі яких після смерті могли оберігати нащадків від лиха [4, с. 69] або ж і навпаки: розгнівані карали за гріхи. З таких гнівних душ померлих в грецькій релігії розвинулась Еринія [4, с. 69]. Еринії (Ερινυες) встановлювали космічний порядок [5], справедливо карали людей за гріх. Наприклад, в «Орестей» Есхіла богині переслідують Ореста за вбивство матері, а Електра у Софокла молиться Ериніям, щоб покарали чоловіка за зраду [4, с. 69]. Отож, Геродот не дарма зосередив свою увагу і на обрядах поховання у інших народів. Історик розповідає і про скіфів, що зі знаттю ховають прислугу та коней [3, IV, 64-69, 71], і про персів, які померлих спочатку віддають твари-

нам і птахам [3, I, 140], і про вавилонян, які покійників вимочують в меді (голосіння у них, як у єгиптян) [3, I, 198], в той час як у греків найчастіше тіла померлих піддавали кремації [3, III, 406] і винятком є тільки деякі племена фракійців, у яких для жінки за щастя бути зарізаною на могилі чоловіка [3, V, 6]. Відрізняється від еллінського обряд поховання і у массагетів, які приносять у жертву тих, хто дожив до старості і з'їдають разом з худобою принесеного в жертву. Цей кінець життєвого шляху вважався найщасливішим, на відміну від того, коли людину, що померла від хвороби, закопують в землю [3, I, 216]. Індійці померлих родичів їдять [3, III, 99].

2. Спільне в еллінів та варварів

Попри значні відмінності, які спричинили до ксенофобії серед греків, існували й речі, які об'єднували такі різні народи. Ставлення до варварів не завжди було негативним: Крез за підтримки афінян і лакедемонців рушив на персів, іонійці і карійці уклали союз з Псамметіхом, який хотів повернути собі владу у Єгипті [3, II, 152] (згодом вони іммігрували до Єгипту, де вчили дітей еллінської мови [3, II, 154]), а Камбіс вирушив проти Амасія в похід разом з еллінами [3, III, 1]. Окрім того, до Сард прибували грецькі мудреці і Солон серед них. Крез приятелював з іонійцями [3, I, 27-29].

У греків були подібні до варварських обряди. Наприклад, очищення від гріха убивства [3, I, 35] та присяги перси проводять так, як і елліни, але, крім того, вони злегка надрізують рамена і висмоктують із надрізів кров [3, I, 62], як скіфи [3, IV, 70]. Исседонці мають схожий до еллінського обряд поховання [3, IV, 26], як і кочові лівійці [3, IV, 190]. Також, азіатські варвари і лакедемонці мають однаковий обряд поховання царів [3, VI, 58-59]. «Λυδοὶ δὲ νόμοισι μὲν παραπλησίοισι χρέωνται καὶ Ἑλληνές...» – «Лідійці і елліни користуються звичаями майже такими самими...», як пише Геродот [8, I, 94]. Моногамія у шлюбі, яка існувала у греків, була притаманна і єгиптянам [3, II, 92]. А ремесло у єгиптян передавалося у спадок, як у лакедемонців [3, VI, 60].

З «Історій» відомо, що мешканці Сходу часто звертались до Піфії або ж і робили пожертви у Дельфах та Мілеті для грецьких богів [3, I, 14, 20, 51, 90, 157]. Найбільш гідний уваги, серед інших жертвувань у Дельфах, твір хіосця Главка, який перший серед людей винайшов мистецтво паяти залізо [3, I, 25]. Існувала така повага до грецьких богів, що під час війни, перси не руйнували Делос (релігійний центр еллінів) [3, VI, 97]. У єгипетського народу проводились гімнічні агони на честь Персея [3, II, 91]. Скіфи шанують тих же богів, що й елліни, але не будують жертovníків, за винятком Ареса, якому приносять в жертву полонених [3, IV, 59, 62]. Будіни мають Діонісії і еллінські святилища [3, IV, 108].

Окрім вище вказаного, культура древніх народів, яку порівняно молоді, в історичному контексті, греки спершу без негативного значення іменували варварською, була ґрунтом для розвитку грецької [1, с. 5]. Тривалий час здобутки східних сусідів запозичувались і вдосконалювались [6, с. 53].

Навіть грецька релігія мала варварські витоки. Назви деяких богів [3, II, 49] та жертovníки перейшли до греків від єгиптян, як пише Геродот [3, II, 4]. Пан – єгипетський бог [3, II, 46], як і Геракл, якому греки приносили жертви і як героєві, і як безсмертному [3, II, 43-44]. Посейдон проник у грецьку релігію з лівійської [3, II, 49]. Орфічні, вакхічні, піфагорійські ритуали, містерії Деметри [3, II, 171], обряд поховання беруть витоки з Єгипту [3, II, 81], як і пишні урочисті святкування [3, II, 48, 58].

Не тільки релігія та обряди були привезені до Еллади з-поза її меж, а й золоті та срібні монети, які були вперше викарбувані лідійцями, та роздрібна торгівля [3, I, 94]. Геродот наводить оповідь самих лідійців про такі ігри, як гральні кості, паці і м'ячі та інші, що набули широкого вжитку у еллінів [3, I, 94]. У карійців елліни запозичили прикрашальний гребінь на шолом, щити з розпізнавальними знаками і держакми [3, I, 171].

Календар використали єгипетський [3, II, 49] і від єгиптян довідались про геометрію [3, II, 109]. Поділ доби на 12 годин, сонячний годинник перейняли елліни у вавилонян [3, II, 109].

Закон про обов'язкове оголошення доходів Солон привіз в Елладу з Єгипту [3, II, 177]. Алфавіт грецький має фінікійські витоки [3, V, 58].

Геродот припускає, що елліни запозичили у лівійців одяг, егіду, голосіння і спосіб запрягання 4-х коней в колісницю [3, IV, 189].

В результаті досліджень ми виявили, що поступово освоюючи нові території, елліни переймали здобутки племен, що мешкали там. За свідченнями Геродота пеласги, які населяли материкову Грецію, Егейський архіпелаг та західне узбережжя Малої Азії [5], до асиміляції з прибулими еллінами, розмовляли варварською мовою [3, I, 57-58]. Отже, на нашу думку, значною мірою на становлення грецької культури вплинули варвари, за рахунок яких елліни збагачували свою культуру. Важко переоцінити те багатство, яким вони оволоділи завдяки іншим цивілізаціям, які були значно древнішими. Важливо те, що греки зуміли вдосконалити ці здобутки і підняти власну культуру на високий рівень. Завдяки цьому відбулося становлення сучасної європейської культури та цінностей.

Список літератури:

1. Античная цивилизация и варвары / отв. ред. Л.П. Маринович; Ин-т всеобщ. истории РАН. – М. : Наука, 2006. – 355 с.;
2. Балух В.О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. – Т.1 Стародавня Греція: Підручник. – Чернівці: Наші книги, 2007. – 656 с.;
3. Геродот. Історії в дев'яти книгах. К.: Наукова думка, 1993. – 576 с.;
4. Зелинский Ф.Ф. Древне-греческая религия. Петроград: Огни, 1918. – 167 с.;
5. Словари и энциклопедии на Академике [Електронний ресурс], 2004-2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://dic.academic.ru/>;
6. Чумаченко Б.М. Вступ до культурології античності: Навч. посіб. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 174 с. ;
7. A Greek– English Lexicon| Compiled by Henry George Liddell and Robert Scott. – Oxford: Clarendon press, 1996. – 2438 p.;
8. Herodotus, Histories/ A. D. Godley. – Cambridge, 1920. – 537 p..

Євдокимова І. О.

кандидат філологічних наук, доцент

Одеський державний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна

ІНТОНАЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ РУХУ У ДИНАМІЧНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Звернення до мови як засобу пізнання навколишнього світу та як шляху здійснення цілеспрямованої діяльності людини є характерною прикметою сьогодення, оскільки мова служить для передачі певної інформації з метою впливу на комунікантів у процесі спілкування.

Науковий дискурс є однією з основних інтегрованих форм вербальної передачі інформації, відображає цілісний фрагмент дійсності, дозволяє дослідити комплекс проблем наукової комунікації [4, с. 195-197].

Об'єктом даної роботи є динамічний науковий дискурс.

Предметом дослідження обрані інтонаційні особливості реалізації руху у англомовному динамічному науковому дискурсі.

Актуальність теми складається в тому, що робота охоплює основні складові наукової комунікації, а саме – набуття нових наукових знань (когнітивний фактор), шляхи їх зберігання (психолінгвістичний фактор) та передачу від одного мовця до іншого (лінгвопрагматичний фактор). Якісно нове, ускладнене наукове та технічне знання, його глобальний характер вимагають від фахівців різних галузей, в тому числі і лінгвістів, пошук нових форм та засобів передачі наукової інформації.

Матеріалом дослідження слугує науково-популярний документальний кінодискурс «The Birds of Paradise» тривалістю 60 хвилин, який був записаний з ресурсів Інтернету.

Мета даної роботи складається у дослідженні інтонаційних особливостей реалізації руху у динамічному науковому дискурсі.

Науковий (академічний) дискурс – вербалізований в тексті тип дискурсивної діяльності за сферою комунікації, мовленнєва взаємодія представників відповідної соціальної групи/інституту з метою реалізації статусно-рольових можливостей у заданих цим соціальним інститутом межах, складова «власне професійної зони професійного дискурсу» [6, с. 7].

Учасниками наукового дискурсу є дослідники як представники наукової спільноти. Адресантом виступає фахівець з орнітології, який досліджує птахів на протязі всього свого життя, адресатом людина, яка бачить цей фільм у дану мить.

У даній роботі критерієм відбору мовленнєвих одиниць тематичної групи «рух» слугувала наявність семантичної ознаки «рух». Слово «рух» (*movement*) є багатозначним. У англійському словнику А. S. Hornby під рухом зумовлюється: а) «переміщення (у контрасті з спокоєм та відпочинком); б) акт зміни позиції; в) переміщення частини машини або механізму; г) об'єднані дії та зусилля групи людей для певної цілі» [7, с. 50].

В лінгвістиці робилися спроби розбити дієслова руху та переміщення на більш дрібні класи відповідно від засобу здійснення дії або від якості здійснювальної дії. Наприклад, О. Н. Журавльова розбила дієслова руху та переміщення на різні семантичні класи [3].

Основними семантичними ознаками, що відрізняють дієслова руху, є:

спрямованість / неспрямованість, засіб руху, інтенсивність руху, якість руху [1, с. 9 – 10]. Тож, рух реалізується в науковому дискурсі дієсловами фізичної дії, які створюють однорідні конструкції, а також прийменниково-іменними поєднаннями і адвербіальними конструкціями, що конкретизують спрямованість, інтенсивність та якість дії [2, с. 7].

Слід відзначити, що досліджуваний матеріал належить до динамічного опису, оскільки опис подій відбувається дієсловами, які передають побутову лексику людського життя. Тож пропонуємо розглянути ознаки птахів скрізь людські дії, які можуть бути представлені наступними групами дієслів: сенсу (*see, look at, stare, keep visual*); руху від предмета (*set off, go, look for, head, drive, climb up*); руху до предмету (*come, return, arrive*); початку дії (*begin, start, move*); припинення дії (*sit, stop, wait*); демонстрації (*show off, perform, fix*); якоїсь іншої дії (*build a hide, block, work, shelter out*).

Задачею перцептивного аналізу інтонаційних засобів, які супроводжують висловлення руху у мові науковця, було дослідження перед'ядерних контурів фраз та термінальних тонів наукового дискурсу.

Ступінь виділення слова, що є семантичним центром висловлювання, актуалізується за допомогою змін мелодійного компоненту інтонації, модифікації інтенсивності вимови, наявності внутрішньосинтагмених пауз або уповільнення темпу перед словами, що виділяються, та специфічного забарвлення голосу [5].

Проведений перцептивний аналіз дозволив виявити інтонаційні засоби, які супроводжують висловлення руху у мові науковця: особливості перед'ядерних контурів фраз та термінальних тонів. Предметом ретельного розглядання, по-перше, слугували термінальні тони нефінальних синтагм: дійові особи у групі підмета, обставини міста та часу, частини складних речень. Результати спостережень відбиті у таблиці 1.

Таблиця 1

Перцептивне дослідження термінальних тонів нефінальних синтагм у науковому дискурсі, у%

Вид синтагми	Нефінальні термінальні тони					
	Low Fall	Low Rise	Fall-Rise	High Narrow Rise	High Fall	High Wide Rise
Група підмета	13	23	31	25	7	1
Обставини міста та часу	25	11	47	12	2	3
Частини складних речень	42	17	22	13	5	1

Як свідчать результати таблиці, група підмета, яка характеризує дійові особи, оформлена, в основному, трьома видами термінальних тонів (Fall-Rise (31%), High Narrow

Rise (25%) та Low Rise (23%)). Найбільш часто вживаним тоном виступає емоційний тон Fall-Rise, який передає різноманітні значення у мові та дозволяє акцентувати тему кожного речення:

This □ team | is 'led by' Mariam \Supoba.||

Згідно даним таблиці 1, обставини міста та часу завжди виділяються у окремі синтагми та мають два види вимовляння – емоційне (Fall-Rise 47%), яке превалує у мові науковця, та категоричне (Low Fall 25%), що сприяє привертанню уваги:

The 'next □ morning | the 'male /blue bird re\turns.|| □ Suddenly | he \stops.||

Нефінальні частини складних речень (складносурядних та складнопідрядних) оформлюються різноманітними термінальними тонами серед яким маємо можливість виділити Low Fall (42%), Fall-Rise (22%) та Low Rise (17%):

It's a 'performance of 'such 'exquisite □ beauty, | it 'seems un □ fair | that no 'female is 'here to \see it.||

Наступним етапом дослідження термінальних тонів стало дослідження вище означених тонів у фінальних синтагмах (див.табл. 2).

Таблиця 2

Перцептивне дослідження термінальних тонів фінальних синтагм у науковому дискурсі, у%

Low Fall	High Fall	Fall-Rise
79	13	8

Дані таблиці 2 дозволяють стверджувати, що оформлення фінальних синтагм у фразах характеризується використанням лише трьох тонів: Low Fall, High Fall та Fall-Rise. Найбільші реалізації притаманні термінальному тону Low Fall (79%). Емоційно забарвлені склади вимовляються тоном High Fall (13%): *□ There's a \ female | in the ' tree a\bove.||*

На наступному етапі відбулось спостереження над перед'ядерною структурою фраз, дані яких відбиті у таблиці 3.

Таблиця 3

Перцептивне дослідження перед'ядерного контуру фраз у науковому дискурсі, у%

High Head	Stepping Head	Sliding Head	Ascending Head	Broken Head	Scandant Head
46	31	11	7	2	3

Згідно з даними таблиці 3, перед'ядерний контур фраз у науковому дискурсі оформлюється у переважній кількості емоційними шкалами, більша кількість яких відноситься до низхідного напрямку. Самим частотним вживанням характеризується Висока шкала (46%), яка складається тільки з одного наголошеного складу та термінального тону. Така структура більшості синтагм вказує на певний ритм наукового дискурсу, який допомагає у коротких синтагмах передавати динамічний опис птахів, що вивчаються. Наприклад:

'One /day | 'all /this | might be/come | a pro'tected re\serve.||

Іншим видом шкали, що сприяє вираженню судження та думки науковця при опису подій є Ступінчата шкала (31%):

'Several 'days /later, | 'Mariam re'turns to the 'court of pa\rotia.||

Незважаючи на те, що Плинна шкала займає маленький процент використання (11%), вона найкращим чином передає та виділяє найбільш важливі частини дискурсу:

- *They □ bought the □ image of □ beauty | □ almost to the □ edge of ab\surdity.||*
- *He is □ trying | to □ attract fe□males, | □ Paul has □ seen □ many of the □ forests' □ rarely □ birds \species.||*

Таким чином, інтонаційні засоби являються вагомими та значними для звукового оформлення наукового дискурсу та кожен з них має свій акустичний імідж.

Список літератури:

1. Абдюкова Л. А. Функционально-когнитивная интерпретация основных компонентов концепта движения в разноструктурных языках // Функциональное описание естественного языка и его единиц: 11-ая международная конференция по функциональной лингвистике. – Ялта, октябрь 2004. – С. 9 – 10.
2. Бигунова Н. А. Уровневая реализация концепта движения в английском нарративном дискурсе // 14-ая международная лингвистическая конференция «Язык и мир». – Ялта, 2007. – С. 1-7.
3. Журавлева О. Н. Семантика и функционирование конструкций, включающих глаголы движения, перемещения, изменения положения в пространстве и инфинитив цели : Автореф. дис... канд. филол. наук : 10.02.04. – Киров, 1999. – 17 с.
4. Коваленко В. До питання про модальність наукового дискурсу // Наукові записки. – Випуск 89 (5). – Серія : Філологічні науки (мовознавство): У 5 ч. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2010. – 385 с.
5. Ковалевська Т. І. Прагматичний аспект просодії емоційного висловлювання. // Вісник Харківського ун-ту ім. В.Н. Каразіна, №936, Серія, філологія. – Вип. 61, 2001. – С. 86-89.
6. Колеснікова І. А. Лінгвокогнітивні та комунікативно-прагматичні параметри професійного дискурсу : автореф. дис. докт. філол. наук : спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство»/ І. А. Колеснікова.– К., 2009. – 33 с.
7. Hornby A. S. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. – Oxford University Press, 1982. – Volume 2. – 528 p.

Жигало Н. М.
викладач

Національний університет «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна

ОСОБЛИВОСТІ СЕМАНТИКИ ДЕМІНУТИВНИХ УТВОРЕНЬ У РАННЬОХРИСТИЯНСЬКІЙ ЛАТИНОМОВНІЙ ПРОЗІ (НА МАТЕРІАЛІ «СПОВІДІ» АВРЕЛІЯ АВГУСТИНА)

Як відомо, латинська мова багата на зменшувальні слова, про що говорили ще античні грамматики Діонісій Фракійський, Харісій, Діомед, Прісціан [2, с.32-41]. У більшості праць вітчизняних і зарубіжних латиністів в основному розглядаються функціональні особливості демінутивних суфіксів: їх здатність залежно від контексту та інтонації виражати зменшеність, здрібнілість, гіпокористичність або виступати носіями обох значень.

Проте ряд питань, пов'язаних із словотворенням іменників, прикметників, прислівників і дієслів за допомогою демінутивних суфіксів, досі залишається спірним та точно не вивченим. Так, словотворення цього лексико-семантичного шару поки що не розглядалось як окрема підсистема з усіма властивими їй мовними одиницями у взаємозв'язку з іншими рівнями мови. Не встановлена залежність оцінних відтінків від лексичного значення назв реалій, не виявлена природа синонімічності і полісемантизму міноративно-афективних суфіксів і суфіксальних лексем цього типу. Слід також мати на увазі, що демінутивне значення, напр., у системі іменника, може бути виражене не тільки відповідними суфіксами, а й іншими численними засобами мови, які, формуючи різні зменшувально-кількісні і зменшувально-оціночні ознаки іменників, вступають у певні смислові зв'язки з демінутивними суфіксами.

Демінутивно-оцінні іменники можуть мати цілу низку оцінних значень: об'єктивну зменшеність реалій, позитивну гіпокористичну і негативну пейоративну, детеріоративну оцінки [6, с. 60].

Ми аналізуємо іменники-демінітиви, що мають значення об'єктивної зменшеності, найчастіше вони утворюються від конкретних, значно рідше від абстрактних назв предметів, іноді істот, за допомогою міноративних суфіксів: *-ulus, -ula, -ulum; -culus, -cula, -culum; -illus, -illa, -illum; -ellus, -ella. (-culu, -ulu, -olu, -ellu, -xillu)* Зауважимо, що під впливом контексту й інтонації ці суфікси виконують і інші функції – утворюють форми із значенням гіпокористичності, іноді – пейоративності.

Своєрідність оцінних суфіксів полягає в тому, що вони здатні нести в собі, окрім основної, ще й додаткову емоційно-оцінну інформацію: називають реалії з точки зору їх виміру і передають позитивне або негативне сприйняття їх мовцем. Важливу роль у виявленні смислових відтінків зменшувально-емоційних іменників відіграє контекст. Зменшувально-оцінні іменники з усіма відтінками у значенні найчастіше зустрічаються у римській комедії, сатирі, епіграмі, романі, поезії, у «Сповіді» Августина вони представлені рідше.

Вважається загальноприйнятим, що категорія оцінки виражає і фіксує у мові суб'єктивну оцінку як предметів так і істот та їх ознак з боку мовця. Тому категорія оцінки – це перш за все категорія іменників, прикметників і прислівників. Але особливо розвинутою вона є в іменників:

Et dedisti ea homini ex aliis de se conicere et auctoritatibus etiam muliercularum multa de se credere. (Aug.Conf.I,6)– I Ти дав людині змогу (додумуватися) з інших про себе і багато вірити про себе свідченням простих жіночок.

Vidi ego et expertus sum zelantem parvulum (Aug.Conf.I,7) – Я бачив і оглянути заздрісну дитинку.

Cur graecas litteras oderam, quibus puerulus imbuebar, ne nunc quidem mihi satis exploratum est. (Aug.Conf.I,13) – Чому я ненавидів грецьку мову, якої навчали мене будучи хлопчиком, вона ще і тепер для мене є не достатньо відкритою.

Очевидно, що в латинській мові як і в українській демінутиви нерідко вживаються для вираження суб'єктивного емоційно-оцінного ставлення. Проте, на противагу українській мові, яка характеризується великим набором демінутивних суфіксів, що сприяє точнішому відтворенню особливостей семантики, латинська мова для творення демінутивів в основному використовує небагато суфіксів, тому на демінутивне значення часто вказує контекст:

Neque enim Tibi, Deus meus, sed apud Te narro haec generi meo, generi humano, quantulacumque ex particula incidere potest in istas meas litteras. (Aug.Conf.II,3) – I, звичайно, не Тобі, Боже мій, але розповідаючи це Тобі, розповідаю роду моему, роду людському, яка б не була маленька та частинка, до якої можуть потрапити ці мої сторінки.

Ad hanc excitiendam atque asportandam nequissimi adolescentuli perreximus nocte intempesta. (Aug.Conf.II,4) – Ми прийшли до неї серед темної ночі, негідні хлопчаки, щоб страсти і вкрати.

Слід також підкреслити, що емоційна оцінність значення у кожному окремому випадку матиме свій власний тон: вона може бути слабкою, посиленою або різкою. Так, ступінь пейоративності у даному прикладі досягається за допомогою прикметника *nequissimi* при *adolescentuli*.

Verum tamen illa erat, quae cresceret cum parvulis, sed ego dedignabar esse parvulus et turgidus fastu mihi grandis videbar. (Aug.Conf.III,5) – Однак правда була така, що вона зростала з маленькими, але я не обурювався на те, щоб бути маленьким і, надутий чванливістю, видавався собі великим.

Quanto enim meliores grammaticorum et poetarum fabellae quam illa decipula! (Aug.Conf.III,6) – Бо ж наскільки кращі казочки граматиків і поетів, ніж ті омани!

Деякі дослідники [4;5] розглядаючи вживання слів із зменшувально-оцінними суфіксами, говорять не про стійкі оцінні значення самих суфіксів, а про випадкову емоційність, якої вони набувають в індивідуальних контекстах. Так, В.І. Максимов пише: «Основними засобами вираження їх(демінітивів) виступають не суфікси, а контекст і інтонація» [4, с.79]:

Si quis vero esuriens peteret, qui Manichaeus non esset, quasi capitali supplicio damnanda **buccella** videretur, si ei daretur. (Aug.Conf.III,10) – *Насправді, якщо б якийсь голодний попросив у мене, який не є маніхейцем, то мені б здавалося, що давши **шматочок**, я засудив його до смертної кари.*

Cum eis, qui appellarentur electi et sancti, afferremus escas, de quibus nobis in officina **aqualiculi** sui fabricarent angelos et Deos.(Aug.Conf.IV,1) – *Коли тим, яких називали вибраними та святими, ми приносили їжу, з якої нам вони в майстерні свого **шлуночка** виробляли ангелів і богів.*

Sed a mea vanitate fingeantur ex corpore, et dicebam **parvulis** fidelibus tuis, civibus meis.(Aug.Conf.IV,15) – *Але була створена моєю пустотою з тіла, і я говорив **маленьким** вірним Твоїм, своїм співгромадянам.*

Sed posteaquam coepit cogitari, utrum hoc **mulierculae** sinerent.(Aug.Conf.VI,14) – *Але, після того як почав роздумувати, чи це дозволять **жінки**(жіночки).*

Дуже рідко представлені у Августина відприкметникові демінутиви. Вони переважно стосуються кількості або розміру:

... **tantillus** puer et tantus peccator.(Aug.Conf.I,12) – *такий маленький хлопчина, а такий великий грішник.*

Neque enim Tibi, Deus meus, sed apud Te narro haec generi meo, generi humano, **quantulacumque** ex particula incidere potest in istas meas litteras. (Aug.Conf.II,3) – *І, звичайно, не Тобі, Боже мій, але розповідаючи це Тобі, розповідаю роду моєму, роду людському, **якби не була маленька та частинка**, до якої можуть потрапити ці мої сторінки.*

Як зазначав В.В.Виноградов [1, с.16], за їх допомогою можна передати найрізноманітніші відтінки експресії: співчуття, іронія, зневага, злість, строката й суперечлива гама емоцій і оцінок.

Список літератури:

1. Виноградов В.В. Основные типы лексических значений слова / В.В. Виноградов // Вопросы языкознания. М., 1953. – №5. – С. 3-29
2. Домбровський Р.О. Латинські граматики про демінутивність і демінутиви / Р.О. Домбровський // Іноземна філологія, 1979. – Вип.55. Питання класичної філології № 27. – С. 32-41.
3. Літературознавча енциклопедія : [у двох томах]. Т.1 [Текст] / [авт.-уклад. Ю. І. Ковалів]. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – 608 с.
4. Максимов В.И. Стилистические, оценочные и экспрессивные свойства суффиксов (к постановке вопроса) / В.И. Максимов // Материалы по русско-славянскому языкознанию. – Воронеж: Изд-во Воронежского ун-та, 1969. – Вып.IV– 110с.
5. Осовецкий, И.А. Стилистические функции некоторых суффиксов имен существительных в русской народной лирической песне / И.А. Осовецкий // Труды Института языкознания АН СССР. 1957. – Т.VII. – С.466-495
6. Сенів М.Г. Семантичні групи емоційно-оціночної лексики в латинській мові / М.Г. Сенів // Іноземна філологія. – 1982.– Вип.65. Питання класичної філології № 18 – С. 59-65.
7. O'Donnell J.J. Augustini Confessiones. – [Електронний ресурс].– Режим доступу до ресурсу:<http://www9.georgetown.edu/faculty/jod/latinconf/latinconf.html>

ПАРАМЕТРИЗАЦІЯ КОРПУСУ ТЕКСТІВ МОРМОНСТВА

На сьогоднішній день створення корпусів, а також проведення корпусно-орієнтованих досліджень стало невід'ємною частиною діяльності лінгвістів. Проникнення комп'ютерних технологій в різноманітні сфери науки вже давно стало загальновідомим фактом, але саме воно дало потужний поштовх для розвитку корпусної лінгвістики.

В останні роки минулого століття багато країн активізували свої зусилля в цій сфері мовознавства для створення національних корпусів текстів. Як результат такі ресурси вже створені для багатьох мов. Наприклад: Британський національний корпус (100 млн. слововживань), Мангеймський корпус німецької мови (1846 млн. слововживань), Корпус сучасної англійської мови (450 млн. слововживань).

На думку Є. Тогніні-Бонеллі корпус – це комп'ютеризована колекція автентичних текстів, що підлягають автоматичній чи напіваавтоматичній обробці та аналізу [4, с.55]. Його створення передбачає врахування різноманітних вимог, які досі залишаються мало дослідженими.

Актуальність дослідження полягає у тому, що корпусно-орієнтовані дослідження ще не набули великого поширення, а термінологічна система мормонства немає корпусно-базованої характеристики.

У світі корпусні лінгвістика як особливий напрямок взяла свій початок з 60-х років XIX ст. і стала відносно сформованою лише на початку 1990-х років. Великий внесок у цю галузь зробили такі науковці, як: Є. Тогніні-Бонеллі, Г. Кеннеді та Баранов А. Н. Демська-Кульчицька О. написала ряд статей, в яких було розглянуто значну частину теоретичних питань про корпусну лінгвістику.

Мета дослідження полягає у вивченні процесу створення корпусу текстів та аналізі вимог до текстових корпусів.

Дослідники виділяють велику кількість вимог до створення корпусу. Однією з найважливіших є репрезентативність. Велика кількість різноманітних текстів не завжди дозволяє віднайти потрібну інформацію для дослідника. Саме тому фактор репрезентативності дає змогу відшукати достатню і пропорційну кількість текстів [1, с.115]. Беручи до уваги цю важливу ознаку корпусу, важливим є підібрати правильну кількість коректно відібраних текстів.

Для створення корпусу терміносистеми мормонства варто використати ті тексти, що вміщують найактивніші терміни типові для всієї релігійної лексики та ті, які властиві лише цій релігії. Тому критерієм відбору може стати приналежність та ідентичність терміну в терміносистемі мормонства.

Об'єм створюваного корпусу текстів цього напряму залежить від мети створення, доступності даних та часу, який є для роботи. Оскільки, нашою метою є вивчення лексики та морфологічних явищ терміносистеми мормонства, корпус повинен мати достатню кількість текстів. Оптимальним об'ємом для корпусу є 5 тисяч слів і більше [5]. Саме тому ми визначимо однаковий для всіх об'єм корпусів у нашій групі – 10 тисяч слововживань.

Ще одним важливим пунктом є питання хронології текстів термінологічної системи. Для того, щоб корпус допомагав досліджувати і розв'язувати поставлені дослідником проблеми, він повинен вміщувати тексти різної давності. Однак, очевидним є те, що новіші тексти дають змогу слідкувати за останніми змінами в терміносистемі. Отже, на нашу думку варто обмежити підбір текстів часовими рамками, а саме починаючи з 2000 року.

Важливим є відбір саме автентичних текстів, створених носіями мови. Також тексти повинні бути цілими, адже використання уривків не дозволить провести об'єктивне дослідження [5]. Це дозволить проводити більш точні дослідження.

Проблемним є досягнення збалансованості під час вибірки текстів, адже створити пропорційність у кількості текстових ресурсів це не просте завдання. Деякі дослідники радять зважати на художність та не художність тексту, тип (книжка, журнал), нормативність чи ненормативність мови [2, с.103].

Чи не головну роль у підборі текстових матеріалів відіграє автор. Тексти створені кількома авторами дозволяють отримати краще розуміння термінів та особливостей, типових для терміносистеми. Також тексти повинні бути написаними людьми, які безпосередньо розуміються в цій сфері, про яку вони пишуть [5].

Зважаючи на вище описані критерії, методом цільової вибірки потрібно відібрати тексти.

Лінгвістичний корпус повинен містити у собі якомога ширший вибір текстів, які зможуть представляти особливості різних рівнів термінологічної системи. Саме тому ми обрали тексти різних жанрів, які у подальшому зможуть відобразити особливості терміносистеми мормонства. Наприклад,

1) першоджерела / SOURCE (сакральні тексти, тексти художньої літератури, народна творчість, документи) – у корпусі вони умовно позначатимуться, відповідно SOURCE_Sacral, SOURCE_Fiction, SOURCE_Folklore, SOURCE_Documents;

2) довідкова література / REFERENCE (словники, глосарії) – у корпусі вони умовно позначатимуться, відповідно REFERENCE_Dictionary, REFERENCE_Glossary;

3) навчальна література / EDUCATION (підручники, інструкції) – у корпусі вони умовно позначатимуться, відповідно EDUCATION_Textbook, EDUCATION_Instruction;

4) наукова література / SCIENCE (статті, монографії, тези, дисертації) – у корпусі вони умовно позначатимуться, відповідно SCIENCE_Monograph, SCIENCE_Article, SCIENCE_Dissertation, SCIENCE_Thesis.

Першим типом текстів, які повинні увійти до корпусу є першоджерела, а саме особливий їх вид – сакральні тексти. Для корпусу було вирішено взяти уривок із книги «Doctrine and Covenants». Об'єм цього тексту – 1193 слова. У корпусі це першоджерело умовно позначаємо SOURCE_Sacral_1. Ще одним текстом цієї ж групи є уривок із книги «The Pearl of Great Price». У ньому налічується 1251 слово і він позначається SOURCE_Sacral_2.

Для роз'яснення особливостей релігії існує досить велика кількість літератури спрямованої на допомогу прихожанам. Тому логічним є вибір тексту з навчальної літератури. Із книги «Doctrine and Covenants Student Manual» нами було обрано уривок із 1105 лексичними одиницями. Він позначається EDUCATION_Textbook_1. Також було обрано текст із книги «Duties and Blessings of the Priesthood» (1206 слів). Його умовне позначення – EDUCATION_Textbook_2.

До довідкової літератури відноситься глосарій створений М. Слік, який служить для розрізнення понять християн та мормонів. Цей текст містить 1135 слів і позначається REFERENCE_Glossary_1. У глосарії Л. Річмана, який також було обрано для корпусу, наявно 1423 слова. Умовно він позначений так: REFERENCE_Glossary_2.

Для урізноманітнення лексичного наповнення створюваного корпусу було обрано кілька науково-популярних статей: Роберт В. Блер «Vocabulary, Latter-Day Saint» (554 слів, позначається SCIENCE_Article_1), Елізабет Діаз «Joseph Smith's Many Wives: The Faith at Stake in the News» (691 слово, позначається SCIENCE_Article_2), Уейн Джексон «The Fundamentalist Mormonism is the Original Mormonism» (648 слів, позначається SCIENCE_Article_3) та Шон Макдавел «What are the Key Differences Between Mormonism and Christianity?» (794 слова, позначається SCIENCE_Article_4).

Наступним етапом створення тестового корпусу є анотування, який можна трактувати як повідомлення додаткової лінгвістичної інформації про текст, що реалізується розміткою за певними правилами.

Ковалих С. В. дає таке визначення анотуванню: «... це опис кожної одиниці тексту з допомогою спеціальної системи поміток, яка виконується з допомогою програм» [3, с. 70].

Оскільки мова є природною системою, то поки що процес анотування не може бути автоматичним. Лише за допомогою морфологічних та синтаксичних аналізаторів, тезаурусів чи онтологій можна його хоч якось автоматизувати.

Перед початком анотування потрібно чітко визначити, яку саме інформацію потрібно включити за допомогою розмітки. Для корпусу текстів мормонства ми вирішили провести поверхнєве анотування, яким показано параграфи та деяку металінгвістичну інформацію: автор, назва, заголовок і сам текст. У глосаріях потрібно ще виділити заголовне слово та дефініцію.

Для позначення розмітки ми будемо користуватися такими тегами:

- 1) <title>....</title>
- 2) <header>... </ header>
- 3) <author>...</author>
- 4) <text>...</text>
- 5) <p>...</p> (на позначення параграфу)
- 6) <headword>...</headword>
- 7) <definition>...</definition>
- 8) <illustration>...</illustration>

При подальшій роботі з такими анотованими текстами, взятими з корпусу досліднику буде легко ідентифікувати функціонування певних мовних одиниць у заголовках, основному тексті, визначити ключові слова у словниках, а також віднайти дефініції певним термінам у текстах довідкової літератури.

Корпус являє собою дуже ефективний, корисний і дієвий інструмент для дослідників, який може значно пришвидшити пошуки потрібного матеріалу лише в тому випадку, якщо дослідник дотримується усіх параметрів створення корпусу. Однак, ці пункти потребують подальшого дослідження, особливо, їх застосування в спеціалізованих корпусах, таких як корпус текстів мормонства.

Список літератури:

1. Баранов А. Н. Введение в прикладную лингвистику [Текст] : / А. Н. Баранов. – М. : Эдиториал УРСС, 2001. – 360 с.
2. Демська-Кульчицька О. М. Репрезентативність як ознака текстового корпусу [Текст] : / О. Демська-Кульчицька // Українська мова. – 2005. – № 3. – С. 100-107.
3. Ковалых Е. В. К вопросу о создании корпусов текстов псковской деловой письменности [Текст] : / Е. В. Ковалых // Вестник Псковского государственного университета. Серия: Социально-гуманитарные и психолого-педагогические науки. – 2011. – №15. – С. 70-72.
4. Tognini-Bonelli E. Corpus Linguistics at Work [Text] : / E. Tognini-Bonelli. – Philadelphia: John Benjamins Publishing, 2001. – 223 p.
5. Working with Specialized Language: A Practical Guide to Using Corpora [Electronic resource] : / Chapter 3 : Designing a special purpose corpus ; Available from: http://www.soc.hyogo-u.ac.jp/tani/esp_corp.htm

Каданер О. В.

кандидат філологічних наук, доцент

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна

УРАХУВАННЯ ВІКОВИХ ТА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ ВУЗІВ ЯК ОСНОВА РЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТІСНО- ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Процес глобалізації, що набирає темпи в усьому світі, зачіпає всі сторони життя, в тому числі впливає і на тенденції розвитку сучасної освіти. Зі зміною потреб суспільства, з урахуванням мінливих умов навчання, вузівський курс викладання іноземної мови піддається переосмисленню.

Особливо очевидною стає необхідність удосконалення викладання англійської мови, яка набула риси мови міжнародного спілкування ще на початку XX століття. Вузівський предмет «Іноземна мова» з навчального на наших очах перетворився на базовий елемент сучасної системи освіти, у засіб досягнення професійної реалізації особистості, особливо для випускника вузу нефілологічного профілю.

Зміна освітньої парадигми, розвиток нової педагогіки, нових педагогічних технологій відбувається за умови орієнтації на розвиток нового типу освіти – інноваційного.

Головна мета інноваційної освіти полягає у розвитку особистісного потенціалу студента, в адаптації освітнього процесу до запитів і потреб особистості, в орієнтації навчання на забезпечення можливостей її саморозкриття.

Відомо, що підхід до навчання – це реалізація ведучої, домінуючої ідеї навчання на практиці у вигляді певної стратегії і за допомогою того чи іншого методу навчання [1]. Очевидно, що адаптація освітнього процесу до запитів і потреб особистості можлива при реалізації особистісно-орієнтованого підходу до навчання, у тому числі у вузі нефілологічного профілю.

Даний підхід має такі особливості: урахування вікових особливостей, інтересів, можливостей, потреб студентів; опора на принципи диференціації та індивідуалізації навчання; постановка особи, яка навчається у ситуації вибору; використання навчального матеріалу, форм роботи, у тому числі при різнорівневому навчанні, що залучає студента до процесу цілепокладання, визначення того, якого рівня навченості слід досягти на певному етапі; урахування професійних прагнень студентів; формулювання вимог до рівня підготовленості студентів до розвитку інтегративної, комунікативної мети навчання, при якій діяльнісна складова домінує над знанієвою і вкрай актуально їх особистісний розвиток, у тому числі в результаті опанування нині ключовими компетенціями, які виділені [2].

Всупереч традиційно існуючій думці, що іноземна мова краще дається в ході її вивчення в довузівський період, слід зазначити, що все не так однозначно.

Протягом багатьох років вітчизняні та зарубіжні методисти вели діалог у своїх роботах про велике значення логічного мислення дорослих, про деякі інші особливості, які пов'язані з їхнім життєвим досвідом.

Наприклад, ще Карл Нейз кілька десятиліть тому, проводячи порівняльну характеристику здібностей до вивчення іноземних мов дітей і дорослих, вказував: «Дорослі мають здатність до логічного мислення і міркувань у значно більшому ступені, ніж діти. Діти не люблять багато заучувати ... їх розум, насамперед, вимагає швидких успіхів» [3]. Він надає велике значення зрілості розуму дорослих учнів, їхньому життєвому досвіду і тій обставині, в якій дорослий береться за навчання добровільно. Він підкреслює необхідність враховувати життєвий досвід студента, що підвищує його вимоги до всього процесу навчання. Дитина зобов'язана ходити до школи ... І якщо постановка справи цікава і правильна з точки зору завдань освіти, тоді результати у дорослих позначаться набагато швидше, ніж у дітей [3].

Процес сприйняття знань у дорослих інший, ніж у дітей. У них зрілість розуму, життєвий досвід, сила волі, наполегливість, здатність міркувати, уміння правильно розбиратися в практичних питаннях, до того ж вони володіють мовними навичками ... У дитини є певні переваги у сприйнятті знань. Щодо іноземної мови встановлено, що ці переваги полягають у гнучкості голосу, у здатності чуйно уловлювати на слух іноземну мову і у природній схильності до наслідування. У юнака і у дорослого деякі з перерахованих властивостей значно слабкіші, однак це компенсується організованим запам'ятовуванням і значно більшою здатністю до вольового зусилля.

Позитивний вплив іншомовних компетенцій у студентів, на відміну від школярів, наприклад, полягає у тому, що дорослі учні, як правило, серйозніше ставляться до навчання. Вони усвідомлюють, що їм доведеться стикатися з іноземними мовами на практиці, наприклад, в процесі роботи при читанні і складанні іншомовних документів, під час подорожей, при спілкуванні з зарубіжними партнерами.

Дорослий учень, як зазначено вище, має здатність до вольового зусилля, і це якість допомагає йому долати труднощі, а процес навчання іноземним мовам по своїй суті трудомісткий, що займає значний період часу. Учні особливо на початку навчання у школі, або в дошкільний період, як відомо, чекають легких, швидких успіхів, але, зіткнувшись з реальністю, часто, виявляються нетерплячими в силу своїх вікових особливостей, втрачають внутрішні мотиви до вивчення іноземної мови.

Робота викладача вузу, на відміну від шкільного вчителя, частково полегшується більш розвиненим мисленням дорослих, які навчаються, здатністю зіставляти і осмислювати, у тому числі мовні явища. Однак, особливості організації навчання іноземної мови у вузі нефілологічного профілю, найчастіше, зводять до «нуля» зусилля викладачів і студентів. Відомо, що в наші дні картина просто гнітюча – з одного боку, зростаючи потреби суспільства вимагають якісного володіння мовами фахівцями немовних спеціальностей, а з іншого – умови навчання (обмежена кількість аудиторних занять, проблеми з організацією самостійної праці студентів, у тому числі через недостатню увагу до даних проблем з боку методичної науки) залишають бажати кращого.

Викладачеві необхідно в умовах такого вузу особливо наполегливо шукати шляхи ущільнення при вивченні матеріалу, способи відбору необхідного і достатнього лексико-граматичного мінімуму, активізації діяльності всіх студентів. Необхідний більш ретельний підхід до відбору навчального матеріалу та методів викладання в немовному вузі, врахування вікових особливостей студентів, тобто тих вимог, які студент, будучи дорослою людиною, об'єктивно пред'являє до навчального процесу.

Зокрема, при управлінні навчальним процесом, постійно включати студентів у процес цілепокладання в роботі повинно стати правилом, оскільки студенту необхідно чітко уявляти перспективи не тільки до кінця вивчення іноземної мови у ВНЗ, але і на кожному окремому етапі процесу навчання. Тобто, приймаючи до уваги при навчанні добровільний характер роботи дорослого учня, конкретність, невідкладність завдань, які він ставить перед собою, необхідно постійно знайомити студентів з навчальним планом.

Досвід викладання показує, що теоретичний матеріал з граматики, наприклад, повинен бути викладений стисло і компактно. Зміст текстів і вправ повинно представляти інтерес для дорослого, а методи викладання, з одного боку, відповідати схильності дорослого учня сприймати матеріал свідомо, а з іншого – спонукати до активної участі в навчальному процесі.

Необхідно приділяти достатню увагу підвищенню мотивації до навчання у студентів, для чого на постійній основі не тільки ставити завдання, а й пояснювати, наскільки реальна, наприклад, можливість ведення елементарної бесіди на побутові теми і читання текстів за фахом в результаті навчання іноземної мови у вузі даного профілю.

Дійсно, в силу вікових особливостей, дорослих, які навчаються зазвичай цікавить практична сторона справи, тобто чи зможуть вони і коли саме вести бесіду іноземною мовою, читати інструкції, статті з їхньої основної спеціальності. Зокрема, дорослі, знаючи, що їм потрібно, критично розбираються в навчальних посібниках, в той час як діти проявляють більш і більшу безпосередню цікавість до своїх підручників. Підбір матеріалів та відбір методів навчання обумовлений ще й тим, що дорослі, які навчаються віддають перевагу мати справу з джерелами, які дадуть їм можливість просунутися не тільки в самій іноземній мові, але й дізнатися щось практично важливе для їхньої майбутньої спеціальності, вивчивши основи іноземної мови при цьому із мінімальними тимчасовими витратами і зусиллями, оскільки вважають, як правило, що найбільші зусилля слід докладати до «основних» предметів, які безпосередньо розкривають суть їхньої майбутньої спеціальності. На практиці, на жаль, спостерігається явний розрив між інтересами, тих хто навчається, і їхніми вкрай обмеженими, в більшості випадків, мовними компетенціями.

Дане протиріччя також усувається підбором матеріалу для вивчення. Необхідно, з одного боку, враховувати мотиваційні проблеми, з іншого – проблеми, пов'язані з не-

обхідністю підвищити мовні компетенції студента, враховуючи те, щоб надалі розвинути мовленнєві компетенції на їхній основі.

Мовні компетенції багато методистів та викладачів радять розвивати, використовуючи «мову для спеціальних цілей», відбираючи вже на початковому етапі матеріали тематично із урахуванням майбутньої діяльності студентів. Як вже зазначалося, матеріали, які не відображують життя та побут, а також професійні інтереси дорослої людини, сприймаються байдуже і гасять інтерес до вивчення мови.

Особистісно – орієнтований підхід ґрунтується також на врахуванні індивідуальних особливостей студентів, які розглядаються, як особистості, що мають свої характерні риси, схильності та інтереси. Для кожного студента є типовим той чи інший спосіб здійснення діяльності з оволодіння іноземною мовою. Викладачеві необхідно також через навчання предмету простежувати розвиток навчальних умінь, відповідних характерним для тієї чи іншої особистості навчальним стратегіям.

Основним досягненням методистів у цій галузі є дослідження і розробка різних навчальних стратегій, якими користуються студенти у процесі навчання. Виділяють такі основні навчальні стратегії, як: стратегії, що базуються на механізмах людської пам'яті; когнітивні стратегії; компенсаторні стратегії. Слід також зазначити стратегії, що входять до групи допоміжних: метакогнітивні стратегії; емоційні, афективні стратегії; соціальні стратегії. Для реалізації особистісно – орієнтованого підходу в навчанні необхідно застосовувати відповідні методи і технології в навчанні. Такими технологіями є проблемне, модульне навчання, а також метод проектів, елементи інтенсивного методу, інтерактивні (наприклад, метод «кластера»).

Метод проектів застосовується для формування потреби у використанні мови, що вивчається, що важливо, так як навчання іноземної мови в нашому випадку відбувається в умовах штучного білінгвізму.

Елементи інтенсивного методу іноді використовуються для організації рольових ігор. (Рольова організація матеріалу – один із принципів, які використовуються в інтенсивному методі навчання).

Інтерактивні методи викладання, центральною ідеєю яких є розвиток критичного мислення як конструктивної, інтелектуальної діяльності, а також сприяють індивідуалізації, розвиваючи особистість студента. Не можна обійти увагою і проблемні технології. Необхідно особливо виділити таку організацію заняття з використанням проблемної технології, коли: спостерігається колективна діяльність студентів з широкою участю самих студентів в організації та проведенні занять; студенту точно відомо, яке навчальне або проблемне завдання вони повинні вирішити, яких результатів домогтися.

Саме вищезазначені різновиди даної технології застосовуються в процесі навчання предмета. Проблемність у навчанні сприяє формуванню пізнавальної самостійності студентів, розвитку їхнього логічного, критичного та творчого мислення.

Таким чином, врахування вікових та індивідуальних особливостей студентів немовних вузів є основою особистісно – орієнтованого підходу до навчання іноземної мови у вузах даного профілю, дозволяє оптимізувати процес навчання, який стає, у свою чергу, інноваційним, якщо спрямований, головним чином на розвиток особистісного потенціалу студента.

Список літератури:

1. Колесникова И.Л. «Англо – русский терминологический справочник по методике преподавания иностранных языков»: справочное пособие. – Дрофа, 2008 – 431,[1] С -ISBN 978-5-358-026360.
2. Бим И.Л., Биболетова М.З., Щепилова А.В., В Копылова В.В. «Иностранный язык в системе школьного филологического образования» (Концепция), журнал «Иностранные языки в школе» №1 2009 г., С 4-9.
3. NeijsKarel, Literacy primes, construction, evaluation and ise, UNESCO, 1961, P 17.

КОНЦЕПТ FREUNDSCHAFT / ДРУЖБА У НІМЕЦЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ

Антропоцентрична спрямованість мовознавчих досліджень зумовлює необхідність вивчення людських стосунків. Концепт *Freundschaft* / *дружба* є значущою одиницею мовної картини світу, німецької зокрема, відображає складну систему ціннісних та морально-етичних вимірів як внутрішнього, так і духовного життя людини, що й обумовлює актуальність дослідження.

Даний концепт є національно-культурно маркований та, як засвідчило проведене дослідження, посідає вагоме місце німецькій лінгвокультурі. Він є одним із основних концептів, який відображає етнічний характер німецького народу.

Встановлено, що поняття «дружба» є предметом дослідження різних наук: філософії, психології, соціології, релігієзнавства, педагогіки тощо. Однак, наразі на міжособистісному і міжкультурному рівні немає порозуміння з приводу визначення поняття «дружба».

Можемо констатувати, що автори низки досліджень погоджуються з тим, що у різних культурах мова йде про різні типи дружби, які залежать від статі, віку і місця проживання.

Дружба позначає позитивне відношення і відчуття між двома людьми, які проявляють симпатію і мають довіру один до одного. В дружбі цінують і поважають один одного безкорисно. Дружба ґрунтується на прихильності, довірі і пошані [1: с. 109-116]. Поняття «дружба» відноситься як правило до зв'язків між людьми, які не є родичами.

А.-Е. Аухаген зазначає, що основною особливістю дружби є відсутність наперед заданих змістовних передумов для учасників, звідси видається недоцільним взагалі намагатися визначити дружбу [2: с. 5].

Поняття «дружба» застосовується до надзвичайно різних стосунків, а слово «*Freund*» трактується різнобічно в залежності від рівнів розвитку певних дружніх стосунків. Аналіз словникових статей дозволив виділити 18 ключових лексем концепту «*Freund*»: *Bekannte* (знайомий), *Bruder* (брат), *Freund* (друг), *Gefährte* (супутник, товариш, соратник), *Genosse* (товариш, співтовариш), *Geselle* (товариш (на роботі)), *Gespane* (товариш, колега), *Gespiele* (товариш у грі, друг дитинства), *Getreue* (вірний, відданий друг, послідовник), *Intimus* (близький особистий друг, довірений), *Kamerad* (товариш, приятель), *Kollege* (колега), *Kommilitone* (товариш (в університеті), однокурсник), *Konfident* (уповноважений, приятель), *Kumpan* (товариш по чарці, співучасник), *Kumpel* (другака), *Sozius* (співучасник, компаньйон, товариш), *Vertrauter* (довірений, близький друг, знайомий). 6 з вище названих лексем утворюють лексико-семантичне поле *Freundschaft* (*Bekannte*, *Bruder*, *Freund*, *Gefährte*, *Genosse*, *Kamerad*), 5 – ближню периферію (*Geselle*, *Kollege*, *Kumpan*, *Kumpel*, *Vertrauter*) та 7 – віддалену периферію (*Gespane*, *Gespiele*, *Getreue*, *Intimus*, *Kommilitone*, *Konfident*, *Sozius*).

На побутовому рівні дружні зв'язки градуюються: найпростіша форма – це добре знайомство (*gute Bekanntschaft*). Окремо потрібно виділити друг на все життя (*der Freund fürs Leben*), це визначення натякає на дуже інтенсивний і безумовний зв'язок, який не передбачає довгих розставань. Найсильніша форма виявляється в самопожертвуванні на користь іншого. Близькість є основною складовою дружби між справжніми друзями. Важко порівнювати справжніх і близьких друзів (*wahre und enge Freunde*), оскільки ці категорії належать до сфери суб'єктивного, проте можна з впевненістю сказати, що ці поняття виходять за межі нейтрального визначення [3: с. 81].

Окрім того, поняття «дружба» вживається і в переносному значенні – відрегульовані угодами політичні відносини між народами або націями (*deutsch-polnische Freundschaft* – німецько-польська дружба).

Варто відрізнити розуміння «дружба» і «любов», оскільки остання передбачає вияв почуттів, пристрасті. Дружні стосунки не варто порівнювати з товаришуванням (*Kameradschaft*) офіцерів, з союзами в пожежній або спортивній команді, де люди зв'язані організаційно або ідеологічно. У такому значенні німецькі словники фіксують такі поняття: *Brüderschaft* – побратимство; *Kumpanei / Saufkumpan* – компанія, фам. шайка; *Gemeinschaft* – співдружність, спілка, община; *Blutsbrüderschaft* – весела компанія; *Bekanntenkreis* – коло знайомих; *Reisebekanntschaft* – товариство у дорозі.

Із соціологічної точки зору, дружба виникає на основі спільної професійної або мистецької діяльності і розуміється як «спільність духу» (*Gemeinschaft des Geistes*). У радянській період широко вживався термін «колективізм», тобто єдність усіх членів колективу у досягненні поставленої мети. Співвідносячи поняття «дружба» і «спільнота» можемо виділити такі різновиди: 1. Кровна спільнота: родина, нащадки – *Verwandschaft*; 2. Територіальна спільнота: втілюється безпосередньо в тривалому і закритому співіснуванні на певній території – *Nachbarschaft*; 3. Спільнота духу: звичайна взаємодія і вплив індивідуумів на ментальному рівні – *Freundschaft* [5: с. 26].

Психолог Е. Голдберг стверджує, що товаришування проходить 3 фази:

1. Перша фаза – дружба з користі (*Nutzfreundschaft*). Вона триватиме, поки учасники з певних мотивів отримуватимуть від таких відносин зиск.

2. Дружба заради певної мети (*Zweckfreundschaft*) представляє другу групу: люди знайомляться у вільний час, щоб переслідувати певну мету, як, наприклад, спортсмени у тренажерній залі, які зустрічаються і таким чином проводять спільно час.

3. Третя фаза товаришування – дружба. Вона позначена у тому числі тим, що люди перебувають у певних стосунках без того, щоб переслідувати якусь певну мету, отримувати від цього користь. Для цих людей більше не має значення, чи є вони самі у виграші чи втрачають щось.

З психологічної точки зору дружба є позитивним емоційним переживанням індивіда, і за певних обставин – невід'ємною складовою життєвого циклу людини.

Філософське розуміння поняття дружба ґрунтується на поглядах Арістотеля, який стверджував, що дружба починається в той момент, коли дві людини знайомляться і дізнаються про існування один одного. Це важлива складова частина функціонуючого суспільства.

У Середньовіччі дружба була визначена, перш за все, дружбою з Богом і дружба з Богом в серці. У релігії цей феномен співвідноситься із допомогою ближньому та співучасті у його житті.

Іноді значення слова «дружба» розширюється, щоб надати позитивної конотації іншим зв'язкам. Наприклад, *Geschäftsfreund* – це людина, яка має комерційні відносини, що ґрунтується на позитивній основі і виходять за рамки звичайного ділового партнерства. Наведений приклад доводить наявність культурно-специфічних ознак концепту «дружба» у німецькій мові, де в основі ділових стосунків носії культури бачать тривалі, довірчі стосунки, що не прослідковується в інших мовах (пор: *Geschäftsfreund*, діловий партнер, *business partner*). Про спільність мети та ідейних поглядів – *Kampfgefährte* – побратим у боротьбі; *Parteifreund* – партійний товариш. Про близькість та цінність стосунків свідчить поняття *Busenfreund* – кровний друг.

До культурних складових належать також літературні традиції і реальні умови життя, які часто відрізняються в різних культурах внаслідок певного історичного розвитку. Так, в Німеччині і Франції поняття дружби обумовлено літературним культом дружби XVII сторіччя. Тоді «дружба» трактується як «спорідненість душ».

Підсумовуючи всі викладені погляди на поняття «дружба», можемо стверджувати, що дружба – це особисті безстрокові стосунки з високим ступенем довіри, що можуть бути культурно обумовленими, і які базуються на взаємності і добровільності в обміні інтимних думок і почуттів. Без сумніву, маючи всезагальний характер, концепт «дружба» виявляє і культурно-специфічні ознаки в свідомості німецького етносу, що пояснюється ментальністю, якій притаманна раціональність і обачність у відносинах.

Список літератури:

1. Argyle, Michael Die Anatomie menschlicher Beziehungen. Spielregeln des Zusammenlebens / Michael Argyle, Monika Henderson. – Paderborn : Junfermann, 1986. – S. 109-116.
2. Auhagen, Ann Elisabeth Freundschaft im Alltag. Eine Untersuchung mit dem Doppeltagebuch / Ann Elisabeth Auhagen. – Bern, Stuttgart: Verlag Hans Huber, 1991. – S. 5-7.
3. Bell, Robert Worlds of Friendship / Robert Bell. – London: Sage, 1981. – S. 78-81.
4. Hays, Robert Friendship. In: Duck, Steve (Ed.): Handbook of personal Relationships / Robert Hays. – Chichester, New York, Brisbane, Toronto, Singapore: John Wiley and Sons, 1988. – S. 391-408.
5. Tönnies, Ferdinand Gemeinschaft und Gesellschaft / Ferdinand Tönnies – Berlin: Curtius Verlag. – 6./7. Aufl., 1926. – S. 20-26.

Карнаух В. М.
студентка

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька область, Україна

ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ КОНЦЕПТ MINNE/КОХАННЯ У ПІСНЯХ ВАЛЬТЕРА ФОН ДЕР ФОГЕЛЬВЕЙДЕ

Актуальність роботи зумовлена антропоцентричною спрямованістю філологічних студій сьогодення, зокрема їхньою особливою увагою до вираження емоцій людиною. Серед виявів людської психіки кохання, як константа людського буття та емоційна універсальність, перебуває в центрі німецької ранньої середньовічної лицарської лірики – мінезангу.

Аналіз засобів вираження почуття кохання у творах поетів-мінезингерів, дозволяє простежити процеси змін у концептуальній картині світу носіїв німецької лінгвокультури та виявити їх національно-культурну специфіку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення літературних джерел дослідження засвідчило, що різноманітні аспекти засобів вираження почуття кохання розглядалися на матеріалі різних мов у роботах як зарубіжних (Л. Є. Вільямс, С. Г. Воркачов, І. А. Іванова, Л. Е. Кузнєцова), так і вітчизняних учених (Т. В. Бойко, В. В. Корнієнко, І. Ю. Мінькова). Проте визначення засобів вербалізації кохання у віршованих творах німецького мінезингера Вальтера фон дер Фогельвейде ще не стало предметом розгляду окремого дослідження.

Мета цієї розвідки полягає в аналізі засобів вираження почуття Minne / кохання у піснях Вальтера фон дер Фогельвейде.

Виклад основного матеріалу. Значним явищем середньовічної культури є лицарська література, розквіт якої припадає на XII-XIII ст. Встановлено, що у цей період певною мірою змінюється спосіб життя лицарства та його станові ідеали. Зокрема, «кодекс честі» поповнюється заповідями, які можна визначити поняттям «куртуазія» (франц. чемний, ввічливий, галантний), ключовими засадами якої стають доблесть, радість, помірність. Таким чином, ідеальний лицар повинен бути вже не тільки хоробрим, стійким у захисті честі, щедрим, а й вишукано ввічливим, вміти поводитись у товаристві, особливо в оточенні жінок, бути здатним виражати свої ніжні почуття [2, с. 67].

Помітну роль у придворно-лицарському колі починає відігравати жінка, як втілення краси, люб'язності, високих манер. Її дім стає центром вишуканості. У цей період починає розвиватися культ «Прекрасної Дами» – складна куртуазна етика, згідно з якою лицар ідеалізує, звеличує даму і васально служить їй. На честь благородної дами вершилися подвиги, влаштовувалися турніри. Любов до неї, її краса та чесноти оспівувалися у віршах.

Первинно слово *minne* означало «спогад, думка». У Середньовіччі ця лексема стала прототипом сьогоднішньої *Liebe* «любовний спогад, радість, любов». Наприкінці XII–XIII ст. у Німеччині розвивається лицарська лірика, для визначення якої у XVIII ст. німецькі вчені ввели термін «мінезанг» – любовна пісня (нім. *Minne* – любов, *Sang* – пісня). Німецьких ліричних поетів-співаків, які оспівували лицарську любов, кохання до Дами, служіння Богу і сюзерену, хрестові походи, називали *Minnesänger* «співці кохання». З виникненням німецького мінезангу поняття *minne* стало центральним для тогочасної німецькомовної куртуазної лінгвокультури. Мінезанг – перший авторський ліричний напрям в історії німецької літератури, який написаний народною мовою (*Volkssprache*), має нерелігійне спрямування та писемну фіксацію [2, с. 68].

З'ясовано, що у мінезангу рано проявилися два напрями: «народний» і «куртуазний»: першому – властиві простота, природність у відтворенні почуттів, водночас другому – притаманне вихваляння дами, «томління», «страждання». Головними представниками «народного» напрямку є Кюренберг та Дітмар фон Айст. У їхніх піснях кохання має фольклорний відтінок – жінка чекає коханого і тужить за ним. «Куртуазний» напрям мінезангу розвивався у прирейнських областях Німеччини під впливом провансальських зразків. Поети цього стилю (Генріх фон Фельдеке, Фрідріх фон Хузен, Генріх фон Морунген, Рейнмар фон Хагенау) оспівували «високе» кохання з усіма притаманними йому ритуалами [2, с. 68].

Лінгвокультурний концепт *minne* досліджено нами на матеріалі лірики німецького мінезингера Вальтера фон дер Фогельвейде. У ранній любовній ліриці автор оспівує красу та чесноти Прекрасної Дами. Проте поступово його поезія вийшла за рамки усталеної традиції: поет протиставляє меланхолії та безмовному почуттю («кохання без взаємності») радість розділеного кохання.

Так, якщо для ранніх мінезингерів поняття *Minne* означало платонічне обожнювання Прекрасної Дами та довічне служіння їй (*ich iemer diene an sölhe stat, dâ noch mîn dienst ie vil kleine wac, unde al mîn staete niht gehelfen mac – ich immer dort diene, wo mein Dienst bisher sehr gering geschätzt wurde und all meine Beständigkeit nichts ausrichten kann*), то у творчості класика мінезангу Вальтера фон дер Фогельвейде з'являється еротично-чуттєве трактування цього почуття, яке органічно доповнює попереднє розуміння явища *Minne*: *Minne entouc niht eine, si sol sîn gemeine, sô gemeine daz si gê dur zwei herze und dur dekeinez mê – Liebe, die nur einer allein empfindet, taugt nichts. Sie soll gemeinsam sein, und zwar so gemeinsam, dass sie zwei Herzen durchdringe und keins sonst* [1, с. 9].

Оспівуючи чуттєве кохання і кохання високе, Фогельвейде зображує не лише недоступну даму, а й просту дівчину, і навіть дружину, що було нетрадиційним для куртуазної лірики. Для того, щоб підкреслити особливості краси або своє ставлення до неї, він використовує такі лексичні одиниці: *frouwe mîn – Herrin mein; irrôter munt, der sô lieplîchen lachet – ihr roter Mund, der so lieblich lacht; Herzeliebe frouwelîn – meine liebste kleine Dame; Waz mac ich dir sagen mê, wan daz dir nie man holder ist – Was aber kann ich dir noch sagen, als dass dich niemand lieber hat; hêre frouwe – Heilige Jungfrau; ir schoene sît – ihr seid schön; ungenædic wîp – grausame Frau; einer wolgetânen maget – einem schönen Mägdelein; ir wangen wurden rôt, sam diu rôse, dâ si bî der liljen stât – ihre Wangen errötete wie die Rose, die neben der Lilie steht; Daz mich, frouwe, an fröiden irret, daz ist iuwer lîp – Herrin, ihr allein seid es, die mir den Frohsinn raubt; liebet mir die zît – macht auch mir die schöne Jahreszeit angenehm; dû solt aber einez rehte wîzen, frouwe: daz dich lûtel ieman baz geloben kan – Doch eines sollst du wissen, meine Dame: dass niemand schönre Lieder auf dich singen kann; güete bî der wolgetaene, waz danne an iu einer êren lît – außer Schönheit auch noch innere Vorzüge. wieviel Rühmliches verkörperte sich dann in Euch allein; daz hât ir mir an gewonnen mit dem iuwern minneclîchen lobe – das habt Ihr mit Eurem lebenswürdigen Kompliment verdient* [3].

Кохана жінка замінює мінезингеру весь світ, адже саме вона полонила його думки і тіло, він хоче бути тільки з нею, а все інше його не цікавить. Вальтер фон дер Фогельвейде хоче підкреслити ніжне ставлення до своєї коханої у момент першої зустрічі, яке вербалізує так:

*Wol mich der stunde, daz ich sie erkande,
 diu mir den lîp und den muot hât betwungen,
 sît deich die sinne sô gar an sie wande,
 der si mich hât mit ir güete verdrungen,
 daz ich gescheiden von ir niht enkan.
 Glücklich die Stunde, als sie in mein Leben gekommen,
 die mich an Körper und Seele bezwungen,
 die all mein Denken und Fühlen genommen
 und mich hat mit ihrem Wesen durchdrungen,
 dass ich allei nohne sie nicht bestehen kann [4].*

Концепт *Minne* простежується в його особливому вербалізованому ідейному наповненні. Вальтер фон дер Фогельвейде прагне дізнатися, що таке кохання та виражає свої думки щодо нього за допомогою таких лексичних одиниць: *Saget mir ieman: waz ist minne? – Kann mir jemand sagen: Was ist Minne?; der berihte mich, durch waz si tuot sô wê – soll mir erklären, warum sie tut so weh; Minne ist minne, tuot si wol – Minne ist Minne, tut sie gut; tuot si wê, so enheizet si niht rehte minne, sus enwei zich, wie si danne heizen sol – tut sie weh, heißt sie zu Unrecht Minne, doch weiß ich nicht, wie sie dann heißen soll; Minne ist zweie rherzen wünne: teilent sie gelîche, sost diu minne dâ – Minne ist zweier Herzen Glück, erfüllt es sie zu gleichen Teilen, ist die Minne da; Sol abe ungeteilet sîn sô enkans ein herze alleine niht enthalten – Wird Minne aber nicht geteilt, vermag ein Herz allein sie nicht zu tragen; Liebe tuot dem herzen baz: der liebe gêt diu schoene nâch – Liebe tut dem Herzen besser: Der Liebe geht die Schönheit nach; Liebe machet schoene wîp – Liebe macht die Frauen schön [3].*

Висновки. Таким чином, в епоху Середньовіччя виникло два напрямки любовної лірики – «народний» та «куртуазний». Найвідомішим представником другого напрямку на теренах сучасної Німеччини був поет-міннезингер Вальтер фон дер Фогельвайде. Можна стверджувати, що уся система любовних відносин виокремилась в його творчості у концепт *Minne*/кохання, який належав до базових концептів тогочасної германської лінгвокультури, що виявляв цілу низку національно-культурних особливостей. Аналіз текстів його пісень дозволив простежити процеси змін у концептуальній картині світу носіїв німецької лінгвокультури.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у з'ясуванні семантичної структури лінгвокультурного концепту *Minne*/кохання у творчості інших поетів-міннезингерів.

Список літератури:

1. Бойко Т. В. Лінгвокультурний концепт *MINNE* / *КОХАННЯ* в німецькій поезії мінезангу XII – XIV століть: структурний та семантичний аспекти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 04 «Германські мови» / Т. В. Бойко. – Київ, 2011. – 22 с.
2. Шаповалова М. С., Рубанова Г. Л., Моторний В. А. Історія зарубіжної літератури / М. С. Шаповалова. – Львів: Світ, 1993. — 312 с.
3. Studio für alte Literatur [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.pohlw.de/literatur/sadl/index.htm>
4. Walther von der Vogelweide [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.minnesang.com/Saenger/walther-texte.html?refresh>

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ «ПРОСТІР» НА ПРИКЛАДІ АНГЛОМОВНОГО ТА ФРАНКОМОВНОГО ГАЗЕТНОГО ДИСКУРСІВ

Усі культури світу відрізняються між собою і водночас мають спільні риси. Виникає питання – у чому ці відмінності, звідки вони походять або, навпаки, як різні національні культури сходяться в результаті комунікації. Можливості культурної і міжкультурної комунікації пов'язані з характером культур, що утворюють національний культурний світ, або, інакше кажучи, національну концептосферу. Представники різних націй можуть використовувати еквівалентні лексичні одиниці для позначення різних явищ культури і навпаки – відмінні лексеми для позначення одного явища, думки, що спричинено відмінністю протікання процесу вербалізації у їх свідомості. Саме цей процес є одним з факторів успішною міжкультурною комунікації.

Проблемі окремих національних концептосфер присвячено велику кількість наукових праць таких авторів як Вежбицька А., Лангакер Р.В. Лихачев Д.С., Принц Ж.Ж., Степанов Ю.С., Стернін Й.А., Теплих Р.Р. Газетний дискурс, як певна сукупність суспільної інформації, містить в собі концепти з різних національних концептосфер. У зв'язку зі збільшенням каналів для його передачі, відбуваються зміни у вербалізації використаних концептів. Для встановлення успішної міжкультурної комунікації, актуальними постають порівняльні вивчення концептосфер англійського та франкомовного газетного дискурсів. Їх компаративному вивченню присвячено праці таких науковців як Буржуа М., Гладос П., Конопелько І.П., Люїс Г., Ман А., Чернякова Е. А. Концепт «ПРОСТІР» наявний в концептосферах обох культур, тому, його порівняльне вивчення у англомовному та франкомовному газетному дискурсах, входить до актуальних питань мовознавства та міжкультурної комунікації.

За Коджаспіровою Г.М. поняття «вербалізація» має таке визначення як «...відображення досвіду в мові, є мовним показником особистості» [2, с. 16]. Можна сказати, що вербалізація – це здатність людини описувати світ мовними засобами. Проте, такий мовний засіб як слово – це предметний результат абстрактного образу вивченого об'єкта, яке є змінним в залежності від суб'єктивізації та функціональності його використання. У порівнянні зі словом, Бацевич Т.С. визначає концепт як «...багатовимірне смислове утворення, що має фреймовий, поняттєво-дефінітивний і аксіологічний виміри. «...» К. фіксуються в одиницях і категоріях мови, мають національно-культурну специфіку; їх врахування – важлива умова успішності міжкультурної комунікації» [7, o.s.]. Відповідно концепт є ширшим поняттям ніж слово яке є засобом для прямого чи опосередкованого вираження сутності концепту. Концепт – ядро, а слово – одна з його оболонок.

В «Словнику термінів міжнародної комунікації» Бацевич Т.С. також зазначає, що концепти «...віддзеркалюють зміст досвіду і знань, результатів усієї людської діяльності, а також процесів пізнання світу у вигляді певних «квантів» знання» [7, o.s.]. Тому, розвиток суспільства призводить до розширення поля концептів, що в свою чергу змушує мовознавців вдаватися до їх типологізації. За структурою Стернін І.А. поділяє концепти на : однорівневі – містять тільки базовий шар; багаторівневі – включають кілька когнітивних шарів різного ступеня абстрактності; сегментні – складаються з базового шару, оточеного рівноправними за ступенем абстрактності сегментами [4, с. 65]. Відповідно до даної класифікації концепт «ПРОСТІР» відноситься до багаторівневих концептів, що пояснюється його ціннісною складовою. За класифікацією представленою Слишкіним Г.Г., концепт «ПРОСТІР» постає одиницею всіх можливих ціннісних рівнів : індивідуального, мікрогрупового, макрогрупового, національного, цивілізаційного, загальнолюдського [3, с. 35].

Національна специфіка концептів виявляється в наявності незбіжних семантичних ознак, в різній яскравості однойменних концептів (те, що в одній мові складає ядро, в іншій культурі може бути периферійним), у розбіжностях образного компонента, інтерпретаційного поля і т.д. Одне еквівалентне слово може прямо та однаково описувати концепт в різних мовах, в той самий час, одне й те саме слово, при вираженні концепту може описувати його опосередковано в одній мові і прямо описувати в іншій. Письмовий дискурс фіксує дану специфіку і дає змогу проаналізувати її.

Газетний дискурс хоч і фіксується письмово, проте він не є обмеженим у просторі та часі для використання, тому наявність таких специфічних концептів, що мають різний план вираження, може ускладнювати процес трактування ядра. За Бойчук К.В., тексти засобів масової інформації, зокрема газет, становлять особливу сферу для функціонування мови, де відбувається не тільки мовленнєва ситуація взагалі, але й тексти впливають на структуру мовної системи [1, с. 135]. Тобто, відбувається двосторонній вплив мови на текст і в результаті, після його передачі та сприйняття людиною, можуть відбуватися певні зміни в мові. Наприклад, може з'явитися новий план вираження концепту, який був відсутній і перейшов з іншої концептосфери. Чинники, що впливають на відмінності вербалізації концепту «ПРОСТІР» в газетному дискурсі залежать від особистості автора думки чи висловлювання, який закладає в слово : 1) ядро концепту; 2) власні життєві цінності; 3) власний попередній досвід; 4) певну мету.

Особливий та індивідуальний розвиток кожної людини спричиняє різні варіанти інтерпретації концептів. Нація слугує місцем сходження різних відтінків концепту до його одного варіанту. Для того, щоб наочно зобразити єдність і статичність змісту концепту «ПРОСТІР» варто прослідкувати за процесом його вербалізації представниками різних сторін. Для представників усіх культур, дискурс має спільні завдання : засвідчення фактів актуальної соціальної реальності, обробка та передача інформації, забезпечення масового, упорядкованого, регулярно-періодичного поширення соціально значимої інформації. Проте сам процес вербалізації концепту відбувається поступово і може змінюватись в залежності від індивіда. Передача концепту на мовний рівень, відбувається після сприйняття його людською системою відчуттів. Так, наприклад, концепт «СТІЛ» розуміється як неживий предмет виготовлений зі стійкого матеріалу, що слугує для трапези, або роботи на ньому і сприймається всіма органами чуття та є матеріальним явищем доступним для вивчення.

Концепт «ПРОСТІР», розглядаючи його процес протікання вербалізації, є складнішим для розуміння його суті, оскільки це явище абстрактне. За визначенням Єфремової Т.Ф. це одна з форм існування матерії, що постійно розвивається і характеризується протяжністю і об'ємом, необмежена баченими межами, або місце, де що-небудь вміщається або здатне вміститися [8, о.с.]. Його структура складається з конкретних одиниць, але сама його суть – абстрактна. Ми бачимо не сам «ПРОСТІР» як узагальнене явище, а лише його конститuentи. Окрім того, процес його сприйняття особливий тим, що основна суть концепту «ПРОСТІР» може виражатись певними бінарними парами. Бінарні гіпоконцепти – це дві лексичні одиниці із протилежним значенням, які є елементами і репрезентантами одного й того самого концепту. Такими парами представниками концепту «ПРОСТІР» в англійській мові виступають гіпоконцепти : «*here / there*», «*indoor / outdoor*», «*opened / closed*», «*forward / backward*», «*up / down*», «*left / right*», «*my / your*» і т.д. Бінарні пари концепту «ПРОСТІР» у французькій мові представлені гіпоконцептами : «*ici / là, y, là-bas*», «*à l'intérieur / à l'extérieur*», «*fermé / ouvert*», «*devant / derrière*», «*haut / bas*», «*à gauche / à droite*», «*ma / ta*», «*notre / votre*». Наявність таких пар і провокує когнітивний дисонанс при трактуванні лексичних одиниць, що мають два плани вираження. На прикладі взятих з англomовних та франкомовних газет показано як один гіпоконцепт видозмінюється при трактуванні на іншу мову та культуру.

В наведених нижче прикладах, наявні повні і неповні еквіваленти при перекладі гіпоконцептів з англійської на французьку мову і навпаки. Вербалізація концепту в цих пунктах відбувається на основі загально масштабового погляду на події. Автор не при-

рівнює себе до певної культури, а дивиться на процес відсторонено. Гіпоконцепти «**there**», «**inside**», «**outside**», дозволяють читачу трактувати ядро з віддаленого кута зору разом із автором як спостерігач подій, не порушуючи сенсу речення : *It also warns that **there** is «a high risk of collateral damage including the loss of life»* [9, o.s].; «*The military option to deal with the boats **inside** Libyan waters or **outside** is not considered humane*» [9, o.s]. Також за приклад слугує цитата з інтернет-видання «Boulevard Voltaire» де гіпоконцепт «**chez eux**» відсторонює читача від подій : «*...une manifestation pacifique de jeunes Français qui en ont assez de vivre dans une république où ils se sentent de moins en moins **chez eux***» [10, o.s].

Проте існують випадки коли саме культурна приналежність, досвід автора і мета самого газетного дискурсу впливає на непряме трактування гіпоконцептів іншої мови. Наступний приклад, вміщений у заголовку газети «Boulevard Voltaire», на відміну від попереднього прикладу, змушує читача до переоцінки отриманої інформації та повторної вербалізації парного елементу «**chez nous**» на «**chez eux**» : «*On est **chez nous**» : nouveau slogan des clandestins*» [10, o.s.]. Те саме стосується наступних цитат, де гіпоконцепти потребують повторної вербалізації, «**notre**» на «**votre**» та «**ches vous**» на «**chez eux**», для актуального сприйняття інформації : «*Les Turcs n'acheteront pas **notre** gaz sans un accord de paix*» [5, с. 46]; «***Nous** sommes un pays épuisé*» [6, с.43]. Ще один приклад показує як когнітивний дисонанс виникає у разі розходження знань автора і читача щодо непрямого значення просторового гіпоконцепту «**gauche**» як певного виду політичних поглядів: «*Reunir presque toute **la gauche** «...» lors d'un diner commun : c'est l'exploit réussi par le Verts au premier soir de leur université d'été à Marseille, le 22 août*» [6, с. 14].

Отже, концепт «ПРОСТІР» має спільну семантику у англomовному та франкомовному медійному дискурсах, проте проблема трактування ядра концепту відсутня лише у разі, коли автор бере на себе позицію віддаленого спостерігача не використовуючи концепт у співвідношенні з власним місцезнаходженням. Автор вербалізує концепти як універсальний представник усіх культур водночас. Завдяки цьому, газетний дискурс як сфера відтворення мови уникає її незрозумілості, опираючись лише на суть концептів і як соціальне явище виконує своє завдання у засвідченні фактів актуальної соціальної реальності.

Список літератури:

1. Бойчук К.В. Мова газетних текстів як засіб впливу на читача / К.В. Бойчук // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер.: Філологічна. – 2009. – Вип. 11. – С. 135-139.
2. Коджаспирова Г.М. Педагогический словарь / Коджаспирова Г.М. – М.: 2005. – 398с. – С. 16
3. Слышкин Г.Г. От текста к символу: лингвокультурные концепты прецедентных текстов в сознании «дискурсе». – М.: Издательство Азбуковник, 2000. – 240 с. – С. 35
4. Стернин И.А. Некоторые проблемы выявления национальной специфики языка. / Стернин И.А., Попова З.Д. – Воронеж: Издательство Воронежского государственного университета, 2002. – 144с. – С.65.
5. Gosset-Bernheim Hadrien. L'or noir de la terre promise // Le nouvel Obsevateur. – 2014. – № 2566. – 112 p. – P. 46.
6. Le nouvel Obsevateur. – 2013. – № 2547. – 98 p. – P. 14-43.
7. Словник термінів міжкультурної комунікації / [авт.-уклад Бацевич Ф.С.].–К.: Видавництво «Довіра», 2007. – Режим доступу до файлу: [http://terminy-mizhkult-komunikacii.wikidot.com/slovnnyk].
8. Ефремова Т.Ф. Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный: Св. 136000 словарных статей, около 250000 семантических единиц: В 2 т. – М.: Рус. яз., 2000. – (Библиотека словарей русского языка). – Режим доступу до файлу: [http://www.efremova.info]

9. Libya says EU boat-sinking operation «not humane» [Електронний ресурс] // Euobserver. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: [https://euobserver.com/justice/128754].
10. «On est chez nous « : nouveau slogan des clandestins [Електронний ресурс] // Boulevard Voltaire. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: [http://www.bvoltaire.fr/florisdebonneville/on-chez-nouveau-slogan-clandestins,178486].

Кравченко О. О.
асистент

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

КЛАСИФІКАЦІЯ МОЛОДІЖНОГО ІНТЕРНЕТ-СЛЕНГУ СУЧАСНОЇ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ

В даний час сленг є однією з цікавіших мовних систем сучасної лінгвістики.

Молодіжний сленг – це пароль всіх членів референтної групи. Говорячи про сленг китайської молоді, очевидно, що самі мовні зміни, їх швидкість в даному випадку обумовлена зовнішніми чинниками, а саме – соціальними трансформаціями, що в повній мірі пояснює актуальність дослідження даної теми. Таким чином, вивчення сленгу дозволяє зрозуміти причини і ступінь змін всього суспільства за допомогою мови та спілкування [1].

У результаті популяризації мережі Інтернет, місце, яке він займає у житті сучасної молоді стає все більшим, адже із віртуального світу він проникає у світ реальний і приносить нам абсолютно новий вид комунікації. Отож, які переваги та недоліки чинить такий революційний вплив молодіжного інтернет-спілкування на нашу епоху?

Буде об'єктивним сказати, що великий об'єм інформації епохи Інтернету під час онлайн спілкування потребує максимального ступеню швидкості та зручності, тоді як традиційна китайська мова не в змозі задовольнити цю потребу, як наслідок виникають сленгові утворення у формі позначок, цифр, китайських слів із домішками англійських елементів, буквених скорочень тощо [6].

Всі сленгові утворення, які зустрічаються на просторах молодіжних чатів та блогосфери можна розділити на наступні типи:

- *символічні позначки*, в яких закладено певний емоційний стан співрозмовника:

Наприклад, « (-_-) » виражає загадкову посмішку, « (: -) » виражає лукаву посмішку, « (: - (« виражає розчарування, сумний настрій, « (: -P » виражає позитивний настрій з висунутим язиком, « (; -) » означає підморгувати, загравати, « (^ @ ^) » вказує на радісний настрій, « ^ < @ - @ > ^ » вказує на те, що співрозмовник знаходиться у стані алкогольного сп'яніння, « Zzzzzz..... » виражає сонний вигляд або натяк на те, що співрозмовник занудгував і ось-ось засне;

- *цифрові елементи*, що за своєю вимовою є наближеними до інших лексем нормативної китайської мови:

Наприклад, 7456 [qīsiwǔle] для передачі значення [qìsiwǒle] 气死我了 ”ти мене розлютив!”, 9494 [jiùsìjiùsì] для передачі значення 就是就是 [jiùshìjiùshì] “що маємо то маємо”, 596 [wǔjiǔle] для передачі значення 我走了[wǒzǒule] “я пішов!”, 5871 [wǔbāqīyī] для передачі значення [wǒbùjìeyī] для передачі значення “я не звертаю увагу”, 246 [èrsìliù] для передачі значення 饿死了[èsiǐle] “я помираю від голоду!”;

- *буквені скорочення*, що передані за допомогою латинського алфавіту, відомого під назвою піньїнь (pinyin):

ММ (妹妹) [mèimei] “сестричка”, GG (哥哥) [gēge] “бро”, DD (弟弟) [didi] – “молодший брат”, РМД (拍马屁) [pāimǎpì] “ підлещуватися” (букв. гладити коня по задньому місцю); ВТ (变态) [biàntài] – дивак;

- сленгові утворення, у склад яких входить *ієрогліф на позначення тварини*:

酷鸡[kùjī] букв.”крута курка” – потужний системний блок, 烘焙鸡[hōngbèijī] букв.” випечена курка” – домашня сторінка в Інтернеті (від англ. homepage), 大虾[dàxiā] букв.”велика креветка” – прогресивний Інтернет-користувач, 菜鸟[càiniǎo] букв. зелена пташка – новачок (новий учасник форуму), 恐龙[kǒnglóng] букв. “динозавр” – неприваблива дівчина, 青蛙[qīngwā] – букв.”зелена жаба” – хлопець неприємної зовнішності;

- *буквені скорочення, запозиченні з англійської мови*:

IC (I see) – я розумію (我明白), TKS (Thanks) – дякую (谢谢), CU (See you) – побачимось (再见), f2f (face to face) – тет-а-тет(面对面), MorF (Male or Female) – чоловік чи жінка (男还是女) ;

- *омофони*. Омофонами називають слова, які вимовляються однаково, але мають різні значення й написання. Омофонія є предметом вивчення не лексикології, а фонетики, так як проявляється на іншому мовному рівні – фонетичному [2].

Наприклад, вживання 幽香[yōuxiāng] «тонкий аромат» у значенні 邮箱[yóuxiāng] «поштова скринька», вживання 油墨[yóumò] «маска» у значенні 幽默[yōumò] – гумористичний, вживання 酱紫[jiàngzǐ] «темно фіолетовий» у значенні 这样子[zhèyàngzi] – «таким чином», 竹叶[zhúyè] «бамбук» у значенні 主页[zhǔyè] «домашня сторінка», 偶[ǒu] «ідол» у значенні 我[wǒ] «я», 我来乐[wǒláile] «я приношу радість» у значенні 我来了[wǒláile] «я прийшов».

Переважна більшість користувачів чатів та блогосфери є молодь, що всіма силами намагається заповнити інтернет-спілкування «живими лексемами», створити невимушену атмосферу спілкування, учасники якої можуть з легкістю виразити свої думки, маючи змогу внести у спілкування свій власний авторський стиль. Сповнений заради розваги лукавими перекручуваннями і сленговими виразами кіберпростір дозволяє громадянському життю в інтернеті стати соціальним простором, який обходить державне регулювання, а не протистоїть йому [3,с.374].

Отже, Інтернет є новим носієм мови, а зміни, які пов'язані з даним носієм часто створюють новий стиль, або вносять зміни до вже існуючого стилю. Інтернет посприяв появі нового стилю – стилю Інтернет-мови.

Список літератури:

1. Олена Кондратюк. Молодіжний сленг як мовне явище. Журнал «Ї», № 38, 2005 р., електронна версія.
2. Публічний електронний словник української мови. – Режим доступу: <http://ukrlit.org/slovnyk/%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D1%84%D0%BE%D0%BD%D0%B8>.
3. Россия и Китай: молодежь XXI века [монография] / отв. редакторы: М.К. Горшков, Ли Чунлинь, З.Т. Голенкова, П.М. Козырева. – М. Новый хронограф, 2014. – 424 с.
4. Фокина, В. Н. Язык общения интернет-социума Рунета. Становление и развитие : молодежный, компьютерный, интернет-сленг, компьютерные термины / В. Н. Фокина, А. В. Абрамова, О. А. Дегтярева // Дистанционное и виртуальное обучение. – 2010.
5. 许锦妹, 当下网络流行语入侵汉语现象严重 《中国青年报》 (2015年02月05日 07版) .(Сюй Цзіньмей. «Вторгнення популярних інтернет-виразів в китайську мову як серйозне явище сьогодення». Видання «Китайська молодіжна газета», № 07, 2015р., електронна версія.

6. 杨明星，网络语言对传统汉语的影响. 《百度文库》(2013 年，03月06日 10 版). (Ян Мінсін «Вплив інтернет-лексики на розвиток китайської літературної мови». Пошуковий портал «Байду», № 10, 2013., електронна версія.

Ladtschenko M. M.
Dozentin

der Nationalen Universität Ushhorod
Ushhorod, Ukraine

EINIGE WORTBILDENDE BESONDERHEITEN DER DEUTSCHEN UMGANGSSPRACHLICHEN FORTBEWEGUNGSVERBEN

In der Linguistik werden Untersuchungen durchgeführt, die verschiedene lexikalisch-semantiche Gruppen der Wörter betreffen. Zurzeit erscheinen wissenschaftliche Publikationen über die deutschen Bewegungsverbene, die zu einer großen lexikalisch-semantiche Gruppe gehören. Diesem Problem sind einige Artikel von J. J. Kijko gewidmet. Der Autor unterscheidet zwei Arten der Fortbewegung: a) aktive oder selbstständige Fortbewegung, wenn die Quelle der Bewegung innerhalb des Subjekts ist (die Verben der Subjektfortbewegung); b) passive oder nichtselbstständige Fortbewegung, wenn die Quelle der Bewegung außerhalb des Subjekts ist (die Verben der Objektfortbewegung) [6, S. 68-69]. Im Artikel von M. Seniw werden strukturelle und semantiche Besonderheiten der Fortbewegungsverben in der Hoch- und Umgangssprache untersucht [10]. Es werden wichtige Schlussfolgerungen gezogen, dass die Zahl der Bewegungsverbene in der deutschen Umgangssprache überwiegt.

Ungeachtet dessen gibt es eine geringe Zahl der Publikationen hinsichtlich der deutschen Umgangssprache. Im vorliegenden Artikel werden umgangssprachliche Fortbewegungsverben behandelt. Der Gegenstand der Untersuchung sind die deutschen umgangssprachlichen Fortbewegungsverben, die aus den Wörterbüchern recherchiert sind. Das Ziel der Erforschung ist es, einige wortbildende Besonderheiten der Verben festzustellen und zu beschreiben.

Zu den wissenschaftlichen Interessen der Autorin gehört die deutsche Umgangssprache [2; 7]. Es werden Umgangssprache des Sprechens wie auch onomatopoetische Lexik untersucht, darunter Umgangssprache des Sprechens und Fortbewegungsverben [3; 4]. Die genannten Probleme werden auch konfrontativ behandelt [8].

Diese Erforschung basiert auf den umgangssprachlichen Verben der Subjektfortbewegung, die aus dem deutsch-ukrainischen Wörterbuch von V. Müller und dem Wörterbuch der deutschen Umgangssprache von V. Devkin ausgeschrieben sind. Die Abstammung der Verben ist dem Duden-Wörterbuch entnommen.

Nach der Wortbildung gibt es einfache, abgeleitete und zusammengesetzte Verben. Die einfachen Verben haben das deutsche grammatische Suffix *-en* und keine Präfixe. Zum Beispiel: *flutschen, gurken, hopsen, lotsen, pesen, preschen, rasen, rücken, scheren, schlappen, storchen, streuen, tapsen, türmen, wetzen*. Die meisten Verben sind Ableitungen. Bei der Bildung der abgeleiteten Verben sind die Präfixe sehr produktiv. Die produktivsten Präfixe sind *an-* und *ab-*: *abrauschen, abschwirren, abzwitschern, angondeln, anlatschen, antaumeln*. Die weiteren Präfixe sind: *durch-, aus-, nach-* und *vor-*: *auslatschen, ausrücken, durchjagen, durchrutschen, nachhumpeln, nachstürzen, sich vordrängeln, vorprellen*.

Die ersten Komponenten der zusammengesetzten Verben sind Adverbien: *fortschleppen, herumstrolchen, heruntergehen, herunterrutschen, sich hinausmachen, hineinplatzen, hinterherhinken, hochkraxeln, hochschießen, losflitzen, niedertrampeln, raufkommen, rumbummeln, umherrasen, umherstreuen, voranmachen, sich vorbeidrängeln, wegkommen, zurechtbummeln, zusammentreten*.

Was die Suffixe der Verben anbelangt, so ist das grammatische Suffix *-en* am gebräuchlichsten. Die Suffixe *-eln* und *-ern* haben die Verben, die von den anderen Verben mit dem Suffix *-en* oder von den Substantiven gebildet werden. Von den einfachen Verben stammen die nächsten Ableitungen:

– *eln*: *anwackeln/anwatscheln* – wacken; *anzockeln* – zucken; *durchwuzeln* – wutschen; *einschmuggeln/ hineinschmuggeln* – schmiegen; *loszuckeln* – zucken; *nuddeln* – notten; *rappeln* – rapen; –*ern*: *abklappern* – klappen; *anschlendern/ herumschlendern / schlendern/ schlenkern* – schlingen; *anstolpern* – stolpen; *herumstromern / stromern / umherstromern* – strömen.

Von den Substantiven kommen, zum Beispiel, die folgenden abgeleiteten Verben:

– *eln*: *abzoteln/ nachzoteln* – die Zotte; *scherbeln* – die Scherbe; –*ern*: *anrattern* – die Ratte; *eiern* – das Ei; *herumballern* – der Ball; *herumgeistern* – der Geist.

Es wurde eine relativ große Zahl der onomatopoetischen Verben fixiert. Sie werden von verschiedenen Lauten und Geräuschen der Menschen, Tiere und Gegenstände gebildet. Nach ihrer Bildungsweise lassen sich die lautmalenden Verben in einige Gruppen eingliedern.

1. Zur ersten Gruppe gehören die Verben, die von den sogenannten Onomatopen stammen. Im Duden-Wörterbuch und in einigen anderen linguistischen Quellen werden sie als Interjektionen bezeichnet:

bumm/bum (für einen dumpfen Schlag): *bummeln, durchbummeln, herumbummeln, rumbummeln, verbummeln, zurechtbummeln*; *husch* (zur Kennzeichnung einer schnellen, fast geräuschlosen Bewegung): *forthuschen, huscheln*; *klack* (für einen kurzen, hellen Ton, wenn zwei harte Gegenstände aufeinandertreffen): *ankleckern, hinterherkleckern, kleckern*; *klatsch* (für ein Geräusch, das entsteht, wenn man die Hände zusammenschlägt): *abklappern*; *tapp* (für das Geräusch auftretender Füße): *herumtappen, tapern, tapsen*; *trapp* (für das Geräusch trappelnder Schritte oder Pferdehufe): *betrampeln, herumtrampeln, trampeln, trappeln, trapsen*; *wutsch* (Ausruf zur Kennzeichnung einer schnellen plötzlichen Bewegung): *wutschen*.

2. Manche Verben kommen von den Geräuschen der Füße, die beim Gehen entstehen. Die Verben bezeichnen dieses besondere Gehen: *ablatschen/ anlatschen/ auslatschen/ belatschern/ belatschen/ latschen/ verlatschen, abrutschen/ durchrutschen/ herumrutschen/ herunterrutschen/ rutschen, abtragen/ antragen/ tragen, durchrasseln/ herunterrasseln, durchwitschen, flutschen, humpeln*.

3. Die Verben kommen von den Geräuschen der Umwelt, die Wasser, Wellen, Bäume verursachen. Die Laute und Geräusche können infolge verschiedener Naturerscheinungen entstehen (Wind, Blitz, Donner):

abdonnern – помчати з гуркотом і шумом, von *donnern* – гриміти; *abklopfen* – обійти, виходити von *klopfen* – бити стукати; *abrauschen* – із шумом піти; *anrauschen* – наближатися із шумом; *rauschen* – шуміти, шелестіти, дзюрчати; *absausen* – помчати, понестися; *ansausen* – щодуху примчатися; *sausen* – із шумом мчатися, нестися.

4. Einige Verben werden von den Geräuschen gebildet, die von Menschen, Tieren und Vögeln verursacht werden. Zum Beispiel:

anschlurfen – припертися, приплентатися, важко дихаючи; *schlurfen* – човгати ногами (von *schlüpfen* – гучно пити, сьорбати, плямкати); *anschnaufen* – припертися, приплентатися, важко дихаючи (von *schnaufen* – сопіти, тяжко дихати); *abzwitschern* – іти геть, «змиватися»; *loszwitschern* – піти, попертися, потопати; *anzwitschern* – підійти недбалою ходою (von *zwitschern* – щебетати, цвірінчати); *abzischen* – забиратися, іти геть; *anzischen* – сичати на когось; швидко наближатися (von *zischen* – сичати).

Die in der Hochsprache vorhandene Lexik bekommt in der Umgangssprache übertragene Semantik. In den unten angeführten Beispielen ist die erste Bedeutung hochsprachlich und die zweite umgangssprachlich:

abfegen – 1. підмітати; 2. помчати, зникнути, щезнути; *abhängen* – 1. залежати; 2. залишити когось позаду, перегнати; *abkratzen* – 1. зіскрібати; 2. втікати, змитися; *abschwirren* – 1. відлітати з гамором (про птахів); 2. піти (про людину); *anschießen* – 1. підстрелити; 2. примчатися; *anspritzen* – 1. обприскувати; 2. примчати.

Fast die Hälfte der Verben wird nur in der Umgangssprache gebraucht. Die Wortbildungsprozesse sind also in der Umgangssprache ganz produktiv. Es wurden die wichtigsten Bereiche der Umgangssprache der Fortbewegung festgestellt:

– Die umgangssprachlichen Schattierungen bekommen die abgeleiteten und zusammengesetzten Verben dank bestimmten Präfixen und Adverbien. Zum Beispiel:

abrauschen – помчати (з гуркотом і шумом), *ablatschen/ abspazieren/ abtrollen* – піти геть, *anhetzen* – примчати стрімголов, *durchflutschen/ durchrutschen* – проскочити, прослизати, *einkriegen* – наздогнати.

Die meisten zusammengesetzten Verben mit den Adverbien *herum-*, *umher-* und *los-* sind nur der Umgangssprache eigen. Zum Beispiel:

herumrennen/umherrennen – бігати (навколо чогось); *herumspringen / umherspringen* – бігати стрибаючи, *herumstrolchen / umherstrolchen* – блукати, *herumtoben/umhertoben* – бігати, гасати, пустувати; *herumtollen/umhertollen* – бігати, гасати, пустувати; *losschieben* – забиратися геть; *losschießen* – кинутися, бігти, рвонути, *losstürzen* – дуже швидко побігти; *losziehen* – вирушити кудись.

– Die umgangssprachlichen Verben werden mittels der Suffixe *–eln* und *–ern* gebildet. Die genannten Suffixe werden entweder zu den Verben mit dem Suffix *–en* oder zu den Substantiven hinzugefügt, worüber es sich oben schon handelte. Dabei kann sich der Stammvokal verändern. Zum Beispiel:

a.) Die Verben werden von den Verben mit dem Suffix *–en* gebildet: *hibbeln* – *hoppen* (*hüpfen*), *huscheln* – *huschen*, *kleckern* – *klecken*, *nuddeln* – *notten*, *schlenkern* – *schlingen*, *tapern* – *tappen*, *trampeln/ trappeln* – *trappen*, *trotteln* – *trotten*, *zuckeln* – *zucken*.

b.) Die Verben werden von den Substantiven gebildet: *eiern* – *das Ei*, *fußeln* – *der Fuß*, *kraxeln* – *die Kraxe*, *schwänzeln* – *der Schwanz*, *zotteln* – *die Zotte*.

– Die Umgangssprachen werden mithilfe der Kombination von den ersten zwei Wortbildungsarten gebildet. Das ist die präfixal-suffixale Bildungsart der Verben. Manchmal ruft diese Wortbildung die Veränderung des Stammvokals hervor. Z. B.:

abklappern – *klappen*, *anschlendern* – *schlingen*, *anwackeln/anwatscheln* – *wacken*, *anzockeln* – *zucken*, *durchdrängeln/ eindrängeln/ vorbeidrängeln/ vordrängeln* – *drängen/ dringen*, *herumballern* – *der Ball*, *herumgeistern* – *der Geist*, *herumkrabbeln* – *die Krabbe*, *herumschlendern* – *schlingen*.

Die durchgeführte Analyse der umgangssprachlichen Fortbewegungsverben hat gezeigt, dass sie eine relativ große lexikalisch-semantische Gruppe bilden. Die Verben haben das gemeinsame Merkmal, und das ist die aktive selbstständige Fortbewegung des Menschen. Die Wortbildungsmittel der erforschten Verben, durch die die Umgangssprache bereichert wird, sind unterschiedlich und mannigfaltig.

Quellenverzeichnis:

1. Duden. Deutsches Universalwörterbuch. Mannheim: Dudenverlag, 2011.– 2112 S.
2. Ladtschenko M.M. Die Verben des Sprechens in der deutschen Umgangssprache/ M. Ladtschenko // Сучасні дослідження з іноземної філології. : [наук. зб.] /Відп. ред. Фабіан М. П.. – Ужгород: ТОВ «Папірус-Ф», 2009. – Вип. 7. – С. 227 – 232.
3. Ladtschenko M. Onomatopoetische Verben des Sprechens in der deutschen Umgangssprache / M. Ladtschenko // Germanistik in der Ukraine. – Jahrbuch 6'2011. – К., 2011. – S. 109 – 112.
4. Ladtschenko M. Wortbildende und semantische Besonderheiten der deutschen onomatopoetischen Fortbewegungsverben / M. Ladtschenko // Сучасні дослідження з іноземної філології. : [наук. зб.] / Відп. ред. М. П. Фабіан. – Ужгород: ПП «Аутдор-Шарк», 2015. – Вип. 13. – С. 80 – 86.
5. Девкин В. Д. Немецко–русский словарь разговорной лексики / В. Д. Девкин. – М.: Русский язык, 1994. – 768 с.
6. Кійко Ю.Є. Про дослідження дієслів руху в сучасній німецькій мові / Ю. Є. Кійко // Германська філологія: Наук. вісник Чернівецького ун-ту. – Чернівці: Рута, 1999. – Вип. 60. – С. 68-73.
7. Ладченко М. М. Тенденції розвитку лексичних та граматичних форм сучасної німецької розмовної мови / М.М. Ладченко // Acta Hungarica, 2001. Ужгород – Ungvar, 2004. – С. 47 – 51.
8. Ладченко М. М. Слов'яно-германські семантичні універсалиї в галузі ономапоетики / М. М.Ладченко, Ю. В. Юсип-Якимович // Studia Slovackistica. Вип. 14: Слова-

кістика в часовій рефлексії і контактах [Текст]: зб. наук. ст. – Ужгород: Вид. О. Гаркуші, 2014. – С. 92 – 103.

9. Мюллер В. Великий німецько-український словник / В. Мюллер. – К.: Видавничий дім «Чумацький шлях», 2005. – 792 с.
10. Сенів М. Дієслова на позначення руху людини в сучасній німецькій мові. – <http://litmisto.org.ua/>

Lange A.
DAAD-Lektorin

Nationale Technische Universität der Ukraine «Kiewer Polytechnisches Institut»

DAS THEMA «GESCHENKE» ALS SPRACHANLASS

Das Thema «Geschenke» ist sehr landesspezifisch und individuell, deswegen eignet es sich perfekt für den Landeskundeunterricht. Im vorliegenden Artikel soll ein Unterrichtsentwurf vorgestellt werden, der auf dem Niveau A2+ in die Tat umgesetzt werden kann.

1. Unterrichtseinstieg:

Assoziogramm zum Thema «Geschenk»

Ein Assoziogramm sorgt dafür, dass die Teilnehmer ihre Vorkenntnisse über das Thema aktivieren. Dabei kann der Kenntnisstand der Lerner überprüft werden. Genauso eignen sich allgemeine Frage zu Geschenken und Hypothesen über die Schenkungspraxis im Heimatland oder in den deutschsprachigen Ländern, das Vorwissen zu aktivieren.

Was denken Sie: Was sind typisch «deutsche» Geschenke?

Ein Einstieg mit Bildern ist ebenfalls möglich.

Schauen Sie sich die Bilder an. Sie sind bei <http://www.mygermanstore.com/> als typisch deutsche Geschenke gelistet. Was überrascht Sie, was kennen Sie?

Allgemeine Diskussionsfragen zum Thema «Geschenke»:

Wie finden Sie heraus, was jemand sich wünscht?

Haben Sie schon mal etwas Falsches geschenkt?

Gerade war Weihnachten. Sie haben leider das falsche Geschenk bekommen. Wie reagieren Sie?

Manchmal fragt man sich schon beim Auspacken, wie man das unerwünschte Geschenk am besten wieder loswird. Entweder ist das Geschenk zu klein oder passt nicht oder man besitzt es bereits. Die Kultur, wie man mit solchen Geschenken umgehen soll, ist sehr spezifisch. In manchen Kulturen darf man die Geschenke nicht weggeben oder weiterverschenken. Die moralische Einstellung der Lerner kann diesbezüglich abgefragt werden.

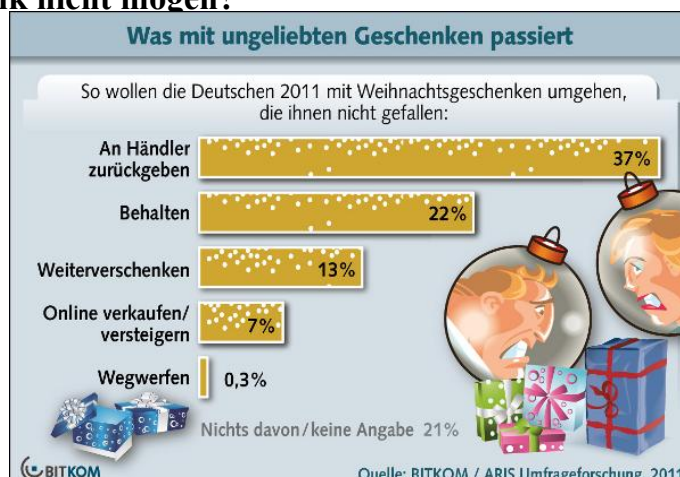
Geschenke sind in Deutschland oft mit Umtausch oder Rückgabe verbunden. Es wäre deshalb ratsam, dass das Umtauschrecht bei dieser Gelegenheit einzuführen. Bei einwandfreier Ware haben Kunden grundsätzlich keinen Anspruch auf Umtausch, dennoch kommen viele Händler ihren Kunden entgegen und tauschen die Waren trotzdem um. Meist sind die Konditionen für den Umtausch auch auf der Quittung oder separat im Internet zu sehen.

Dabei kann neues Vokabular gelernt werden. Quittung, Kassenzettel, Kontoauszug oder Lastschriftinzug können in dem Moment mitgelernt werden.

Wann dürfen Sie etwas in Deutschland umtauschen?

Wie ist das in der Ukraine?

Was machen Deutsche mit Geschenken, die ihnen nicht gefallen? Was machen Ukrainer, die ein Geschenk nicht mögen?

Landeskundliche Trends: Besondere Geschenke von der Firma «Jochen Schweizer». Dort gibt es Geschenke für Männer (30 Minuten Schützenpanzer selber fahren), Geschenke für Frauen (Sushi-Kurs) oder auch für Senioren (Wellness-Wochenende).

Weihnachten: Das Thema «Geschenke» eignet sich hervorragend im Rahmen einer Weihnachtsstunde. Dabei kann im Unterricht eine Wunschliste geschrieben werden und auch ein wirklicher Brief an den Weihnachtsmann ist denkbar.

Literatur:

1. <http://www.mygermanstore.com>

Лопатюк Н. І.

кандидат філологічних наук, доцент

Микитюк І. М.

кандидат філологічних наук, доцент

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

СТРУКТУРНА СПЕЦИФІКА МОВНОЇ КАТЕГОРІЇ ЯКОСТІ (СИНТАКСИЧНИЙ АСПЕКТ)

Одним із центральних у когнітивній лінгвістиці є положення про прототипічний устрій природних категорій. До їх числа належить і мовна категорія якості, оскільки сама мова є явищем природним [1, с. 103].

Мета пропонованої роботи – визначення структури мовної категорії якості, вираженої якісними прислівниками на –ly в синтаксичному аспекті. Вона передбачає вирішення таких *завдань*: розподіл синтаксичних моделей із досліджуваними одиницями за принципом частотності для встановлення структурних складових категорії якості, а також зон її перетину з категорією оцінки; розгляд зафіксованих синтаксичних моделей з позицій реалізації ними мовної норми.

Об'єктом дослідження стали прислівники *abruptly, slowly, sharply, softly, desperately, joyfully, despairingly, happily*. Кількість досліджуваних прислівників складає 527, 751, 557, 1433, 426, 24, 40 та 193 одиниці відповідно. Метод вибірки – суцільний.

Матеріалом дослідження обрано тексти художньої літератури Британського національного корпусу англійської мови (British National Corpus) загальним обсягом 16 377 726 слів.

Актуальність теми зумовлена спрямованістю сучасних лінгвістичних розвідок на встановлення специфіки формування категоріального апарату людини, вираженого за допомогою мовних одиниць.

Новизна роботи полягає в тому, що на основі дослідження великого масиву комп'ютеризованого корпусу текстів уперше отримано об'єктивні дані стосовно особливостей реалізації мовної категорії якості за допомогою якісних прислівників на -ly.

Аналіз частотних характеристик синтаксичних моделей, що фіксують позицію досліджуваних якісних прислівників на -ly відносно дієслова-предиката в структурі речення, вказує на те, що за структурою мовна категорія якості в синтаксичному плані є прототипічною категорією. Її ядро з усіма досліджуваними прислівниками формують синтаксичні моделі-прототипи, що, виражаючи об'єктивно існуючі відношення дії та її якісної характеристики, втілюють найбільш характерні риси категорії якості. Інші моделі, залежно від відстані, на якій вони знаходяться від прототипічного ядра, формують ближню і дальню периферію.

Аналіз синтаксичних моделей ближньої та дальньої периферії втіленої у прислівниках на -ly категорії якості підтверджує одне з основних положень теорії прототипічної організації категорій, яке полягає у невизначеності меж категорій, що призводить до виникнення зон перетину з іншими категоріями, у даному випадку з категорією оцінки. У разі дистантного препозитивного положення прислівника по відношенню до дієслова, за умови його синтаксичного відокремлення, складаються оптимальні умови для зближення прислівників зі вставними словами. У нашому дослідженні це стосується прислівника *happily*, в лексичному значенні якого з самого початку якісні відтінки поєднуються з модальними, що призводить до виконання ним у відповідних контекстах функції модального оператора оцінки, коли він втрачає зв'язок з дієсловом, виражаючи лише ставлення суб'єкта до сказаного. Інші досліджувані прислівники у тій же позиції проявляють характерні для всіх відокремлених членів речення двосторонні зв'язки: з дієсловом як окремим членом речення та з предикативним ядром загалом.

У результаті аналізу моделей **ядерної зони** категорії якості, вираженої досліджуваними прислівниками на -ly, встановлено, що синтаксична модель, у якій прислівник знаходиться безпосередньо після означуваного дієслова (V+Adv), є центральною для всіх досліджуваних прислівників. Вона відзначається найвищою частотністю вживання і в більшості випадків охоплює в середньому 50-60% досліджуваного матеріалу (для прислівника *softly* цей показник становить 84%). Тим самим, з одного боку, підтверджується думка про те, що позиція адвербіального компонента по відношенню до дієслова у такій моделі є найбільш характерною і безумовно домінуючою, тобто нормою. З іншого боку, такий частотний розподіл між «нормативною» і «ненормативними» моделями свідчить про тенденцію наближення зафіксованого в моделях останнього типу способу вираження якісної ознаки дії до моделі, що відображає традиційно нормоване бачення якісної ознаки у постпозиції по відношенню до означуваної дії. Це дозволяє припустити, що поняття норми не є абсолютним і може бути застосоване не лише до зазначеної моделі, а й до інших моделей ядерної зони, а також ближньої та дальньої периферії. Причину цього вбачаємо у відображенні в граматиці, до якої належать встановлені нами синтаксичні моделі, особливостей способу мислення сучасної людини – творця художнього тексту як повноправного члена суспільства, який прагне до найбільш адекватного вираження своїх думок та почуттів у певну епоху розвитку соціуму.

До ядерної зони категорії якості, вираженої прислівниками *abruptly, slowly, desperately, joyfully* та *happily*, входить модель, що фіксує позицію прислівника перед дієсловом (Adv+V). Із рештою прислівників ця модель належить до дальньої периферії. З прислівником *despairingly* така модель не зафіксована взагалі. Пояснити такий розподіл можемо припущенням того, що в мовній картині світу більшості мовців ознака дії, виражена прислівниками *despairingly, sharply* та *softly*, несе значне комунікативне навантаження, а тому знаходиться в правосторонній позиції, де, на відміну від лівостороннього положення по відношенню до означуваного дієслова, вірогідність часткової редукції лексичного значення прислівника з акцентом на дії як такої набагато менша.

Визначена, тобто після прямого додатку, віддаленість прислівника від дієслова формує ядерні моделі з *abruptly*, *sharply* та *slowly*. З рештою прислівників (*softly*, *joyfully*, *happily*, *desperately*, *despairingly*) згадана модель належить до зони ближньої периферії.

Таким чином, як показано на рис. 1.-3., відзначаємо ідентичність ядерних зон: прислівників *despairingly* та *softly* (ядерна зона представлена моделлю V+Adv); прислівників *desperately*, *joyfully* та *happily* (ядерна зона представлена моделями V+Adv, Adv+V); прислівників *abruptly* та *slowly* (ядерна зона представлена моделями V+Adv, Adv+V та V+d.o.+Adv). Ядерні моделі прислівника *sharply* (V+Adv та V+d.o.+Adv) включені до переліку відповідних моделей останніх прислівників на рис. 3.

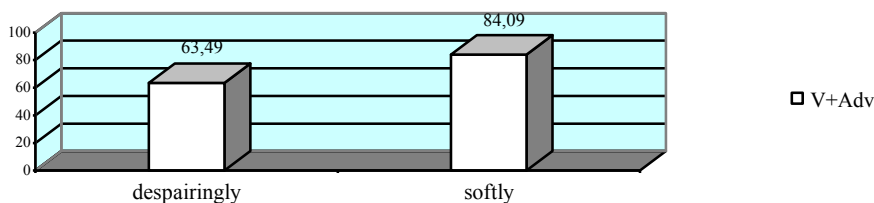

Рис. 1. Співвідношення частотних характеристик ідентичних ядерних моделей прислівників *despairingly*, *softly* (%)

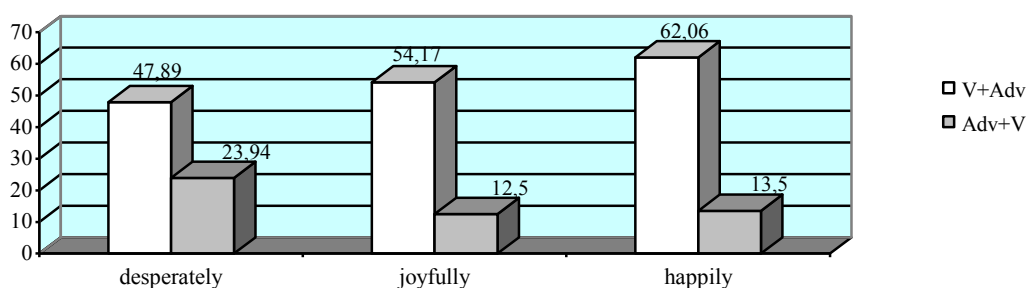

Рис. 2. Співвідношення частотних характеристик ідентичних ядерних моделей прислівників *desperately*, *joyfully*, *happily* (%)

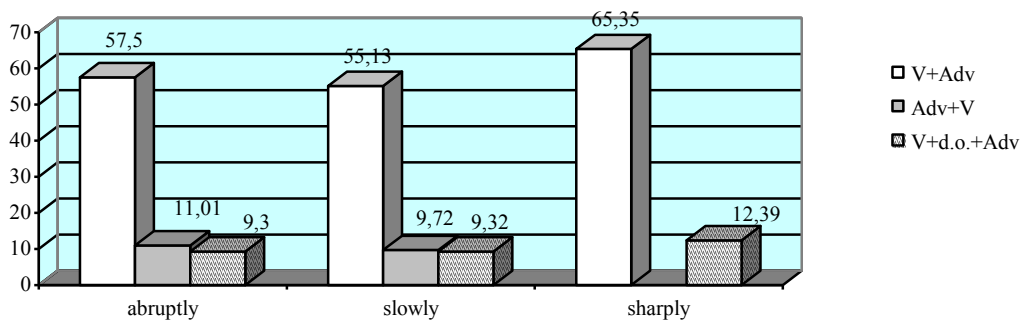

Рис. 3. Співвідношення частотних характеристик ідентичних ядерних моделей прислівників *abruptly*, *slowly*, *sharply* (%)

Факти повного або часткового збігання ядерних моделей досліджуваних прислівників та їх чітко визначена кількість, що коливається в межах від однієї до трьох одиниць, можна розглядати як підтвердження так званого «закону переваги», суть якого полягає в тому, що мова надає перевагу невеликій кількості одиниць, що складають її ядро, тобто той мінімум, що несе максимум функціонального навантаження [2]. Основні розходження між наборами моделей досліджуваних прислівників знаходяться в зонах **ближньої** та **дальньої периферії**.

Ідентичними є ближньопериферійні моделі з прислівниками *despairingly*, *joyfully*, *happily* та *softly*. Окрім моделі V+d.o.+Adv, вони включають ще й модель V+Subj.+Adv (рис. 4.).

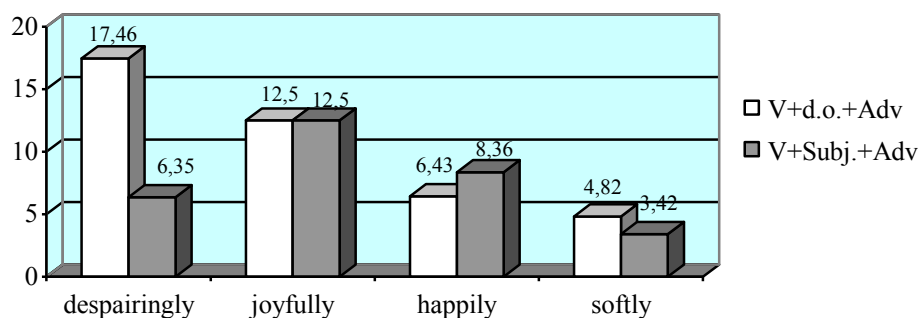

Рис. 4. Співвідношення частотних характеристик ідентичних моделей ближньої периферії прислівників *despairingly, joyfully, happily, softly* (%)

Остання зі згаданих вище моделей є конститuentом зони ближньої периферії прислівників *sharply* й *desperately* та дальньої периферії прислівників *abruptly* та *slowly*.

Ближче до ядра розташована модель V+prp.o.+Adv з прислівником *sharply*. Для прислівників *abruptly, slowly, softly, desperately, despairingly* та *happily* ця модель належить до дальньої периферії.

Досить високою частотністю вживання відзначається модель Adv+Subj.+V з прислівниками *abruptly, desperately, slowly* у позиції перед підметом і, як наслідок, є наближеною до ядра. Для решти прислівників в цьому положенні (*sharply, softly, despairingly, happily*) ця модель є дальньопериферійною. Тільки для прислівників *abruptly* та *slowly* ближньопериферійною є модель, де вони знаходяться в цьому ж положенні в позиції відокремленого члена речення. З цими ж прислівниками в зоні ближньої периферії фіксуємо модель V, Adv. Зазначимо, що розподіл частотних характеристик моделей з *abruptly* та *slowly* у випадку їх ідентичності, майже збігається (рис. 5).

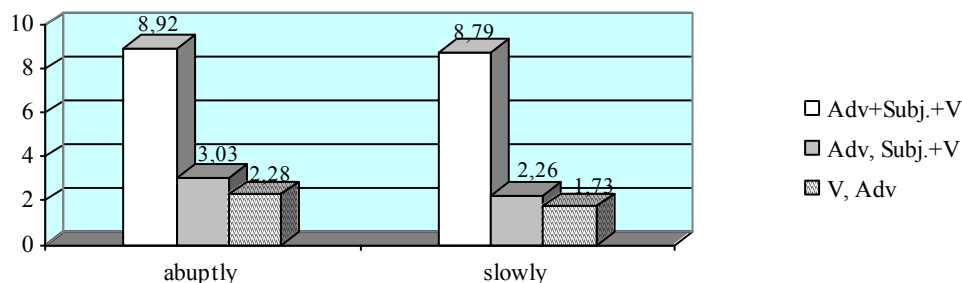

Рис. 5. Співвідношення частотних характеристик спільних ближньопериферійних моделей з *abruptly, slowly* (%)

До наближеної до ядра зони з прислівником *slowly* входять також моделі, в яких прислівник займає положення перед обставиною різних типів (модель Adv, Adv.Mod., Subj+V) та після обставини місця чи напрямку (модель V+Adv.Mod.+Adv). Наприклад: *Slowly, with a lazy glance, he removed it, leaving her feeling quite weak* [4]; *Ace had stopped running, and now walked towards the hovercruiser very slowly, as if waiting for Defries to catch her up before she reached it* [3].

Решта моделей дальньої периферії з досліджуваними прислівниками представлена низькочастотними реалізаційними варіантами базисних моделей, а також складними синтаксичними утвореннями, що не мають аналогових варіантів.

Список літератури:

1. Кубрякова Е. С. Части речи с когнитивной точки зрения / Е. С. Кубрякова. – М., 1997. – 326 с.

2. A Relative Frequency of English Speech Sounds / G. A. Dewey. – Cambridge : Cambridge University Press, 1923. – 146 p.
3. Deceit. Darvill-Evans, P, Virgin, London (1993), 157-295. Sample containing about 46151 words from a book (domain: imaginative): British National Corpus [Електронний ресурс]. – Oxford : Oxford University Press, October 2000. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). – Систем. вимоги: CD-ROM Windows 98/2000/NT/XP. – Назва з титул. екрану.
4. Mask of deception. Wood, Sara, Mills & Boon, Richmond, Surrey (1993). Sample containing about 58450 words from a book (domain: imaginative): British National Corpus [Електронний ресурс]. – Oxford : Oxford University Press, October 2000. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). – Систем. вимоги: CD-ROM Windows 98/2000/NT/XP. – Назва з титул. екрану.

Мозуль І. Р.

студентка

Димитренко Л. В.

кандидат філологічних наук, доцент

Херсонський державний університет

м. Херсон, Україна

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ В АНГЛІЙСЬКИХ РІЗДВЯНИХ ПІСНЯХ

Слово, як і кожна мовна одиниця, – це явище, що має форму і зміст. Форма існує завдяки фонетичній оболонці і має морфологічні категорії. Кожна форма, разом із тим, є носієм певного значення, а частіше кількох значень, які закріплені за нею історично чи умовно. У мовній системі слово набуває відповідних форм, через які воно входить до кола синтаксичних зв'язків, складаючи власну парадигму і синтагму. При цьому воно існує як сукупність усіх значень – головного і вторинного [3, с. 4].

Лексичне значення слова є продуктом мисленнєвої діяльності людини. Воно пов'язане з редукцією інформації людською свідомістю, з порівнянням, класифікацією, узагальненням [2, с. 188].

В англійській мові лексико-семантичні особливості представлені лексико-семантичними категоріями – єдністю узагальненого лексичного значення, відповідних форм вираження і функцій, що характеризують певний клас одиниць, а саме: полісемією, омонімією, синонімією, антонімією та історичними змінами словникового складу мови (архаїзмами, неологізмами, запозиченнями) [там само].

Розглянемо детальніше лексико-семантичні особливості в англійських різдв'яних піснях на прикладі синонімії та антонімії.

У сучасній лінгвістиці синонімами називають слова, значення яких повністю або частково збігаються [1, 2, 3]: *Brings to us all both **joy** and **glee*** [4], де *joy* – «радість» збігається із семантичною лексемою *glee* – «радість».

Традиційно синоніми поділяють на абсолютні і часткові [3, с. 116].

Абсолютні синоніми – синоніми, які повністю збігаються за значенням, тобто не різняться ні відтінками значень, ні емоційним забарвленням, ні сполучуваністю [2, с. 202]. Вони можуть взаємозамінюватися абсолютно в усіх контекстах:

*Jolly old **Saint Nicholas**, Lean your ear this way!*

...

*Choose for me, old **Santa Claus**, What you think is right* [4].

У наведеному прикладі іменники *Saint Nicholas* та *Santa Claus* є абсолютними синонімами, оскільки у Великобританії Святий Миколай вважається реальним прообразом Санта-Клауса, який жив у IV столітті н. е. у місті Миру провінції Лікія на південно-західному березі Малої Азії (сучасної Туреччини).

Відповідно до наведеного прикладу найменування *Christ, Saviour* та *Son of God* називають одну особу, спасителя людства з ярма гріха:

Christ, the Saviour is born
Christ, the Saviour is born
Silent night, holy night
Son of God, love's pure light [5].

Часткові синоніми – синоніми, які не повністю збігаються [2, с. 202]. Вони можуть різнитися відтінками значень, емоційно-експресивним забарвленням, стилістичними функціями. Відповідно серед них виділяють:

- 1) семантичні синоніми – синоніми, які відрізняються відтінками значень [там само]:

Round yon Virgin Mother and Child,
Holy Infant so tender and mild [5].

У цьому прикладі лексема *infant* вживається на позначення дитини віком від одного місяця до року; за медичною термінологією – дитина, яка ще не навчилася ходити. Слово *child* позначає дитину в загальному сенсі, умовно від народження до повноліття;

- 2) стилістичні синоніми – синоніми, які різняться за емоційним експресивним забарвленням [2, с. 203]:

Down the chimney broad and black,
With your pack you'll creep [4]

...
Santa Claus is coming to town
He's making a list [5].

У наведеному прикладі дієслово *coming* вживається на позначення руху з семантикою «приходити, прибувати». Аналогічно на позначення руху вживається і дієслово *creep*, але зі значенням «підходити, наближатися крадькома»;

- 3) семантико-стилістичні синоніми – синоніми, які одночасно різняться відтінками значень і стилістичним забарвленням [2, с. 203]:

Each bough doth hold its tiny light,
That makes each toy to sparkle bright.
O Christmas tree, O Christmas tree,
Thy candles shine out brightly! [4].

У наведеному прикладі дієслова *sparkle* і *shine* позначають блиск, сяйво, які привертають увагу; перше вживається у значенні «іскритися, виблискувати холодним сяйвом», друге – «світитися, сяяти теплими сонячними відтінками».

І. Арнольд додає ще ідеографічні синоніми – синоніми, які відрізняються додатковим значенням і супутнім уявленням, або вживанням та поєднанням з іншими словами [1, с. 194]:

Johnny wants a pair of skates;
Susy wants a dolly [4]

...
We wish you Mary Christmas
We wish you Mary Christmas [5].

Взагалі лексеми *want* та *wish* характеризуються лексичним значенням «бажати, хотіти». У даному прикладі дієслово *want* має значення «хотіти, відчувати потребу», *wish* – «висловлювати побажання».

Н. Іванова виділяє хибні синоніми, які не можуть взаємозамінюватися, оскільки обсяги значень не співпадають і в змісті їх значень є ознаки, які анулюють одна одну [6]:

Christmas time is here;
we'll be drawing near;
oh that we could always see
such spirit through the year [4];

...
Look at Frosty go
Thumpetty thump thump

*thumpety thump thump
Over the hills of snow [4];*

...
*You better **watch** out
You better not cry [5].*

У наведеному прикладі лексеми *see*, *look* та *watch* мають загальну семантику «дивитися». Але у контексті вказані синоніми набувають абсолютно різних значень. Так дієслово *see* вживається на позначення відчуття абстракції, новорічного духу, і трактується як «відчувати»; семантику лексеми *look* «поглянь» можна тлумачити як заклик до дії – спостерігати рух сніговика; слово *watch* «остерігайся» вживається в якості поради бути уважнішим, більш пильно дивитися за своєю поведінкою.

Антоніми традиційно трактують як різні за звучанням слова, які мають протилежні, але співвідносні значення [2, с. 204]:

*Santa Claus is coming to town
He's making a list
And checking it twice;
Gonna find out Who's **naughty** and **nice** [5].*

Прикметник *naughty* – «неслухняний» протиставляється семантиці лексеми *nice* – «слухняний».

Виділяють наступні групи антонімів:

1) контрарні – виражають якісну протиставленість і утворюють градуальні опозиції [2, с. 205]:

*Not only in the **summertime**,
But even in **wintertime** is thy prime [4].*

У наведеному прикладі лексичні одиниці *summertime* – «влітку» та *wintertime* – «взимку» позначають контрарні поняття.

2) комплементарні – доповнюють один одного до родового і є суміжними за своїм характером [2, с. 205]:

*He knows if you've been **bad** or **good**
So be good for goodness sake! [5].*

Відповідно до наведеного прикладу прикметники *bad* – «поганий» і *good* – «хороший» не мають проміжного члена; заперечення одного з них дає значення другого.

3) векторні – виражають протилежну спрямованість дій, ознак, властивостей [2, с. 205]:

*Santa Claus is coming to town
He sees you when **you're sleeping**
He knows when **you're awake** [5].*

У цьому прикладі вказані лексеми позначають протилежну спрямованість властивостей живої істоти: *sleeping* – «спиш», *awake* – «прокинувся».

Результати інтерпретаційно-текстового, лексико-семантичного та кількісного аналізу показали, що явище синонімії є домінантним лексико-семантичним засобом створення форми та змісту англійських різдвяних пісень. Найбільший відсоток складають абсолютні синоніми (60%) як результат часто вживаного засобу образності висловлювання. Найменшими за показником актуалізації є семантико-стилістичні синоніми (2%), що пояснюється лексичними особливостями поетичних текстів. Значного поширення в різдвяних піснях набувають векторні антоніми (50%), так як вони виражають протилежну спрямованість дій, ознак, властивостей; менш поширеними є комплементарні (30%) та контрарні антоніми (18%); найменша частотність вживання притаманна контрадикторним антонімам (2%).

Список літератури:

1. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка: Учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. / И.В. Арнольд. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Высш. шк., 1986. – 295 с.
2. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства / М.П. Кочерган. – К.: ВЦ «Академія», 2006. – 386 с. (серія «Альма-матер»)

3. Мостовий М.І. Лексикологія англійської мови / М.І. Мостовий. – Х. : Основа, 1993. – 256 с.
4. Новорічні пісеньки англійською мовою. Острів знань. – [Електронний ресурс] – режим доступу : <http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code-2A220EFAE6090/list-B407A47B26>.
5. Новогодние и рождественские песни на английском языке. [Электронный ресурс] – режим доступа : http://samaposebe.com/english_christmas_songs.
6. English Lexicology. – [electronic resource] – access mode : <http://main.isuct.ru/files/dept/ino/lexicolog123.pdf>.

Назарова Л. М.
старший викладач

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ СЕМАНТИКИ

Аналіз психологічних процесів, як правило, починають з мислення. На сучасному етапі розвитку методики більшість фахівців дійшли висновку щодо необхідності свідомого оволодіння іншомовними навичками і вміннями з опорою на такі процеси мислення як аналіз і синтез. Дані психології свідчать про те, що навички і вміння, які складаються завдяки усвідомленню виконуваних дій, формуються швидше і є більш гнучкими і сталими.

Отже, для оптимізації процесу навчання іноземної мови серед інших аспектів слід враховувати також і психологічний фактор, який створює певні проблеми під час семантизації та запам'ятовування нової лексики. Щоб обрати необхідний спосіб семантизації лексичних одиниць, треба брати до уваги психологічні форми існування семантики.

Досліджуючи психологічні форми семантики, науковці вказують на наступні форми значення [2, с. 39]:

- мовне значення (або вербальне, знакове, символічне – всі ці терміни вживаються як синоніми); вони існують на чуттєвій основі мови як системи специфічних квазіоб'єктів / знаків. У цьому випадку значення «спроєктоване» на слово або інший знак, «приписано» йому. Це дозволяє не тільки «законсервувати» значення, але й здійснити з ним операції як з деякою «зовнішньою даністю».

- предметне значення; воно існує на чуттєвій основі перцептивного образу, тобто образу сприймання, пам'яті, уяви. Очевидно, що предметне значення може бути відокремлено від ситуації безпосереднього сприймання. Але, на відміну від мовного, воно припускає обов'язкову присутність реального предмета у дійсній або в уявній формі.

- рольове значення; існує на чуттєвій основі складових самої діяльності. Прикладом подібних значень є соціальні норми та соціальні ролі.

У свою чергу всі вищевказані форми існування значень представлені як у зовнішній, соціалізованій, матеріально-ідеальній формі (слова мови, предмети реальної дійсності, об'єктивна рольова система), так і у внутрішній, психологічній, ідеальній, тобто у свідомості людини [4, с.19]. Отже, з одного боку, соціальна роль – це система рольових приписів, що суспільство презентує індивіду і які свідомо засвоюються, а, з іншого боку, це те, що в соціальній психології зветься «інтеріоризованою роллю», тобто уява про надану роль, рольове очікування. Мовне значення – це те, що існує у словнику, але воно може бути і у свідомості.

Існують значення у широкому та у вузькому розумінні слова. Вузьке значення характерне для лінгвістики і пов'язане із поняттям знака. В цьому значенні розрізняють субстрат і функціональну (змістовну) сторону [1, с. 121].

О.О. Леонтьєв вважав мовний знак як «безпосередній тип ідеального образу зовнішньої речі» [7, с. 35]. Ідеальна сторона знака є результатом перенесення зв'язків та стосунків реальної дійсності. У широкому сенсі значення розглядають як перетворену і узагальнену іде-

альну форму існування предметного світу, його властивості, зв'язки і стосунки, що розкриваються у результаті сукупної суспільної практики. Значення – це усвідомлене, узагальнене відображення дійсності, яке є витвором людини і зафіксоване у формі поняття, знання і навіть у формі вміння як узагальненого образу дії, форми поведінки і т. ін. [3, с. 219]. Отже, значення є будь-якою формою свідомої фіксації та координації діяльності, що існує у свідомості. Значенню протистоїть особистісний зміст як вмотивоване відношення до значення, як форма залучення значення до структури свідомості та особистості.

Вузьке розуміння значення є окремим варіантом широкого розуміння, але широке розуміння значення не вживається у лінгвістиці.

В історії сучасної психології значення тлумачилося по-різному. Л.С. Виготський розумів його у вузькому сенсі, але в деяких рукописах можна знайти й широке тлумачення: «Нема у знаряддя значення, нема й предметного значення»[5, с. 323].

Будь-яке наше сприймання має значення. Значення предмета не є значенням слова. Зовнішній вигляд предмета усвідомлюється значенням. Під час гри дитина оперує значеннями, що є невід'ємними від реальної дії з реальними предметами. Таке поєднання засноване на незалежності слова від предмета у грі та значення від слова у внутрішньому мовленні.

Л.С. Виготський пов'язував вузьке розуміння значення з різним генетичним корінням мислення та мовлення.

Харківські науковці на чолі з О.М. Леонт'євим наполягали на єдиному діяльнісному генезисі мислення та мови (мовлення) дитини. Звідси витікає розширене розуміння значення. Отже, у проблемах розвитку психології широке визначення значення полягає в історично генетичному контексті. Але у своїй праці «Діяльність, свідомість, особистість» О.М. Леонт'єв вживає вузьке поняття значення, оскільки він розглядає проблему в іншому аспекті [8, с. 213].

Вирішення проблеми «вузького» і «широкого» значення залежить від того, як розглядається онтогенез мовного значення: чи як перетворення та інтеріоризація значення немовного (предметного), чи їх відокремлення. Отже, науковці стверджують, що будь-яке значення є мовним, або шукають у мовного та предметного значень різні корені; аналізують залежність мовного значення від практичної діяльності і засобів взаємозв'язку мовного, словесного значення з іншими формами його існування, що безпосередньо належить до практичної або пізнавальної діяльності [6, с. 32].

О.М. Леонт'єв наполягає на необхідності у перцептивній діяльності використовувати особливі перцептивні операції, в яких оператором виступає чуттєва тканина, а в якості гетерооператора – значення, що є продуктом кристалізованого в ньому досвіду предметної діяльності людини у предметному світі [9, с. 382]. Ми сприймаємо предметний світ не тільки в координатах простору і часу (у русі), але й в єдиному квазіпросторі, якому у традиційній психології приписують тільки суб'єтивне існування, – у просторі значень. Але значення мають й своє реальне існування у мові.

Предметне значення існує як деяка характеристика образу реального предмета або як характеристика самого предмета, відображення в його образі. Певні предмети передбачають діяльність людей, і ця діяльність може бути як потенційною, так і реальною. Але вона може виступати і в процесах ідеальної ретроспекції (пам'ять) або ідеальної перспекції (уява).

Предметне значення в діяльності має:

□ мотивуючу функцію: за психологічною теорією мотивом, що спонукає людину до певної діяльності, є предмет [10, с. 18]. Мотив є предметним. Реальний предмет, з яким відбувається діяльність, є мотивом у своїй ідеальній формі. Ідеальний образ предмета, що є мотивом, може бути різноманітним. Особистісне значення полягає у відношенні мотиву до мети. Мотив констатує особистісне значення предмета, що сприймається як носій об'єктивних властивостей у процесах реальної діяльності. Отже, цей предмет виступає не тільки як образ-мотив, але й як образ-мета.

□ цілеутворюючу функцію: в даному випадку предметне значення пов'язане з ідеальним уявленням щодо мети діяльності.

Ці функції співвідносяться з орієнтуванням, плануванням, виконанням та контролем.

Термін «мовна свідомість» асоціюється з визнанням у лінгвістиці розумінням мови як системи різнорівневих комунікативних засобів. Отже, він пов'язаний із гіпотезою лінгвістичної відносності, загальною семантикою та аналогічними філософськими і психологічними концепціями, що походять з лінгвістичної філософії та неопозитивізму взагалі. Проте можливе й інше розуміння мови як системи значень, що можуть бути як у предметній, так і у вербальній формі. В цьому разі традиційна мова (мовна система) набуває маргінального характеру, оскільки є лише системою операторів, що дозволяють перейти від значення до тексту як одиниці спілкування [9, с. 219].

У цьому плані «мовна свідомість» є наближеною до розуміння поняття «образу світу» зі складною ієрархічною і динамічною структурою. Він є відтворенням у психіці людини предметного світу, опосередкованого предметними значеннями і відповідними когнітивними схемами і підлягає свідомій рефлексії.

Науковці розрізняють:

- інваріант образу світу, що зумовлений соціально створеним підґрунтям, а саме – знаннями. Цей інваріант образу світу може бути єдиним для всього соціуму (соціально-культурної спільноти етносу) або для певної соціально-культурної групи усередині соціуму;

- варіант образу світу, що складає індивідуально-особистісне «бачення» світу певною людиною крізь призму особистісних значень, настанов та інших компонентів структури особистості [10, с. 274].

Таке «бачення» припускає два способи оперування з ним: рефлексивний образ, що відокремлений від безпосередньої дії у світі, зокрема сприймання; або безпосередній рух в образі світу, що характеризується: по-перше, переведенням уваги з одного об'єкта на інший; по-друге, динамічними переходами від одного рівня усвідомлення об'єкта до іншого рівня усвідомлення.

Якщо процес виховання має за мету спрямоване формування особистості, то процес навчання – це формування соціально і когнітивно адекватного інваріантного образу світу як орієнтовної основи для ефективної цілеспрямованої діяльності у світі, а також правил переходу від орієнтовної до плануючої, виконавчої та контрольної ланки цієї діяльності.

Список літератури:

1. Артемов В.А. Психология обучения иностранным языкам. М.: Просвещение. – 1969. – 279 с.
2. Беляев Б.В. Психологические основы усвоения лексики иностранного языка. М.: Просвещение. – 1964. – 136 с.
3. Бенедиков Б.А. Психология овладения иностранными языками. – Минск: Вышейш. школа. – 1974. – 335 с.
4. Бондаренко А.Ф. Социальная психотерапия личности (психосемантический подход). – К., 1991, КГПИИЯ. – 189 с.
5. Выготский Л.С. Избранные психологические исследования. – М.: АПН РСФСР. – 1956. – 519 с.
6. Зимняя И.А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке. – М.: Просвещение. – 1985. – 160 с.
7. Леонтьев А.А. Основы психолингвистики для вузов. М.: Изд-во «Смысл». – 2000. – 287 с.
8. Леонтьев А.Н. Деятельность, сознание, личность. – М.: Политиздат. – 1975. – 304 с.
9. Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики. – М.: МГУ. – 1972. – 575 с.
10. Якобсон П.М. Психологические проблемы мотивации поведения человека. – М.: Просвещение. – 1969. – 317 с.

З ІСТОРІЇ ВИНИКНЕННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ МЕТОДИКИ

Комунікативна методика ґрунтується на загальноєвропейській концепції викладання іноземних мов і була спочатку розроблена саме для англійської мови як до найбільш поширеного засобу міжнародного спілкування.

У 60-х роках Рада Європи здійснила низку заходів, спрямованих на розробку програми інтенсифікації навчання іноземних мов на континенті. У 1971 році групі експертів було доручено вивчити можливості створення системи навчання іноземним мовам школярів і дорослих. В результаті низки досліджень сформувалася ідея розробки порогових рівнів (threshold levels) як специфічних цілей оволодіння іноземною мовою. Те, що спочатку призначалося в основному для дорослих, було з великим успіхом адаптовано до цілей і змісту навчання в школі та інших навчальних закладах. У 1982 році результати проведених досліджень були викладені і проаналізовані в документі «Modern languages: 1971–81» [2, с. 15]. Це дозволило значно розширити можливості практичного використання розроблюваного підходу на функціонально-семантичній основі і реалізації основних принципів в декількох напрямках: в розробці нових методик і створення нових навчальних матеріалів, у створенні комплексних технологічних систем навчання (multi-media systems), в розробці систем оцінки та самооцінки, самонавчання з урахуванням його індивідуалізації (learner autonomy), у виробленні рекомендацій для професійної підготовки викладачів іноземної мови.

В подальшому, в 80-90-х роках, був здійснений низка науково – дослідних проєктів, які мали на меті формування системи комунікативного навчання. Важливе місце зайняв Проєкт №12: «Оволодіння та навчання сучасних мов для спілкування» («Learning and teaching modern languages for communication») [3, с. 42].

Були визначені три рівні початкового (базового) оволодіння мовою: 1) рівень «виживання» (survival level), 2) «на шляху до мови» (waystage level), 3) пороговий рівень (threshold level). Для цілого ряду західноєвропейських мов були розроблені детальні вимоги і зміст цих рівнів. Використані в навчанні матеріали повинні сформувати мовну компетенцію (володіння мовним матеріалом для його використання у вигляді мовних висловлювань), соціолінгвістичну компетенцію (здатність використовувати мовні одиниці відповідно до ситуації спілкування), дискурсивну компетенцію (здатність розуміти і досягати зв'язності в сприйнятті і породженні окремих висловлювань в рамках комунікативно значущих мовних утворень), так звану «стратегічну» компетенцію (здатність компенсувати вербальними і невербальними засобами недоліки у володінні мовою), соціо-культурну компетенцію (ступінь знайомства з соціо-культурним контекстом функціонування мови), соціальну компетенцію (здатність і готовність до спілкування з іншими). В цілому реалізація програми «Language learning for European citizenship» повинна дати європейцям можливість вільного спілкування, зняття мовних бар'єрів, досягнення взаємного розуміння і поваги

В англійському варіанті обох рівнів дослідники Дж. Ван Ек і Дж. Трім виділяють такі основні компоненти, як :

1) класифіковані ситуації спілкування (контакти з офіційними особами, ситуації соціально-побутового спілкування і соціальної взаємодії, ситуації текстової діяльності, ситуації спілкування в рамках соціо-культурного контексту, що вивчається – мовний та соціальний етикет тощо. Ситуації, пов'язані з оволодінням мовою навчальної діяльності, ситуації ознайомлення з культурою народу і країни, що вивчається; ситуації спілкування з носіями мови, що вивчається, які передбачають доучування в процесі взаємодії з ними, надання допомоги, виправлення помилок, підказки та ін.);

2) функції мови і найбільш адекватні варіанти їх реалізації (пошук і отримання інформації, вислів і з'ясування ставлення, вираз сумніву, задоволення, щастя, страх та ін.);

3) засоби позначення і передачі загальних значень (існування, простору, часу, кількості, якості, мислення, вказівки);

4) засоби передачі характерних значень в тематичних групах (ідентифікація особистості, будинок і побут, навколишнє середовище, повсякденне життя, вільний час і розваги, подорожі, відносини з іншими людьми, здоров'я і турбота про нього, освіта, покупки, харчування, обслуговування, визначні пам'ятки та місця відвідування, погода);

5) зразки мовної взаємодії (вони стосуються найбільш часто уживаних, як правило, фіксованих типів взаємодії, наприклад, в процесі здійснення покупок і замовлень, пошуку і отримання інформації, зустрічей з людьми, прогулянки по місту, впізнавання і називання часу і т.п.);

6) типи текстів, аудитивних, друкованих та письмових матеріалів, які можуть бути або стати джерелами інформації, і відповідні їх сприйняттю уміння;

7) перелік матеріалів, знання яких передбачає оволодіння мовою в соціо– культурному контексті (країнознавчі реалії, загальноприйняті зразки спілкування, національні традиції, ритуали, звички, форми вираження ввічливості, жести та ін.);

8) перелік умінь, якими повинен володіти той, кого навчають, щоб компенсувати недоліки у володінні іноземною мовою (в процесі читання і слухового сприйняття іноземної мови, говоріння і письма, в процесі взаємодії з носієм мови або більш досвідченим в мові співрозмовником);

9) перелік умінь, необхідних тому, хто вивчає іноземну мову, в усіх видах мовленнєвої діяльності, в роботі з різними джерелами, самостійній роботі та самооцінці.

Поруч із перерахованим вище в кожному з названих рівнів встановлюється ступінь оволодіння і володіння засвоєним мовним і мовленнєвим матеріалом. Такий ступінь визначається головним критерієм прагматичної адекватності, яка передбачає збіг переданих та сприйнятих комунікативних намірів партнерів щодо спілкування або смислів їх висловлювань. Наступним критерієм, більш високого порядку, при цьому стає ступінь ефективності спілкування. Відповідно рівням Waystage і Threshold Level встановлюються шкали оцінки і самооцінки оволодіння і володіння іноземною мовою на основі використання багаторівневих шкал в спектрі від нульового до ідеального (експертного, наприклад) володіння мовою.

Для обох рівнів, як моделей планованого володіння іноземною мовою, визначено детальні, конкретні кількісні і якісні вимоги до формування вимовних та інтонаційних, лексичних та граматичних навичок. Відповідно до них передбачені комунікативний, лексичний і граматичний мінімуми. В цілому Waystage розрахований на лексичний мінімум обсягом близько 900 лексичних одиниць плюс 23 групи позначень у відкритому переліку, Threshold Level – на 1800 лексичних одиниць плюс 47 груп позначень у відкритому переліку. Обидва рівня забезпечені комунікативно достатнім і автентичним граматичним матеріалом.

Отож, визначення порогових рівнів для ряду західноєвропейських мов дозволило розробити короткострокові (до двох років) проекти, пов'язані з різними аспектами організації викладання іноземних мов. Вони, зокрема, орієнтовані на створення нових, диференційованих навчальних програм, для подальшої розробки комунікативного підходу стосовно різних форм навчання, на теоретичне обґрунтування і практичну реалізацію особистісно– орієнтованого і індивідуалізованого оволодіння іноземними мовами. Вони також передбачають самонавчання, професійно-орієнтоване навчання, оволодіння мовами-мігрантами, тестування комунікативної компетенції, оцінку і самооцінку володіння мовами, професійну підготовку та перепідготовку вчителів іноземних мов [1].

Список літератури:

1. Методика преподавания английского языка в средней школе [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://bibliofond.ru/view.aspx?id=5612>
2. Modern languages: 1971-81. – Strasbourg. Council of Europe Press, 1981
3. Learning and teaching modern languages for communication. – Strasbourg: Council of Europe Press, 1988

Talanova L. H.

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of Translation and Linguistics,

International Humanitarian University

Smyrnova N. M.

Lecture at the Department of Foreign Languages

National University «Odesa Law Academy»

Odesa, Ukraine

MAKING THINKING VISIBLE IN THE ENGLISH CLASSROOM: NURTURING A CREATIVE MIND-SET

By integrating creative activities in English language teaching, we encourage learners to practise an important element in language learning which also lies behind personal growth and the development of culture and society: thinking creatively. Creative thinking involves a focus on exploring ideas, generating possibilities, looking for many right answers rather than just one, and sharing of results. Creativity, then, is present not only in terms of a product, but in a process that promotes a more open, curious and questioning relationship to others and to the world. In this chapter we will be dealing with how we can encourage creative thinking in the English classroom by using artful/visual stimuli and the visible thinking approach. First, we will briefly describe Visible Thinking and its link to creative thinking. Then, a more practical part will follow with suggestions on how the approach can be useful in the English classroom.

What is Visible Thinking?

Visible Thinking is a research-based approach that looks into how we can encourage learners' engagement, independence and understanding. The underlying idea is to nurture students' thinking by 'externalising' it when they engage with content, by making it visible. The approach stems from Project Zero, an educational research group at the Harvard Graduate School of Education. Three principal ideas are important here: a) learning is the outcome of thinking, b) thinking is intricately connected to content and c) thinking does not happen in a linear manner [3, p.115]. Visible Thinking has a double goal: it deepens content learning and it fosters thinking skills and dispositions. These are dispositions such as 'curiosity, concern for truth and understanding, a creative mind-set, not just being skilled but also alert to thinking and learning opportunities and eager to take them' Thinking dispositions, or alternatively habits of mind, that nurture a creative mind-set [4, p.48] involve elements such as:

- wondering and asking questions
- observing closely and describing
- building explanations and interpretations
- reasoning with evidence
- making connections
- capturing the heart and forming conclusions
- looking for many possible answers rather than one
- not jumping into judgment quickly
- making mistakes

sharing thinking with others
thinking about thinking (metacognition)

Why make thinking visible?

Thinking is largely an internal process. We are so used to most of it staying out of sight that ‘we don’t notice its invisibility’ [2, p.37]. Making students’ thinking visible is about getting an insight into what and how they understand something. When we do so, we are giving them more to build on and learn from.

How do we make thinking visible?

Visibility of students’ thinking rests upon three elements: questioning, listening and documenting.

Questioning

This is where thinking routines come into play. Thinking routines are at the heart of the visible thinking programme. They are short, flexible structures like a short sequence of steps or a set of questions – questions which promote curiosity and discovery, ask students to observe, make interpretations, make connections, and build on ideas. They are easy to learn and teach, and within the classroom students can work on them individually, in pairs or in groups. When these routines are used systematically – in this case in combination with the use of artful/visual learning stimuli – and made relevant to specific content, they are instrumental in stimulating student curiosity and imagination, and in nurturing a creative mind-set.

Listening

Listening is understood as active sharing. It involves both the extent to which we sincerely listen to and value individual students’ thoughts and ideas, as well as our ability to listen and respond to one another’s ideas. We learn from those around us and our interaction with them. This is a view of thinking as a social endeavour. It involves a constant interplay between the group and the individual that allows for a better relationship between teachers and learners, while at the same time encouraging community building.

Documenting

Documentation of thinking may include:

- keeping blogs
- sheets of construction papers on the walls
- writing learning journals.

Journal writing is a powerful tool. When students enter the process of reconstructing classroom experience in writing it helps them become more attentive and concentrated. Their commitment levels grow and their note-taking skills too; they become more actively involved. Active involvement fosters their motivation, self-confidence and responsibility. Students monitor their progress better, there is a deepening of self-understanding and awareness of group dynamics. They feel they write with a purpose.

Visible Thinking put into practice

In this section we will be dealing with a selected number of thinking routines and how we applied them in the classroom. Ideas, suggestions and examples will be discussed. Description of the routines draws on Making Thinking Visible [3, p.45] and the Visible Thinking website. During a project that explored how artful/visual stimuli and the visible thinking approach can be integrated in the English classroom, we worked on five themes. This was done bearing in mind that a) thinking cannot be nurtured without content and b) we wanted to include the wide use of artful/visual stimuli (paintings, images, short videos and animation films). Some of the themes we dealt with were: bullying, war/peace, Asperger’s and autism, and school. Each theme lasted about eight 40-minute teaching sessions. Students’ thinking was revealed and promoted through sticky notes, construction paper on the walls, taking notes in class, a class blog, and through writing learning journals. We should add that for every theme, apart from the thinking routines, activities that focused on vocabulary and grammar were also developed. Evaluation was continuous through the students’ notes and learning journals. No tests were given. Project time was coursebook-free, since the one available had little to offer in terms of triggering students’ interest and providing content opportunities for thinking beyond the surface to occur. The two groups we worked with each

consisted of 21 mixed-ability students aged 18, their level of English ranging from pre-intermediate to upper-intermediate. Below are the descriptions of the thinking routines that were used in the project.

Step inside: perceive-believe care about

This routine asks students to step inside a character, and deepen their understanding of the other's perspective.

Aim

It helps stimulate empathy.

Materials

An event portrayed in a work of art, a photograph, a story the class has read, a video. Note: events having to do with issues of social justice and fairness (racism, bullying, a historical event, slavery) can evoke an emotional response and lead to more creative understanding.

Procedure

Introduce the source material. Ask students to step inside, place themselves within the situation and imagine they are a person from the source material. From this perspective ask them: – What do you perceive? – What might you believe? – What might you care about? Note: perceive here can be replaced by see, observe or understand. Likewise, believe can be replaced by know or think. Generally, the visible thinking approach invites teachers to adapt the wording of routines as they see fit.

Students can work individually, in pairs or in groups. It depends on how many ideas you want to generate.

References:

1. Artful Thinking Website. Available online at: www.pzartfulthinking.org/index.php Last accessed 30/11/2014.
2. Perkins, D (2003) Making Thinking Visible. John Hopkins School of Education, John Hopkins University. Last accessed 30/11/2014. – 153p.
3. Ritchhart, R, Church, M and Morrison, K (2011) Making Thinking Visible: How to Promote Engagement, Understanding, and Independence for All Learners. San Francisco: Jossey-Bass. – 261p.
4. Tishman, S (2000) 'Why teach habits of mind?', in Costa, A and Kallick, B (eds) Discovering and Exploring Habits of Mind. ASCD: 41–52.

Терехова Л. В.

кандидат філологічних наук

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

м. Одеса, Україна

ФОКУСНИЙ ПРОСТІР ТРИВАЛОЇ КРИЗОВОЇ СИТУАЦІЇ В ГАЗЕТНОМУ МАКРОТЕКСТІ

Текстовий простір – то не є простір фізичний чи то географічний, то є простір семантичний, простір смислів, репрезентованих за певними правилами за допомогою вербальних засобів [1, с. 51]. Загальний текстовий простір може складатися з множини малих просторів. У випадку газетного макротексту про кризову ситуацію говоримо про такі види простору: простір, безпосередньо пов'язаний з подіями, небезпечними для багатьох людей (опис просторових параметрів епіцентру кризових подій утворює фокусний простір макротексту), та простір, що слугує фоном для опису основних подій, що складається з фонового та прецедентного просторів [2, с. 104].

Терміном «макротекст» ми користуємося задля позначення сукупності статей послідовних номерів одного газетного видання, які висвітлюють одну й ту саму тему, відзначаються узгодженістю авторських позицій та утворюють комунікативну єдність.

Предметом висвітлення цих тез є особливості опису фокусного простору кризової ситуації, до якої спричинилися довготривалі дощі у Великобританії на початку 2014 року, в публікаціях щотижневої газети «Sunday Telegraph». Власне цю кризову ситуацію ми відносимо до тривалих. Тривала кризова ситуація складається з низки ідентичних подій. Її початком вважаємо першу подію, її тривалість знаходиться в безпосередній залежності від кожної наступної події.

У кризовій комунікації читач газетного тексту особливо зацікавлений отримати інформацію та прив'язати її до власної картини світу за максимально короткий проміжок часу. Цим пояснюється той факт, що в газетних статтях вивченого макротексту місце, де знаходяться зображені суб'єкти дії (діячі) обов'язково позначається маркерами. У свою чергу, локалізація суб'єкту мовлення (журналіста-оповідача), як правило, визначається в непрямий спосіб, враховуючи зображену ним множину об'єктів та місць, що утворюють просторову структуру денотативного простору газетного тексту/текстів.

Мовне позначення простору в газетній статті відбувається за допомогою топосних (просторових) маркерів. Під топосним маркером ми розуміємо слово, висловлювання або його частину, яке використовується для позначення місця розташування об'єктів та/чи подій.

У досліджуваному газетному макротексті, що описує тривалу кризову ситуацію, особливо важливим є посилення на місце здійснення референтних фокусних подій. Кризова ситуація, що склалася, поширилася на значній території півдня та заходу країни, що власне визначило параметри денотативного фокусного простору. Отже, наступні просторові координати фокусних подій, які відбулися протягом тижня, що передував появі публікацій, було анонсовано в серії щонедільних номерів газети «Sunday Telegraph»:

(1) *Many people living on the Somerset Levels are cut off by the flood* (ST, 2744).

(2) *... flooding on the Somerset Levels* (ST, 2745 & 2746).

(3) *The Somerset Moors and Levels, where farmland is flooded and villages are cut off* (ST, 2747).

(4) *The Thames and Severn, along with rivers across the south and south west, have been swollen by weeks of rain* (ST, 2748).

(5) *Terrible storms in the night have left 41,000 homes across England and Wales without power* (ST, 2749).

(6) *... the flood water started seeping into homes from Somerset to Surrey* (ST, 2750).

У січні 2014 року повинно було охоплено територію долини Сомерсету. У перших двох прикладах на місце фокусної події вказує маркер природно-ландшафтного топосу *Somerset Levels*. Британський читач дуже добре знає, що долини Сомерсету займають значну частину південного заходу Англії. Згідно з інформацією, що з'явилася в останньому січневому номері (приклад 3), територія південного заходу, де окрім долин розташовані Сомерсетські болота (*Somerset Moors*), як і раніше залишалася «відрізаною» від решти світу. Із настанням кожної нової фокусної події уточнюються додаткові параметри фокусного простору кризової ситуації, який в такий спосіб розширюється. Таким чином, у № 2749 (приклад 5) повідомляють про те, що в середині лютого погані погодні умови охопили всю Англію та Уельс, що знаходиться, як відомо, на заході Великобританії. Наприкінці лютого повинно була охоплена територія, що сягала від графства Сомерсет до графства Суррей (приклад 6), яке знаходиться на південному сході країни. Можемо констатувати, що з цієї добірки прикладів, які містяться в публікаціях макротексту, читач має нагоду скласти метеорологічну карту поганих погодних умов на території Великобританії у січні-лютому 2014 року.

Як свідчить досліджуваний матеріал, особливість газетного топосу полягає в обов'язковій актуалізації нарративного простору за допомогою мовних маркерів. Простір постає у фокусі уваги оповідача газетного тексту, коли він пов'язаний із важливими подіями суспільного життя.

Список літератури:

1. Кравченко А. В. Почему семантика не может не быть когнитивной: на пути к пониманию языка / А. В. Кравченко // Когнитивная семантика: Материалы Второго Ме-

- ждународного семинара по когнитивной лингвистике. Вып. 2. – Тамбов: Изд-во Тамбовского университета, 2000. – С. 49–52.
2. Терехова Л. В. Газетный макротекст: единство категорий ВРЕМЯ, ПРОСТРАНСТВО, ЧЕЛОВЕК в публикациях о кризисной ситуации (на материале англоязычной периодики): дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Терехова Лилия Владимировна. – Одесса, 2015. – 238 с.
 3. Sunday Telegraph (ST) 2014, №№ 2744–2750

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

«МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА
У ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ»

12-13 лютого 2016 р.

м. Львів

Видавець – «Наукова філологічна організація «ЛОГОС»

Адреса кореспонденції: 79000, м. Львів, а/с 6153

Електронна пошта: events@logos.lviv.ua

www.logos.lviv.ua, Т: +38 050 824 76 91

Підписано до друку 15.02.2016 р. Здано до друку 16.02.2016 р.

Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк лазерний. Ум.-друк. арк. 10,93.

Тираж 50 прим. Зам. № 1602-16.